

A 3669.

514

Eesti taimestik

koolidele

Schmei!-Fitscheni „Flora von Deutschland“ järele Eesti
taimestiku kohaselt ümber töötanud

G. Vilberg

Tartu ülikooli Botaanika-instituudi assistent

6114

K/Ü „Loodus“, Tartus

1922

A 3662.
K/Ü "Looduse" keeleline korrektor Ülikooli Eesti keele lektor
2 J. V. Veski.

Tartu Riikliku Ülikooli

Raamatukogu

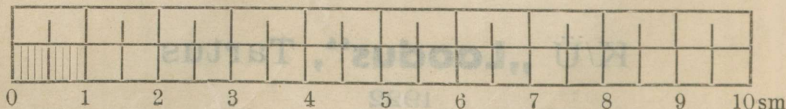
Tähtsamad lühendused.

54675

A. Br. = Aleksander Braun
Andrzj. = Andrzejowski
Aschrs. = Ascherson
Aschrs. et Graeb. = Ascherson ja
Graebner
Bernh. = Bernhardi
Crntz. = Crantz
D. C. = De Candolle
Desf. = Desfontaines
Dill. = Dillenius
Duch. = Duchesne
Dum. = Dumortier
Ehrh. = Ehrhart
Fisch. = Fischer
Fl. Wett. = Wetterau floora
Fr. = Fries
Gaertn. = Gärtner
Gm., Gmel. = Gmelin
Grcke = Garcke
Hook. = Hooker
Jacq. = Jacquin
Juss. = Jussieu
Kit. = Kitaibel
Kl. = Klotzsch
L. = Linné
Lam. = Lamarck
L'Hérit. = L'Héritier de Brutelle
M. B. = Marschall v. Bieberstein

Med. = Medicus
M. et K. = Mertens ja Koch
Michx. = Michaux
Mnch. = Mönch
N. v. E. = Nees v. Esenbeck
Pall. = Pallas
P. B. = Palisot de Beauvois
P. J. M. = P. J. Müller
P. M. E. = Patze, Meyer ja Elkan
R. Br. = Robert Brown
Rchb. = Reichenbach
R. et Sch. = Roemer ja Schultes
Sch. et Sp. = Schimper ja Spenner
Schult. = Schultes
Schwgg. et K. = Schweigger ja
Koerte
Scop. = Scopoli
Sw. = Swartz
Trin. = Trinius
Tourn. = Tournefort
Vaill. = Vaillant
Wahlb. = Wahlenberg
W. et K. = Waldstein ja Kitaibel
Wettst. = Wettstein
Willd. = Willdenow
W. et Grab. = Wimmer ja Gra-
bowski.

Numbrid 1—12 tähendavad taime õitseaga vastavatel kuudel.

Sissejuhatuseks.

Taimedeilm on ilus oma lõpmata värvikülluses ja ta huvitab igaühte, kel heameel looduse toredusest. Kuid palju huvitavam on taimedeilm siis, kui selles võib liikuda, tundes iga taime, teades igaühe nime, igaühe elutingimusi, sisemist elu. Ilma taime tundmata on võimatu lugeda täieliku arusaamisega ja mõnumaitsemisega botaanilist kirjandust, eluta on siis ka kõndida lillerikkal aasal, kus ümberringi elavad tuhanded taimed, moodustades kena värvilise vaiba.

Käesolev raamat tahab edendada taimede tundmist. Et igaüks võiks raamatut asjatundlikult käsitada, selleks on toodud eesotsas lühike taimede organograafia, milles võib tutvuda taimede välimiste jagudega, kusjuures joonised seletavad üldises kujus seda, mis sõnadega arutusel oleks raske mini arusaadav. Sellele järgneb taimede määramisjuhatus algajale ja siis tabelid, mis nii kokku seatud, et iga punkti all olevat kaht peaaegu üksteisele vastukäivat juhatust hooliga läbi lugedes ja määratava taimega võrreldes varsti leitakse vaadeldava taime sugukonna, perekonna ja liigi nimetus. Ühes sellega on ka võrdlemisi põhjalikult tutvutud taime välimise küljega, morfoloogiaga.

„Eesti taimestik koolidele“ leiduvad peaaegu kõik meie kodumaal esinevad tähtsamad taimed. Suurema hooliga on läbi töötatud kaheidulehelised; siin puuduvad ainult mõned liigid, mida vast hiljemal ajal Eestis on tähele pandud või mille eraldamine üksteisest tarvitab täpsamat ja peenemat vahetegemist (pajud, kortslehed, hunditubakad j. t.), — hari-

lik vaateleja peab neid tihti üheks ja samaks liigiks. Vähem põhjalikult on käsitatud üheidulehelised, iseäranis kõrrelised, lõikheinalised ja loalised, kus on toodud ainult tähtsamad esindajad. Samati on nõrgemalt kirjeldatud ka sõnajalalised. Seda on tehtud selle teadmisega, et nende määramine on palju raskem, nii et algajad vaevalt nende kallale asuvad. Kõikide sadade liikide käsitlemine oleks toonud kaasa suuremaid tehnilisi kulusid, mis oleks kahtlemata mõju avaldanud raamatu hinna peale.

„Eesti taimestiku“ kokkuseadmisel on suurest hulgast võõrakeelsetest n. n. „taimede määrajatest“ ehk „flooradest“ välja valitud prof. Dr. O. Schmeili ja J. Fitscheni „Flora von Deutschland“, mis oma täpsate ja arusaadavate juhatustega võimaldab kergesti, kuid õieti määrata taimi. Sellest floorast on välja otsitud Eestis esinevad taimed¹⁾. Suurem osa on otse ümber pandud, kuid siiski on vahel üht ja teist juurde lisatud, kui see paremaks arusaamiseks oli tarvilik. Eesti-keelsed nimetused on võetud „Kodumaa taimede I“ järele; mõned üksikud nimed on aga muudetud, kui kindlasti teada olnud rahvakeelne nimetus omal ajal kunstlikult loodud nimetuse asemel. Need muudatused on enne läbi vaadatud botaanika-oskussõnade väljatöötamise komisjonis prof. F. Bucholtzi ja lektor J. V. Veski juhatusel. Sama komisjoni poolt on ka välja töötatud kõik botaanilised oskussõnad, millest suurem osa esineb ses raamatus esimest korda. Ladina-keelsete taimenimede käsitusel on peaaegu alati jälitatud ülemaltähendatud floorat.

Gustav Vilberg.

Tartus, aprillis 1922.

¹⁾ Eesti taimede orienteerimiseks oli tarvitada peale sellekohase kirjanduse veel Th. Nenjukovi „*Conspectus florae Estoniae*“ käsikiri, mis ilmub „Kodumaa taimede“ II trükina.

Botaaniliste oskussõnade seletamine.

(Lühike organograafia.)

1. Juur.

Juurel ei ole kunagi lehti (leheosakesi, lehearmisid) märgata, mispärast teda kerge on maa-alustest varremoodustustest eraldada. Pea- ehk sammasjuur on tüve otsekohene järg; tema külgedelt kasvavad välja külge- või lisajuured. Mitmel taimel lõpeb kohe peajuur, kuna selle asemel tüve alumisest otsast tulevad välja niidi- või narmataolised lisajuurte kahlud, kimbud. Peajuur on **käärjas**, kui ta kujutab pikka, terava otsaga kuhikut (ristlääbilõige ümmargune, pikilääbilõige süstjas; porgand); **nairitaoline**, kui alumine osa on paksuks ja laiaks paisunud (ristlääbilõige ümmargune; kaalikas, nairis). Peale selle on veel **silindrilised** (ruljad), **niitjad**, **puised** ja **lihased** peajuured. Lisajuured on mõnikord **mugulana** jämedaks paisunud (kanakoole, käpad).

2. Tüvi.

Maapealne tüvi on kas puine ja mitmeaastane või jälle lihakas ja rohtne, kõdunedes selle juures enamasti iga aasta. Viimasel juhtumisel nimetatakse tüve **varreks**. Õdnes jämedate sõlmedega ja põikvahedega lülideks jagunud vars on **kõrs** (kõrrelised). **Puhmal**, **poolpõosal** on alumine osa puine, kuna ülemine osa rohuna esineb ja iga aasta kõduneb (päris maavits).

Maapinnaga võrreldes tehakse vahet tüve või varre sihi ja laadi suhtes järgmiselt: **püstine**, s. o. otsekohe või peaaegu otsekohe püsti (kapsas); **tõusev**, kui alumine osa maapinnal lamav, ülemine aga püsti (põldpuju); **lamav**, — vars lamab kogu pikkuselt maapinnal (vesihein); **roomav**, — lamav, kuid varrest lähevad igale poole juured välja (hanijalg); **väänduv**, mis tõusevringiliselt teise keha ümber väändub (humal); **roniv**, mis köitraagude, konksjate ogade või juurte abil teisi asju mööda üles ronib (viinapuu, virn, luuderohi); **murus**, kui ühe ja

sama taime mitu vart tihedalt kokkusurutult üksteise kõrval kasvavad; **silindriline**, rulljas, kui ristlääbilõige ümmargune; **poolümmargune**, kui ristlääbilõige on poolring; **tiivuline**, — laiade, laskuvate nahkääristega (mitmed seaherned); **vaoline**, **kiltiline**, — pikuti käivad võrdlemisi kitsad soonetaolised õnarad ülevalt alla (putked).

Võsundid on tüve kannust välja kasvanud külgoksad, mis vastu maad lamavad või jälle maa all edasi tungivad, sölmekohtadelt juuri välja ajades ja maapealseid võrseid sünnitades (maasikad).

Maa-alune vars läheb juurest selle poolest lahku, et temast lehed või lehesoomused tekivad. Teda nimetatakse **juurikaks**, kui ta on kaunis jäme ja ühesuguselt juuretaoline (ülane); **mugulad** on enamvähem ümmargused jämedaks paisunud osad (kartul) ja **sibulad**, kui vars väga lühike ja mitme paksu, lihaka lehega kordadena on ümbritsetud (harilik sibul).

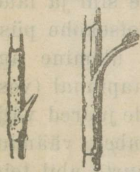
3. Leht.

Leht esineb väga mitmesugusel kujul. **Pärisleheks** nimetame meie neid lehti, mis puul on enamasti rohelised, kuna väikesi õisikul ja õieraol alguses või õie läheduses olevaid lehekesi hüüame **katelehtedeks**. Viimased on mõnikord pärislehtede sarnased, kuid lähevad siiski lahku suuruse, kuju ja värvi poolest (kate ja katteke sarikalistel, üldkate korvõielistel).

Pärislehe osad on järgmised: 1) **lehelaba** — kõige laiem lehe osa; 2) **lehevars** — varretaoline lehelaba kandja; 3) **lehetupp** — lehevarre alumine osa, mis putkena vart ümbritseb¹⁾ (kõrrelised). **Abilehed** on lehevarre alumises otsas pahemal ja paremal pool olevad lehetaalised lisemed, kuid enamasti väiksemad ja tejskujused. Kõrrelistel on lehetupe ja lehelaba vahel väike nahkjassise — **keeleke**.

Lehe asetuse järele on lehed: **juurmised**, kui nad varre alumisest osast välja tulevad, olles siis **kodarikus**, kui nad tihedalt üksteise lähedale surutult seisavad ja igasse külge laiuvad (võilill, nurmenukk); **vahelduvad** või **pillatud**, kui nad üksikult mitmesuguses kõrguses varre küljes seisavad (varemerohi); **vastakud** (vastaslehed), kui kaks lehte ühesugusel kõrgusel varre küljes vastakuti seisavad (emanõges); **männaselised** (männaslehed), kui ühesugusel kõrgusel varre küljest rohkem kui kaks lehte välja tuleb (varjulill).

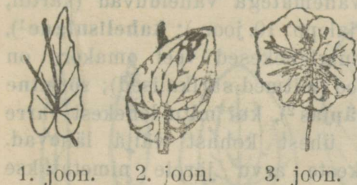
Lehe kinnitumise järele varre külge nimetatakse lehte **varretuks**, kui lehel vart ei ole (tulp); **laskuvaks**, kui lehelaba vähe vart mööda alla laskub (varemerohi);

1) Tuleb vahet teha lehetupe ja tõrva vahel — tõri esineb enamasti tatralistel (v. kõrvalseisev joonis).

varreümbriseks (ümbrisleheks), kui lehelaba kas täiesti või peaaegu täiesti varre ümbritseb (1. joon.);

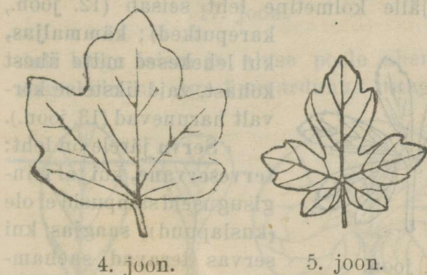
läbistunuks, kui leht jagumatu alusega varre täiesti ümbritseb, nii et vars nagu lehest oleks läbi kasvanud (2. joon.); kokkukasvanuks, kui kaks vastaslehte lehelaba alumist äärt pidi teineteisega kokku kasvanud (lõhnav kuslapuu); kilpjaks, n a a s t j a k s, kui lehevars lehelaba keskohta kinnitub (3. joon.; mungalill).

1. joon. 2. joon. 3. joon.

Lehelaba jagumise järele on leht: terve ehk jagumatu, kui tal mingisugust sämpu servas ei ole (vahel on serv ainult hambune, saagjas jne.);

hõlmne, kui sämbud mitte sügavamale ei ulatu kui üks veerand lehelaba laiuusest (4. joon.; vaher, sini-lill, kortsleht); lõhine, kui sämbud lähevad sügavamale kui pool lehelaba laiuusest, kuid ei ulatu kesksooneni (5. joon.); jagune, kui sämbud kesksooneni või lehe aluseni ulatuvad (6. joon.). Lehelaba osade järele

4. joon. 5. joon.

on leht sulghõlmne (tamm, — 15. joon.), sulglõhine (võilill, — 16. joon.), sulgjagune (vesisulg), kui lehe soonestus sulgne; on aga soonestus sõrmne, siis võib leht olla sõrmhõlmne (vaher; 4. joon.), sõrmlõhine, sõrmjagune (tulikad; 6. joon.); kanneljal lehel on sügavad sämbud, mis ulatuvad kesksooneni, kuid otsmine hõlm on palju suurem (7. joon.).

6. joon. 7. joon.

Liitumise järele eraldatakse liht- ja liitlehti. Viimased seisavad mitnest täiesti lahus olevast lehekestest koos, kinnitudes varrekeste abil üldisele lehevarrele. Liitleht on: sulgne, kui lehevarrel täiesti vastakuti mõlemal pool väikesed lehekesed (sulglehekesed) seisavad (kibuvits); leht on paaritu, kui tal üksik

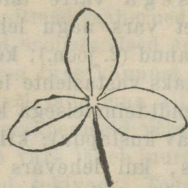

8. joon. 9. joon.

otsmine leht esineb (8. joon.), paaris, kui see tal puudub (hernes, sea-
hersed; 9. joon.); **katkestunult-sulgne**, kui suuremad sulgleheke-
sed vähematega vahelduvad (kartul,

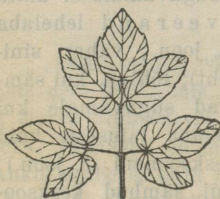
10. joon.

11. joon.

maarjalepp; 10. joon.); **kahellsulgne**¹⁾,
kui sulglehekesed veel omakord on
sulgsed (mitmed sarikalised); **sõrmine**
või **käpjas**²⁾, kui mitu lehekest varre
otsas ühest kohast välja lähevad.
Lehekeste arvu järele nimetatakse
siis lehte kolmetiseks (11. joon.;
ristikhein), viietiseks (maranad),

seitsmetiseks (hobukastan) jne.; **kahelikolmetiseks** nimetatakse
lehte, kui ühe lehekesel asemel jälle kolmetine leht seisab (12. joon.,
kareputked); **kämmaljas**,

12. joon.

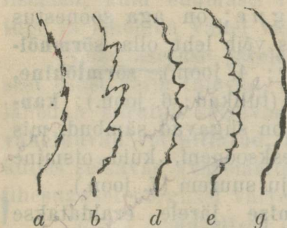

13. joon.

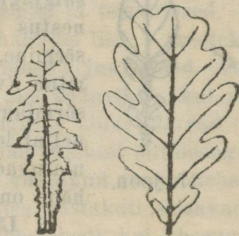
kui lehekesed mitte ühest
kohast, vaid üksteise kõr-
valt harunevad (13. joon.).

Serva järele on leht:
terveservane, kui tal mingisuguseid sämpusid ei ole
(kuslapuud); **saagjas**, kui
servas teravad saeham-
bad, alt terava nurgana

ühinedes (14. joon. a; kibuvits); **kahelisaagjas**, kui suuremad ja vähemad
saehambad vahelduvad (14. joon. b); **kaarhambune**, kui enamasti alla-

14. joon.

15. joon.

16. joon.

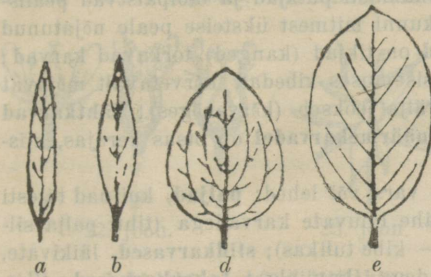
poole pöördunud
saehambad jälle
peenikeselt-saagjad
(15. joon.; võilill);
hambune, kui tera-
vad hambad alt
tõmbi nurgana ühi-
nevad või tasase
kaarena esinevad
(14. joon. d; raud-
nõges); **täkilline**, kui

hambad pealt ümmardunud, alt aga teravanurgased (14. joon. e; kanni-
kesed); **loogeline**, kui sämbud väga madalad, lainelised (14. joon. g; hani-
maltsad); **sopiline**, kui hõlmad ja sopid ümmardunud (16. joon.; tamm).

1) kaheli = kaks korda (doppelt).

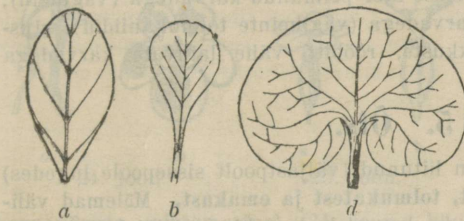
2) -jas = -taoline.

Lehe üldise äärjoone järel on leht: nõljas (okaspuud); lineaalne, rööbiti servadega, üle 5 korra pikem kui laius (17. joon. *a*; kõrrelised, nelgid); süstjas, 3 kuni 4

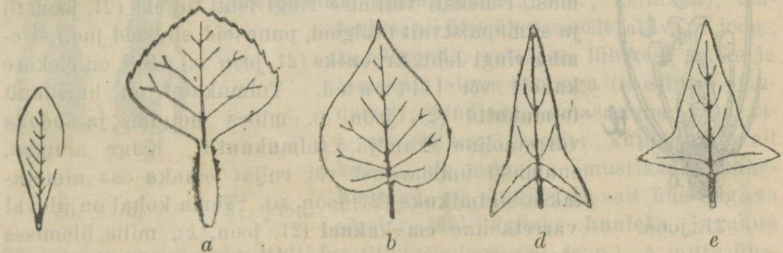
17. joon.

korda laiusest pikem ja terava otsaga (17. joon. *b*; paju-lilled); munajas, alusel laiem kui ülevalt, peaaegu kaheli nii pikk kui lai (17. joon. *d*; pirn); äraspidi-munajas, samasugune, kuid ülemine ots on alumisest laiem (18. joon. *a*);

18. joon.

elliptiline (17. joon. *e*; kirsipuu); ümmargune (kilbukas); talbjas, ülemise otsa lähedalt kõige laiem ja aluse poole ahenev (19. joon.; näsiniin); mõlajas, nagu eelmine, aga ümmardunud otsaga (18. joon. *b*; kirikakar); neerjas, laiem kui pikkus, alusel sügava, enamasti ümmardunud sämbuga, kahe laiema ümmardunud hõlma vahel (18. joon. *d*; metspipar);

19. joon.

20. joon.

rõõbiti servadega, üle 5 korra pikem kui laius (17. joon. *a*; kõrrelised, nelgid); süstjas, 3 kuni 4 korda laiusest pikem ja terava otsaga (17. joon. *b*; paju-lilled); munajas, alusel laiem kui ülevalt, peaaegu kaheli nii pikk kui lai (17. joon. *d*; pirn); äraspidi-munajas, samasugune, kuid ülemine ots on alumisest laiem (18. joon. *a*); elliptiline (17. joon. *e*; kirsipuu); ümmargune (kilbukas); talbjas, ülemise otsa lähedalt kõige laiem ja aluse poole ahenev (19. joon.; näsiniin); mõlajas, nagu eelmine, aga ümmardunud otsaga (18. joon. *b*; kirikakar); neerjas, laiem kui pikkus, alusel sügava, enamasti ümmardunud sämbuga, kahe laiema ümmardunud hõlma vahel (18. joon. *d*; metspipar); rombjas, viltuse nelinurga taoline (20. joon. *a*; must pappel). Kõik need vormid muutuvad vahel ka üks teiseks.

Lehealuse kuju järel on leht: südajas, terava sämbuga 2 ümmardunud küljehõlma vahel (20. joon. *b*; uba); neerjas (v. ülemaal!);

nooljas, terava sämbu ja 2 terava, allapoole pöörduvad küljetippega (20. joon. *d*; kassitapp); odajas, nagu eelmine, kuid tipped rõhtsalt laiuvad (20. joon. *e*; malts).

4. Karvad.

Karvad on peenikesed, enamasti putkjad ja läbipaistvad pealishaha moodustused, mis ühest kunni mitmest üksteise peale nõjatunud rakust koos seisavad. **Harjased** on tikjad (kanged) torkavad karvad; **kõrvekardad** sisaldavad enese sisemuses kibedat, kõrvetavalt mõjuvat mahla, mis otsa murdumisel välja jookseb (kõrvenõges); **tähtkarvad** on tähtjalt harunenud karvad; **näärmekarvadel** on otsas kerajas, niiskust eritav peake (huulhein).

Karvastuse viisi järele on vars või lehed: **paljad**, kui nad täiesti karvutud; **udejad**, lühikeste vähe laiuvate karvadega (tihti palja silmaga vaevalt tähelepanevad, — kibe tulikas); **siidkarvased**, läikivate, enamasti tihedalt katvate karvadega (hanijalg); **takerkarvased**, tihedate, pikkade, pehmete karvadega (koerapöörirohi); **karekarvased**, laiuvate, kaunis kangete, kuid mitte torkavate karvadega (tähtpea); **jõhvkarvased**, **harjasesed**, kangete, harjasetaoliste karvadega (varemerohi); **viltjad**, tihedate, üksteisest läbi põimunud karvadega (vägihein); **villased**, pikkade, käharate karvadega (vägiheinte tolmukaniidid); **ripsjad**, servas peaaegu ühepikkuste, rööbiti, vähe laiuvate karvadega (kõrkjate lehed).

5. Õis.

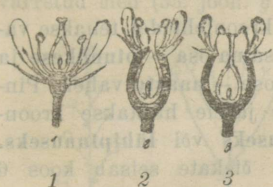
Õie jaod. Täielik õis on liitunud (väljastpoolt sissepoole lugedes) **tupplehtedest**, **kroonlehtedest**, **tolmukatest** ja **emakast**. Mõlemad välimised lehtede ringid (tupp- ja kroonlehed) tekitavad **õiekatte**. On mõlemad õiekatte ringid ühte laadi (tulp) või esineb ainult üks ring (ülane), siis on õiekatte **lihtne**. Kui aga on mõlemad leheringid iselaadi ja -värvi, siis nimetatakse (enamasti rohelisi) välimise ringi lehti **tupeks** (21. joon. *tl*) ja silmapaistvalt (valgeid, punaseid, siniseid jne.) sise-misi ringi lehti **krooniks** (21. joon. *kl*). Siis on õiekatte **kaheli** või liitunud. Tolmukatel on harilikult **tolmukotid** (21. joon. *t*), milles õietolm, ja nende varretaoline kandja, **tolmukaniiit**. Kõige alumist, enamasti ümmargust või ruljat emaka osa nimetatakse **sigimikuks** (21. joon. *si*). Tema kohal on üleval varretaoline **emakakaal** (21. joon. *k*), mille ülemises otsas mitmesuguselt arenenud **emakasuude** (21. joon. *s*).

21. joon.

On õiel ainult tolmukad, siis on see **isaõis**; esineb õies ainult emakas, siis nimetatakse teda **emaõieks**. Enam-vähem jämedam õierao ülemine ots, mille peal kõik nimetatud õiejaod asuvad, on **õiepõhi** (21. joon. *õ*). Kui see enam-vähem on kumerdunud, seisab sigimik kõrgemal kui

teised õiejaod: siis on sigimik **ülemine** (22. joon. 1); on õiepõhi kausjalt või kruusjalt seest õõnes ja selles õõnes on (teistest õie jagudest alamal seisev) sigimik, siis nimetatakse seda **alumiseks** (22. joon. 2).

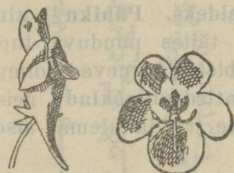
1 2 3
22. joon.

23. joon.

Ei liitu selle laadi juures õiepõhja ülemised servad mitte kokku, siis on sigimik **keskmise** (22. joon. 3).

Õiekate. Tupp- ja kroonlehed võivad olla täiesti üksteisest lahus või jälle enam-vähem kokku kasvanud. Esi- mesel juhtumisel on tupp või kroon **lahklehine**, teisel **liitlehine**. Võib õit enam kui ühe lõikega kaheks ühesuguseks (sümmeetriliseks) osaks jagada, nii et üks pool teise poole peeglipilt on (s. o. üht poolt peeglit pannes saaks peeglis peaaegu samasuguse kujutuse kui on teine pool), siis on õis **korrapärane** (aktinomorfne) (23. joon.; kurgirohi, nurmenukk); kui õit ainult ühe ainsa lõikega võib kaheks sümmeetriliseks osaks jagada, on õis

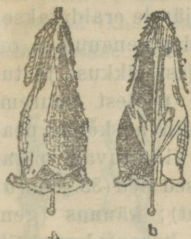
a b
24. joon.

a b
25. joon.

korrapäratu (zügomorfne) (24. joon.; käokannus, vägihein, kannike).

Kroon võib olla oma kuju poolest: **putkjäs**, vähe laiuva äärisega¹⁾ ja siis peaaegu ühelaiune (25. joon.; nurmenukk) **tõlbjäs**, kui ta ülevalt vähe jämedam (26. joon.; varemerohi); **kellukjäs** (27. joon.; kellukad); **lehterjäs**, alt üles ühetasaselt laiuv (28. joon.; kassitapud); **ratasjäs**, lühikese putke ja lamedalt laiuva äärisega (lõosilmad, mardarad); **liudjäs**, samasugune, kuid pikema putkega (sirel); **kupjäs**, ülevalt kitsas, alt magujas (mustikad); **kaehuulene**, alt putkjäs, ülevalt ühe sügava säämbu läbi kaheks huuleks jagunud (29. joon.; emanõges); **liblikjäs** (liblikõieline) (30. joon.), 5 mitte ühesuguse, vaba kroonlehega, millest kõige suurem, ülemine, on **puri**

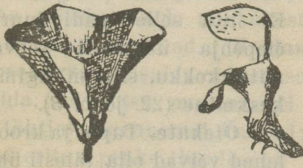

a b
26. joon.

27. joon.

1) Ääris on liitlehises õies pealmine vähe laiuv osa; kohta, kus ääris muutub putkeks, nimetatakse **neeluks**.

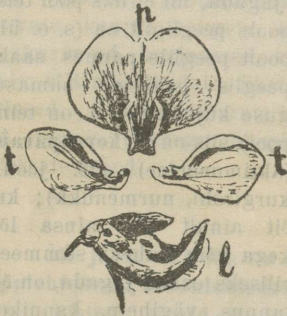
(30. joon. *p*), kaks külgmist tiivad (30. joon. *t*), mõlemad alumised kokkukasvanud laevuke või kiil (*a n d u r*) (30. joon. *l*; hernes).

28. joon.

29. joon.

sisemise ringi alumine leht **nusena** (31. joon.).

30. joon.

Kõik samad kujud esinevad enamasti ka tupel.

Vabadel kroonlehtedel tehakse vahet alumise kitsama osa – **pinnukese** ja ülemise laiema osa – **naastu** vahel. Pinnukese pikkuse järele hüütakse kroonlehte **pikapinnuseks** või **lühipinnuseks**.

Käpaliste õiekate seisab koos 6 kroonlehest, mis esinevad 2 ringina; muutub **meehuuleks**, esinedes tihti **kanusena** (31. joon.).

Kõrreliste õitel (32. joon.) nimetatakse väikesi paaditaolisi katelehekesi **lipled** ehk **sõkaldeks**. **Pähiku**¹⁾ alusel on **libled** (*l*), täites puuduva tupe aset; mõlemad libele järgnevad tolmukate ja emaka katted on **sõklad**; neist on alamal **välmine** (*vs*) ja ülemaal **sisemine** (*ss*) sõkal.

Õisik. Esineb taimel mitu õit, on need peaaegu alati korrapäraselt õiteühinguna ehk **õisikuna**. Õisiku varre osa, millele kinnituvad üksikud õisikandvad oksad või varretud õied, tähendatakse **peateljena** (pearaona). Temale kinnituvad

oksi nimetatakse **külgteljeks** (külgraoks). Nende järele eraldatakse:

1. **Kobarõisikud**. Peatelj on teatud suuruseni pikenenud ja on

31. joon.

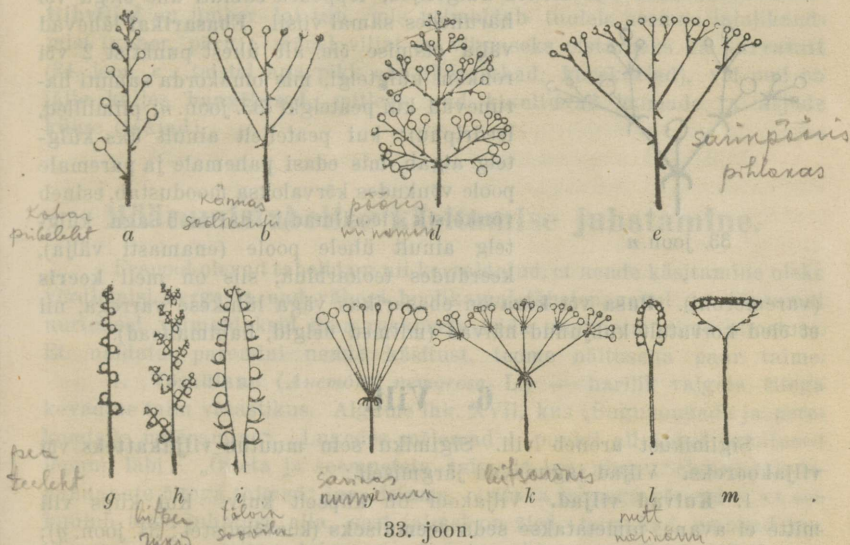

32. joon.

külgteljest pikkuse ja tugevuse poolest suurem. Sii kuuluvad: **kobar**, peateljele kinnituvad pikavarrelised õied (33. joon. *a*; piibeleht); **kännas** (gen. kända), kobar, kus kõik õied kerkivad peaaegu ühekõrguseni (33. joon. *b*; soolikarohi); **pööris**, ko-

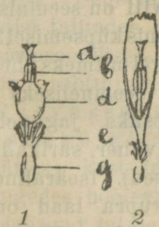
1) Kõrreliste õisik on enamasti **pea**, kuid pea seisab koos hulgest vähematest osadest, **pähikutest**. 32. joonisel on 2 pähikut.

bar, mille külgtelgedel jälle tekivad kobarad (33. joon. *d*; viinamar, pööriskõrrelised); **sarikpööris**, pööris, milles otsmised õied peaaegu ühekõrgusel seisavad (33. joon. *e*; pihlakas); **pea**, peateljele kinnituvad varretud õied (33. joon. *g*; teeleht); **liitpeas** on õite asemel väikesed

pead, pähikud (33. joon. *h*; rukis); **tõlvik** on lihaka, jämeda teljega pea (33. joon. *i*; soovõhk); **urb**, pea nägematute õitega, mis hiljem täiesti ripuvad (kask, sarapu). Kui urval peatelj ja katesoomused puituvad, nimetatakse teda **käbiks** (suurem osa okaspuid).

2. **Sarikõisik**. Peatelj on lühenenud ja külgteljed tulevad välja ühest kohast. Siia kuuluvad: **sarikas**, lühenenud peateljelt kerkivad varrelised õied, mis enamasti ühekõrgusel (33. joon. *j*; nurmenukk); **liitsarikas**, sarikas, mille külgteljel jälle sarikas (33. joon. *k*; suurem osa sarikalisi), — peateljel on sarika all **kate**, väikesed rohelistel lehed, külgtelgedel aga **katteke**; **nutt**, lühikesel peateljel seisab tihedalt hulk varretuid või väga lühivarrelisi õisi (33. joon. *l*; merikann). Kui nutt on ümbritsetud katelehtedega (nagu korvõielistel), nimetatakse teda **korvõisikuks** (33. joon. *m*), kus esinevad tihti kahesugused õied, — **keelõied**, millel keeljas laba (enamasti servmised; 34. joon. 2), ja **putkõied**, kus

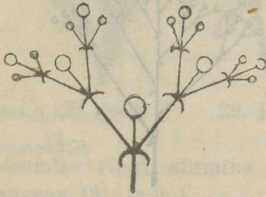

34. joon.

34. joon. 2), ja **putkõied**, kus

putkjast liitlehine kroon (*d*) 5 kokkukasvanud tolmuka (*b*) ja 1 emaka (*a*) ümber (34. joon. 1); korvõisikut ümbritseb tihti üldkate, milles hulka rohekaid katelehti.

3. **Ebasarik-õisikud.** Peateljel on ladvas 1 otsmine õis, millest alamaal veel üks või mõned külgteljed, lõppedes samuti ühe õiega või harunedes samal viisil. Ebasarikal lähevad välja otsmise õie alt ühest punktist 2 või rohkem külgtelgi, mis omakorda samuti harunevad kui peatelgki (33. joon. *n*; piimlilled, leedripuu); kui peateljelt ainult üks külgtelg algab, mis edasi pahemale ja paremale poole võnkudes kõrvaloksa moodustab, esineb **võnkõisik** (lõosilmad); haruneb aga külgtelg ainult ühele poole (enamasti välja), keerdudes teokarbina, siis on meil **keeris**

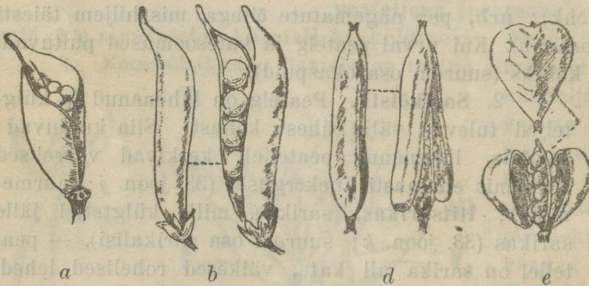
33. joon. *n*

(varemerohi). **Pusa** või **kera** on ebasarikas väga lühikese varrega, nii et õied korratult kuhjunud näivad (mitmed nelgid, hanimaltsad).

6. Vili.

Sigimikust areneb vili. Sigimiku sein muutub viljakatteks või viljakooreks. Viljad jagunevad järgmiselt:

1. **Kuivad viljad.** Viljakoore on küpselt kuiv. Kui küps vili mitte ei avane, nimetatakse seda **seemniseks** (korvõielistel; 34. joon. *g*); kõrrelistel (rukkil, nisul, odral jne.) on **teris**. **Kupar** (kugar) pakatab pärast küpsemist; **pähkel** on kõva koorega seemnis. **Jaguvili** on seemnis, mis küpsemisel 2 või mitmeks ühe-seemneliseks osaks jaguneb (vaher, sarikalised). Iseäraline kupra laad on **kukkurvili**, 1 pesane ühe pikiprao läbi pakatav (35. joon. *a*; varsakabi); **kaun**, 1 pesane kahe vastaku pikiprao läbi pakatav (35. joon. *b*); **kõder**, 2 pesane, pikkus üle 3 korra laiuusest suurem (35. joon. *d*; ristõielised); **kõdrake**, ka 2 pesane, aga pikkus vähem kui 3 korda laiuusest suurem (35. joon. *e*).

35. joon.

35. joon. *a*; varsakabi); **kaun**, 1 pesane kahe vastaku pikiprao läbi pakatav (35. joon. *b*); **kõder**, 2 pesane, pikkus üle 3 korra laiuusest suurem (35. joon. *d*; ristõielised); **kõdrake**, ka 2 pesane, aga pikkus vähem kui 3 korda laiuusest suurem (35. joon. *e*).

2. **Lihakad viljad.** Viljakate on mahlakas ja lihakas. Seisab see koos nahkjast väliskihist ja lihakast sisekihist, siis nimetatakse seda **marjaks** (sõstrad, tikerber); kui viljal lihaka sisekihi keskel veel kõva luu (kivi), siis on see **luuvili** (kirsid, ploomid). **Ebaviljal** paisuvad peale sigimiku veel ka teised õie osad (maasikas, õun), kuna **tiibviljal** on ümber lai tiib, mis võimaldab tuulele seemne laialikandmist (vaher, pärn); mõnel viljal on viimaseks otstarbeks ka **karvatutt** (34. joon. e), teistel aga pikk **ohe** (kurerehad, kurekaelad), või neil on jälle küljes **haaglikesed**, millega nad kinnituvad loomade ja asjade külge (takjad).

Määramistabelite käsitamise juhatamine.

Eespool-olevad tabelid on nii korraldatud, et nende käsitamine oleks võrdlemisi kerge ja nad vähegi hoolikamal tähelepanekul ja täpsamal uurimisel võimaldaksid ilma raskuseta leida tundmatu taime nimetuse. Et näidata paremini nende käsitust, toome näitusena paar taime.

1. **Võsaülane** (*Anemone nemorosa* L.) — harilik valgete õitega kevadine taim võsastikus. Algame lhk. XVII, kus „Sugukondade ja perekondade määramine“. Lugeses mõlemad 1. punkti all antud juhatused lõpuni läbi: „Õiteta ja seemneteta taimed“ jne. ning „Selgesti tähelepandavate õitega taimed“ jne., leiame, otsitava taimega võrreldes, et see kuulub teise juhatuse alla, sest taimel on õied, tolmukad, emakad jne. Otsustame, et otsitav taime on „õistaim ehk seemneline“. Selle rea järele on number 2, see tähendab, meie peame vaatama samas tabelis punkt 2 alt. Selle punkti all olevaid juhatusi mõlemaid läbi lugedes ja taimega võrreldes otsustame, et taime kuulub teise juhatuse alla (sest siin ei ole nõeljad ega soomusjad lehed), mille all „katteseemnelised“. Selle järel olev nr. 3 juhatab 3. punkti juurde. Siin jälle endist viisi talitades otsustame, et taime kuulub „kaheiduleheliste“ hulka (lehed sõrmsoonilised jne.). Punkti 4. alt lugedes teeme kindlaks, et otsitav on „rohttaim“, mille järele märgitud: III tabel ja rasvane XXV. Rasvased (jämedamad) numbrid tähendavad alati lehekülgi. Otsime selle lehekülje üles (muid seletusi kõiki vahele jättes), kust leiamegi III tabeli. Siin jälle talitades endist viisi, s. o. lugedes hoolega 1. punktis antud juhatused lõpuni läbi ja võrreldes otsitavat taime juhatuses antud andmetega, otsustame, et teine juhatus vastab meie taimele (õiekate lihtne, kroonjas). Nr. 2 juhatab 2. punkti juurde, mis jälle omakord juhatab 9. punkti peale (maismaa-taimed). Et meie taimel rohelised lehed, läheme punkt 11. juurde, kust (lehed männaselised) nr. 36 peale näidatakse. Esimene juhatus vastab meie

taimele, sellepärast võtame nr. 55, kus teine juhatus juhatab nr. 56 juurde. Seda punkti läbi lugedes (jällegi hoolega ja lõpuni) otsustame, et otsitav taim kuulub tulikõieliste sugukonda. Rasvane 19 juhatab lehekülje, kus perekonna ja liigi kindlaksmääramiseks tarvitame endist meetodi: 1 punkti juurest 2, siis 3, 4, 10 juurde, kus otsustame, et taim on ülane. 22. leheküljel ülaste perekonda lähemalt tähele pannes leiame, et meie taim on võsaülane. „4—5“ juhatuste lõpul tähendab, et taim õitseb 4. ja 5. kuul, s. o. aprillis ja mais, ning peenema kirjaga märkus („Lehtmetsades, võsastikus, tihti“) näitab taime asuala ja selle esinemist meie kodumaal.

2. **Harilik nurmenukk** (*Primula officinalis* Jacq.) — rebukollaste õitega, juurmiste lehtedega kevadine taim. — Alates jälle lhk. XVII otsustame (punktid 1, 2, 3, 4), et otsitav on rohttaim, kust juhatakse III tabeli juurde lhk. Siin juhatab 1. punkt kohe IIIa tabeli juurde lhk. ja sealt jälle edasi IIIb tabelisse. Sealt edasi minnes punktisse 3, 20, 21, 26, 28, 29, 30, 31, otsustame, et taim kuulub esikute sugukonda. 68. leheküljelt edasi määrates (punkt 1, 2, 8), leiame taime kuuluvat nurmenukkude perekonda ja 69. leheküljel selle perekonna analüüsimisel (1, 2) otsustame, et otsitav taim on harilik nurmenukk.

Sugukondade ja perekondade määramine.

1. Oiteta ja seemneteta taimed; lagunevad laiali üherakuliste, peenikeste tolmuterakeste, eoste abil. Sõnajalad, karukollad, osjad

Õiteta ehk eostaimed, *Cryptógamæ* 136

- Selgesti tähelepandavate õitega taimed, mis seemnete abil sigivad; õites kas tolmukad, või emakad, või mõlemad korraga

Õistaimed ehk seemnelised, *Phanerógamæ* 2

2. Seemnepungad lahtised ja ei arene mitte sigimikus. Puud või pöösad nõeljate või soomusjate, enamasti igihaljaste lehtedega. (Siia kuuluvad meil ainult okaspuud.)

Paljasseemnelised, *Gymnospérmae* 135

- Seemnepungad sigimikus varjatud; taimel enamasti teistsugused lehed

Katteseemnelised, *Angiospérmae* 3

3. Lehtede sooned käivad rööbiti või kaarjalt, peason ei harune (36. joon.); õie-osad enamasti kolmetised; idu ühe idulehega. (Siia ei kuulu meil mitte puid ega pöösaid.)

Üheidulehelised, *Monocotyleae*, I tabel XVII

36. joon.

- Lehed sulg- või sõrmsoonilised; õie-osad neljatised või viietised; idul kaks idulehte. Suurem osa puid, pöösaid ja rohttaimi

Kaheidulehelised, *Dicotyleae* 4

4. Puud või pöösad (vähematel pöösastel vahest ainult varre alumine osa puitunud)

II tabel XX

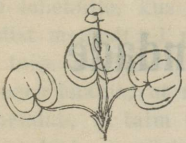
- Rohttaimed . . . . . III tabel XXV

Üheidulehelised, *Monocotyleae*.

I tabel.

1. Maisamaa-taimed, harvemini veetaimed, mille lehed aga veest välja ulatuvad 6
- Veetaimed, veesiseste või ujuvate lehtedega 2
2. Taim ei ole varreks ja lehtedeks jagunenud ega maapinda juurdunud, vaid alati ujuv või veesisene; vars lehtjas, ümmargune või

ühest otsast varretaoliselt ahenenud, kuid siis alati ristina liitunud; äisi näha väga harva

37. joon.

38. joon.

39. joon.

40. joon.

41. joon.

Lemmlised, Lemnaceae 122

- Taimel selgesti tähelepandav vars ja lehed. 3
- 3. Lehed ümmargused, südajad, pikavarrelised (37. joon.), ujuvad; valged; taim kõigub vabalt vees, ilma et ta põhja oleks juurdunud. 7—8. Tiikides, kraavides, harva

Kilbukas, *Hydrócharis mórsus ránae* L.
(sugukond: kilbukalised, *Hydrócharidáceae*)

- Lehed ei ole mitte ümmargused ega südajad; taim põhja juurdunud 4

- 4. Lehed suured, pikad ja kitsad, ogajalt saagjad (38. joon.), kõvad, ujuva kodarikuna; õied valged, 3—4 sm laiad. 7—8. Seisvates vetes, umbjärvedes, tihti

Vesikarikas, *Stratiótes aloides* L.
(sug.: kilbukalised, *Hydrocharidáceae*)

- Lehed vastakud või männaselised 5
- 5. Lehed varretud, tihedasti kolmekaupa männases; õied (tulevad harva ette!) pika niitja varre otsas veest väljas; taim peaaegu täiesti vees. 5—8. Kraavides, jõgedes, tihti

Vesikatk, *Helódea canadénsis* Rich. et Mchx.
(sug.: kilbukalised, *Hydrocharidáceae*)

- Lehed üksikult või vastakud, veesisesed või ujuvad õied varre otsas peadena (39. joon.), sarikataolise puksana või üksikult, vähe rohekad

Helmmudalised, *Potamogetonáceae* 121

- 6. Õied esinevad kõik kas jämedate tõlvikutena (40. joon.) või kerajate nuttidena (41. joon.) 20
- Õied ei esine tõlvikutena ega nutina 7

- 7. Lehed mitme sentimeetri pikkuse varrega; tupp ja õiekroon kolmelehesed 19

- Lehed varretud või lühikese varrega 8

- 8. Vars (kõrs) sõlmedega, õõnes; lehed algavad sõlme juurest ja ümbritsevad pika tupena vart; lehelaba kitsas, paeljas; õied on kahe paadikujulise katelehekeses (sõkla) vahel

Kõrrelised, *Gramíneae* 112

- Vars sõlmitu, väga harva õõnes, tihti kolmekandiline 9

- 9. Õied pruunikad või mustad, tähelepäenematud, väikesed; lehed rohu- või kõrkjatalised 16

— Õied valged, punased, sinised või rohelised (harva pruunikad, kuid siis väga suured ja silmapaistvad) 10

10. Õisi võib ainult ühe lõikega kaheks ühesuguseks pooleks jagada (korrapäratu õis), õiekate 6lehene, alumine leht on meehuuleks moodustunud, tihti kannusega; tolmukaid 1 (harva 2), 2pesane, suure pihkase emakasuudmega; sigimik alumine, mõnikord nagu keerdu väänatud (42. joon.)

42. joon.

Käpalised, Orchidáceae 130

— Õit võib mitme lõikega kaheks ühesuguseks pooleks jagada (korrapärane õis), ei ole kunagi 2huulene ega kannusega 11

11. Iga õis 1—4 emakakaela või -suudmega 12

— Igas õies 6 emakakaela ja 9 tolmukat; õied valkjas-roosad, sarikana; lehed pikad, kitsad, kõverad ja püsti; kõrgus 50—100 sm. 6—7. Jõgedes, tiikides, soodes, tihti

Luigelill, *Bátomus umbellátus* L.

(sug.: konnarohulised, *Alismáceae*)

12. Õrnad kaldataimed vastakute lehtedega; tupp 2—4lõhene 15

— Maismaa- ja kõrgemad sootaimed; õie katelehed kõik kroonjalt värvilised 13

13. Tolmukaid 3; emakasuudmeid 3, mõnikord kroonlehtede-taolised; sigimik alumine; lehed mõõkjad **Võhumõõgalised, Iridáceae 129**

— Tolmukaid 6 (harvemini 4) 14

14. Sigimik alumine (õie all selgesti näha)

Amarüllilised, *Amaryllidáceae* 129

— Sigimik ülemine (õiekattega ümbritsetud)

Lillilised, *Liliáceae* 124

15. Kroon valge, ühelt küljelt lõhine, sügava 5jaguse äärisega; tupp 2lõhene **Rabasaat, *Móntia* 1) 13**

— Kroon punakasvalge, 3—4 vaba kroonlehega; tupp 2—4lõhene **Vesipipar, *Elátine* XXXII**

16. Õiekate pruunikas, nahkjnas, kuiv; emakakael 3 suudmega (43. joon.); tolmukaid 6

Loalised, *Juncáceae* 127

— Õiekate roheline või kollakasroheline, mitte kuiv-nahkjnas 17

17. Õied ühe paaditaolise sõklaga, mille taga kas 1 emakas või tolmukad, või jälle 1 emakas ja 3 tolmukat

43. joon.

44. Joon.

1) Niisuguse kirjaga tähendatud taimed kuuluvad kaheiduleheliste hulka.

(44. joon.); vars enamasti 3kandine, ilma sõlmedeta, seest täis; lehetüped suuremalt jaolt kinnised **Lõikheinlised, Cyperaceae 117**

— Õied teistsugused 18

18. Emakasuude sulgjas või sigimikul viltu; vili laguneb küpsenult 3 või 6 jaguviljana; õiekate roheline või rohekaskollane; lehed kitsad, rohutaolised; niisketil paikadel. **Õisluhalised, Juncaginaceae 120**

45. joon.

— Emakasuude ei ole sulgjas ega sigimikul viltu; vili ei lagune küpsenult osadesse; õiekate värvirikkam

Lillialised, Liliaceae 124

19. Lehed nooljad (45. joon.); õied 3õieses männases, silmapaistvad; kroonlehed valged, altpoolt punakad; vars 3kandine. 6—8. Seisvates ja pikkamisi voolavates vetes, tihti

Harilik kõõlusleht, Sagittaria sagittifolia L.
(sug.: konnarohulised, *Alismaceae*)

— Lehed munajad või süstjad; õied valged või punakad, männaselises pöörises. 6—10. Kraavides, jõgede kallastel, tihti

Konnarohi, Alisma plantago L.

(sug.: konnarohulised, *Alismaceae*)

20. Ainult üks tõlvik, mida tohlutaoline kateleht alt ümbritseb (46. joon.)

Võhalised, Araceae 122

— Õied kas kahe üksteise kohal seisva lambiharja-taolise tõlvikuna või kerajate nuttidena

Hundinulised, Typhaceae 123

46. joon.

Kaheidulehelised taimed. *Dicotyleae.*

II tabel: Puud ja põõsad.

1.	Vars väänduv, roniv või roomav	38
—	Vars ei ole väänduv, roniv ega roomav	2
2.	Lehed nõeljad või soomusjad (õitseajal alati esinevad)	37
—	Lehed ei ole nõeljad ega soomusjad (õitseajal mõnikord puuduvad)	3
3.	Taim õitseajal enam-vähem arenenud lehtedega	12
—	Lehed esinevad õitseajal veel pungadena	4
4.	Õied ei ole urbadena	8
—	Õied (kõige vähemalt isaõied) urbadena	5
5.	Arenenud urvad püsti või vähe laiuvad	7
—	Isaurvad, vahest ka emaurvad rippuvad	6
6.	Isaurbade soomused servast enamasti takerkarvased; emaurvad rippuvad ega pole esimestega kunagi ühe ja sama taime otsas (haab)	

Pajulised, Salicaceae 2

a b
47. joon.

- Isaurbade soomuste servad pole mitte takerkarvased; emaurvad kas pungataolised (47. joon. a) või väike-
sed munajad (48. joon. b), isaurbadega ühe ja sama
taime otsas (kuid mitte alati ühel ja samal oksal)

Kaselised, *Betuláceae* 1

7. Tolmukad urva soomustest lühemad; isaurvad kunni
1,5 sm pikad (48. joon. a); emaurvad 5—6 mm pik-
kused (48. joon. b); lehed süstjad, vähe kaetud;
oksad läikivalt tumepruunid. 4—5. Väike puhmas
(kunni 1,5 m kõrge) turbarabas, harva (rohkem mere läheduses)

Porss, *Myrica gale* L.

(sug.: porsalised, *Myricáceae*)

- Arenenud tolmukad palju pikemad kui urva soomu-
sed; urvad suuremad

Pajud, *Salix* 3

8. Õied tupetud; tolmukaid 2 (49. joon.); sulg-
lehed (saar)

Õlipuulised, *Oleáceae* 70

- Õietupp olemas 9

9. Tolmukaid 20 ja rohkem; õied valged või roosad —

Roosõtelised, *Rosáceae* 43

- Tolmukaid kõige rohkem 8; õied ei ole valged . . 10

10. Õied kuldkollased, vaevalt 3 mm laiad, sarikates;
tolmukaid 4

Kontpuulised, *Cornáceae* 65

- Õied pole kuldkollased 11

11. Õiekroon pikaputkene, roosa, enne lehti õitsev; kroon-
lehed kokkukasvanud; tolmukaid 8; lehed talbjad
(50. joon.); vili punane. 3—4. Mägistes metsades, harva

Näsinin, *Dáphne mezereum* L.

(sug.: näsininelised, *Thymelaeáceae*)

- Õiekroon kellukataoline, pruunikaspu-
nane; tolmukaid 3—8; õied pusadena
(51. joon.), vili laia nahkja tiivaga (ser-
vaga) (52. joon.)

Jalakalised, *Ulmáceae* 4

12. Lehed jagumatud, hõlmised või sopilised,
kuid mitte sulgsed ega sõrmised . . 17

- Lehed sulgsed või sõrmised 13

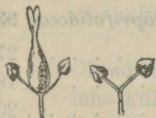
13. Isaõied silindriliste urbadena; emaõied 1—3haaval okste ladvas;
lehed paljad, sulgsed, 7—10 lehekest koos. Aedades

Türgi päkliklipuu, *Juglans régia* L.

(sug.: päkliklised, *Juglandáceae*)

a b
48. joon.

49. joon.

50. joon.

51. joon.

52. j.

- Isa- ega emadied pole mitte urbadena 14
 14. Lehed vastakud 16
 — Lehed vahelduvad 15

53. joon.

15. Kroonlehed mitmekujulised; õiekroon liblikataoline (53. joon.); tolmukaid 10, nende niidid kokkukasvanud

Liblikõielised, Papilionáceae 49

- Kroonlehed ühesugused; tolmukaid palju

Roosõielised, Rosáceae 43

16. Suured sõrmllehed; kroonlehed valged, kollaste või punaste täppidega; tolmukaid 6—8. 5—6. Aedades istutatult

Harilik hobukastan, *Aesculus hippocástanum* L.

(sug.: hobukastanilised, *Hippocastanáceae*)

- Sulglehed; õied valged või kollakasvalged, pööristena või ebasarikatena

Kuslapuulised, Caprifoliáceae 93

17. Lehed vahelduvad või pusadena (56. joon.) 27
 — Lehed vastakud 18
 18. Tolmukaid 2—8, või õiel on ainult emakas 20
 — Tolmukaid 10 või enam 19

19. Väike, kuni 30 sm kõrge poolpõõsas; õied üksikult, sitronkollased; emakakael 2—3 korda sigimikust pikem; lehed süstjate abilehtedega. 7—10. Päikesepaistelisel kohtadel, paepinnal, harva

Kuldkann, *Heliánthemum chamaecistus* Mill.

(sug.: kuldkannilised, *Cistáceae*)

- Suurem põõsas; kobaras õied valged, lõhnavad; kroon- ja tupp- lehti 4—5; tolmukaid palju; emakakaelu 1 ja rohkem, alt kokkukasvanud, enamasti 4 suudmega. 5—6. Ilupõõsana aedades

Lõhnav jasmiin, *Philadélphus coronárius* L.

(sug.: kivirikulised, *Saxifragáceae*)

20. Õied 2huulesed; tolmukaid 2 või 4 (2 pikka ja 2 lühikest)

Huulõielised, Labiátae 76

- Õied pole mitte 2huulesed (või ainult vähe märgatavalt, aga siis 5 tolmukaga) 21

21. Vars lamav, peenike, ainult alt puitunud; õitsvad raod püsti; lehed enam-vähem nahkjad; õied heleroosad, 1—2haaval pika rao otsas, longus

Harakkuljus, *Linnaea* 93

- Puud või põõsad püstiste oksadega; lehed rohtsed, sügisel maha- langevad 22

22. Õied rohelised või kollakasrohelised 25

- Õied valged, kollakasvalged, punakad või violetid 23

23. Tolmukaid 5; kroon liitlehine; sigimik alumine
Kuslapuulised, Caprifoliaceae 93
 — Tolmukaid kõige rohkem 4 24
24. Kroonlehed vabad, neid 4; tolmuksid 4; sigimik alumine
Kontpuud, Córnu8 65
 — Kroonlehed kokkukasvanud; tolmuksid 2; sigimik üleline; vili kupar, õied punakad, sinikad või valged; lehed terveservased, alusel süüajad
Sirel, Syringa 70
25. Lehed hõlmised; õied kobarates; tolmuksid enamasti 8
Vahtrali8ed, Aceraceae 41
 — Lehed pole mitte hõlmised; tolmuksid 4—5 või õiel on ainult emakas 26
26. Oksad enamasti asteldega; lehe külgsooned lehe tipul vähe kaares; emakakael 2—4õhene; vili must mari
Türnpuulised, Rhamnaceae 41
 — Oksad asteldeta, noorelt tihti 4kandised või vähe laiaks surutud; lehe külgsooned lähevad servani; vili punane, nüride või tiivuliste kantidega kupar
Sajakooreli8ed, Celastraceae:
- Sajakoorsed puud, Evónymus L.:** 1. **mürgine s. p., E. europaeus L.** — oksad 4kandised, siledad; kroonlehed piklikud, roheli8ed; kuprad roosapunased, tiivutud. 5. Vö8astikus, harva.
 2. **tüükane s. p., E. verrucó8us Scop.** — oksad ümmargused, tüükased; kroonlehed ümmargused, rohekad, punatäpilised. 5—6. Mõisate ümbruses istutatult, harva
27. Õied (kõige vähemalt isaõied) tihedate või hõredate urbadena (tamm), või pikkade ripnevate keratooliste pusadena, või peadena 35
 — Õied ei ole urbadena, enamasti silmapaistvalt värvilised 28
28. Tolmuksid on kõige rohkem 10 või õiel on ainult emakas 30
 — Tolmuksid on 20 ja rohkem, alati emakaga ühes õies 29
29. Õieraag valkja keskeni kokkukasvanud katelehega (54. joon.); lehed viltusüüajad
Pärnali8ed, Tiliaceae 37
 — Õieraag ilma niisuguse kateleheta; õied valged või punakad; lehed tihti varemini mahalangevate abilehtedega; õiepõhi kruusi- või vaagnataoline, mille ülemisel serval esinevad tupp, kroon ja tolmuksid
- Roosõiteli8ed, Rosaceae 43**
30. Õiekroon liblikataoline; vili — kaun
Liblikõiteli8ed, Papilionaceae 49
 — Õiekroon pole mitte liblikataoline 31

54. joon.

31. Lehed hõlmised, rohtsed; tolmukaid 5

Sõstrad, *Ribes* (*Saxifragaceae*) 42

— Lehed kõige rohkem saagjad või hambused, mitte hõlmised . . . 32

32. Õiekate tupeks ja krooniks jagunud 34

Õiekate lihtne või kõik õie katelehed ühevärvilised 33

33. Asteldega pöösas, altpoolt hõbevalgete lehtedega; isa- ja emadied isepuul; isaõied sügavalt kahejaolise, emadied putkja tupega; õied nutitaolistes peades; ebamarjad ruuged. 5—6. Luiterikkal mererannal, väga harva (Sõrves)

a b
55. joon.

Okaspaju, *Hippóphaës rhamnoides* L.
(sug.: hõbepuulised, *Elaeagnaceae*)

— Asteldeta pöösad; õiekate liitunud, kaheli, väline ring mõnikord valge, punakas või ainult vähe tähelepandava äärisega; õiekate mõnikord põhjani jagunud (55. joon. a)

Kanarbikulised, *Ericaceae* 65

34. Õied kollased; tolmukaid 6; marjad helepunased. pikergused; lehtede kimbu all otsas kolmeharuline astel (56. joon.). 5—6. Metsades, kivisel pinnal, harva

56. joon.

Kukerpuu, *Berberis vulgaris* L.
(sug.: kukerpuulised, *Berberidaceae*)

— Õied pole mitte kollased 35

35. Õied punakad või violetid, tupe ja krooniga; lehed kitsad; pöösad tihti asteldega, lamavate vitsataoliste okstega **Mugulalised, *Solanaceae* 75**

— Õied kollakasvalged **Paakspuu, *Frángula* 41**

36. Lehed hõlmised (57. joon.); isaõied katkestunud urbades; vili tõru **Tamm, *Quércus* 2**

— Lehed jagumatud, igal poolel 5—8 külgsuont; lehelaba läikiv, terveservane või üksteisest eemal olevate väikeste hammastega; isaõied rippuvate pusadena. 5. Parkides, väga harva

57. joon.

Pöökpuu, *Fágus silvática* L.

37. Vars ja oksad maapinnal lamavad; õied kolme pika tolmukaga või ainult emakaga; isaõied roosad, emadied verevad; vili must; lehed nõeljad (58. joon.), alt vähe valkja randiga. 4—5. Nõmmedel, rabades, tihti

58. j.

Kukemari, *Émpetrum nigrum* L.
(sug.: kukemarijalised, *Empetraceae*)

— Puhmad püstiste okstega, 5—80 sm kõrged; tolmukott vaba, alt otsast tihti terava lisemega

Kanarbikulised, *Ericaceae* 65

38. Lehed sulgsed või sõrmised 43
 — Lehed jagumatud või hõlmised 39
 39. Õied violetid; tolmukott kokkukasvanud (59. joon.)

Mugulised, Solanaceae 15

— Õied rohekad, kollakasvalged või helepunased 40

40. Lehed nahkjad, igihaljad, nurgelised või 3–5hõlmased, õitsval taimel munajad, terveservased; õied sarikjad; tolmukaid 5; vili must mari. 8–9. Saaremaal kivistes metsades, harva

Lüderohi (eefu), *Hédera hélix* L.
(sug.: araalialised, *Araliaceae*)

— Lehed rohtsed, kergesti rebenevad 41

41. Lehed terved, jagumatud, vastakud; õied männasena, kollakasvalged, harvemini verevad (kuslapuu)

Kuslapuulised, Caprifoliaceae 93

— Lehed hõlmised; õied rohelised või kollakasrohelised 42

43. Vars väänduv; isaõied hõreda kobarana, emaoied rohelise, kábija peana; lehed hõlmised. 7–8. Kallastel, niisketes võsastikkudes, metsades, harva

Humal, *Húmulus lupulus* L.

(sug.: kanepilised, *Cannabinaceae*)

— Vars roniv, lehed hõlmised; kroonlehed rohelised, otsast tanujalt kokkusurutud. 6–7. Kasvuhoonetes, harva

Viinapuu, *Vítis vinífera* L.

(sug.: viinapuulised, *Vitaceae*)

43. Tolmukaid 5; lehed sõrmised; õied rohekad. 7–8. Пупõõsana aias, seina ääres, harva

Harilik mets-viinapuu, *Ampelópsis quínquefólia* Mich. (*Vitaceae*)

— Tolmukaid palju 44

44. Lehed vastakud

Tulikalist, Ranunculaceae 19

— Lehed vahelduvad

Roosõielised, Rosaceae 43

III tabel: Rohttaimed.

1. Õiekate liitunud, kaheli, s. o. enamasti roheline tupp ja teisevärviline kroon (tupp langeb mõnikord ruttu maha, nii et teda ainult noore õie juures võib leida) . . . . . IIIa tabel **XXXI**
 — Õiekate lihtne, s. o. pole mitte tupeks ja krooniks jagunud (ta võib olla kas tupjas või kroonjas) 2
 2. Maismaa-taimed või veetaimed, mille lehed ei ole ujuvad ega veesisesed 9
 — Veetaimed veesisest või ujuvate lehtedega 3
 3. Lehed sulgsed, sulgjalgsed või harklõhised 7
 — Lehed jagumatud 4

4. Lehed kitsad, männaselised; õied üksikud, lehekaenla-sisesed, väga väikesed, rohekad; taim väikese kuuse taoline. 5—8. Seisvates 'etes, tihti
Kuuskhein, *Hippuris vulgaris* L.
 (sug.: kuuskheinalised, *Hippuridaceae*).

- Lehed vahelduvad või vastakud 5
 5. Õied üksikult, lehekaenla-sisesed; õiekate tähelepanematu või esinevad 2 väikese sõelja, valge lehekesena, mis ümbritsevad kas üht tolmukat või 4 jagust sigimikku 2 emakaelaga; vili teravkandine (60. joon.); lehed vastakud, veesisesed lineaalsed, ülemised munajad, vahest ujuva kodarikuna
Vesitähelised, *Callitrichaceae* 5

- Õied peadena; kõige vähemalt ülemised lehed vastakud 6

6. Õied roosakaspunased, 5lõhese kattega; lehed pikavarrelised, ujuvad (kirburohud)
Tatralised, *Polygonaceae* 13

- Õied rohekad või pruunikad, 4lehese kattega; tolmukaid 4
Penikeeled, *Potamogeton* 1) 121

7. Lehed harklõhised; õied üksikud, lehekaenla-sisesed; taimed täiesti veesisesed
Kardheinalised, *Ceratophyllaceae* 24

- Lehed sulgsed või sulglõhised 8

8. Õied valged, sarikatena, lehed sulgsed
Sarikalised, *Umbelliferae* 59

- Õied roosad, peadena või peajate männastena; lehed sugajalt sulgjagused
Vesikuuselised, *Halorrhagidaceae* 57

9. Taim roheliste lehtedega 11

- Taim ilma roheliste lehtedeta 10

10. Vars lüliline (61. joon.), rabe, tihti punakas, lihakas; soolakutaim (soolarohi)

61. joon. **Maltsalised, *Chenopodiaceae* 16**

- Vars lülitu; kroon 4—5lehene; tolmukaid 10; taim kollakas, õitsemisel ladvast kõverdunud (seenlill) **Kanarbikulised, *Ericaceae* 65**

11. Lehed männaselised või (kõige vähemalt ülemised) vastakud 36

- Lehed juurmised või vahelduvad 12

12. Lehed kilpjad (3. joon.) 35

- Lehed pole kilpjad 13

13. Tolmukaid kõige rohkem 10 15

- Tolmukaid palju (üle 10) 14

14. Õied pikliku nutina (62. joon.), rohekas-punased; lehed sulgsed; lehevars alusel väikeste abilehtedega (punanupp)
 62. j. **Roosõielised, *Rosaceae* 43**

1) Säärase kirjaga trükitud taimed kuuluvad üheiduleheliste taimede hulka.

— Õied pole pikliku nutina, peaaegu alati silmapaistvalt värvilised; ilma abileheta **Tullikõielised, *Ranunculáceae* 19**

63 a. joon.

15. Õied terava (63 a. joon.) või kotja kannusega, punased, kollased või valkjad 34

— Õied ilma kannuseta 16

16. Mitu õit ühtinud tiheda nutina, mis alusel roheliste katelehtedega ümbritsetud 32

— Õied teistsugused 17

63 b. joon.

17. Lehed sulgsed, sulglõhised, kämmaljalt lõhised või hõlmised 27

— Lehed täiesti terved, vahest ainult saagjad, hambused või täkilised, mõnikord ka alusel odajad või nooljad 18

18. Taim valge piimmahlaga; tolmukad ja varreline emaõis piiratud ühise ümbrikuga (63 b. joon.); õied kollakasrohelistes **Piimalillelised, *Euphorbiáceae* 5**

— Õied ilma piimmahlata; õied teistsugused 19

19. Lehed kõik juurmised 26

— Lehed pillatud varrel 20

20. Lehed alusel tõrvega (64. joon.). õied valged, punakad või rohelised; emakakaalu 2—3

64. joon.

Tatralised, *Polygonáceae* 13

— Lehed alusel ilma tõrveta (vahest küll eest lahtise tupega, kuid siis on kollased õied) 21

21. Õied kollased, pruunid või seest valged, väljast rohelised 25

— Õied rohekaskollased või seest ja väljast rohelised 22

22. Lehed väga kitsad, ainult mõni mm laiad; õied rohelised; õiekate 5tippene. 2lehene või puudub koguni; tolmuka d 1—5

Maltsalised, *Chenopodiáceae* 16

— Lehed palju laiemad, lamedad 23

23. Õisik torkavate katelehtedega, peaaegu ogane (65. joon. a), tiheda pööriseana; vars püstine, lühikarvane; õiekate roheline, pool nii pikk kui katelehed; lehed pikavarrelised, munajad. 7—10. Prügil, teede ääres, harva

65. joon.

Päine rebasehein, *Amarántus retrofléxus* L. (sug.: rebaseheinised, *Amarantáceae*)

— Õisik pole torkav 24

24. Tolmukaid 8; lehed ümmarneerjad; täkilised (66. joon. b); õied kollakasrohelised, ebasarikana. 4—5. Allikapealsetel paikadel, lodudel, tihti

66. joon.

Lepiklill, *Chrysosplenium alternifolium* L.
(sug.: kivirikulised, *Saxifragaceae*).

- Tolmukaid 1—5; emakakaelu või -suudmeid 2—5; lehed ei ole ümmargused, alati palju pikemad kui laiad, paljad, harva alt näärmelised, tihti jahused, alusel vahest odajad

Maltsalised, *Chenopodiaceae* 16

25. Kroon ligi 3 sm pikk, kollane või pruun, alusel munajas (66. joon. a); õied kaheti; vars väänduv. 7—8. Aedades ilutaimena, harva

Tobiväät, *Aristolóchia sípho* L'Hérit.

(sug.: metsipiralised, *Aristolochiaceae*)

- Kroon palju väiksem; õied seest valged, väljast roheline, pööriseks või kobarana; emakakaelu 1; lehed väga kitsad, lineaalsed; juurikas roomav. 5—6. Kinkudel, vainudel, harva (Saaremaal)

Linalehik, *Thésium ebracteatum* Hayne.

(sug.: linalehikulised, *Santalaceae*)

26. Õied peadena; tolmuksid 4; kroon kestjas (nahkjas)

Teelehelised, *Plantaginaceae* 89

- Õied üksikult, rohekad; viljad hulgana pikenenud peas; kõrgus 2—10 sm. (hiiresaba)

Tulikõitelised, *Ranunculaceae* 19

27. Lehed juurmised; kroon kestjas

Teelehed, *Plantago* 89

- Lehed kõrgemal varrel 28

28. Õied pikliku, ümmarguse või peaaegu keraja nutina 32

- Õied kobarana, pööriseks, sarikana, ebasarikana või peaja kerana . 29

29. Tolmukaid 6 (4 pikemat ja 2 lühemat); õiekate 4lehene; vili kõder või kõdrake; õied pole kunagi rohekad

Ristõitelised, *Cruciferae* 24

67. joon,

- Tolmukaid 1—5 30

30. Õied liht- ja liitsarikatena, valged, punakad või kollased, harva rohekad; tolmuksid 5; õiekate 5lehene; vili jaguneb valminult enamasti kaheks osaks (67. joon.)

Sarikalised, *Umbelliferae* 59

- Õied pole sarikana (vahel ebasarikana), alati rohekad või kollakasroheline 31

31. Lehevars alusel väikeste abilehtedega; lehed 5—9hõlmased või kämmaljalts jagused; tolmuksid 1 või 4 (kortslehed)

Roosõitelised, *Rosaceae* 43

- Lehevars ilma abilehtedeta; emakakaelu ja -suudmeid 2—5; tolmukaid 5; taimed tihti jahukorraga kaetud

Maltsalised, *Chenopodiaceae* 16

32. Lehed kämmaljalt jagunud või hõlmised; tolmukaid 5, nende tolmukotid kokkukasvanud putkena, milles enamasti kaheharune emakael; kroon kas putkjas (68. joon.) või keeljas (69. joon.); nutt roheline üldkattega alt ümbritsetud

68. joon.

69. joon.

Korvõielised, *Compositae* 95

- Lehed sulgsed, kolmetised või kahelikolmetised 33

33. Nutt piklik (62. joon.); punakaspruun; lehed sulgsed; kõrgus 30—150 sm.

Roosõielised, *Rosaceae* 43

- Nutt peaaegu ümmar, vähe kandine, rohekas, 5—7-õiene; tolmukaid 4 või 5, jagunud (siis silmapaistvalt 8 või 10); lehed kolmetised või kahelikolmetised (70. joon.), alumised pikavarrelised, ülemised vastakud; kõrgus 5—10 sm. 3—4. Niisketes võsades, kohati.

70. joon.

**Muskulill, *Adoxa moschatellina* L.
(sug. muskulillelised, *Adoxaceae*)**

34. Lehed jagumatud; õied kollased; vili kõderjas.

Lemmaltsalised, *Balsaminaceae* 40

- Lehed sulgsed või kahelikolmetised **Punandilised, *Fumariaceae* 34**

35. Aiataimed; õied kannustega, ruuged, kollased, punased; vars enamasti roniv; lehed pikavarrelised. Ilutaimena, tihti

Suur mungalill, *Tropaecolum majus* L.

- Sootaimed; õied väikesed, punakad, sarikana (vesipaunikas)

Sarikalised, *Umbelliferae* 59

36. Lehed männaselised 55
 — Lehed vastakud 37
 37. Õied nuttidena, mis alusel roheliste lehtedega ümbritsetud 32
 — Õied teistsugustena või nuttidena, mis ilma üldkatteta 38
 38. Lehed sulgsed, sõrmised või kolmetised 52
 — Lehed jagumatud, vahel sopilised või hõlmised 39
 39. Lehed neerjad, poolümmargused, vaevalt sama pikad kui laiad 51
 — Lehed teritunud, pikemad kui laiad 40
 40. Õiekate kroonjalt värviline (valge, punakas või sinine) 49
 — Õiekate tähelepanematu, roheline, kollakasroheline või kestjas 41
 41. Vars vänduv; lehed 3—5hõlmased, alusel südajad, pikavarrelised.
 7—8. Kallastel, niisketes võsades, kohati **Humal, *Humulus lupulus* L.
(sug.: kanepilised, *Cannabinaceae*)**

- Vars pole väänduv 42
42. Lehed täiesti terveservased 45
- Lehed saagjad, hambused, täkilised, alati laiad ja lamedad . . . 43
43. Taim kõrvekarvadega; tolmukaid 4
- Nõgeselised, Urticaceae 4**
- Taim ilma kõrvekarvadeta 44
44. Tolmukaid 8—12; isa- ja emadied isetaimedel
- Seljarohi, Mercurialis (Euphorb.) 5**
- Tolmukaid enamasti 5; õiekate 5jagune või 2lehene
- Maltsalised, Chenopodiaceae 16**
45. Õied üksikult lehekaenas, varretud või varrelised 48
- Õied keradena või peadena 46
46. Õied peadena; tolmukaid 4, kroonist välja ulatuvad
- Teelised, Plantago 89**
- Õied keradena 47
47. Taimed jahused; isa- ja emadied lahus; õiekate viimasel juhtumisel 2lehene
- Maltsalised, Chenopodiaceae 16**
- Taimed pole jahused; õiekate 5lehene; lehed munajad, väikesed (118. joon.) või lineaalsed
- Nelkõielised, Caryophyllaceae 6**
48. Õiekate 12hambane; tolmukaid 6; vars punakas; lehed äraspidi-munajad
- Ojakapsas, Péplis (Lythraceae) 57**
- Õiekate pole mitte 12hambane; õied varrelised; tolmukaid 4—10; sigimik ülemine
- Nelkõielised, Caryophyllaceae 6**
49. Õied punakaspruunid, 4 suure valge katelehega
- Kukits (kontpuu), Córnus 65**
- Õied teistsugused 50
50. Tolmukaid 5; õied roosad; lehed lihakad
- Rannikas, Glaux (Primulaceae) 68**
- Tolmukaid 3 või ainult 1 emakas õies
- Palderjaanilised, Valerianaceae 94**
51. Õied kollakasrohelist, ebasarikatena (66. joon. b); tolmukaid 8
- Lepiklill, Chrysosplenium 24**
- Õied pruunikad, üksikult; tolmukaid 12; lehed neerjad, terveserva-sed, enamasti kaheti lühikesel juurikal. 4—5. Lehtmetsas, kohati õige tihti
- Metspipar, Asárum europaicum L.**
(sug.: metspipralised, Aristolochiaceae)

52. Õied 5—10 otsmise, peaaegu ümmarkandise nutina (70. joon.), rohelised

Muskulill, *Adōxa* 33

— Õied ei ole otsmiste nuttidena 53

53. Lehed 3—7-ti sõrmised (71. joon.); õied rohekad, pööriseana; kahekojane taim, tugevasti lõhnav, 1,5 m kõrgune. 7—8. Põldudel, aedades kultuurtaimena

Kanep, *Cannabis sativa* L.

(sug.: kanepilised, *Cannabinaceae*)

— Lehed sulgsed; õied valged või roosad . . . 54

54. Tolmukaid 3; kroon alusel nibuga

Palderjaan, *Valeriana* 94

— Tolmukaid palju

Tulikõielised, *Ranunculaceae* 19

55. Vars mitme lehemännasega; õied valged, kollased või punakad, harva kollakasrohelised, kuid siis on vahel ogaselt karedad; tolmukaid enamasti 4

Madaralised, *Rubiaceae* 92

— Vars ainsa lehemännasena 56

56. Tolmukaid 8; õied rohelised; lehed täielised, jagumatud (72. joon.)

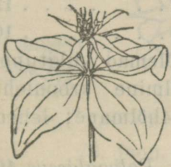
Ussilakk, *Páris* 124

— Tolmukaid palju; õied pole mitte rohelised; lehed sõrmised või sulgsed

Tulikõielised, *Ranunculaceae* 19

71. joon.

72. joon.

III a tabel.

1. Kroon liitlehine, s. o. kokkukasvanud lehtedega (kroonlehed on mõnikord ainult alt vähe kokkukasvanud, nii et kroon näib olevat lahklehine; kuid nad tulevad siis ettevaatlikult tõmmates korraga välja) . . . . . III b tabel XXXVI

— Kroon lahklehine (kroonlehti võib ükskaaval kitkuda) 2

2. Maismaa-taimed või veetaimed, mille ülemised lehed veest välja ulatuvad (kuid mitte ujuvad) 8

— Veetaimed veesiseste või ujuvate lehtedega 3

3. Lehed väga suured (10—20 sm laiad), süvasüdajad; õied kollased või valged

Vestkupalised, *Nymphaeaceae* 23

— Lehed palju väiksemad 4

4. Tolmukaid 20 ja rohkem; õied valged; veesisesed lehed peenjagused, ujuvad (tihti pauduvad) ümmargused või neerjad (särjesilm)

Tulikõielised, *Ranunculaceae* 19

— Tolmukaid kõige rohkem 12 (vahel ainult emakakael õies) . . . 5

5. Lehed männaselised või vastakud 6
 — Lehed juurmised või vahelduvad; tupp ja kroon 3lehesed (kilbukad, kõõluslehed, konnarohud) . . . . . Vaata: 1 tabel XVII
 6. Lehed sügavalt sulglõhised; õied latvmise peana

Vesikuused, *Myriophyllum* 57

- Lehed jagumatud 7
 7. Kroonlehti 4, lahus; tolmukaid 8; vars klaasjalt läbipaistev; lehed vastakud; õied punakasvalged, varretud või väga lühikese varrega; tupp 2—4lõhene. 6—8. Õrn taim tiikides, soodes, harva

**Vesipipar, *Elatine hydrópiper* L.
 (sug.: vesiraikalised, *Elatináceae*).**

- Kroonlehed kokkukasvanud, nende putk ühest küljest lõhene

Rabasalat, *Móntia* (*Portulacáceae*) 13

8. Kroonlehed kõik ühesugused 13
 — Kroonlehed mitmesugused (kannusega, liblikjad jne.) 9

73. joon.

9. Õied terava või tõmbi kannusega 12
 — Õied ilma kannuseta 10
 10. Tupp nähtavasti 3leheine, sest mõlemad külgtupp-lehed kroonjalt värvilised; eelmine kroonleht sugaja lüsemega (73. joon.) või 4hõlmane; lehed jagumatud

Vahulillelised, *Polygaláceae* 40

- Tupp 5hambane või 4—6õiene 11

74. joon.

11. Kroon liblikjas (53. joon.); tolmukaid 10, kõik tolmukaniidid kokkukasvanud või 1 vaba; tupp liitlehine

Liblikõielised, *Papilionáceae* 49

- Kroon pole mitte liblikjas; kroonlehed kõik või osalt tigestunud, rebestunud (74. joon.), valkjaskollased või kollakasvalged; tolmukaid 10—30; tupp 4- või 6jagune; lehed lihtsad või lõhised

Resedalised *Resedáceae* 34

12. Tupplehti 5, rohelised; tolmukaid 5, koonusena ühtinud; õieraag kõverdunud (75. joon.); õied sinised, violetid, kollakad või 3värvilised; lehed abilehtedega

75. joon.

Kannikeselised, *Violáceae* 35

- Tupplehti 2, kestjad, vara mahalangevad või puuduvad koguni; lehed kolmetised, kahelikolmetised või kahelisulgjad

Punandilised, *Fumariáceae* 34

13. Tolmukaid kõige rohkem 10 22
 — Tolmukaid 12 ja rohkem 14

14. Tupp 2lehene või 2lõhene, ruttu mahalangev (pungad!) 21
 — Tupp mitmelehene või mitmetippene 15
15. Lehed paksud ja lihakad (76. joon.); sigimikka 4—20
Paksulehelised, Crassuláceae 41
 — Lehed ei ole paksud ega lihakad 16
76. j. 16. Lehed männaselised või vastakud (vabest ainult ülemised) 20
 — Lehed juurmised või vahelduvad 17
17. Tolmukad putkena kokkukasvanud (77. joon. a; „krants“); vili mit-
 mest lamedast osakesest liitunud, mis ringina
 ümber kesktulbakese (77. joon. b); õitel peale tupe
 veel 3lehene kate **Kassinairilised, Malváceae 38**
 — Tolmukad aluseni lahus 18
18. Tupplehed (sama ka kroonlehed ja tolmukad)
 kinnituvad kausja õiepõhja ülemisele äärele ja
 näivad sellepärast alt kokku kasvanud olevat
 (78. joon.); lehed varre asemel abilehtedega
Roosõielised, Rosáceae 43
 — Tupplehed, kroonlehed ja tolmukad kinnituvad
 õiepõhjale, mis ei ole kausjas; tupplehed alu-
 seni lahus (79 joon.); lehed ilma abilehtedeta
Tulikõitelised, Ranunculáceae 19
19. Õied verevad; tupp 8—12hambane, tupe tipped
 vahelduvad lühemate ja pikematega
Kukesaba, Lythrum 57
 — Õied kollased või valged; tupplehti 5 (2 mõnikord väga
 väikesed) 20
20. Emakakaelu 3—5; tolmukad 3 kimpu kasvanud; tupp-
 lehed kõik ühesugused; lehed vastakud, jagumatud,
 läbi vaadates heletäpilised
Naistepunelised, Hypericáceae 35
 79. joon. — Emakakaelu 4; tupplehed pole mitte ühesugused (2
 vähemad kui teised); lehed vastakud ja vahelduvad
Kuld kann, Helianthemum, vaata II tabel 19
21. Tupp 2lõhene; õied kollased, raotud; lehed lihakad
Portulakilised, Portulacáceae 13
 — Tupp 2lehene; õied raoga; taimed piimahlaga
Maganalised, Papaveráceae 33
22. Lehed lihtsad, jagumatud 27
 — Lehed mitmest lehekesest kokku liitunud või süva-
 jagused 23
23. Kroon 4lehene; tolmu kaid 7 (4 pikemat, 2 lühemat;
 80. joon.), harva 4; vili kõder või kõdrake
Ristõielised, Cruciferae 24

81. joon.

- Kroon 5leheine 24
 24. Lehed 3 terveservasest lehekesest liitunud (81. joon.);
 õied valged või punakate joontega; emakakaelu 5

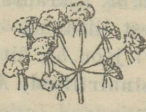
Jänsekapsalised, Oxalidaceae 40

- Lehed teistsugused 25
 23. Palju väikesi õisi ühtinud tihedaks nutiks (82. joon.)
 või liitsarikaks (83. joon.); tolmuksaid 5

Sarikalised, Umbelliferae 59

82. joon.

83. joon.

- Õied ei ole mitte tihedate nuttidena ega
 liitsarikana 26
 26. Õied punased või sinikad; arenenud villi
 kurenokjas (84. joon.);

Kurerehalised, Geraniaceae 38

- Õied valged; villi sarvjas kupar

Kivirikulised, Saxifragaceae 42

84. joon.

85. joon.

27. Varre alusest ülemaal veel lehti (vahest
 ainult üks varreümbrine) 31

- Kõik lehed varre alusel 28

28. Lehed ülevalt poolt kaetud punaste kar-
 vadega, mis otsast pihkasi tilku erita-
 vad (85. joon.); õied valged, peadena
 (rabataimed)

Huulheinalised, Droseraceae 24

- Lehed ei ole ülevalt kaetud punaste näärmekarvadega 29

29. Kroon ja tupp 4lehesed; tolmuksaid 6 **Ristõielised, Cruciferae 24**

- Kroon 5leheine, tupp 5jagune 30

30. Tolmuksaid 5; õied nuttidena, roosad, punased või violetid; lehed
 orasetaolised kitsad, juurmised; vars paljas, 20—40 sm kõrge. 5—7.
 Kuivadel paikadel, mererannal, kohati

Roosa merikann, Arméria vulgaris Willd.

(sug.: tinajuurelised, Plumbaginaceae)

- Tolmuksaid 10; õied tihti longus, kuid mitte kunagi nutina (uibulehed)

Kanarbikulised, Ericaceae 65

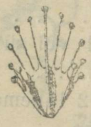
31. Lehed vastakud või männaselised 41

- Lehed vahelduvad 32

32. Kroon 3—4leheine 38

- Kroon 6-kunni mitmeleheine 38

33. Varre alusel mitu pikavarrelist lehte ja nende kohal
 varrel ainult 1 leht, mis oma servadega vart ümbritseb;
 õied valged; iga kroonleht lisemega, millel 8—14 tol-
 mukaniidi-taolist näärmekarva (86. joon.). 7—9. Niisketel
 aasadel, tihti

86. joon.

Ädallil, Parnassia palustris L.
 (sug.: kivirikulised, Saxifragaceae)

87. joon.

88. joon.

- Teistsugune taim 34
- 34. Igas õies mitu sigimikku (või 8 tolmukat) (87. joon.); lehed väga paksud ja mahlakad, kanged, läbilõikes tihti ümmargused **Paksulehelised, Crassuláccae 41**
- Igas õies ainult 1 sigimik 35
- 35. Õiekroon enamasti 7jagune; valge; ülemised lehed enamasti männasena, mille all mõned väiksemad (laanelill) (88. joon.) **Esikud, Primuláccae 68**
- Õiekroon 5lehene 36
- 36. Tolmukaid 5 **Linad, Linum 40**
- Tolmukaid 10 37
- 37. Sigimik 1 emakakaelaga, mis ka noorelt täiesti tähelepanдав; õied tihti longus; lehed enamasti paljad (uibulehed) **Kanarbikulised, Ericáccae 65**

— Sigimikul 2 emakakaela, mis noorelt tähelepanematud; õied püstised; lehed enamasti karvased

Kivirikud, Saxifraga 42

38. Kroon ja tupp 3lehene

Kõnnarohulised, Alismáccae I tabel 19

— Kroon 4lehene 39

39. Kroonlehed tagasikõverdunud, punakad; vars rabal roomav, peenike (jõhvikas) **Kanarbikulised, Ericáccae 65**

— Teistsugused taimed 40

40. Iga õie all varretaoline, alusel vahel jämenev sigimik (89. joon.); õied kollased või punakad; tolmukaid 8 **Pajulillelised, Onagráccae 58**

— Sigimik tupest ja kroonist ümbritsetud; tolmukaid 6 **Ristõielised, Cruciferae 24**

41. Palju väikesi punakaspruune õisi ühtinud sarikana, mis ümbritsetud 4 suure valge katelehega **Kukitsad, Córnuš suécica 65**

— Õied ilma valge katelehetaga 42

42. Lehed terveservased 45

— Lehed hambused 43

43. Kroon 2lehene (90. joon.)

Nõiakollad, Circaea 58

— Kroon 4–5lehene 44

44. Lehed paksud, kanged; igas õies palju sigimikka (87. joon.) **Paksulehelised, Crassuláccae 41**

— Lehed pole paksud; sigimik õie alt varsjas (89. joon. b)

Pajulilled, Epilóbium 58

90. joon.

45. Õied kollased, tähelepandavad; tolmukaid 5
Esikud, Primulácea 68
- Õied ei ole kollased 46
46. Lehed otsast väga tõmbid, paljad; vars lamav, tihti punakas; tupp
 12hambane
Ojakapsas, Péplis 57
- Lehed otsast teritunud 47
47. Oies kas mitu sigimikku (87.joon.) või varsjas sigimik õie all (89.joon.) 44
- Õies ainult 1 sigimik, mis ümbritsetud tupe ja krooniga 48
48. Tupp 12hambane, alt putkjas; õied punased
Kukesaba, Lythrum 57
- Tupp pole 12hambane 49
49. Kroon valge, alusel seest ja väljast kollane; tolmukaid 5; vars
 peenike, harkjas
Linalised, Linácea 40
- Kroon pole kunagi alusel väljast kollane; tolmukaid enamasti 10 --
Nelkõielised, Caryophyllácea 6

IIIb tabel.

1. Taim roheliste lehtedega 3
- Taim ilma roheliste lehtedeta 2
2. Vars väänduv, niitjas, punakas; õied pusadena (91.joon.)
Võrmid, Cuscúta 72
- Vars pole väänduv; kroon 2huulene
Mailaselised, Scrophulariácea 82
3. Krooni tipped ühesuurused ja samakujused 20
- Krooni tipped ei ole ühesuurused ega samasugused . 4
4. Vesitaimed peenjaguste lehtedega, mille vahele enamasti väikesed põiekesed (putukalõksud) asetunud; kroon kollane, 2huulene, enam-vähem tähelepandava kannusega

91. joon.

Vesiherned, Utriculária (Lentibulariácea) 89

- Kuivamaa-taimed, harva vesitaimed 5

92. joon.

b

5. Viie tolmuka tolmukotid putteks kokku kasvanud, kust vanematel õitel 2lõhene emakas välja ulatub. Palju õisi tihedaks nutiks, korvõisikuks ühtinud, mis alusel enamasti mitme rohelise lehega ümbritsetud (92. joon.); üksikõied varretud, ilma tupeta, aga tihti karvatutiga (93. joon.)

Korvõielised, Compósitae 95

- Tolmukotid vabad ega ole putteks kokku kasvanud 6

6. Lehed vastakud või männaselised 14
 — Lehed vahelduvad või juurmised 7

93. joon.

94. joon.

8. Kroon kannusega; kõik lehed juurmised, kollakad, pihkase korraga kaetud; tolmukaid 2

95. joon.

- Kroon pole kannusega 9

9. Tupp nähtavasti 3lehene, sest et mõlemad külgtupp-lehed kroonjalt värvilised; kroonlehti 3, esimene narmastunud servaga või 4hõlmane

Vabulilled, *Polygala* 40

- Tupp 4–5tippene või 2huulene 10

10. Tolmukaid 10, nende niidid ülevaltpoolt keskpaika kokkukasvanud (1 enamasti vaba) (95. joon.); lehed enamasti kolmetised või sulgsed.

Liblikõielised, *Papilionaceae* 49

- Tolmukaid 4–5; lehed jagumatud või sulgsed . . . 11

11. Sigimik 4jagune (96. joon. a); kroon enamasti viituse, 5hõlmase äärisega (97. joon.); taim tihti karekarvane

Karelehelised, *Borraginaceae* 72

- Sigimik jagumatu (96. joon. b) 12

12. Tolmukaid 4; õied tihedas kerajas nutis, mis alt ümbritsetud mitme väikese lehekesega; kroon sinine, 4–5 kitsa, mitte ühesuguse tippega; juurmised lehed pika varrega, mõlajad ülemised varretud; vars püstine, tihedate lehtedega. 5–6. Päikesepaistelisel kinkudel, isearanis lubjasel pinnal, harva

Keraslill, *Globularia vulgaris* L.

(sug.: keralsillelised, *Globulariaceae*)

- Tolmukaid 5 13

13. Vars pihkane; lehed süvahambused; õied võidunud-kollased, violettide triipudega (koerapöörirohi)

Mugulalised, *Solanaceae* 75

- Vars pole pihkane; õiekroon külglõhine, sinine või sinikasvalge

97. joon.

Lobeeliad, *Lobelia* (*Campanulaceae*) 90

14. Tupp 2lõhene; kroon valge, väike, 5 mitte ühesuguse tippega

Rabasalat, *Montia* (*Portulacaceae*) 13

- Õied teistsugused 15
15. Vars niitjas, roomav, alusel puitunud; õied roosad, kaheti, pikavarrelised; tolmukaid 4; okasmetsades (harakkuljus)
- Kuslapuulised, *Caprifoliaceae* 93**
- Vars pole roomav ega puitunud 16
16. Tolmukaid 1 või 3 (mõnikord ainult emakas õies)
- Palderjaanilised, *Valerianaceae* 94**
- Tolmukaid 2 või 4 17
17. Sigimik alumine, mille otsal tupp ja kroon; õied tihedate peadena
- Uniohakalised, *Dipsacae* 95**
- Sigimik ülemine 18
18. Õied lehitu, vitsja peana (98. joon. b); kroon punakas, õlõhene, lehterjas; vili jaguneb viimaks
98. joon.
- 4 osasse. 7—10. Teeäärtel, tänavatel, harva
- Raudürt, *Verbena officinalis* L.**
(sug.: raudürdilised, *Verbenaceae*)
- Õied lehtede või abilehtede kaenas 19
19. Sigimik juba õitseajal sügavalt 4jagune (98. joon. a)
- Huulõielised, *Labiatae* 76**
- Sigimik lihtne (16. joon. b), õitseajaks pole mitte 4jagune
- Mailaselised, *Scrophulariaceae* 82**
20. Tolmukad kokkukasvanud 44
- Tolmukad vabad või ainult alusel liitunud 21
21. Lehed juurmised või vahelduvad 26
- Lehed vastakud või männases 22
22. Tolmukaid 2—4; sigimik alumine; vili 2peane
- Madaralised, *Rubiaceae* 92**
- Tolmukaid 5—8 23
23. Lehed sulgsed või sulgjägused, sugajad; õied roosad või valged; vesitaimed
- Esikud, *Primulaceae* 68**
- Lehed jagumatud 24
24. Õied valged või kollakasvalged, lehekaenla-siseste ebasarikatena; alumised ja keskmised lehed südajad; kroon rattaline; tolmukotid kokkukasvanud pärjana; vili kõderjas; vars alt puitunud, ülevalt vähe roomav. 6—7. Kuivades metsades, kinkudel, harva
- Angervars, *Vincetoxicum officinale* Moench**
(sug.: angervarrelised, *Asclepiadaceae*)
- Õied punased, kollased või sinised 25
25. Emakakaelu 1, nutitaolise suudmega; tolmukad krooni tipete kohal
- Esikud, *Primulaceae* 68**

- Emakakaclu 1, 2lõhese suudmega, või sigimik ilma emakakaclata, muutudes emakasuudmeks; tolmukad krooni tipete vahel
Emajuurelised, *Gentianáceae* 70
26. Tolmukaid 2—8 28
 — Tolmukaid 10 või rohkem 27
27. Lehed kolmetised, ristikehina lehe taolised (81. joon.); õied valged
Jänese kapsalised, *Oxalidáceae* 40
- Lehed pole kolmetised; tolmukad ringiks kokkukasvanud; vilja hulk, mis asetunud kesktulbakese ümber (77. joon.)
Kassinairilised, *Malváceae* 38
28. Lehed vahelduvad 32
 — Lehed juurmised 29
29. Kroon 4tippene või 2—3hambane
Teelchelised, *Plantagináceae* 89
- Kroon 5tippene 30
30. Tolmukaid 4; lehed pikavarrelised, mõlajad; väike, vaevalt mõned sm kõrge mudarohi (nõgililleke)
Mailaselised, *Scrophulariáceae* 82
- Tolmukaid 5 31
31. Õied tiheda nutina; kroon violeti või punakas
Merikann, *Arméria III a* tabel 30
- Õied üksikult, sarikana või kobarana
Estikud, *Primuláceae* 68
32. Kroon 5lõhene, 5tippene või 5hõlmane 34
 — Kroon 5lõhene või 4tippene 33
33. Tolmukaid 8; sigimik alumine; lehed nahkjad; vars roomav (jõhvikas)
Kanarbikulised, *Ericáceae* 65
- Tolmukaid 4; sigimik ülemine; lehed rohtsed, terveservased; õied peaaegu raotud, üksikud, lehekaenla-sisesed, valged või punakad, väga väikesed (pisikás)
Estikud, *Primuláceae* 68
34. Taim kõitragudega; õied kollased või kollakasrohelised
Kõrvitsõielised, *Cucurbitáceae* 95
- Taim ilma kõitragudeta 35
35. Sigimik 2—4jagune (96. joon. a); taim enamasti karekaryane
Karehelised, *Borragináceae* 72
- Sigimik lihtne (96. joon. b) 36
36. Tolmukad kõik või osalt valge- või violetivillased (vägiheinad)
Mailaselised, *Scrophulariáceae* 82
- Tolmukad pole villased 37
37. Lehed sulgsed või kolmetised 42
 — Lehed teistsugused 38

38. Õied sinised või violetid; sigimik alumine

Kellukõielised, Campanuláccae 90

— Õied ei ole sinised ega violetid 39

39. Krooni kollakasvalged tipped esiteks ülevalt ühtinud; õied tihe-
dates peades

Kellukõielised, Campanuláccae 90

— Krooni tipped pole mitte ühtinud 40

40. Lehed südajad, nooljad või neerjad; kroon lehter-
terjas, vähe hõlmise äärisega (99. joon.), valge
või punakas; vars väänduv või lamav

Kassitapulised, Convolvuláccae 72

— Lehed munajad või süstjad; vars pole kunagi
väänduv 41

41. Õied punased, rohekaskollased, pruunid, või-
dunud-valged või valged (viimasel juhtumisel
lehed süvahambused)

Mugulalised, Solanáceae 75

— Õied valged; lehed terveservased või väga peenhambused; õied
kobaratena või üksikult

Esikud, Primuláccae 68

42. Lehed kolmetised; kroon seest narmastunud; punakasvalge (ubaleht)

Emajuurelised, Gentianáceae 70

— Lehed sulgsed, lehekesed jagumatud; õiekobar püstine 43

43. Veetaimed. Õied roosad või valged; emakas jagumatu (vesisulg)

Esikud, Primuláccae 68

— Kuivamaa-taimed; õied sinised, harva valged; emakas 3lõhene. 6—7
Nüsketel aasadel, paekalda all, harva

Sinilav, Polemónium coeruleum L.

44. Õied nuttidena; tolmukotid putkena kokkukasvanud; kroon kas
putkjäs või keeljas

Korvõielised, Compósitae 95

— Õied pole nuttidena; tolmukad kuhikuna ühtinud (59. joon.); kroon
rattaline; vili mari

Mugulalised, Solanáceae 75

99. joon.

Perekondade ja liikide määramine.

Õistaimed ehk seemnelised, *Phanerógamae.*

Katteseemnelised, *Angiospérmae.*

Kaheidulehelised, *Dicotýleae.*

Kaselised, *Betuláceae.*

1. Taim õitseajal ilma lehtedeta; emadied pungataolised, millest punased emakasuudmed kimbuna välja ripuvad; lehed suured, ümmarsüdaajad, otsast vähe teravad, saagja servaga. 2—3. Metsas, kruusasel pinnal, tihti
Sarapuu, *Córylus avellána* L.

— Taim õitseajal lehtedega 2

2. Emadied väikeste munajate urbadena, mis tihti 3—4 haaval pikemate isaurbade läheduses seisavad; puitunud kábitaoline vili veel järgmisel aastal puu otsas

Lepad, *Alnus* 2

- Emadied pikkade, tihedate, silindriliste urbadena (100. joon. b)

Kased, *Bétula* 1

100. joon.

1. Kased, *Bétula* Tourn.

1. Lehed tõmbid, ümmargused või ümmarmunajad, kunni 3,5 sm pikad, paljad; isaurvad püstised; koor hallikaspruun; põõsad 3
- Lehed terava otsaga, vähe pikemad kui laiad; isaurvad rippuvad; koor valge; enamasti puud 2
2. Noored lehed ja oksad pehmekarvased, viimased harva vaiguste tüügastega lehed munajad või rombjas-munajad, ümmardunud külgnukkadega,

vähe terava otsaga (101. joon.), alt ka veel hiljemini soonte nurkades karvased; viljatiivad vilja laiused. 4—5. Metsas, soodes, harva

101. joon.

102. joon.

3. Lehed sama laiad kui pikad, korratult saagjad; viljatiivad pool vilja laiusest. 4—5. Rabasoodel, harva

— Lehed laiusest pikemad, peaaegu ümmargused, tõmptakilised; tiivad viljast palju kitsamad. 5. Turbarabadel, tihti (põhjapoolses osas)

Sookask, *B. pubescens* Ehrh.

— Lehed ja oksad enamasti paljad, 3nurgelised, rombjad, teravate külgnukkadega, pikalt terava otsaga (102. joon.); noored oksad vaiguste tüügastega; viljatiivad viljast kaheli laiemad; oksad pärast rippuvad. 4—5. Metsades, arudel tihti

Aruk., *B. verrucosa* Ehrh.

Madal k., *B. humilis* Schrank.

2. Lepad, *Alnus* L.

103. joon.

104. joon.

Lehed paljad, alt soonte nurkades karvased, ümmargused, väga tõmbid, noorelt pihkased (103. joon.). 3—4. Soodel, kallastel, metsas, tihti

Sanglepp, *A. glutinosa* Gaertn.

Lehed alt pehme karvased, sinikasrohelised, servast kahelisaagjad (104. joon.); koor tasane, hõbehall. 3—4. Kallastel, soistes metsades, tihti

Harilik l., *A. incana* D. C.

Kaussviljalised, *Cupuliferae*.

Tamm, *Quercus* L.

Emaõied ja vili pikavarellised; lehed peaaegu varretud. 5. Metsades, harva

Harilik t., *Q. pedunculata* Ehrh.

Emaõied ja vili varretud või väga lühivarellised; lehed pikavarellised. 5. Enamasti aedades, harva

Randt., *Q. sessiliflora* Sm.

Pajulised, *Salicaceae*.

Urvad püstised, urva soomused terveservased (106. joon.); tolmukaid 2—3, vahest ka rohkem.

Pajud, *Salix* 3

Urvad rippuvad, urvasoomused hambulised, lõhestunud; tolmukaid 8—30.

Haavad, *Populus* 4

1. Paju, *Salix* L.

1. Urvasoomused otsast mustakad; õied ilmuvad enne lehti 4
 — Urvasoomused ühevärvilised, kollakasrohelised 2

2. Tolmukaid 3; sigimik varreline; urvasoomused paljad või peaaegu paljad; lehed siledad, paljad. 4—5. Jõekallastel, kraavi ääres, tihti

Vesip., *S. amygdalina* L.

- Tolmukaid 2 3

3. Lehed paljad, noorelt pihkased; oksad murduvad allotsast kergesti. 4—5. Jõekallastel, tihti ka istutatult

Rommelgas, *S. fragilis* L.

- Lehed peenekarvased (iseäranis alt ja noorelt); ilma pihata; oksad sitked, ei murdu alt nii kergesti. 4—5. Niiskes metsas, tihti

Hõbep. (valge raagp.), *S. alba* L.

4. Madal, kunni 60 sm kõrge põõsas, roomava tüvega ja peente okstega; urvad herne suurused; lehed alt karvased. 4—5. Rabadel, soodel, harva

Hanip., *S. repens* L.

- Kõrge, sirge põõsas või puu 5

5. Lehed kitsad, süstjad (kunni 1,5 sm laiad ja 6—10 korda nii pikad) (105. joon.), alt karvane ja läikiv; urvad ruljad; oksad sitked, pikad, vitsataolised. 4—5. Jõekallastel, võsastikus tihti istutatult

Vitsp., *S. viminalis* L.

- Lehed munajad või elliptilised (107. joon.), kõige rohkem 3 korda nii pikad kui laiad; urvad munajad . 6

6. Pungad ja noored oksad hallikarvased. 4—5. Kraavide ja jõgede kallastel, tihti

Tuhkur p., *S. cinerea* L.

- Pungad ja noored oksad paljad või lühikarvased, kuid mitte hallikarvased 7

7. Lehed pealt lõpuks paljad, alt sinihallid, karvased, suured (5—15 sm pikad); urvad suured; emakasuudmed kokku surutud. Kõrge põõsas või puu. 4—5. Niisketil kohtadel, kaldaalustel, tihti

Raerommelgas, *S. caprea* L.

- Lehed äraspidi-munajad, pealt lühikarvased, tumerohelised, kunni 4 sm pikad, ülevalt viltuse otsaga (108. joon.); urvad õige väikesed; emakasuudmed otse püsti; väike põõsas. 4—5. Kraavide ja teede ääres, tihti

Kõrvp., *S. aurita* L.

105. 106.
joon.

107. joon.

108. joon.

2. Haavad, *Pópulus* L.

1. Lehed alt lumivalged, viltjad, servast sopilised, hõlmilised (109. joon); pungad ja noored oksad samati valgeviltjad; urvasoomused terveser-
vased või otsast hambulised. 4—5. Aedades istutatult, vahest ka metsistu-
nud (Tartu ümbruses)

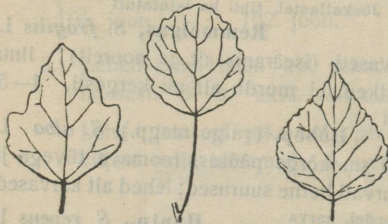
Hõbehaab, *P. alba* L.

- Lehed alt täiesti rohelised või valkjasrohelised, mitte viltjad 2

2. Lehevars enamasti ümmargune, paljas, ainult alusel vähe lame; lehed
paljad või vähe karvased, alusel ümmardunud või vähe südajad,

enamasti pikemad kui laiad,
pealt tumerohelised, alt valk-
jad; urvasoomused paljad;
oksad ümmargused. 4. Majade
ümber istutatud õige tihti, metsis-
tanult harva

Lõhnav pappel, *P. bal-
samifera* L.

109. joon.   110. joon.   111. joon.

- Lehevarred kokku surutud,
lamedamad 3

3. Lehed peaaegu ümmargused (110. joon.), mõlemalt küljelt paljad, pika-
varrelised; urvasoomused servast lõhestunud; pungad pihkased, paljad.
4—5. Metsades, tihti

Harilik haab, *P. tremula* L.

- Lehed enamasti 3nurgased või viltu 4nurgased (111. joon.), aluses vähe
talbjad; noored oksad ümmargused, võsud vahest vähe kandilised;
emakasuudmeid alati 2. 4—5. Metsades harva, majade lähedal istutatult,
harvemini kui lõhnavat p.

Must pappel, *P. nigra* L.

Nõgeselised, *Urticáceae*.

- Õiepööris lühem kui lehevars; lehed munajad; kõrgus 30—60 sm. 7—9.
Prüghunnikutel, haritud maapinnal, tihti

Raudnõges, *Urtica urens* L.

- Õiepööris pikem kui lehevars; lehed südajad, pikergused, 7—10 sm.
pikad; kõrgus 0,30—1,25 sm. 7—10. Aia ääres, metsas, tihti

Suur (kõrve-) nõges, *U. dioica* L.

Jalakalised, *Ulmáceae*.

- Õied ja vili peaaegu varretud. 4—5. Metsas, parkides, harva

Harilik jalakas, *Ulmus campestris* L.

- Õied ja vili varrelised. 3—4. Nagu eespool

Künnapuu, *U. effusa* L.

Piimalillelised, *Euphorbiaceae*.

Lehed vastakud; vars ümmargune, lihtne; lehed varrelised; kahekojane taim — emadied pika varre otsas, isaõied peades. 4—5. Lehtmetsades, paealda all, tihti

Seljarohi, *Mercurialis perennis* L.

Lehed vahelduvad; vars ümmargune; tolmukad ja pikavarreline emakas piiratud ühise ümbrikuga.

Piimalilled, *Euphorbia* 5

Piimalilled, *Euphorbia* L.

1. Meenäärmed poolkuu-kujulised või kahesarvelised (112. joon); lehed piklik-süstjad, alt talbjalt ahenenud; sarikad neljakiirelised, seemned siledad. 4—5. Tee ääres, jõekallastel, harva (Saaremaal, L.-Eestis)

112. 113.
joon.

Saaremaa p., *E. esula* L.

— Meenäärmed ümmargused või munajad, terveservased (113. joon.) 2

2. Sarikas mitmekiireline; näärmed pruunikaskollased; lehed pikliksüstjad; vars jäme, õdnes; seeme sile, tüükane; taim ligi 1 m kõrge, väikese paju taoline. 5—6. Kallastel, soodel, niisketel aasadel, harva

Soo p., *E. paluster* Lam.

— Sarikas enamasti 5kiireline; lehed talbjad, eest saagjad; seeme lohu-line, peenetäpiline. 6—10. Põldudel, haritud maapinnal, tihti

Harilik p. (pöörislill), *E. helioscopia* L.

Vesitähelised, *Callitrichaceae*.

Vesitähed, *Callitriche* L.

1. Lehed kõik lineaalsed, aluses laiema, ülemised pole kunagi kodarikuna kuhjunud; vili laiade tiivuliste kantidega. 7—10. Kraavides, seisvates ja vähe voolavates vetes, tihti

Sügisene v., *C. autumnalis* L.

— Lehed aluses kitsad või igatahes mitte laiema; ülemised tihti kodarikuna veepinnal 2

2. Emakasuude väga pikk, tagasi käänatud, ruttu mahalangev. 1—9. Ojades, kraavides, harva

Haakjas v., *C. hamulata* Kütz.

— Emakasuude püsti, ei lange mitte aegsasti maha 3

3. Vili ümmargune, laiatiivuliste kantidega; emakasuudmed jäävad järele; lehed enamasti kõik ümmargused, munajad. 6—10. Tiikides, seisvates vetes

Tiik-v., *C. stagnalis* Scop.

- Vili ümmargune, väga kitsatiivuliste kantidega; emakasuudmed langevad vast lõpuks maha; alumised lehed lineaalsed. 5—10. Seisvates ja vaikselt voolavates vetes, tihti

Kevadine v., *C. verna* L.

Nelkõielised, *Caryophyllaceae*.

1. Tupp lahklehine (mõnikord ainult aluses liitunud), või ainult lihtne õiekate, mida ei saa tupeks ja krooniks lahutada 11
— Tupp enamasti liitlehine; õied alati tupe ja krooniga 2
2. Emakakaelu 3—5 või taimel ainult tolmukad 5
— Emakakaelu 2 3
3. Tupel aluses veel mõned katusekivitaoliselt paigutatud katesoomused, mis moodustavad välistupe; tupp täiesti rohtjas; kroonlehed muutuvad aluses pinnukeseks; õied üle 1 sm laiad.

Nelgid, *Dianthus* 8

- Tupp ilma välistupeta 4
4. Õied väikesed (kunni 1,5 sm laiad); tupel vahelduvad rohelised ja kuivnahkjad triibud; kroonlehed ahenevad vähehaaval pinnukeseks.

Nõmmelilled (kiplilled), *Gypsophila* 8

- Õied suuremad; tupp rohtjas, ilma kuivnahkjate triipudeta; kroonlehed muutuvad järsku pinnukeseks; kroonlehtedel neelus 2 teravat hammast; õied helekähkjates värvides, kimpudena. 7—9. Teede, aedade ääres, elumajade läheduses, kõrgetel jõe kallastel, harva

Seebilill, *Saponaria officinalis* L.

5. Tupplehed ulatuvad kaugele üle kroonlehtede (114. joon.), õied verevad või kähkjaspunased, üksikult; lehed lineaalsed, servast karvased. 6—7. Vilja hulgas põldudel, tihti

Äiakas (nisulill), *Agrostemma githago* L.

- 114.joon. — Tupplehed ei ulatu üle kroonlehtede 6
6. Õied tolmukatega ja emakaga või ainult emakaga 8
— Emakas puudub, õiel ainult tolmukad 7
7. Kroonlehed jagumatud ja rohelised või 2lõhesed, valged, kuid tupp siis paljas.

Põisrohud, *Silene* 9

- Kroonlehed lõhestunud, valged või punased; tupp karvane.
Pusurohl, *Melandryum* 10

8. Emakakaelu 3; vars püstine; vili kupar.
Põisrohud, *Silene* 9

- Emakakaelu 5 9
9. Kroonlehed jagumatud, kõige rohkem ainult vähe täkilised; vars ülemiste sõlmede alt pihkane, nagu üle tõrvatud; õied helepunased; tupp 10 tugevama soonega, punakas. 5—6. Kuivadel kohtadel, liivaküngastel, tihti

Tõrvalill, *Viscaria vulgaris* Roehl.

- Kroonlehed 2 või 4lõhesed 10

115. joon.

10. Kroonlehed sügavalt 4lõhesed (115. joon.); kupar 5hambane rohtjas; õis kahkjaspünane; juurmised lehed piklikud, mõlajad, ülemised kitsad, süstjad, kõik teravad. 4—7. Niisketel aasadel, aral, tihti

Käokann (niidu-tõrvalill), *Coronaria flo cuculi* A. Br.

— Kroonlehed 2lõhesed; kupar 10hambane.

Pusarohi, *Melandryum* 10

11. Lehed männases, naasklitaolised, kimpudena (116. joon.).

Nälgheinad (hatikad), *Spergula* 10

— Lehed vastakud või vahelduvad 12

12. Kõik õie katelehed samavärvilised, rohelised või kollakas-rohelised, mõnikord valge servaga 21

— Õied rohelise tupega ja valge või punase õiekrooniga . 13

13. Lehed alusel kuivnahkjate, alt ühtekasvanud, enamasti hõbeläikeliste abilehtedega (117. joon.); õied suuremalt jaolt roosad.

Sõlmheinad, *Spergularia* 11

— Lehed alusel ilma nahkjate abilehtedeta 14

14. Kroonlehed 2lõhesed, mõnikord peaaegu põhjani jagunud, mispärast 5kroonlehele õis näib 10kroonlehesena . . . 18

— Kroonlehed ei ole 2lõhesed 15

15. Lehed väga paksud, lihavad, varretud, munajad, paljad, 4 ritta malutatult; õied valged; juurikas roomav, vars hargiline, tihti lamav. 6—7. Liivasel mererannal, tihti

Meriummur (paksulehine liivkann), *Honckénia peptoides* Ehrh.

— Lehed rohtjad, mitte lihavad 16

16. Emakasuudmeid 3 17

— Emakasuudmeid 4—5; tupplehti 4—5, tõmbid või väga lühikese ogaotsaga; kupar 4—5hambane.

Kesakannid, *Sagina* 10

17. Lehed munajad, varrega, kolme soonega; kupar sügavalt 4—6hambane; kroonlehed lühemad kui tupp; seemned siledad, lisemega. 5—6.

Varjurikastes lehtmetsades, võsastikus, tihti

Võsalill, *Moehringia trinervia* Clairv.

— Lehed munajast kuni naasklitaoliseni; alati varretud; kupar 4—6hambane; seemned mühlkised, ilma lisemeta.

Liivkannid, *Arenaria* 11

18. Emakasuudmeid 5, harva 4 20

— Emakasuudmeid 3 19

19. Taim näärmeline, pihkane; kupar silindriline, 6 lühikese hambaga avanev.

Kadakkaerad, *Cerastium* 12

117. joon.

-- Taim ei ole pihkane; kupar ümmargune, vahest vähe piklik, 6 sügava hambaga avanev; kroonlehed süvalõhised.

Tähtheinad, *Stellaria* 11

20. Kroonlehed ei ole alla keskpaika lõhestunud; kapsel 10 lühikese hambaga avanev.

Kadakkaerad, *Cerastium* 12

-- Kroonlehed aluseni 2jagused; kupar 5 sügava lõhega avanev; vars nõrk, lõtv; alumised lehed varrega, ülemised varretud, pehmed, munajad, südajad; tupplehed tõmbid, rohtjad. 6—10. Niisketel põldudel, kraavides, kallastel, tihti

Vesi-tähthein, *Malachium aquaticum* Fr.

21. Lehed vaevalt 1 mm laiad 23

-- Lehed laiemad 22

22. Õied tihedates kerades, lehe kaenlasisesed (118. joon.), kollakasrohelistes; lehed õieraol vahelduvad, paljad või aluses lühiripsjad, piklikud; tupp paljas, lühem kui kupar; madal taim. 6—10. Liivakinkudel, kesadel, kuival murul, tihti

Söötreaia-rohi (päevitusrohi), *Herniaria glabra* L.

-- Iga üksik õis täiesti raoga.

Tähtheinad, *Stellaria* 11

23. Õiekate aluses ühte kasvanud, enamasti 5jagune, valgeservane; õied tihedates kerades.

Kaderohud, *Scleranthus* 13

-- Õiekate 4lehenne; õied üksikult, raoga.

Kesakannid, *Sagina* 10

118. joon.

1. Nõmmelilled, *Gypsophila* L.

Vars algusel tükjalt püstine; niitjas, ülevalt paljas, alt lühikarvane; õied roosad, tumedamate triipudega. 7—10. Liivastel põldudel, tee ääres, tihti

Müür-n., *G. muralis* L.

Vars roomav või tõusev, 8—30 sm kõrge; õied valged või punakad; vars ülevalt pehme karvane; tolmukad ja emakakael õiekroonist pikem. 7—10. Liivastel kinkudel, kipsirikkal maapinnal, harva

Kännas-n., *G. fastigiata* L.

2. Nelgid, *Dianthus* L.

1. Kroonlehed kõige vähemalt keskpaigani narmastunud 2

-- Kroonlehed ainult otsast hambulised, harva terveservased; vars lühikarvane; katesoomuseid enamasti 2, ohtega, kaheli lühemad kui tupputk; õied verevad, valgete täppidega, millel ümber tumedam ring. 6—8. Kuival nurmel, kõrgetel kangrutel, liivakinkudel, tihti

Nurmn., *D. deltoides* L.

2. Kroonlehed sõrmjalt narmastunud, munaja keskkohaga; õis valkjas või roosa, lõhnav; lehed merirohelised, lineaalsed, naasklitaolised, servast vähe karedad. 7—8. Kuivadel kohtadel, harva; aedades tihedamini

Sulgn., *D. plumarius* L.

— Kroonlehed sulgjalt narmastunud, pikliku keskkohaga, neelus rohekas ja karvane; lehed rohelistes 3

3. Vars enamasti üheõiene; lehed lineaalsed, ligi 1 mm laiad; kroonlehed valkjad, neelus valge- või punakarvased; alt lehed murusad. 7—9. Liivastes männimetsades, merekaldal

Nõmmn., *D. arenarius* L.

— Vars 2- ja mitmeõiene, vahest üksikult; lineaalsed süstlehed 2—4 mm laiad; kroonlehed lillad, neelus punakarvased, peaaegu aluseni narmastunud. 7—9. Kuivadel aasadel, lubjarikkal pinnal, lehtmetsades, harva

Tore n., *D. superbus* L.

3. Põisrohud, *Silene* L.

1. Kroonlehed ahenevad pinnukeseks, millel käänu kohal 2 teravat liset või soomust (kroonikest) 4

— Kroonlehtedel ei ole käänu kohal kroonikest, vahest ainult 2 väikest kühmu 2

2. Tupp põiena täispuhutud, munajas (119. joon.), 20 võrgutao- liselt ühinenud soonekesega; õied valged; vars enamasti pal- jas; kupar lühikese varrega. 6—8. Teede ääres, aruheinamaadel, lehtmetsades, tihti

119. joon.

Päris p. (hädar), *S. venosa* Aschers.

— Tupp pole mitte põiena täispuhutud; 10 soonega 3

3. Kroonlehed jagumatud, rohekad, väikesed; tupp kellukana. 5—8. Lagedad liivakingud, männimetsad, harva

Kõrvuline p., *S. otites* Sm.

— Kroonlehed 2lõhesed; taim pehme karvane, mõnikord pihkane, takerdu- nud; tupp silindriline, vähe paisunud keskkohaga; põõris kitsas, 1—3- õieste okstega; lehed servast lainelised; õied valged. 6—7. Liivasel pinnal, väga harva (seni ainult Saaremaal ja Uhtja saartel Viru rannas)

Pihkane p., *S. viscosa* Pers.

4. Vars ja lehed paljad; õied rohekad, kroonlehed 2lõhesed. 7—8. Lagedatel liivakinkudel, männimetsas, harva

Lehtroheline p., *S. chlorantha* Ehrh.

— Taim karvane, ülevalt näärmeline; õied valged, harva kahkjaspunased 5

5. Õied püstised, üksikult või väheõiestes ebasarikates; tupp magujas, tipud tagasikäänatud; alumised lehed piklikud, teravad, ülemised ena- masti süstjad. 7—9. Liivasel, savi-maapinnal, aedades, harva

Õö-õiene p., *S. noctiflora* L.

— Öied longus või rippuvad, võidunult valged, mitmeõiestes pööristes, pika varrega; vars lihtne, ülevalt vähe pihkané. 5—9. Päikesepaistelistel kindudel, kuivades metsades, harva

Longus p., *S. nutans* L.

4. **Pusurohi, *Melandryum* Roehl.**

Öied valged; taim lühikeste karekarvadega; vars oksine; lehed teravad, alumised piklikud, ülemised süstjad. 5—10. Aasadel põõsastes, varjulistes lehtmetsades, jõekallastel, tihti

Valge p., *M. album* Garcke.

Öied verevad, punased; taim pikkade pehmete karvadega; alumised lehed munajad, ülemised süstjad, piklikud. 4—8. Varjulistes lehtmetsades, võsastikus, harvemini

Punane p., *M. rubrum* Garcke

5. **Kesakannid, *Sagina* L.**

1. Kroon- ja tupplehti 5; kroonlehed kaheli nii pikad kui tupp; ülemiste lehtede kaenas vähemad lehed kimbuna; õis valge. 7—8. Aasadel, niiskel liivasel pinnal, loodudel, tihti

Sõlmiline k., *S. nodosa* Fenzl.

— Kroonlehti 4 või need puuduvad; 4lehine tupp kroonlehtedest pikem. 2

2. Tupplehed tõmbid (120. joon.); lehed peaaegu kõik paljad, lineaalsed; vars all juurerikas; lamav või tõusev, väga oksine; õis valge. 5—10. Niisketel paikadel, tihti

120. joon.

Lamav k., *S. procumbens* L.

— 2 välimist tupplehte väikese sissepoole käänatud ogaotsaga, mis tanuna kokku tõmbunud; 2 sisemist tupplehte tõmbid; lehed aluses ripsjad; vars püstine, oksine; õied väikesed, valged, vahest puuduvad. 5—10. Niisketel põldudel, harva

Kroonitu k., *S. apétala* L.

6. **Nälghainad (hatikad), *Spergula* L.**

Lehtede alumisel küljel pikuti soon; seemned kitsa tiivaga; vars alt oksine, lamav või tõusev. Kroonlehed tõmbid, valged. 6—10. Liivastel väljadel, tihti

Põld-n., *S. arvensis* L.

Lehtede alumisel küljel ei ole pikuti soont; seemned laia valge servaga; kroonlehed süstjad; tolmukaid 5. 4—5. Liivastel põldudel, harvemini

Vitetolmukane n., *S. pentandra* L.

7. **Sõlmheinad, *Spergularia* Presl.**

1. Kõik seemned laia valge tiivaga; kupar tupest kaheli pikem; vars lamav või tõusev; õied valged või roosad. 7—9. Mererannal, soolasel maapinnal

Keskmine s., *S. media* Presl.

(*S. marginata* P. M. E.).

- Seemned kõik või suurem jagu tiivuta; kupar sama pikk või vähe pikem kui tupp 2

2. Lehed ogaotsaga; abilehed pikad, häbeläikelised; kupar tupe pikkune; õied roosad, punased. 5—9. Tee ja põllu ääres, tihti

Punane s., *S. rubra* Presl.

- Lehed tõmbid, lihakad; abilehed vähe läikivad; kupar pikem kui tupp; õied valkjasroosad. 5—9. Mererannal, soolasel maapinnal

Ranna-s., *S. salina* Presl.

8. **Liivkannid, *Arenaria* L.**

- Lehed kitsad, lineaalsed, alumised kunni 10 sm pikad, tikjalt püsti; kroonlehed tupest palju pikemad. 6—7. Liivastes metsades, harva

Oraslehtine I., *A. graminifolia* Schr.

- Lehed munajad, lühikesed; kroonlehed tupest lühemad. 5—9. Liivasel ja kruusasel maapinnal, tihti

Liivatee-lehtine I., *A. serpyllifolia* L.

9. **Tähtheinad, *Stellaria* L.**

1. Lehed kõik varretud; vars 4kandiline 3

- Alumised lehed varrega; vars ümmargune 2

2. Vars üksikute karvaridadega; kroonlehed sama pikad või lühemad kui tupp; tolmukaid 5. 5—10. Haritud maapinnal, prügiühnikutel, tihti

Vesihein, *S. media* Vill.

- Vars ülevalt ümberringi udejas; kroonlehed kaheli pikemad kui tupp. 5—9. Viludes, niisketes metsades, tihti.

Salu-t., *S. nemorum* L.

3. Kroonlehed keskpaigni 2lõhesed, peaaegu kaheli pikemad kui tupp; katelehed rohelised ja rohtjad. 4—5. Kuivades lehtmetsades, võsastikus, tihti

Suureõiene t., *S. holóstea* L.

- Kroonlehed peaaegu aluseni lõhestunud 4

4. Vars ülevalt kare, niisama ka lehtede servad ja kesksooned; kroon sama pikk kui tupp. 6—9. Niisketes metsades, harva

Pikalehtine t., *S. longifolia* Mühlb.

- Vars sil . . . . . 5.

5. Tupp värskelt vähepaistvate soontega pikem kui 2—3 mm pikkused kroonlehed; lehed vähe lihavad; katelehed rohtjad. 7—8. Rabasoodes, harva

121. joon.

122. joon.

Paksulehine t., *S. crassifolia* Ehrh.

- Tupp värskelt 3 soonega 6

6. Kroonlehed palju lühemad kui lehtritaoline tupp (121. joon.); katelehed valged, vähe nahkjad. 5—6. Kraavides, allikatel, harva

Raba-t., *S. uliginosa* Murr.

- Kroonlehed kõige vähemalt nii pikad kui alt ümmardunud tupp (122. joon.) 7

7. Katelehed servast vähe karvased, niisama ka pärislehed alusel; vars nõrk, tõusev. 5—10. Põlluaarel, muruplatsil, tihti

Oras-t., *S. graminea* L.

- Katelehed servast paljad; vars püstine; lehed enamasti merisinised. 6—7. Sooheinamaal, kraavikallastel, tihti

Soo-t., *S. palustris* Retz.

10. Kadakkaerad, *Cerastium* L.

1. Õiekroon kaheli sama pikk kui tupp 4

- Õiekroon vaevalt sama pikk kui tupp 2

2. Katelehed (kõige vähemalt ülemised), niisama ka tupplehed otsast nahkjad ja paljad 3

123. joon.

- Kõik katelehed (123. joon.*) rohtjad, samati ka tupplehed; taim karekarvane, kollakasroheline; kroon- ja tupplehti 5; emakakaelu enamasti 5; viljaraod vaevalt tupe pikkused. 4—10. Niisketel paikadel, savistel põldudel, harva

Pihkane k., *C. viscosum* Dietr.

3. Taim ainult õitsvate võrsetega, kollakasroheline; vars enamasti püstine, alt mitte juurdub; tupplehed otsast suuremalt jaolt hambulised; kõrgus 3—20 sm. 4—5. Tee ääres, põldudel, harva

Viletolmukane k., *C. semidecandrum* L.

- Taim lühikeselt lehistunud ja mitte õitsvate võrsetega, tumeheline; vars lamav, tõusev; varre sõlmedest ajavad tihti juured välja; tupplehed terveservased. 5—10. Aasadel, põldudel, tihti

Harilik k., *C. triviale* Link.

4. Katelehed servast laialt nahkjad; vars oksine, lamav või tõusev; lehed piklikud ja lineaal-süstjad; õis valge. 4—5. Tee ääres, põldudel, harva

Põld-k., *C. arvense* L.

- Katelehed kõik ainult kitsalt servast nahkjad; lehed kõik varretud, vahest peaaegu kõik villkarvased; kõrgus 6—20 sm. 6—7. Lubjarikastel paikadel, väga harva (Tallinna ümbruses)

Mägi-k., *C. alpinum* L.

11. Kaderohud, *Scleranthus* L.

Õiekatte tipped munajad, teravad, väga kitsa valge servaga, viljaajal vähe tagasi kõverdunud; õied rohekad. 5—10. Teede ja põldude ääres, karjamaadel, tihti

Üheaastane k., *S. annuus* L.

Õiekatte tipped lineaalsed, piklikud, tõmbid, laia valge servaga, viljaajal peaaegu kinni suletud. 5—10. Päikesepaistelised kingud, liivasel maapinnal, harvemini

Mitmeaastane k., *S. perennis* L.

Portulakilised, *Portulacaceae*.

Õied kollased; tupplehed alt tõmbi kiilina (andurina); tolmukaid 12—20; vars lamav. 6—9. Liivastel paikadel, harva

Harilik portulak, *Portulaca oleracea* L.

Õied valged, väikesed; tolmukaid 3; vars veesine, tumeroheline nagu lehedki; seemned peenikeste täppidega. 5—10. Allikatel, ojaes, harva

Rabasalat, *Montia rivularis* Gm.

Tatralised, *Polygonaceae*.

Õiekate 4—5jagune, ülevalt värvitud; tolmukaid 5—8.

Kirburohud, *Polygonum* 14

Õiekate 6jagune, millest 3 sisemist viljaajal palju pikemad kui tagasi kõverdunud välimised; tolmukaid 6.

Oblikad, *Rumex* 13

1. Oblikad, *Rumex* L.

1. Lehed alusel odajad või nooljad; tolmukad ja emakad iseõites . . . 7
- Lehed alusel ahenenud, ümmargused või südajad; õied peaaegu alati tolmukate ja emakatega 2
2. Õiekatte sisemised tipped terveservased või värvalt hambulised¹⁾ . . . 4
- Õiekatte sisemised tipped lühikeste, harjasetaoliste hammastega, peaaegu kõik väikese mähuga 3
3. Sisemised õiekatte tipped piklikud, 3nurgased, igal küljel 3—8hambased; ülemised ebamännased ilma kateleheta; alumised lehed südajamunajad, tõmbid; õisik keskaigast ülespoole lehitu. 7—8. Niisketes võsastikkudes, teede ääres, tihti

Tõmplehine o., *R. obtusifolius* L.

- Sisemised õiekatte tipped 2 (—6) pika, harjasetaolise hambaga; taim viljaajal kuldkollane või rohekaskollane; lehed süstjad, vahest lineaalsüstjad, varre lähedusest ahenenud; õisik tihe. 7—9. Kallastel, kraavides, mererannal, harva

Meri-o., *R. maritimus* L.

1) Vaatlused tulevad teha küpse vilja juures!

4. Kõik või mõned õiekatte sisemised tipped mühukesega 6
 — Kõik õiekatte sisemised tipped ilma mühukeseta või see on vähe tähele-
 pandav 5

5. Lehevars ülevalt lame; alumised lehed piklikud või laiad munajas-süstjad, vähe servast laineliselt looklejad, alt ümmargused või südajad; kõrgus 50—150 sm. 7—8. Haritud maapinnal, prüghunnikutel, harva

Kodu-o., *R. domesticus* Hartm.

— Lehevars ülevalt renjas; alumised lehed südajas-munajad, enamasti teravad, väga suured, karmid; viljaraag ülevalt otsast vähe jämedam, õiekattest mitte eraldunud. 7—8. Allikate läheduses, jõe-, ojakallastel, kraavides, tihti

Vesio., *R. aquaticus* L.

6. Alumised lehed peaaegu südajad, kõik süstjad, teravad, laineliselt käharrad; õisik kitsas, harv; lehevars ülevalt lame; õiekatte sisemised tipped laiad, südajad 3,5—5 mm pikad, enamasti ühe mühukesega. 6—8. Tee ääres, aasadel, niisketel põldudel, tihti

Kärno. (tulihein), *R. crispus* L.

— Kõik lehed aluses ahenenud, teravad, alumised väga suured, sirged, piklik-süstjad, lamedad; õisik laiunud, jääme; õiekatte sisemised tipped munajad, kõil või 2 mühukesega. 7—8. Jõekallastel, soodes, kraavides, harvemini

Jõgio., *R. hydrolypatham* Huds.

7. Õiekatte välimised tipped viljaajal tagasikäändunud; lehed piklik-munajad, odajad või nooljad, pika varrega; vili vaevalt 4 mm pikk, punase varre otsas. 5—6. Aia ääres, niiskel aasal, muruplatsil, tihti

Hapuo., *R. acetosa* L.

— Õiekatte välimised tipped püstised, sisemised mähuta; lehed süstjad või lineaalsed (vahest ilma odanurkadeta); punakas vili lühikese varre otsas. 5—8. Liivasel maapinnal, kesal, karjamaadel, tihti

Välke o., *R. acetosella* L.

2. Kirburohud, *Polygonum* L.

1. Vars väänduv 11
 — Vars pole mitte väänduv 2

2. Vili 3kandine, ainult alusel kattega ümbrisetud; lehed laiad südajas-nooljad (124. joon.); õied valged või roosad; vars pärast punakas. 6—8. Liivastel põldudel, haritult

Harilik tatar, *P. fagopyrum* L.

(*Fagopyrum esculentum* Mnch.).

- Vili kõik kattes; lehed lineaal-süstjad, vahest elliptilised 3

124. joon.

3. Õied üksikult või väikeste püsadena lehtede kaenas; emakakaelu 3, väga lühikesed; vili 2—3 mm pikk, sama pikk või vähe pikem kui õiekate, peaaegu läiketa, kortsuliselt sooniline; vars enamasti lamav. Väga muutuvate vormidega. 6—10. Teedel, karjamaadel, põldudel, tihti

Linnurohi, *P. aviculare* L.

- Õied ebapeades varre ja okste ladvas 4
4. Ebapead hõredad, saledad (125. joon.); vili mõlemalt küljelt kumer 10
- Ebapead tihedad, kokkusurutud (126. joon.), silindrilised (kõige vähemalt õitseajal) 5
5. Vars oksine; emakakaelu 2, harva 3, keskpäigani ühte kasvanud 7
- Vars lihtne, mõne ainsa tiheda ebapeaga 6
6. Lehed vähe lainelised, munajad, aluses südajad, tiibja varrega; õied punakasvalged. 5—7. Niisketil aasadel, tihti (Lõuna-Eestis)

125. 126.
joon.

Ussitatar, *P. bistorta* L.

- Lehed servast vähe kääritud, munajas-süstjad, mõlemast otsast ahenedud, tiivutu varrega; õied valged; pead asusel tihti pesapungadega. 6—7. Heinamaadel, harva

Pung-kirburohi, *P. viviparum* L.

7. Lehevars algab tõrve keskkohalt (128. joon.); tolmukaid 5; õied roosad; vili mõlemalt poolt kumer; lehed piklikud, süstjad. 6—9. Mitmeaastane taim, roomava juurikaga, seisvates ja vähe voolavates vetes; tihti

Vesi-k., *P. amphibium* L.

- Lehevars läheb altpoolt tõrve keskpäika või koguni algusest välja (127. joon.); tolmukaid 6; lehed piklik-elliptilised, vahest süstjad 8

127. 128.
joon.

8. Õiekate, samuti ka õieraag näarmeline, kare, enamasti roheline; ebapead lühikesed; lehed alt täpilised, näarmelised ja enamasti hallviltjad; tõrved hõredamad. 7—10. Niisked väljad, kraavid, tihti

Villane k., *P. tomentosum* Schrk.

- Õiekate ja enamasti ka õieraag näarmeteta 9
- [9. Tõri laiem, lühike ja peenripsjas; ebapead tihti longus, pikad, ülevallt peenikesed; õied enamasti heleroosad; vars punakate täppidega, väga jämedate sõlmedega; lehed alt näarmeliste täppidega. 7—10. Nagu eelmine

Kahar k., *P. lathifolium* L.

- Tõri kitsas, lühikarvane, pikalt ripsjas; ebapead pikad; lehed ülevallt mustade täppidega, alt vahest valgeviltjad, ilma näarmeteta. 7—10. Nagu eelmine

Harilik k., *P. persicaria* L.

10. Tõri peaaegu paljas, lühiripsjas; õiekate näarmeliste täppidega, enamasti 4jagune; vili kare; lehed kibedad. 7—10. Niisketes kohtades, tihti
Mõru k. (mõruhein), *P. hydro Piper* L.

— Tõri lühikarvane, pikkripsjas; õiekate näarmeteta, harva näarmeliste täppi-
 dega, 4—5jagune, 2—2,5 mm pikk; tolmuksid enamasti 5; lehed alt
 ümmargused, peaaegu keskpaigni sama laiad; tõri servast hulga rips-
 metega. 7—10. Nagu eelmine, harvemini

Väike k., *P. minus* Huds.

11. Õiekate (viljaajal) pikem kui selle all olev lüliline õieraag; lehed süda-
 jas-nooljad; vili läiketa. 7—10. Põldudel, tihti

Konnatatar, *P. convolvulus* L.

— Õiekate sama pikk kui õieraag; välimised tipud nahkjalt tiivulised;
 vili läikiv; vars paljas. 7—10. Võsastikus, niiskel kohal, harva

Põõsask., *P. dumetorum* L.

Maltsalised, *Chenopodiaceae*.

1. Vars lehitu, lüliline, lihakas, tihti punakas; õied väikestes lohkudes lülide
 vahel, enamasti kolmeõistes rühmades. 8—9. Mererannal ja
 soolasel maapinnal, tihti

Soolarohi, *Salicornia herbacea* L.

— Vars lehis, mitte lüliline 2

2. Lehed laiad (kõige vähemalt alumised) 4

— Lehed kitsad, — lineaalsed või naasklitaolised, harva üle 5 mm laiad;
 õied lehekaenas 1—3 kaupa 3

3. Lehed püsti, asteljad; õiekate 5lehene; vars oksline, laiunud; õied
 üksikult, ilma raota. 7—9. Mererannal, tihti

Okasmalts, *Salsola kali* L.

— Lehed ei ole püsti ega terava otsaga; vars lihakas, tihti punakas; õied
 enamasti kolmekaupalehtede kaenas; õis 5jagune. 7—9. Mererannal,
 soolasel maapinnal, tihti

Soodahein, *Suaeda maritima* Dum.

4. Varre allotsas kimp pika varrega suuri lehti. Juur on jäme, ümmargune,
 nairitaoline; õied pikkades peades. 7—9. Juurvili aedades

Peet, *Beta vulgaris* L.

— Varre allotsas ei ole mitte pika varrega lehti 5

5. Iga õis tolmuksate ja emakaga; õiekate 5, harvemini 3jagune; vili küpse-
 misel lihakas ja ruuge või tumepunane.

Hanimaltsad, *Chenopodium* 17

— Õied kas ainult tolmuksatega või emakatega; isaõiel kate 4—5jagune,
 emaõiel 2—3jagune 6

6. Isaõied 4jagused, lehitute peadena, emaoied 2—4lõhesed, lehekaenla-
siseste keradena, kuid mõlemaid ei ole kunagi ühel ja samal taimel;
lehed pehmed, rohelised, pika rootsuga, tihti 3nurgased, nooljad. 6—9.
Tihti aiaviljana **Spinat**, *Spinacia oleracea* L.
- Isaõied 5jagused, emaoied 2jagused, mõlemad ühel ja samal taimel;
vili õitseajal suureneva õiekattega ümbritsetud 7
7. Viljakate 2—3hõlmane, täiesti koos, kõva; seemnekest õhuke; lehed
terveservased, piklik-munajad, enamasti valgeketused; vars püsti,
siin ja seal vähe loogas, enamasti täiesti rohtne. 8—9. Mererannal ja
soolasel maapinnal, harva **Soomalts**, *Obione pedunculata* Moq. Tand.
- Viljakate terveservane või hambune, kõige rohkem keskpaigani ühi-
nenud; seemnekest tugev; lehed enamasti hambused.

Maltsad, *Atriplex* 18

1. **Hanimaltsad**, *Chenopodium* Tournef.

1. Lehed hambused ja hõlmised (kõige vähemalt alumised ja keskmised) 2
— Lehed terveservased, harvemini odajad 9
2. Lehed aluses südajad, 3nurgased, pikalt teravad, ilma jahukorrata;
õiekerad ladvas laiunud lehitu pööriseana. 7—9. Prügihunnikutel,
aedades, tihti **Värd-h.**, *Ch. hybridum* L.
- Lehed pole aluses südajad, vaid ahenevad lehevarreks 3
3. Õieraag ja õiekate kaetud jahukorraga; vili täiesti viljakattes 8
— Õieraag ja õiekate paljad, ilma jahukorrata 4
4. Lehed alt sinikashallid või valkjad, piklikud, ahenedes lehevarreks,
kaugemalt hõlmiselt hambused; õisik peana, katkestunud, lehitu; vil
pole viljakattes mitte täiesti kaetud. 7—10. Teede ääres, prügihunnikul, tihti
Vesihaljas h., *Ch. glaucum* L.
- Lehed on alt rohekad 5
5. Õiekerad ümmargused, lehtede kaenlas, varretud või ülemised lehitus
ebapeas; õiekate valmimisel väga lihakas, hele- või tumepunane (marjad
maasika või vaarika sarnased) 7
- Õiekerad pole ümmargused 6
6. Vars otsepüstine; kõik 5lehese õiekattega ja 5 tolmukaga;
vili ei ole viljakattest täiesti ümbritsetud; lehed lühikeste ham-
mastega või peaaegu terveservased. 8—9. Prügihunnikutel, harva
Linna-h., *Ch. úrbicum* L.
- Vars ei ole mitte täiesti püstine, enamasti punakas; õiekera
ülemine õis on 5lehene ja 5 tolmukaga, teised on kõik 2—3-
lehese õiekattega ja 1—3 tolmukaga. Vili täiesti viljakattes;
lehed süvahambused (129. joon.), ruutjad, peaaegu odajad,
3hõlmased. 7—9. Kallastel, teede ääres, prügihunnikutel, tihti
Punane h., *Ch. rubrum* L.

129. joon.

7. Vars üleni lehis, lehed süvahambused; kõik õiekerad tugilehega, üks-teisest eemal. 6—8. Aiaviljana

Lehine marjamalts, *Ch. virgatum* L.
(*Blitum virg.*)

- Ülemised õiekerad ilma tugileheta; lehed väiksehambused või terveservased. 6—8. Aedades, harva

Õispäine marjamalts, *Ch. capitatum* L.
(*Blitum capit.*)

8. Seemned peaaegu läiketa, teravservased; valminud vili hall ja rohekas; õisik hõre, ebapeadena; lehed pikavarrelised, ruutjad või munajad, teravate ja jämedate hammastega. 7—9. Prügihunnikutel, harimata maapinnal, harva

Mür-h., *Ch. murale* L.

130. joon.

- Seemned läikivad, vähe täpilised, natuke teravservased; lehed munajad, ruutjad, enamasti kaheli nii pikad kui laiad, tihti teravate mitte ühesuguste hammastega, harvemini peaaegu terveservased, mõnikord aga ka hõlmised (130. joon.); väga muutlik taim. 7—9. Prügihunnikutel, põldudel, aedades, tihti

Valge h., *Ch. album* L.

9. Lehed 3nurgased, odajad, servast vähe lainelised (131. joon.); õiekerad pikkades ainult alt lehistunud pööristes; taim kaetud jahukorraga. 5—8. Prügihunnikutel, teede ääres, tihti

Tervelehine h., *Ch. bonus Hénricus* L.

131. joon.

- Lehed munajad, õhukesed, 3—6 sm pikad, paljad; õiekerad lühikestes pööristes; taim lõhnatu, jahukorrata, tihti punakas. 7—9. Aiavilja peenardel, niisketel väljadel, kallastel harvemini

Paljuseemne h., *Ch. polyperrum* L.

2. Maltsad, *Atriplex* Tournef.

1. Viljakate peaaegu ümmargune, võrksooniline, terveservane; viljaraag sama pikk kui vili; alumised lehed 3nurgased, keskmised odajad, piklikud, hambused, ülemised terveservased; kõik lehed mõlemalt poolt ühevärvilised; taim tihti verev. 7—9. Aiaviljana ja metsikuna prügihunnikutel, varemetes, harva

Aedm., *A. hortense* L.

- Viljakate munajas, ruutjas või 3nurgane, kuid mitte võrksooniline. . . 2

2. Taimel lineaal-süstlehed, vahest ka niitjad, terveservased, või teravhambused, segaste külgsuontega; õiekerad pikkades, katkestunud, tikjas-püstistes ebapeades. 7—9. Mererannal, harva

Randm., *A. litorale* L.

— Taimel munajad süstlehed või peaaegu odajad, selgete külgsuontega 3

3. Viljakate peaaegu 3nurgane, terveservane või hambune (132. joon.); alumised lehed 3nurgased, odajad, laiad, enamasti hambused, ülemised süstodajad. 7—10. Prügihunnikutel, teede ja aedade ääres, tihti

Odalehine m., *A. hastatum* L.

132. j. 133. j. — Viljakate munajas-ruutjas, tihti pehmeoga, väikeste hammastega (133. joon.); alumised lehed munajad või süstjad, enamasti väikeste teravhammastega; ebapead enamasti püsti. 7—10. Prügihunnikutel, teedel, varemetel, tihti

Harilik m., *A. patulum* L.

Tulikõielised, *Ranunculaceae*.

1. Õied kannusega või kiivritaolised (138. joon.^a) 12
— Õied pole kannusega ega kiivritaolised 2

2. Veetaimed. Õied valged; lehed kas ujuvad või veesisesed; ujuvad lehed enamasti ümmargused, neerjad, 3- või 5lõhesed (134. joon.); veesisesed niitjad, kõigile poole laiuvad. 6—8. Seisvates vetes, tihti

134. joon.

Särjestilm, *Batrachium aquatile* E. Meyer.

— Maismaataimed või kollaseõiesed sootaimed. 3

3. Varrel ainult all otsas juurmised lehed 11
— Varrel ka ülemalpool lehed 4
4. Kohe õie all või sest vähe alamal 3 männaslehte, mis sõrmiselt jagunenud või 3arvuliselt tihete kasvanud; kõik teised lehed on juurmised . 10
— Lehed ei ole niisugused 5

5. Tolmukad pikemad kui tihti kohe lahtipuhkemise järele pudenevad kroonlehed, mõnikord aga ripnevad; õied alati mitmes kobaras või pöörises 9
— Üksikud tolmukad ulatuvad vaevalt üle õiekatte 6

6. Õied meelohuga kuld kollased, 6—15 kumeralt kokkusulgunud kroonlehega; lehed enamasti sõrmised, 3lõhete tippudega. 5—6. Niisketel heinamaadel, põõsaste all, tihti

Kullerkupp, *Tróllius europæus* L.

— Õied ilma niisuguse meelohuta 7

7. Õiekate lihtne, ei ole krooniks ja tupeks jagunenud; õis kollane, enamasti 5lehene; seemneid 5—10 kukkurviljas, mis seestpoolt lahti pakatavad. 4—5. Niisketel heinamaadel, lodudel, soos, tihti

Varsakabi (konnakapsas), *Cáltha palústris* L.

- Õiel kroon ja tupp (tupp mõnikord kollakas) 8

8. Tupplehti 3, harva 4—5; kroonlehti 8 ja rohkem, piklikud, kollased; lehed ümmar-südajad, alumised hambused, ülemised nukelised; varrel all nuiataolised mugulad. 4—5. Põõsaste all, heinamaadel, harva

- **Kanakoole**, *Ficaria verna* Huds.
Tupplehti 5, kroonlehti 5 ja rohkem, ümmargused (135. joon.); lehed jagumatud, sõrmiselt jagunud või 3lõhesed.

Tulikad, *Ranunculus* 22

135. joon.

9. Igal õiel enam kui 5 sigimikku; õied rohekad, kollakad või violetid.

Ängelheinad, *Thalictrum* 21

- Igal õiel üks sigimik; õied valged; kroonlehed kitsad, niitjad; vili läikiv must mari. 5—6. Lehtmetsades mäeveergudel, paekalda all, harva

Siumari, *Actaea spicata* L.

10. Vili pika sulgsabaga (136. joon.); õied violetid; siidkarvased männaslehed alt kokkukasvanud (139. joon.) ja sõrmiselt lõhestunud.

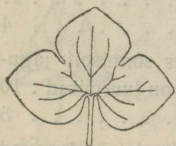
Karukellad, *Pulsatilla* 21

136. j.

- Vili ei ole mitte sulgsabaga; õied kollased või valged, keskelt punaka või sinika varjundiga; männaslehed enamasti varrelised; juurmised lehed samasugused (140. joon.).

Ülased, *Anemone* 22

11. Õied sinised, harva punakad; lehed 3hõlmased (137. joon.); õie-krooni all 3 tupetaolist rohelist katelehte; lehed juurmised. 3—4. Varjulistes lehtmetsades, iseäranis sarapikkudes, tihti

Sinilill, *Hepatica triloba* Gil.

- Õied ei ole sinised; lehed pole 3hõlmased, vaid jagumatud, kitsad; õied rohekad; rohkearvuline vili hiiresaba-taolises pikas peas; kõrgus 5—10 sm. 5—6. Niisketel savipõhjaga põldudel, tihti

137. joon.

Hiiresaba, *Myosurus minimus* L.

12. Ülemine õiekatte leht kiivritaoline (138. joon.^a), selles 2 pika varrega tanutaolist lehekest kokku kasvanud (138. joon.^b); õied sinivioletid; kõrge taim. 6—8. Enamasti aedades ilutaimena

138. joon.

Sinine käoking, *Aconitum napellus* L.

- Õied kannusega, ilma kiivrita; lehed sõrmised. 13

13. Õied 5 ülespoole käärdunud kannusega, tumesinised, valged või roosad; lehed kaheli 3jagused, 3hõlmaste lehekestega; vars püstine, ülevalt oksine. 6—7. Kiviruse läheduses, varemetes, tihti aedades

Harilik kurekell, *Aquilegia vulgaris* L.

- Õied ühe kannusega, sinivioletid; katelehed palju lühemad kui niitjas õieraag; kobar väheõiene; vars laiaoksine; lehed peenjagused 1—2 mm laiuste tipetega. 5—9. Rukkipõldudel, tihti

Põld-kukekannus (varesejalg) *Delphinium consolida* L

1. Ängelheinad, *Thalictrum* Tourn.

1. Tolmukaniidid ülevalt jämedamad, enamasti violetid; vili varrega, kolmelt kandilt tiivuline; lehevarre harunemise kohal konnakarbi-taoline nahkjäs abileht. 5—6. Jõekallastel, võsastikus, heinamaadel, harva

Kurekella-lehine ä., *Th. aquilegifolium* L.

- Tolmukaniidid ülevalt vähem jämedad, kollased või valkjaspunased; vili varretu 2

2. Õied okste või oksakeste ladvas, tihedate, väikeste kerakestena, kollased, püstised, ühes tolmukatega 4

- Õied üksteisest eemal püramiidikujulistes pööristes 3

3. Sulglehekesed piklikud, lineaalsed, talbjad, tihti 3lõhesed, üleval läiketa; õied rohekad. 6—7. Lehtmetsades, kinkudel, harva

Liht-ä., *Th. simplex* L.

- Sulglehekesed ümmargused või ümmartalbjad, peaaegu sama pikad kui laiad; lehed algavad varrel juurest vähe kõrgemal; õied longus, laias pöörises, kollakad; juured hallid. 5—6. Metsas, võsastikus, väga harva (Tartu ümbruses, kus ta botaanika-aiast välja läinud)

Väike ä., *Th. minus* L.

4. Lehevarre harunemised ilma abileheta; sulglehekesed piklik-talbjad või lineaalsed, enamasti jagumatud vili piklik. 6—7. Niisketel aasadel, harva

Ahtalehine ä., *Th. angustifolium* Jacq.

- Lehevarre alumised harunemised väikese nahkja abilehega; alumiste lehtede sulglehekesed munajas-talbjad, eest 3lõhesed; ülemised lehed lineaalsed; vili enamasti ümmargune; juur kollakas. 6—7. Niisked aasad, harva

Kollane ä., *Th. flavum* L.

2. Karukellad, *Pulsatilla* Tourn.

1. Õied longus (139. joon.); õiekatte lehed violetid, otsast tagasi käändunud, mitte palju pikemad kui tolmukad; juurmised lehed 2—3 korda sulglõhised, kitsaste tipegaga. 4—5. Päikesepaistelised kingud, nõmmed, paiguti

Aas-k., *P. pratensis* L.

- Õied peaaegu püstised 2

2. Juurmised lehed nagu eespool; õiekate violett, kaheli sama pikk kui tolmukad. 4—5. Harvades metsades, lagedal kingul, harva

Harilik k., *P. vulgaris* Mill.

139. joon.

- Juurmised lehed 3arvused, 3jaguste lehekestega, õied violetid. 4—5.
Liivastel kinkudel, nõmmedel, männimetsades, harva

Palu-k., *P. pátens* Mill.

3. Ülased, *Anemóné* Tourn.

1. Õied kuldkollased, üksikult või paarikaupa; õiekate väljast vähe karvane. 4—5. Niisketes lehtmetsades, võsastikus, paiguti

Kollane ü., *A. ranunculoides* L.

- Õied valged, vahest vähe punaka jumega 2

2. Õiekate paljas; õied 1,5—4 sm laiad, üksikult; männaslehed varrega (140. joon.); vili pehme karvane. 4—5. Lehtmetsades, võsastikus, tihti

Võsaü., *A. nemorósa* L.

- Õiekate alt siidkarvane; õied 4—7 sm laiad; vili valgevillane. 4—5. Paekaldal, loomaal, kivikangrutel, harvemini

Metsü. (kitsesilm), *A. silvéstris* L.

140. joon.

4. Tulikad, *Ranúnculus* L.

1. Kõik lehed või ainult keskmised ja ülemised süvajakused; õied kollased 4

- Kõik lehed jagumata; õied kuldkollased 2

2. Õied 2—3 sm laiad; vars püstine 50—120 sm kõrge; vili laia, sõelja nokaga. 7—8. Seisvates vetes, harva

Suur t., *R. lingua* L.

- Õied kõige rohkem 1,5 sm laiad; vars tõusev või lamav, kunni 40 sm pikk 3

3. Vars tõusev, või sirgete lülidena lamav; vili lühikese, sirge nokaga. 7—10. Niisketes kohtades, tihti

Rabat., *R. flámmula* L.

- Vars niitjas, lamav, juurduvate lülide vahel poognana kumeras; vili tagasikäändunud nokaga. 6—7. Liivastel kallastel, harva

Linguv t., *R. réptans* L.

4. Õieraod soonilised või kandilised 7

- Õieraod ümmargused, ilma soonteta 5

5. Vili paljas; kõik lehed sõrmised, süvalõhised; juurmistel lehtedel leheosad üsna kitsad, ülemistel lineaal-süstjad; viljanokk lühike, peaaegu sirge; juurikas lühike. 5—8. Heinamaadel, koplites, karjamaal, väga tihti

Kibe t., *R. ácer* L.

- Vili peenkarvane, pika, kõvera nokaga; juurmised lehed on kas jagumatud, südajas-ümmargused, neerjad või 3—7lõhised; teised lehed on varretud, sõrmiselt jagunud 6

6. Juurmisi lehti 1—2; noorelt pehme karvased, peaaegu ümmargused, enamasti servast täkilised; lehtede hulgas 2 lehitut valget putke; ülemiste lehtede tipped piklikud, saagjad. 4—5. Lehtmetsades, tihti

Metst., *R. cassubicus* L.

- Juurmisi lehti 3—6, paljad, neerjad, jagumata või 3—7lõhesed; lehituid putki tuleb harva ette; ülemiste lehtede tipped lineaalsed, peaaegu terveservased; kroonlehed tihti kumerad. 4—5. Harvades lehtmetsades, metsheinamaadel, tihti

Kuldt., *R. auricomus* L.

141. joon.

7. Sõrmise, 3jaguse juurmise lehe keskhõlm kõrvalhõlmadega ühinenud 9
— Juurmised lehed kolmelised või kaheli-kolmelised, varreliste lehekestega (kõige vähemalt on keskmisel vars; (141. joon.) 8

8. Kroonlehtede tupp harvalt; viljanokk lühike, sirge; vars tõusev, pehme karvane, maapealsete roomavate võsunditega. 5—7. Niisketes paikades, tihti

Roomav t., *R. répens* L.

- Tupp tagasi käändunud; vars ilma võsunditeta, all mugulatenä jämedaks paisunud, alt püstiste, ülevalt lamavate karvadega; õied kuld-kollased; vili sile, lühikese, kõvera nokaga. 5—7. Teede ääres, karjamaadel, tihti

Mugult., *R. bulbosus* L.

9. Vars õõnes, paljas, nagu ka vähe läikivad lehed; õied valkjaskollased, 5—10 mm laiad; tupp tagasikäändunud, varsti pudenev; viljad hulgana (70—100), peenkortsulised; viljanutike piklik (142. joon.). 5—10. Kraavides, kallastel, soodel, tihti

Mürkt., *R. sceleratus* L.

142. j.

143. j.

- Vars karvane; viljanutid ümmargused (143. joon.), viljanokk lühikese konksuna; juurmiste lehtede mõlemad kõrvalhõlmad sügavalt lõhestunud; lehetipped lineaal-süstjad. 5—6. Aasadel, kuivades metsades, harva

Mitmeõiene t., *R. polyanthemus* L.

Vesikupulised, *Nymphaeaceae*.

- Õied valged . . . . . **Vesiroosid, *Nymphaea*** 23
Õied kollased . . . . . **Vesikupud, *Náphar*** 24

1. Vesiroosid, *Nymphaea* L.

- Õied ainult poollahti; sisemiste tolmukate niidid laiemad kui nende tolmukotid; emakasuudme kiiri 6—14, enamasti punakad, tihti 3harused. 6—8. Seisvates vetes, järvedes, tihti

Kant-tupene v., *N. candida* Presl.

Õied lahti; sisemiste tolmukate niidid kitsamad või sama laiad kui nende tolmukotid; emakasuudme kiiri 8—24, enamasti harutud. 6—8. Järvedes, seisvates vetes, harva

Valge v., *N. álba* Presl.

2. Vesikupud, *Núphar* Sm.

Emakasuude keskelt lehterjas, terveservane või vähe kääruline, 10—20 serva lähedal kaduva kiirega. 6—8. Seisvates ja pikkamisi voolavates vetes, tihti

Kollane v., *N. lúteum* Sm.

— Emakasuude lame, servast tähtjate lõigetega, enamasti 10 servani ulatuva kiirega. Kõigis jagudes väikesem kui eelmine. 7—8. Seisvates vetes, harvemini

Väike v., *N. púmílum* Sm.

Kardheinalised, *Ceratophylláceae*.

Lehed 3 korda harklõhised, 5—8 harjaslehega, pehmed, helerohelised; vili all otsas ogadega; õied üksikult, lehekaenlas. 7—9. Seisvas vees, harva

Sile kardhein, *Ceratophyllum submersum* L.

Lehed 1—2 korda harklõhised, 2—4lõhesed, karedad, tumerohelised, tihedate teravate hammastega; vili all otsas tagasikäändunud ogadega.

7—9. Tiikides, kraavides, tihti

Kare k., *C. demersus* L.

Huulheinalised, *Droseráceae*.

Lehed ümmargused, pikavarrelised (144. joon.).

7—8. Turbasoodel, rabadel, harva, kohati tihti

Ümmarlehine huulhein, *Drosera rotundifolia* L.

— Lehtedel pikkus suurem kui laius 2

2. Vars püstine; lehed talbjad, lineaalsed, 3—4 korda pikemad kui laiad. 7—8. Samas paigus, nagu eelmine, harvemini

Pikalehine h., *D. anglica* Huds.

— Vars kaarjalt tõusev, vähe pikem kui talbjas-munajad lehed (145. joon.).

7—8. Rabadel, soodel, tihedamini

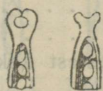
Keskmine h., *D. intermedia* Hayne.

Ristõielised, *Cruciferae*.

1. Vili kõige rohkem 3 korda pikem kui laius, tihti laiem kui pikkus (n. n. **kõdrake**) 22

— Vili kõige vähemalt 3 korda pikem kui laius (n. n. **kõder**) 2

2. Lehed (vähemalt alumised) sulgjad, sõrmised, sulglõhised või sopilised, alati sügavate lõigetega 13
 — Lehed (ka alumised) terveservased, hambused või saagjad, kunagi mitte sügavate lõigetega 3
 3. Lehed (mõnikord ainult ülemised) südaja või noolja alusega varre-ümbrised 11
 — Lehed varrega või varretud, mitte varreümbrised 4
 4. Õied kollased või pruunikad 10
 — Õied valged, punased või violetid 5
 5. Lehed alusel südajalt servatud 9
 — Lehed ei ole alusel südajalt servatud 6

6. Emakasuude kahe sissekäändunud hõlmaga (146. joon.); õied väga lõhnavad, mitmevärvilised; lehed hallviltjad.
 6—9. Ilutaim aedades

Suvilevkoj, *Matthiola annua* Sweet.

146. j. 147. j. — Emakasuude teisiti 7

7. Õied valged; kõdrad laia vaheseinaga; seemned tiivulised või tiivutud; alumised lehed tähelepanndava varrega **Hanirohud, *Arabis* 30**
 — Õied punased või violetid 8
 8. Lehed paksud, lihakad, paljad; kõder 2seemnene, 2lüliline, ülemine lüli põueodajas. 7—8. Mererannal, iseäranis liivasel, tihti

Merisinep, *Cakile maritima* Scop.

- Lehed ei ole paksud ega lihakad; emakasuude 2 ühtinud plaadikesest (148. joon.); õied violetid, harva valged. 5—6. Ilutaimena aedades

Õökannike, *Hesperis matronalis* L.

148. j. 9. Õied valged; lehed lõhnavad katkumisel küüslauguna; kõdrad 4kandised. 5—6. Võsastikus, vilus lehtmetsas, harva

Küüsi-unilauk, *Alliaria officinalis* Andrj.

- Õied helevioletid; kõdrad pika varrega 1,5—2 sm laiad, õhukesed, tiivulised. 5—6. Paekalda all, harva

Mitmeaastane kuukress, *Lunaria rediviva* L.

10. Tupplehed püstised; kõder 4kandine, iga kõdrakaas 1 soonega; lehed süvahambused või terveservased, enamasti 3lõhesed; karvad vähe karedad; emakasuude lihtne (149. joon.)

Harakaladvad, *Erysimum* 31

149. j. — Tupplehed pärast longus; vars sarikoksine, 60—120 sm kõrge; ülemised lehed terveservased; kõdrad lühikesed (1—2 sm), 4kandised, 1sooneeliste kaantega; kõdrad seisavad pärast otse vastu vart; lehed kõik varrega. 6—7. Jõekallastel, kraavidel, harva

Must sinep, *Brassica nigra* Koch.

11. Õied valged või kollakasvalged 12
 — Õied täiesti kollased; kõdrad rippuvad, lamedad, tiivulised, lseemnesed; lehed sinikasrohelised. 5—6. Kinkudel, põldudel, paesel pinnal, harva
Sinerõigas, *Isatis tinctoria* L.
12. Seemned igas pesas 2reaselt; juurmised lehed (mis õitseajal tihti puuduvad) sopiliselt hambused, karekarvased, teised terveservased ja paljad; kõdrad 4kandised, vastu vart surutud, 6—10 korda raost pikemad. 6—7. Kivistel kinkudel, metsaservadel, harva
Lehmakapsas, *Turritis glabra* L.
- Seemned igas pesas 1reaselt; lehed peaaegu alati karvased; kõdrad kokkusurutud
Hanirohud, *Arabis* 30
13. Õied kollased või kollakasvalged 17
 — Õied punakad, violetid või valged 14
14. Lehed sulgjad, sõrmised või 3jagused, jagunud lehekestest kokku pandud 15
 — Lehed sopilised, hambused, sulgjad või kanneljad, jagunud lehekestest mitte kokku pandud, tumerohelised; iga õis tuleb katelehe kaenlast välja; kõdrad vähe karvased; seemned igas kõdrapooles 2reaselt, vars lamav või tõusev, karvane; õied väga väikesed, valged. 7—8. Jõekallas-
 tel, harva (senni Saaremaal, Väänas, Keila lähed., Hageris)
Ussikapsas, *Braya supina* Koch.
15. Õied punased või lillad; juurikas kaetud lihakate valgete soomustega; juurmisi lehti ei ole; keskmiste lehtede kaenlas väike mustakas sibulake; ülemised lehed jagumatud. 5—6. Paekalda all, varjurikkal rusul, harva (ka Pühajärve saartel)
Hammasjuur, *Dentaria bulbifera* L.
- Õied valged, väga harva lillakad (jürililledel) 6
16. Vars alguses vähe roomav, õõnes, paljas; kõdrad lühikesed, enamasti kumerad, ümmargused, varrest eemal; seemned kõdra pooltel segamini, 2reaselt; tolmukotid kollased (allikakers)
Kerstd, *Nasturtium* 29
- Vars püstine; kõdrad lamedalt kokkusurutud; seemned kõdra pooltel 1reaselt; tolmukotid kollased või punased
Jürililled, *Cardamine* 30
17. Kõder lühike, harva 1 sm pikk, sama pikk või lühem kui viljaraag, nokatu, laiuv; kaaned soonitud; igas pesas seemned 2reaselt
Kerstd, *Nasturtium* 29
- Kõder kõige vähemalt 1 sm pikk; viljaajal pikem kui viljaraag 18
18. Kõder seemnete vahelahast palju peenem, lüliline (150. joon.), peenikese koonusetaolise otsaga; tupp püstine, enamasti harjastega (151. joon.). 6—8.
 Harilik umbrohi väljadel
150. j. 151. joon. **Rõikhein, *Raphanus raphanistrum* L.**

- Kõder ei ole lüüline, vahest ainult vähe märgatavalt 19
 19. Seemned ümmargused 20
 — Seemned piklikud või munajad; kõdrad enamasti nokatud, nende kaaned 3soonesed; lehed kaarhambused või väga peenjagused, lineaalsete tipetega

Unilaugud, *Sisymbrium* 30

20. Kõdra nokk kokkurõhutud või kahe teraga (152. joon.); kõdra pooled 3—5 soonega

Sinepid, *Sinapis* 31

- Kõdra nokk ümmargune või 4kandine (153. joon.) 21

21. Varreümbrised lehed rohtrohelised, noolja alusega (154. joon.), sulglõhised või tähele-pandavalt hambused; kõdrad lühinokalsed

Kollakad, *Barbarea* 29

- Varreümbrised lehed hallrohelised, sidaja alusega (155. joon.), terveservased või vaevalt hambused; kõdrad pikanokalsed. 5—10. Vilja all, prügihunnikutel, harva

Nairishein, *Brassica rapa campestris* L.

22. Kroonlehed alati olemas, enamasti ühesuurused 24

- Kroonlehti ei ole alati 23

23. Kõdrake ümmarmunajas, otsast tiivuline, 2seemnene; taim haisev

Kressid, *Lepidium* 33

- Kõdrake 3nurgane (156. joon.), tiivutu, paljuseemnene; taim haisuta. 3—10. Teede ääres, prugil, tihti

Hürekõrv, *Capsella bursa pastoris* Mnch.

24. Õied kollased või kollakasvalged 31

- Õied punakad, violetid või valged 25

156. j. 25. Kroonlehed 2lõhesed 26

- Kroonlehed jagumatud või kõige rohkem vähe sämbulised . 27

26. Lehed kõik juurmised; vars lehitu; kõrgus 5—10 sm. 3—5. Põldudel, kinkudel, murul, tihti

**Varane kevadik, *Erophila verna* E. Mey.
(*Draba verna* L.)**

- Lehed varrel üleni, hallkarvased, süstjad; kõdrakesed elliptilised. 6—10. Kruusasel maapinnal, teede ääres, kesadel, tihti

Kogelejaroht, *Bertéroa incana* D. C.

27. Lehed väga suured (20—60 sm pikad, kurni 25 sm laiad), ahenedes lehevareks; õied valged 30

- Lehed palju vähemad 28

28. Lehed kõik või ainult alumised või keskmised sulgjad või sulglõhised. 29

152. j. 153. j. 154. j.

155. j.

156. j.

— Lehed terveservased, hambused või saagjad madalate lõigetega; ülemised lehed varreümbrised; vars lihtne; tolmukad tiivutud

Litriheinad, *Thlaspis* 32

29. Kõdrakesed neerjad või 2sõlmesed, laiemad kui pikkus, võrkjalt kortsus; vars lamav, oksine; õiekobarad lehtedele vastakud; õieraag õiest lühem. 7—8. Teedel, tammidel, prügil, harva (Saaremaal, Pärnus)

Teekress, *Corónopus squamatus* Aschers.

— Kõdrake pole neerjas ega 2sõlmene; vars enamasti püstine, oksine, üleni lehis; kõder kahe poolega, kummiski 2 seemet; kroonlehed tupest vähe pikemad. 4—5. Poesel pinnal Saaremaal, harva

Kaljukress, *Hutschinsia petraea* R. Br.

30. Lehed kaetud sinise korruga, kapsataolised, lihakad; pikemad tolmukad hargina lõhestunult; kõdrake 2lüliline, alumine lüli varretaoline. Mereranna taim (Saaremaal, saartel)

Merikapsas, *Crámbe maritima* L.

— Lehtedel pole sinist korda, vaid on rohelist; pikemad tolmukad pole lõhestunud hargina; kõdrakesed peaaegu ümmargused. Tihti mererannal

Merisalat, *Cochleária* 32

31. Ülemised lehed südaja või noolja alusega, varreümbrised 34

— Ülemised lehed pole mitte varreümbrised 32

32. Kõdrakesed viltu-munajad, linnupea-taolised alumised lehed enamasti kanneljad või sulglõhised; õied kuldkollased. 6—7. Umbrohi väljal, puhmastena

Tõlkjas (Rakvere raibe), *Bunias orientális* L.

— Kõdrakesed pole viltu-munajad 33

33. Kõdrake ümmargune, vahest munajas, mitte või ainult vähe pikem kui lai, tolmukaniidid kõik või osalt alusel hambused või tiibja lisemega; lehed (vähemalt alt) hallkarvased või valgeviltjad; õied kuldkollased; tupp variseb viljaajal maha. 4—5. Liivalnidetel, mererannal, liivastes männimetsades, harva

Kilbirohi, *Alyssum montanum* L.

— Kõdrake piklik, palju pikem kui lai; lehed südaja alusega, varreümbrised (155. joon.); tolmukaniitidel pole liset

Kevadikud, *Drába* 32

34. Kõdrake kahe mitmeseemnese poolega, pirnjas või peaaegu ümmargune, 3—4 korda pikem kui emakakaal (157. joon.); lehed sulglõhised või jagumatud, enamasti terveservased, vahest ka sopolised või hambused; viljakobar lühike. 6—7. Umbrohuna väljal, iseäranis linas

157. j.

Harilik tuder, *Camelina sativa* Crntz.

- Iga kõdrake ainult Iseemnene, ümmargune, lühikese otsaga (158. joon.); taim hargiliste karvadega kare, vars püstine, ülevalt oksine; õis kuld kollane. 5—7. Põldudel, teeäartel, harva

Linnutuder, *Neslea paniculata* Desv.

158. j.

1. **Kersid**, *Nastúrtium* R. Br.

1. Õied valged; tolmukotid kollased; kõdrad enamasti kõverdunud, nii pikad kui vars (159. joon.), vars õõnes; lehed sulgjad; kibeda maiguga. 5—9. Kallastel, allikatel, harva

Allikak., *N. officinale* R. Br.

159. joon.

— Õied kollased 2

2. Kroonlehed kõige rohkem sama pikad kui tupp, valkjaskollased; kõdrad piklikud, vaevalt varrepikkused; lehed sulglõhised. 6—9. Niisketel paikadel, tihti

Sook., *N. palústre* D. C.

— Kroonlehed tupest pikemad, kuld kollased . . . 3

3. Kõdrad vaevalt varrepikkused, lineaalsed; lehed kõik sulglõhised, vahest sulgjad; vars väga oksine, tõusev. 6—9. Kallastel, niisketel põldudel, harva

Metsk., *N. silvéstre* R. Br.

- Kõdrad vähemalt 2 korda varrest lühemad, munajad või elliptilised (160. joon.); vars vees õõnes, alumises osas roomav ja juurduv; ülemised lehed jagumatud, hambused ja saagjad. Väga muutu-
tuv. 6—9. Kraavides, tiikides, tihti

Vesik., *N. amphibium* R. Br.

160. j.

2. **Kollakad**, *Barbaraéa* R. Br.

- Kõdrad tikjalt püsti; kroonlehed pole tupest palju pikemad; sulglehed suure, piklikmunaja otsalehekesega ja hulga vähemate küljelehekesetega. 5—6. Niisked paigad, harva

Püstik., *B. stricta* Andrzej.

- Kõdrad püsti, harvemini poognakujuliselt tõusvad; kroonlehed kaheli tupest pikemad; sulglehed ümmarguse otsalehekesega (161. joon.); ülemised äraspidi-munajad, hambused. 5—6. Niisketel põldudel, iseäranis savisel pinnal, heinamaadel, tihedamini

Harilik k., *B. vulgáris* R. Br.

161. j.

3. Hanirohud, *Arabis* L.

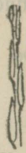
1. Lehed (peale juurmiste) südaja või noolja alusega, varre-ümbrised 2
  - Lehed varrelised või ahenenud alusega, varretud; vars ja lehed karekarvased; juurmised lehed kodarikuna, kanneljas-kaarhambused, 6—9 hõlma kummalgi pool (162. joon.); õied lillad või valged. 4—7. Liivastel väljadel, harva
162. j. **Liiv-h.,** *A. arenosa* Scop.
2. Lehtede alumised hõlmad varrest eemal; vars karekarvane, tihedalt lehis. 5—6. Vöasastikus, kinkudel, metsaäärtel, arul, harva
  - Lehtede alumised hõlmad vastu vart; vars mahasurutud haruliste karekarvadega. 5—6. Aasal, niisketes metsades, harva
- Püstlehine h.,** *A. hirsuta* Scop.
Kare h., *A. gerardi* Bess.

4. Jürililled, *Cardamine* L.

1. Kroonlehed piklikud, 3—5 mm pikad, püstised, 2 korda nii pikad kui tupp, valged 3
  - Kroonlehed laiad munajad, umbes 10 mm pikad, laiunud, enamasti 3 korda nii pikad kui tupp, lillad või valged 2
  2. Vars õõnes, ümmargune; tolmukad kollaste tolmukottidega, poole lühemad kui valkjaslillad või valged kroonlehed. 4—6. Niisketil aasadel, tihti
- Aas-j.,** *C. pratensis* L.
- Vars säsiga, kandiline; tolmukad violettide tolmukottidega, peaaegu sama pikad kui valged kroonlehed. 4—5. Allikatel, lodu peal, tihti
- Mõru j.,** *C. amara* L.
3. Lehevars alguses nooljas; alumiste lehtede lehekesed sügavalt sõrmjagused; õied väga väikesed. 5—7. Niisketes lehtmetsades, paekaldal, harva
- Hellik j.,** *C. impatiens* L.
- Lehevars ei ole alguses nooljas; vars vähelehine; tolmukaid 4, harva 6; emakakaal lühem kui kõdra laius; viljaraod püsti. 5—6. Niisketes koh- tades, harva
- Kare j.,** *C. hirsuta* L.

5. Unilaugud, *Sisymbrium* L.

1. Lehed väga peenjagused, 2—3 korda sulgjad, lineaalsete, peaaegu harja- seliste tipetega. 5—10. Aedade ääres, prügil väga tihti, kuid kohati
- Peenlehine u.,** *S. sophia* L.

— Lehed lihtsad kaarhambused, sulgjad, suurema otsalehekesega 2

2. Kõdrad püstised, tihedalt vastu vart (163. joon.); naaskli-taoliste otsadega, peaaegu 1 sm pikad; otsaleheke väga suur, odajas. 5—10. Teede ääres, prügil, tihti

Päris u., *S. officinale* Scop.

163. j. — Kõdrad varrest eemal, palju pikemad, igalt poolt ühejäme-dused 3

3. Vars ja alumised lehed karekarvased; valminud kõdrad kaheli nii pikad kui nende raod, sissepoole kõverdunud; nooremad kõdrad ei ulatu kuld-kollastest õitest välja. 5—10. Prügil, väga harva (Narva ümbrusest leitud)

Karvane u., *S. toeseii* L.

— Vars ja lehed paljad või vaevalt harjastunud; kõder mitu korda pikem kui nende raod 4

4. Tupp kaugelseisev; ülemiste lehtede tipped kitsad lineaalsed, terveser- vased; otsaleheke pole mitte odajas, õied kollakasvalged; taim alt karekarvane, ülevalt paljas. 5—6. Teede ääres, põldudel, harva

Sinep-u., *S. sinapëstrum* Crntz.

— Tupp püstine; vars püstine, oksine, alt karekarvane, vähelehine; lehed piklikud, keskel varretud; juurmised lehed kodarikuna; õis väike, valge. 5—6. Liivastel väljadel, kuivades metsades, tihti

Müür-u., *S. Thaliänium* Gay et Monn.

6. Harakaladvad, *Erysimum* L.

Kõdrad rohelised, peaaegu paljad, vaevalt 2 korda nii pikad kui nende raod; õieraod 2—3 korda tupest pikemad; õied kollased. 5—9. põldu- del, aia ja tee ääres, prügil, tihti

Pöld-h., *E. cheiranthoides* L.

Kõdrad hallkarvased, mitu korda pikemad kui nende raod; püstised, ühevärvilised; õieraod vaevalt tupe pikkused; õied kuld-kollased; lehed 3lõhesed, karvased; vars püstine, sirge. 6—7. Teede ääres, jõekallastel, võsastikus, tihti

Sirge h., *E. hieracifolium* L.

7. Sinepid, *Sinapis* L.

Lehed jagumatud, alumised vaevalt hõlmised; kõdrad paljad (164. joon.) või harva lühiharjasesed; tupp püstine; seemned mustad. 6—7. Harilik umbrohi põldudel

164. j.

Põlds. (telg), *S. arvensis* L.

— Lehed sulgjad; kõdrad enamasti harjasesed; tupp samati püsti; seemned kollakad. 6—7. Umbrohi viljas, tihti

Pärils s., *S. alba* L.

8. Kevadikud, *Drába* L.

1. Kõdrad mitu korda pikemad kui nende vars, elliptilised, udejad või paljad; hall vars lehis, mis varretud, munajad; juurmised lehed kodarikuna, süstjad; kroonlehed peaaegu ümmargused, tõmbid, tupest kaks korda pikemad. 5—6. Kivisel pinnal, iseäranis mere läheduses (Läänemaal, Saaremaal, paekaldal)

Hall k., *D. incána* L.

— Kõdrad vaevalt pool nii pikad kui püstised raod 2

2. Õied valged; vars lihtne, oksine; juurmised lehed kodarikuna, äraspidimunajad, terveservased või hambused. 5—6. Varemotel, mülüridel, kivisel pinnal, tihti

Müürk., *D. murális* L.

— Õied kollased, kaks korda tupest pikemad; kõdrad karvased või siledad; juurmised lehed udejad. 5—6. Põldudel, murul, tihti

Metsk., *D. nemorósa* L.

9. Merisalatid, *Cochleária* L.

1. Ülemised lehed südaja alusega, varreümbrised; alumised lehed laiad, munajad, nõrgalt südajad, vars püstine või tõusev. 5—6. Mererannal, harva (senni Saaremaal ja Sepasaarel)

Harilik m., *C. officinális* L.

— Ülemised lehed ei ole varreümbrised 2

2. Alumised lehed südajad, 0,5—2 sm pikad, keskmised 3- või 5hõlmased, ülemised süstjad; kõrgus 10—20 sm. 5—6. Mererannal, väga harva (Saaremaal ja Muhus)

Daani m., *C. dánicá* L.

— Juurmised lehed väga suured, 30 sm ja rohkem pikad, ülemised lineaalsed; kõrgus 0,5—1 m. 6—7. Aiaviljana ja ka metsikult rammusal maal (Saunjas, Kaberlas)

Mädarõigas, *C. armorácia* L.

10. Lihtriheinad, *Thláspi* L.

Kõdrake 15—18 mm lai, peaaegu ümmargune, ümber laia tiivaga (165. joon.); seemned kortsus; vars kandiline; lehed noolja alusega, helerohelised õied valged. 5—10. Savistel põldudel, tihti

165. joon.

Põld-l., *Th. arvénse* L.

Kõdrake palju väikesem, tabbas või ümmar äraspidi-südajas, ainult eest tiivune; seemned siledad; vars ümmargune; lehed alusel südajad, sinirohelistes; õied valged, pärast punakad. 4—5. Kivisel maapinnal, väga harva (ainult Saaremaal)

Ümbrislehtine I., *Th. perfoliatum* L.

11. Kressid, *Lepidium* L.

Kõdrake ümmargune, pehme karvane; juurmised lehed pikavarresed, munajad, jagumatud, ülemised munajas-süstjad; õis valge. 6—7. Mererannal, harva

Lalalehtine k., *L. latifolium* L.

Kõdrake piklik-ümmargune, väga kitsa tiivaga; alumised lehed sulg-jagused, piklikkude või süstjate tipetega; ülemised lineaalsed, terveservased, varretud; õied puuduvad või kollakasvalged; haisev taim. 5—10. Prügil, aedade ääres, tihti

Haisev k., *L. rudérale* L.

Magunalised, *Papaveraceae*.

Taimel kollane piimmahl; õied kollased, vili kõdrataoline. 4—10. Aia ääres, kraavikalda, prüghunnikul

Verehurmarohi, *Chelidonium majus* L.

Taimel valge piimmahl, õied punased, violetid või valged; vili piklik-ümmargune või nuiataoline kupar (karbike)

Magunad, *Papaver* 33.

Magunad, *Papaver* L.

1. Lehed jagumatud või vähe jagused, paljad, ülemised varreümbrised; õied valged või violetid. 6—7. Aedades, tihti

Aedmagun, *P. somniferum* L.

— Karvased sulglehed, mis ei ümbritse vart 2

2. Kupar karvane, nuiataoline (166. joon.); õied tumepunased, alt mustakad; tolmukad ülevalt laiema.

5—7. Põldudel, harva

Lilvm., *P. argemone* L.

— Kupar paljas; tolmukad alt ja ülevalt ühelaiused. 3

3. Kupar äraspidi-munajas; karvane õieraag kupra alt ümmarguse randiga (167. joon.); õied helepunased. 5—7 ja sügisel. Põldudel, harva

Kukem. (kukelokut), *P. rhoëas* L.

— Kupar piklik, tõlbjas, allapoole peenduv; õied helepunased. 5—7. Liivastel väljadel, harva

Põldm., *P. dubium* L.

166. j.   167. j.

Reseedalised, *Resedáceae*.

1. Tupp ja kroon 4lehesed; õied valkjaskollased; lehed lihtsad, süstjad. 6—8.
Teede ääres, prügihunnikutel, harva (Saaremaal)

Värvreseeda, *Reseda luteola* L.

- Tupp ja kroon 6lehesed 2

2. Õied lõhnavad, kollakasvalged; lehed lihtsad või kõige ülemised kolmelehesed. 7—10. Aedades, tihti

Lõhnav r., *R. odorata* L.

- Õied lõhnutud, helekollased; lehed kolmelõhesed või kaheli kolmelõhesed. 7—8. Päikesepaistelisel kohtadel, lõunapoolses osas, harva

Kollane r., *R. lutea* L.

Punandilised, *Fumariáceae*.

1. Lõokannused, *Corydalis* D. C.

1. Õied kuld kollased; katelehed lineaalsed, hambused; vars püstine. 7—9.
Müüri lõheses, kivirähksel maapinnal, harva (Tartu ümbruses)

Kollane l., *C. lutea* D. C.

168. joon.

- Õied verevad või violetid, harva valged 2

2. Katelehed sõrmjalt lõhestunud; kupar nii pikk kui viljavars; kobar mitmeõiene; kannus lõpul vähe tagasi käärdunud (168. joon.). 4—5. Lehtmetsades, võsades, kraavikallastel, tihemini

Päris l., *C. solida* Sm.

- Katelehed terveservased, harva 2—3lõhesed 3

3. Kobar 1—5õiene, valminult longus; varrel alumises osas üks renjas kollane leheke; mugul ei ole õdnes; kõrgus 10—15 sm. 4—5. Võsastikus, harva

Keskmine l., *C. intermedia* P. M. E.

- Kobar 10—20õiene, peaaegu püstine; varrel ei ole alumises osa renjat lehekest; mugul õdnes; kõrgus 15—30 sm. 4—5. Võsastikus, leplikus, tihemini

Õdnes l., *C. cava* Schw. et K.

2. Punandid, *Fumaria* Tourn.

- Tupplehed kitsamad kui krooni putk, 3 korda lühemad kui õiekroon (169. joon.); vili ümmargune, alt väikese servaga (170. joon.); õied verevad, otsast vähe tumedamad, rohelse servaga. 5—10. Põldudel, prügihunnikutel, tihti

Harilik p., *F. officinalis* L.

169. joon. 170. j.

- Tupplehed väga väikesed, kitsamad kui õievars; õied väikesed, valkjaspunased, vähe tumedamate otstega; vili valminult tõmp, noorelt vähe teravam. 6—9. Põldudel, väga harva (Lõuna-Eestis)

Põld-p., *F. vaillantii* Loisl.

Naistepunelised, *Hypericáceae*.

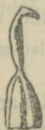
Naistepuned (viinalilled), *Hypericum* L.

1. Vars püstine 2
— Vars lamav või tõusev, niitjas, paljas nagu lehedki; tupplehed piklikud, teravservased, ilma näärmeteta. Liihvastel, niisketel põldudel, soopinnal, harva
Lamav n., *H. humifusum* L.
2. Tupplehed servast näärmelised, saagjad või narmastunud 5
— Tupplehed terveservased, harva üksikute näärmetega 3
3. Vars kahe tiibja servikuga, sässikas; tupplehed väga teravad, õitseajal kaheli sama pikad kui emakasõlm. 7—9. Põlluserval, kraavikallastel, aruheinamaal, tihti
Liht n., *H. perforatum* L.
— Vars neljakandine, õõnes; tupplehed õitseajal sama pikad või lühemad kui emakasõlm 4
4. Vars tiibjalt neljakandine; tupplehed terava otsaga; lehed väga tiheidalt peentäplilised. 7—8. Niisketel paikadel, võsastikus, harva
Tiib-n., *H. tetrapterum* Fr.
— Vars vähem neljakandine; tupplehed tõmbid; lehed kohati jämetäplilised. 7—8. Arul, võsastikus, iseäranis liivasel pinnal, tihemini
Kandine n., *H. quadrangulum* L.
5. Vars ja lehed karvased; seemned sammetkarvased; lehed tihedal varrel, lühikese varrega. 7—8. Lehtmetsades, harva
Karvane n., *H. hirsutum* L.
— Vars paljas; tupplehed teravad, varreliste näärmetega; õisi vähe, pea-aegu nuttidena; õiekroon valkjaskollane; ülemised lehed läbipaistvate täppidega; vars ümmargune, ülevalt peaaegu lehitu. 6—8. Lehtmetsades, väga harva
Mägi-n., *H. montanum* L.

Kannikeselised, *Violáceae*.

Kannikesed, *Viola* L.

1. Taim maapealse varrega, millel lehed; lehed pikavarrelised, kaenlasisesed; tupplehed teravad 6
— Taim maapealse varreta; õied tulevad välja juurmiste lehtede kaenlast; tupplehed nürid 2
2. Emakasuude konksutaoliselt kõveras, nokjas (172. joon.); viljavarred lamavad, sirged 4
— Emakasuude laiunud tõmbi, ümmarguse otsana (171. joon.); viljavars püstine, otsast haakjas. Sootaimed 3

171. j.

172. j.

3. Abilehed keskpaigani lehevarrega kokku kasvanud; lehed südajad, üle 2 korra sama pikad kui laiad, pruuninäarmelised, kitsa tiibvarrega; õied helevioletid. 3—4. Rabasoodel, harva
- Rabak.,** *V. uliginosa* Schrad.
- Abilehed vabad; lehed neerjad, vaevalt sama pikad kui laiad, paljad; lehevarrel keskpaigas või vähe alamal kaks soomuslehte; vars ilma tiibservata; õied valkjasvioletid, tumedate triipudega; harva üle 1 sm pikad. 5—6. Turbarabadel, soodel, tihti
- Sook.,** *V. palustris* L.
- Eraldatakse siit: **turvask.,** *V. epipsila* Led. — lehed lühikarvade-
dega; vars tiibservaga; varrel ülevalpool keskkoha 2 lehte; õied suuremad, ilma triipudeta. Samus paigus.
4. Taim roomavate võsunditega; õieraol keskel või ülevalpool keskkoha 2 soomuslehte; õied tumevioletid, harvemini roosad või valged; lehed ümmargused, neerjad, vahest ka südajad, peenkarvased; abilehed servast paljad. 3—4. Aedades, vahest ka metsikult, harva
- Lõhnak.,** *V. odorata* L.
- Võsundeid ei ole või on väga lühikesed 5
5. Lehed alusel sügava, kitsa sopina südajad, vähekarvased; abilehed pikarnarmased, servast aga vähe karekarvased; lõhnav. 4—5. Kinkudel, murul, aedade ääres, harva
- Kinkk.,** *V. collina* Bess.
- Lehed alusel madala kääruna südajad, karvased; abilehed lühinarmased, servadest paljad; lõhnatu. 4—5. Võsades, kinkudel, kuivades metsades, harva
- Karvane k.,** *V. hirta* L.
6. Mõlemad keskmised kroonlehed ülespoole kasvanud, teineteise servi vähe kattes (173. joon.); õied kollased, kollakasvalged või 3värvilised; abilehed sulglõhised, pikkade otsatipetega; emakasuude suur, kruusitaoline. 5—10. Põldudel, kinkudel, heinamaadel, tihti
- Kolmevärviline k.,** *V. tricolor* L.
- Eraldatakse siit: a) **aedk.,** *V. vulgaris* Koch. — kroonlehed kõik violetid või 4 ülemist violetid, alumine kollakas; b) **põldk.,** *V. arvensis* Murr. — kroonlehed kollakasvalged, alumine tumedam, lühem kui tupp.
- Mõlemad keskmised kroonlehed vähe viltu ülespoole (174. joon.), teised rohkem alla pöördud; õied sinised, violetid, harva valged 7
7. Vars ja lehevarred ühe pikutise karvareaga; lehed laiad, südajad; taim alguses ilma arenenud maapealse varreta; õied valkjaslillad, lõhnavad. 4—5. Paekalda all, lehtmetsades lubjasel maapinnal, harva
- Imek.,** *V. mirabilis* L.
- Vars ja lehevarred paljad või karvased, kuid karvad ei ole mitte pikuti reas; õied lõhnatud 8

173. joon.

174. joon.

8. Juure ülemises osas lehtede kodarik (või tihedad abilehed); lehtede kaenlast tuleb välja lehti kandev vars 11
 — Juur ilma lehtede kodarikuta; alt oksine vars kannab ülemal lehti . 9
 9. Abilehed väikesed, vähe narmastunud, kaks korda lühemad kui tiivutu lehevars; lehed munajad või piklik-munajad, alusel enam-vähem südajad; vars lamav või ainult alt tõusev; õied tumedad, harva helevioletid; kannus valkjas või kollakas. 5—6. Võsastikus, aedade ääres, väljal, heinamaal, harva

Koerk., *V. canina* L.

- Siit eraldatakse veel mitu alamliiki, mis aga vähe lahku lähevad.
 — Abilehed suured, narmas-saagjad, ülemised enamasti lehtjad; lehed pikergused, alusel talbjad või madalalt südajad; vars püstine . . . 10
 10. Lehed süstjad, talbjad, 5 korda pikemad kui laiad; abilehed suured, lehtjad, ülemised pikemad kui lehevars; õied helevioletid, tumedate triipudega; kõrgus 5—15 sm. 5—6. Luhtadel, niitudel, harva

Luhtk., *V. pumila* Chaix.

- Lehed vähem talbjad või madalalt südajad; lehelaba 2—4 korda pikem kui laius; vars ja lehed udejad; õiekroon suur, helesinine, alusel suure valge täpiga; kõrgus 15—20 sm. 5—6. Võsastikus, metsa-äärtel, harva

Kõrge k., *V. elatior* Fr.

- Eraldatakse siit veel: **mülgask.**, *V. stagnina* Kit. — heleroheleline taim, väikeste valkjate või violettide joontega segatud õitega. Tiigikallastel, niisketel aasadel; **sirge k.**, *V. stricta* Horn. — tumeroheleline taim, suuremate helesiniste õitega. Metsas, võsastikus.
 11. Lehed ümmar-südajad, 6—8 mm pikad ja sama laiad; vars väga lühike (2—8 sm); kupar peenkarvane; õied lillad, sinised, vahest valged. 5—6. Liivastel kinkudel, nõmmedel, harva

Nõmmk., *V. arenaria* D. C.

- Lehed laiad, südajad, pikemad kui laiad; kannus heleviolett, alt vähe sooniline, 5—6 mm pikk; õied violetid, kunni 2 sm läbi mõõta; kroonlehed kitsad, piklikud, üksteist mitte katvad; abilehed pikad, narmastunud. 4—5. Metsades, tihti

Metsk., *V. silvatica* L.

- Eraldatakse siin: **võsak.**, *V. riviniana* Rehb. — kannus valge, jäme, sooniline; õied helesinised, 2,5 sm läbi mõõta; abilehed peenelt narmastunud. Õitseb vähe hiljemalt.
 Üldse tuleb kannikeseliste sugukonnas väga palju bastarde ette.

Pärnalised, *Tiliaceae*.

Lehed mõlemal küljel paljad, alt sinikasrohelist; õitseb 5—11. Metsades, paekalda all, tihti

Harilik pärn, *Tilia ulmifolia* Scop.

Lehed alt lühikarvased, iseäranis soonte lähedalt ja soonte nurkades; vili puitunud, 5kandine; õitseb 2—5. Parkides, istutatult
Suurelehine p., *platyphyllos* Scop.

Kassinairilised, *Malvaceae*.

Välimine tupp 6—9lõhene; tupplehti 5

Tokkroosid, *Althaea* 38

Tupest väljaspool esinevad veel 3 väikest lehekest

Kassinairid, *Málva* 38

1. Tokkroosid, *Althaea* L.

Vars viltkarvane; lehed mõlemalt poolt sammetviltjad; õieraod mitme õiega. 7—8. Aedades

Roosa t., *A. officinális* L.

Vars karekarvane; lehed 5—7nurgased. Õied suured, üksikult. 7—8.
 Harilik ilutaim

Tõmmu t., *A. rósea* Cav.

2. Kassinairid, *Málva* L.

Viljavars tahapoolse kumeras; õied ühevärvilised roosad või valged; kroonlehed 2—3 korda nii pikad kui tupp; lehed 5—7hõlmased, peaaegu ümmargused. 6—9. Teekaldal, aedade ääres, prügihunnikul, tihti

Harilik k., *M. neglécta* Wallr.

Viljavars sirge, õied suuremad kui eespool, heleverevad, tumedate joontega. 7—9. Samadel paikadel kui eelmine

Mets-k., *M. silvéstris* L.

Kurerehalised, *Geraniaceae*.

Taimel sulglehed. 10 tolmukat, kuid ainult 5 tolmukottidega; vilja ohe seestpoolt vähe karvane ja keerdub küpsemisel alumise osaga spiraalselt kokku. Õied verevad, tihti plekilised. 4—10. Haritud maapinnal, liivastel kinkudel, tihti

Kurekael, *Eródium cicutárium* L'HÉRIT.

Taimel sõrmlehed, 5—9lõhened, tihti liitlehed; 10 tolmukat, kõigil tolmukotid; vilja ohe seestpoolt sile, kõverdub küpsemisel poognana

Kurerehad, *Geránium* 38

Kurerehad, *Geránium* L.

1. Õied suured (2—4 sm laiad), sinised; kroonlehed kaheli nii pikad kui tupp 7

- Õied väikesemad (1,5 sm-ni), punakad või violetid; kroonlehed sama pikad kui tupp või vähe pikemad 2
2. Tupp õitseajal püsti; lehed 3—5 varrelisest sulglehest kokku pandud (175. joon.); õied roosad, kolme valkjama joonega. 6—10. Võsastikus, merekaldal paesel pinnal, tihti

Haisev k., *G. robertianum* L.

175. joon.

176. joon.

- Lehed 5—9osased, mitte varrega sulglehtedest kokku pandud 3

3. Kroonlehed otsast enam-vähem lõhised 5

- Kroonlehed otsast ümmargused 4

4. Vars, lehed ja vili karvased; kroonlehed munakad, roosad. 6—10. Põldudel, harva

Ümmarlehine k., *G. rotundifolium* L.

- Taim peaaegu paljas; vars enamasti punane, rabe; lehed läikivad; kroonlehed piklikud, nuiataolised. 5—8. Kivistel paikadel Saaremaal (Sõrves)

Läikiv k., *G. lucidum* L.

5. Lehed peaaegu põhjani süvalõhised (176. joon.); õieraod lühemad kui lehed; vili näarmekarvane. 5—9. Savistel põldudel, harva

177. joon.

Lõhelehine k., *G. dissectum* L.

- Lehed ainult keskpäigani lõhised (177. joon.) 6

6. Lehe ümbermõõt ümmargune; tupplehed terava otsaga; kroonlehed sama pikad kui tupp; vili sile ja karvane (178. joon.); õied valkjasioletid. 5—8. Prügihunnikul, teekaldal, aedude ääres, tihti

Madal k., *G. pusillum* L.

- Kroonlehed on tupest pikemad, 5—8 mm pikad, süvasõmbused; vars lühikarvane, kuid ka tihti mähitud pikkade karvadega; vili paljas, põik-kortsuline (179. joon.); õied roosad. 5—10. Muruplatsidel, teede ääres, harva

Pehme k., *G. molle* L.

178. j. 179. j.

7. Õieraod enamasti lõiesed; lehed 7jagused, sügavate vahedega; lehetipped lõhised, lineaalsed; õied veripunased. 6—8. kõrgetel kinkudel, kuivades lehtmetsades, harva

Verev k., *G. sanguineum* L.

- Õieraod 2õiesed 8
8. Kroonlehed jagumatud või vähe servast kääritud; õied violett-verevad; lehed 7jagused; vars ja õieraag karekarvased, ilma näärmeteta. 6—8. Niisketel aasadel, põõsastes, tihti

Soo-k., *G. palustre* L.

- Vars ja õieraag näärkarvane; seemned täpilised 9

180. j.

9. Tolmukad alt laiad, lähevad järsku peenikeseks (180. joon.); õieraod pärast õitsemist vähe tagasi painutatud; lehetipped kitsad sulglõhised; õied sinikad. 6—8. Aasadel, põllu- ja teeäärtel, tihti

Aas-k., *G. pratense* L.

— Tolmukad lähevad pikkamisi peenikeseks; õicraod pärast õitsemist sirged; leheotsad saagjad; õied violetid. 6—7. Kõrgetes lehtmetsades, tihti
Mets-k., *G. silvaticum* L.

Jänesekapsalised, *Oxalidáceae*.

Jänesekapsad, *Oxális* L.

Õied valged või punakad; lehed ja lehevarred juurmised, hapu maiguga.
 4—5. Lehtmetsades, iseäranis lepikeutes, tihti

Harilik j., *O. acetosélla* L.

Õied kollased; lehevarrel ei ole all abilehte; vars püstine. 6—9. Haritud maapinnal, harva

Sirge j., *O. stricta* L.

Lemmaltsad. *Balsamináceae*.

Lemmaltsad (leppmaltsad) *Impatiéns* L.

Õied suured, ripnevad, kõvera paindkannusega. 7—8. Niisketes metsades ja võsades, kraavikallastel, harva

Õrn l., *I. noli tångere* L.

Õied väikesed, püstised, sirge kannusega. 7—8. Aedades, aegade ääres, Lõuna-Eestis tihemini

Väikseõiene l., *I. parviflóra* D. C.

Linalised, *Lináceae*.

Linad, *Línium* L.

Lehed vastakud; vars harkoksine; õied väikesed, valged; tupplehed väheste näärmetega, ripsjad. 6—8. Aasal, vesistel heinamaadel, metsaser-vadel, tihti

Aasl., *L. cathárticum* L.

Lehed vahelduvad, vars üksladvane; tupplehed servast peenripsjad; õied sinised, harva valged. 6—7. Põldudel haritult, tihti

Harilik l., *L. usitatissimum* L.

Vahulillelised, *Polygaláceae*.

1. Vahulill, *Polygala* L.

1. Tiivataoliste tupplehtede külgsuoned ei ole võrgutaoliselt keskmise soonega ühendunud; alumised lehed kodarikuna, palju suuremad kui ülemised; õied valged, punakad või violetid. 5—6. Sooheinamaadel, tihti

Mõru v., *P. amára* L.

Tiivataoliste tupplehtede külgsonead ühinevad servadel võrgutaoliselt. 2
 2. Keskmise kateleht pikem kui õieraag, ulatub enne õie puhkemist üle
 õiepunga, mispärast õiekobar topsuline; kobar mitmeõiene; lehed
 vahelduvad. 5—6. Lubjarikkal pinnal, arumaadel, kinkudel, metsades, harva

Tops-v., *P. comosa* Schk.

— Üksikute õite katelehed lühemad kui õieraag, ainult keskmine peaaegu
 sama pikk; kobar ei ole enne õite puhkemist mitte topsuline; alumised
 elliptilised lehed ülemistest kitsastest süstlehtedest lühemad; õied sinised,
 roosad või valged. 5—8. Heinamaadel, metsades, kinkudel, harvemini

Harilik v., *P. vulgaris* L.

Vahtralised, *Aceráceae*.

1. Õie pööris rippuv; lehed 5hõlmased, teravate, korratult saagiate
 hõlmadega. 5—6. Aedades

Saksamaa vaher, *Acer pseudoplatanus* L.

— Õie pöörised otsekohe ülespoole 2

2. Lehed on 5—7hõlmased, pikalt teravad, jämedate hammastega
 (181. joon.), ilmuvad ühes õitega. 4—5. Metsades, aedades

Harilik v., *A. platanoides* L.

— Lehed tõmpide, terveservaste või
 sämpunud hõlmadega, keskmis-
 ed hõlmad peaaegu 3hõlmased
 (182. joon.). Õied ilmuvad vähe
 aega peale lehtede lahtilöömist.
 5. Aedades

181. joon.

182. joon.

Põldv., *A. campéstre* L.

Türnpulised, *Rhamnáceae*.

Lehed terveservased, elliptilised; kroonlehti 5, rohekasvalged; tolmukaid 5;
 emakakaal terve. 5—6. Metsades, võsastikus, tihti

Paakspuu, *Frángula ál nus* Mill.

Lehed hambused, ümmarmunajad; kroonlehti 4, rohekad; emakakaal
 2—4hõlmane. 5—6. Metsades, harvemini

Türnpuu, *Rhámnus cathártica* L.

Paksulehised, *Crassuláceae*.

Lehed juurmised, kodarikuna; kroonlehti 10—20, roosakaspunased. 7—8.
 Katustel ja müüridel, harva metsikult

Mägisibul, *Sempervivum tectórum* L.

Lehed ka kõrgemal, varre küljes

Kukeharjad, *Sédum* 42

Kukeharjad, *Sedum* L.

1. Lehed paksud, ümmargused või poolümmargused 3
- Lehed õhemad, laiad 2
2. Õied rohekaskollased; lehed vastakad või kolmhaaval männases, alumised varretud, ülemised varreümbrised. 8. Kõrged kuivad kohad, paekallas, metsad
Suur kukehari, *S. maximum* Sutt.
 — Õied punased; lehed otsast saagjad või hambused, alumised lühivarrelised, ülemised varretud, tihti vastakud. 7. Metsas, harimata maal
Verev k., *S. purpureum* Link.
3. Õied kollased; lehed paksud, munakujulised (183. joon.), kibedamaigulised. 6—7. Kõrgetel kinkudel, kividel, müüridel, tihti
Harilik k., *S. acre* L.
 — Õied valged, 3—4 korda tupest pikemad; lehed ja lehevarred paljad või viimased on vähe karvased. 6—7. Paekaldal, loopealsel, kuivadel kinkudel
Valge k., *S. album* L.

183. joon.

Kivirikulised, *Saxifragaceae*.

1. Sõstrad, *Ribes* L.

1. Ogadeta põõsas. Õied mitmeülistes rippuvates kobarates 2
- Ogadega põõsas. Õied enamasti rohekaskollased, 1—3 kaupa koos. 4—5.
 Mägisel maal, paekaldal, väga tihti aedades
Karumari (tikerber), *Ribes grossularia* L.
2. Kobarad rohkem püsti; õied kollakasrohelised, marjad punased, lääged.
 5—6. Mäekülgedel, paekaldal
Mage sõstar (taigmari), *R. alpinum* L.
 — Kobarad rippuvad või longus 3
3. Tupp pehmekarvane; lehed lõhnavad tugevasti; marjad mustad. 4—5.
 Niiskel kohal, aedades
Must s., *R. nigrum* L.
 — Tupp paljas, karikataoline; marjad punased, hapud. 4—5. Metsades, tihti aedades
Punane s., *R. rubrum* L.

Kivirikud *Saxifraga* L.

1. Õied kuld kollased; vars 10—25 sm kõrge, ülevalt punakate karvadega; 1—5õiene; tupplehed tõmbid, tagasi käänatud. 7—8. Raba-heinamaadel, rabas, harva
Kollane k., *S. hirculus* L.
 — Õied valged või punased 2
2. Juurmised lehed neerjad; alumiste lehtede kaenlas väikesed sibulad;

tupp peaaegu keskpaigani sigimikuga kokku kasvanud; õied valged.
5—7. Kõrgetel asumaadel, päikesepaistelisel kinkudel, teede ja metsa äärel, tihti

Harilik k. (lambapähkel), *S. granulata* L.

— Juurmised lehed mõlajad, äraspidi-munajad, terved või 3hõlmased; õied väikesed, valged 3

3. Õieraag õiest pikem; alumised lehed mõlajad, terved või 3hõlmased, ülemised talbjad, 3lõhesed; kõrgus 5—15 sm. 4—5. Varemotel, savistel põldudel, arudel; harvemini

Kolmesõrmene k., *S. tridactylites* L.

— Õieraag õiest lühem; lehed lihavad, talbjad; alumised kodarikuna, jagumatud või 3—5lõhesed, varrel vahelduvad, hambused; kroonlehed kaks korda nii pikad kui tupplehed, valged. 5—6. Paekaldal, harva

Püstk., *S. ascendens* L.

Roosõielised, *Rosaceae*.

1. Rohttaimed 9

— Puud ja põõsad 2

2. Liitlehed (täiesti üksikutest lehekestest) 7

— Liitlehed või hõlmilised, kuid mitte üksikutest lehekestest 3

3 Sigimik kokku kasvanud õiepõhjaga, mille ülemisele äärele kinnitunud tolmukad, kroonlehed ja tupplehed (184. joon.) 5

— Sigimik vaba, pole mitte õiepõhjaga kokku kasvanud (185. joon.) 4

4. Sigimikka ja emakakaclu 1; viljaks luuvili

184. joon.

185. joon.

Toompuud, *Prunus* 45

— Sigimikka ja emakakaclu 5; -vili kuiv, kuprataoline; õied valged või roosad, tihedate, püramiiditaoliste kobaratena; lehed pikliksüstjad, paljad. 6—7. Ilupõõsana tihti ja ka metsistunud

Pajulehtine põõsasenelas, *Spiraea salicifolia* L.

5. Lehed saagjad, täkilised või hõlmised 6

— Lehed täiesti terveservased, pealt paljad, alt valgeviltjad; õied valkjas-roosad, väikesed, 2—4 kaupa lehekaenlasisestest kobarates; vili punane, rippuv. 4—5. Paekaldal, harva

Tuhkpuu, *Cotoneaster integerrima* Med.

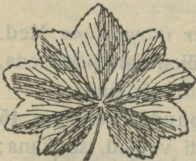
6. Lehed hõlmised (190. joon.); oksad asteldega; õied sarikpöörisena, valged; tolmukotid punased; emakakaclu 1—3; vili 1—5 luuga

Vilrpuud, *Crataegus* 45

— Lehed saagjad või väga vähe hõlmised; õied enamasti valged, sarikana; emakakaclu 2—5; vili luuta

Õmapuud, pirnpuud, pooppuud, *Pirus* 45

7. Taim ilma ogadeta; lehed sulgsed; õied valged, suures sarikpöörises
Pihlakad, *Sorbus (Pirus)* 45
- Taim ogadega 8
8. Õiepõhi kruusitaoline, milles varreline sigimik, mis muutub viljaajaks lihakaks; lehed sulgsed
Roosid, *Rósa* 49
- Õiepõhi koonusekujuline; vili mahlarikka ebamarjana; sõrm- või sulgliitlehed
Murakad, vaarikad, *Rúbus* 47
9. Õis lihtne, rohekas või pruunikaspunane 15
- Õis tupe ja krooniga 10
10. Kroonlehed tumepunased, palju lühemad kui seest tumepruun tupp; lehed sulgsed, üleval otsas kolmeti sõrmised, pealt tumedamad, alt sinikasrohelisted. 6—7. Heinsoos, tihti
Soopihl, *Cómarum palústre* L.
- Kroonlehed kollased või valged 11
11. Tupp 4—5 tippega 14
- Tupp 8—10 tippega, esinedes kahe ringina, kus mõnikord ühes ringis tipped suuremad kui teised (186. joon.) 12
12. Emakakael pikk, mis ka viljale külge jääb, nii et küps vili sabaga (193. joon.); alumised lehed katkestunud-sulgsed; otsmine leht suurem
Mõõlad, *Géum* 46
- Emakakael lühike, mahavarisev 13
13. Õied valged, kroonlehed ülevalt ümmardunud; lehed kolmeti; vili mahlarikas mari
Maasikad, *Fragária* 47
186. joon.
- Õied kollased; kroonlehed vahest vähe sämpunud; sulg- või sõrmlehed, 5—7 või 3 lehekesega
Maranad, *Potentilla* 47
14. Õied kollased; lehed katkestunult sulgsed, alt vähe karekardavad; viljatupp vaoline, ogane, äraspidi koonusetaoline (187. joon.)
Maarjalepad, *Agrimónia* 49
187. joon.
- Õied valged, suurte oksliste ebasarikatena; sulglehed suurte labadega, otsmine 3—5lõhene
Angervaksad, *Ulmária* 46
15. Lehed hõlmised (188. joon.); õied rohekas-kollased, väikesed; tolmukaid 4. 5—10. Murudel, aasadel, metsades, tihti
Kortsleht, *Alchemilla vulgáris* L.
- Lehed sulgsed; õied piklikmunajate nuttidena, punakaspruunid (189. joon.). 6—8. Aasadel, tihti
Punanupp, *Sanguisórba officinális* L.

188. joon.

189. j.

1. **Ounapuud**, *Pirus* L.¹⁾.

Õied valged; tolmukotid punased; emakakael vaba. 4—5. Aedades viljapuuna

Pirnipuu, *P. communis* L.

Õied punakasvalged; tolmukotid kollased; emakakaelad alt kokku kasvanud. 5. Aedades viljapuuna

Õunapuud, *P. málus* L.

2. **Pihlakad**, *Sórbus* (*Pirus*) L.

Paaritud sulglehed alt peaaegu siledad, vähe valkjamad; üksikud lehekesed saagjad; õied valged, vili — hernesuurused punased marjad. 5—6. Metsades, tihti

Pihlakas, *S. aucupária* L.

Hõlmised lehed alt hall- või kollakashall-viltjad, 1,5 korda nii pikad kui laiad; vilt ruugepunane. 5—6. Aedades, metsades, harva (Saaremaal)

Pooppuu, *S. scándica* Fr.

3. **Viirpuud**, *Crataégus* L.

Üks emakakael; õieraod enamasti karvased; vili piklik, tihti 1 luuga; lehed süvalõhised, 3—5 terava hõlmaga (190. joon.). 5—6. Metsaäärtel, paekaldal, harva

Üheemakane v., *C. monógyna* Jacq.

Kaks emakakaela; vili kerajas, enamasti 2 luuga; õieraod ja nõrgalt 3—5 -tõmbihõlmased lehed (191. joon.) paljad. 5—6. Aedades ilutaimena

Okasv., *C. oxyacántha* Gaertn.

190. joon.

191. joon.

4. **Toompuud**, *Prínus* L.

1. Õied lühemates või pikemates rippuvates kobarates, valged; lehed elliptilised (192. joon.), saagjad. 5. Metsades, aedades

Toomingas, *P. pádus* L.

— Õied üksikult või mitmekaupana kimpudes, mis arenenud ühest pungast 2

2. Õied üksikult või kaheti; lehed pungades rullitud . . . 4

— Õied kimpudes, pusades, sarikana 3

3. Sarikas ainult pungasoomustega ümbritsetud; lehed vähe ümmargused, alt pehme karvased. 4—5. Aedades, harva

Murelipuu, *P. ávium* L.

192. joon.

1) Pooppuu vaata *Sórbus* 45.

- Sarikad alguses peale pruunide pungasoomuste veel ka 1—2 väikese rohelise lehega ümbritsetud, mis samast pungast arenevad; lehed paljad, laiad; vili ümmarguse luuga. 4—5. Aedades tihti

Kirsipuu, *P. cerasus* L.

4. Õied väikesed, 10—17 mm läbi mõõta; kroonlehed harva üle 8 mm pikad; noored oksad viltjalt karvased; lehed enamasti mitte üle 4—5 sm pikad. Tugevate asteldega põõsas. 4—5. Paekaldal, metsa servadel, harva

Laukapuu, *P. spinosa* L.

- Õied suuremad, enamasti üle 2 sm läbi mõõta 5

5. Noored oksad karvased; õied enamasti kaheti; õieraod pehmekarvased; vili peaaegu ümmargune, sinikasmust või rohekas. 4—5. Aedades, tihti

Kreegipuu, *P. insititia* L.

- Noored oksad paljad; õied kaheti, rohekasvalged; õieraod enamasti karvased; lehed keskelt kunni 8 sm pikad; vili ümmargune või piklik, rippuv. 4—5. Aedades, tihti

Ploomipuu, *P. domestica* L.

5. Angervaksad, *Ulmária* Tourn.

- Sulglehekesed suured, kõige vähemalt 3 sm pikad, jagumatud, ainult kõige suurem otsmine leheke 3—5lõhene. 6—8. Niisketes kohtades, võsastikus, tihti

Angervaks, *U. pentapétala* Gilib.

- Sulglehekesed kõige rohkem 1,5 sm pikad, kõik sulglõhiselt sämpunud; juured pähkలాolisel ümmargused. 6—7. Kõrgetel, kuivadel nurmedel, kangrutel, harva

Angerpüst (riisirohi), *U. filipéndula* A. Br.

6. Mõõlad, *Geum* L.

1. Õied longus, kollased, väljast punakad; alumine emakakaela osa karvane, ülemine osa vähe lühem ja ka karvane (193. joon.); kroonlehed pika pinnukesega; tupp püstine; viljanutt pika varrega. 5—6. Niisked lehtmetsad, aasad, tihti

Ojamõõl, *G. rivale* L.

- Õied püstised, kollased; viljatupp tagasikäänud . 2

2. Alumine emakakaela osa sile, 3—4 korda pikem kui alt vähe karvane konksutaoline ülemine (194. joon.); kroonlehed äraspidi-munajad; vili lühiharjaseline. 6—10. Võsas, lehtmetsas, harvemini

Maamõõl, *G. urbanum* L.

- Alumine emakakaela osa harjaseline, kaheli sama pikk kui peaaegu otsani karvane ülemine; kroonlehed laiad munajad, suuremad kui eelmistel; vili pikaharjaseline. 7—8. Arul, harva

Püstmõõl, *G. strictum* Ait.

193. j. 194. j.

7. **Murakad, *Rubus* L.**

1. Vars rohtne, üheaastane 2
 — Vars puitunud, 2- ja mitmeaastane 4
 2. Õied punased; lehed kolmetised; varred püstised, 1--2 õiega; vili punane. 4—5. Rabametsades, harva

Mesimurakas, *R. arcticus* L.

- Õied valged 3
 3. Lilled kolmeti, harvemini 5—7sõrmesed; õied (3—6 kaupa) pöörisena; vili läikiv, punane. 5—6. Niisketes lehtmetsades, iseäranis pae peal, tihti

Lillakas, *R. saxatilis* L.

- Lilled, 3—5hõlmased, neerjad; õied üksikult; vili esiteks punane, siis ruugekollane. 4—5. Rabamännikutes, tihti

Harilik murakas (kaarel), *R. chamaemorus* L.

4. Ülemised lehed kolmetised, keskmised sulgsed, alt valgeviltjad; kroonlehed tupplehtedest lühemad; vili punane, harva kollane. 5—6. Metsas, aedades, tihti

Vaarikas, *R. idaeus* L.

- Kõik lehed kolmetised, vahel sõrmised, alt valkjad 5
 5. Vars ja võsundid lamavad, sinika koorega. Ogad pole ühesugused; vili mustakassinine. 6—8. Orukallastel, aegade ääres, põllul, tihti

Põldmurakas, *R. caesius* L.

- Vars ja võsundid püstised; ogad ühesugused; lehed õitsvatel vartel kolmetised, õitetuil sõrmised; vili läikiv. 7—8. Metsa servadel, tihti

Kitsemurakas, *R. suberectus* And.

8. **Maasikad, *Fragaria* L.**

1. Tupp viljaajal kokku surutud; õied kollakasvalged; varred ja leheraod laiuvad, külgmised õieraod mahasurutud karvadega; lehekesed mõlemalt poolt siidikarvased, keskmine lühivarreline. 5—6. Lagedatel kinkudel, kangrutel, harvemini

Muulukas, *F. viridis* Duch.

- Tupp viljaajal laiuv või tagasi käärdunud; õied valged 2

2. Vars, lehe- ja õieraod laiuvalt karvased; lehekesed kõik lühivarrelised. Kõrgus 15—30 sm. 5—6. Metsad, võsad, kohati

Kõrge maasikas, *F. moschata* Duch.

- Varre, lehe- ja õieraagude karvad maha surutud; lehekesed varretud. Kõrgus 5—10 sm. 5—10. Metsades, kinkudel, aia-äärtes, tihti

Metsmaasikas, *F. vesca* L.

9. **Maranad, *Potentilla* L.**

1. Vars puitunud, taim puhmana; õied kollased; lehekesed alt siidkarvased. 6—8. Paesel pinnal (Vääna, Keila, Baltiski ümbruses), aedades

Pöösasmaran, *P. fruticosa* L.

- Vars rohtne; õied kollased 2
- 2. Lehed 3—5sõrmesed 4
- Lehed sulgsed (ainult ülemised kolmetised) 3
- 3. Vars roomav, kõitrao-taoline; lehed katkestunult sulgsed; lehekused sügavalt sâmpunud; kroonlehed kollased, kaheli sama pikad kui tupp. 5—7. Teede ääres, karjamaadel, tihti

Hantjalg, *P. anserina* L.

- Vars lamav või pëaaegu püstine; lehed lihtsulgsed; kroonlehed tupest lühemad, helekollased. 6—10. Niisketel liivastel paikadel, harva

Püstakas maran, *P. supina* L.

- 4. Peale õisikandva varre on veel varrelised lehekimbud; kroonlehed enamasti tupest lühemad 5
- Peale õisikandva varre ei ole varrelisi lehekimpe; kroonlehed alati tupest lühemad; vars karekarvane, püstine, harkjas; lehed enamasti kolmetised. 6—7. Niisketes kohtades, tiikide kallastel, harva

Norra maran, *P. norvégica* L.

- 5. Õied viietised (harva neljätised) 7
- Õied neljätised 6
- 6. Vars lamav, kõitraoline, tihti juurduv, ülevalt oksline; lehed 3 osast, alumised 5 osast; abilehed terved või 2—5hambased. 6—8. Niisketes kohtades, harva

Lamav maran, *P. procumbens* Sibth.

- Vars tõusev, mitte juurduv; lehed 3-tised, alumised 3- või 5-tised; abilehed suured, sügavalt 3- või mitmelõhesed. 6—10 Metsades, karjamaadel, tihti

Tedremaran, *P. silvéstris* Neck.

- 7. Vars võsunditaoline, lamav, lihtne; lehed 5 osaga, kõik varrelised; õied suured (ligi 1,5 sm laiad, kahekaupa. 5—8. Teede ääres, aasadel, tihti

Roomav maran, *P. réptans* L.

- Vars püstine või lamav, kuid mitte võsunditaoline; õisi palju, ebasarikana 8
- 8. Õitsvad varred tõusevad juurmiste lehtede kodarikust 10
- Õitsvad varred ei tõuse juurmiste lehtede kodarikust, vaid on peatelje ülemine lisa 9
- 9. Lehed servast kääritud, alt valgeviltjad; vars tõusev, viltjas. 6—10. Kuivadel kohtadel, tihti

Hõbemarant, *P. argénteá* L.

- Lehed ei ole servast kääritud, alt õhukeselt hallviltjad; vars püstine, viltjas, mõnikord takerkarvane; viljaraod püsti, vili munajas, kortsus. 6—7. Päikesepaistelisel kinkudel, harva

Tõusev maran, *P. adscéndens* W.

- 10. Õied vaevalt 1 sm laiad; alumised lehed 5—7 osaga, kollakasrohelised; juurmiste lehtede abilehed lineaalsed. 3—5. Kinkudel, harva

Kevadine maran, *P. vérna* Roth.

- Õied kaheli sama suured; juurmiste lehtede abilehed munajad, süstjad; lehekesed servast ja soonte kohalt laiuvate karvadega. 7—8. Kinkudel, harva
Mägimaran, *P. alpestris* Haller fil.

10. Maarjalepad, *Agrimonia* L.

Lehekesed alt ainult soonte kohalt tikjalt karvased; vilja põhja ogad ülles pöördunud. 7—8. Kuivadel kinkudel

Karvane m., *A. pilosa* L.

Lehekesed piklikud, süstjad, alt lühi-hallkarvased; vilja põhi sügavate soontega, ogad laiuvad. 7—8. Tee äärtel, võsastikulistel kinkudel, tihti

Harilik m., *A. eupatoria* L.

11. Roosid, *Rosa* L.

1. Juure võsu ogad pole mitte ühesuurused, sirged või kõverad, harjasaoliste ja nõeljatega segamini; lehekesed keskmiselt suured, 5—7 kaupa, alt pehme karvased; abilehed õitetul oksal peaaegu toruna kokku keerdunud; tupp jääb järele; õied roosad. 6—7. Kõrgematel kinkudel, paekaldal, harva

Metsroos (koidukann), *R. cinnamomea* L.

Juure võsu ogad ühesugused, sirged või kaares. 2

2. Lehed alt enamasti paljad, ilma näärmeteta; abilehed lehevarre algusel näärmetega; õieraag paljas või vähe karvane; õied heleroosad, harva valged. 6. Metsa servadel, paekaldal, harvemini

Kibuvits, orjavits, *R. canina* L.

- Lehed alt näarmelised (mõnikord ainult soonte kohalt). 3

3. Ogad nõrgalt kaares; õiekroon valkjasroosa; tupplehed langevad enne küpsemist maha; lehed kaheli-saagjad, alt hallviltjad; vili püstine. 6. Varemotel, paesel pinnal, harva

Villehine kibuvits, *R. tomentosa* Sm.

- Ogad sirbitaoliselt kõveras; lehed väikesed, lõhnavad; tupplehed püstised või laiuvad; õieraod lühikesed; õied roostepunased. 6—7. Kinkudel, müüridel, metsaservadel, harva

Roostepunane kibuvits, *R. rubiginosa* L.

Liblikõielised, *Papilionaceae*.

1. Vars rohtjas 3
— Vars puine 2
2. Lehed lihtsad või 3- kuni mitmearvuliselt sõrmised; õied roosad, harva valged, 1—2 kaupa lehekaenla-sisesed; vars ainult alt puine, enamasti asteiljas

Jooksjarohud, *Ononis* 52

- Lehed paarissulgised, 4—6 paari; õied kollased, sarikana. 5—6. *Hupõõsas aedades*
- Läätspuu (suur), *Caragana arborëscens* Lam.**
3. Lehed sulgjad 12
- Lehed lihtsad või 3- kurni mitmearvuliselt sõrmised 4
4. Õied üksi või kaks pika rao otsas 11
- Üsikud õied raotud või lühiraagsed, tihti mitmekaupa kokku kuhjatud 5
5. Lehekesed suured (5—7 sm laiad); laevuke ühes tolmukatega ja emakaga spiraalselt kokku keerdunud

Türgioad, *Phaseolus* 57

- Lehekesed palju väikesemad; laevuke ei ole spiraalselt kokku keerdunud 6
6. Lehevarre algusel olev abileht on sulglehekesega ühesugune, nii et 3arvune leht 5arvusena näib (195. joon.); lehekesed enamasti munajad; õied kollased; sarikad õdiesed; tupe tipped enne õie puhkemist kokku sulgunud; laevuke terava otsaga; lehevars sässikas või peeneauguline. 5—9. Aasadel, teede ääres, tihti

195. joon.

Nõiahammas, *Lotus corniculatus* L.

- Abilehed palju väiksemad, pole sulglehekestega samasugused 7
7. Lehed 4—9arvusest sõrmised 10
- Lehed 3arvusest sõrmised 8

196. joon.

8. Kroonlehed tolmukatega ja vahest ka alt kokku kasvanud, mõnikord tupest lühemad; küpsev vililühem või vähe pikem kui tupp, närtsinud kroonlehtedest ümbritsetud (196. joon.); õied ümmargustes või piklikkudes nuttidest

Ristikheinad, *Trifolium* 53

- Kroonlehed pole tolmukatega ega ka alt kokku kasvanud, alati tupest pikemad; küps vililulatub tupest välja ja ei ole närtsinud kroonlehtedest ümbritsetud 9

9. Vilil sirge või vähe kõver, munajas, vahest ümmargune; õied harvades, pikkades kobarates (197. joon.)

197. j.

Mesikad, *Melilotus* 52

- Vilil neerjas, sõeljas või tigutaoliselt keerdunud (203. joon.), mõnikord asteljas; õied tihedates nutitaolistes kobarates, püstised

Lutsernid, *Medicago* 52

10. Õied männasena või kobarana; lehed enamasti 7—9arvusest sõrmised

Hundioad (lupiinid), *Lupinus* 57

- Õied nuttidena; lehed 4—5arvused

Ristikheinad, *Trifolium* 53

11. Lehed kõik lihtsad, pole mitte 3arvused
 — Lehed kõik 3arvused; kaun 4tiivase kandiga, sirge; vars püstine või tõusev, alt oksine; õied helekollased. 5—6. Niiskel aasal, soolasel maapinnal, väga harva (senni ainult Saaremaal)
Kõdrane asparhernes, *Tetragonolobus siliquosus* Roth.
12. Lehed paarissulgsed 18
 — Lehed paaritusulgsed 13
13. Alumised lehed enamasti jagumatud; otsaleheke tihti palju suurem kui teised; õied kuld kollased, harva punakad, nuttidena, sõrmiste katelehtedega; tupp magujaš, viltjas. 5—10. Kui vadel aasadel, kangrutel, tihti
Koldrohi, *Anthyllis vulneraria* L.
- Kõik lehed sulgjad, ühesuuruste lehekestega 14
14. Õied sarikana, kuld kollased; kroonlehtede vars palju pikem kui tupp; kaun kokku surutud, hobuseraua-taoliste lülidega; lehed 5—7paarised; abilehed vabad. 5—7. Kõrgetel kinkudel lubjarikkal pinnal (Saaremaal)
Hobuking, *Hippocrépis comosa* L.
- Õied kobaratena 15
15. Õied kollased või kollakad 17
 — Õied punased või sinikad, harva valged 16
16. Kaun pikuti enam-vähem 2jagune; õied kahkjaspunased, verevad või valkjad

Hundihambad, *Astrágalus* 54

- Kaun lihtne, üheseemnene, ümmargune (198. joon.), küpselt kontkõva; laevuke purjest pikem; õied roosad; lehekesi 9—12 paari. 5—6. Lubjarikkal pinnal, tihti põldudel loomatoiduna haritud

198. joon.

Esparsett, *Onóbrychis viciaefolia* Scop.

17. Laevuke otsast sirge ja terav; kaun püstine, lineaalne; kobarad palju pikemad kui leht; abilehed vabad; taim karekarvane. 6—7. Kui vadel kinkudel, harva (Haapsalu lähedal)

Lippihernes, *Oxytropis pilosa* D.C.

199. joon. 200. joon.

- Laevuke otsast tõmp; taim paljas või mahasurutud karvadega. **Hundihambad, *Astrágalus* 54**
18. Tolmukate putk ülevvalt järsku lõigatud; tolmukate ülemised vabad otsad ühepikkused (199. joon.) . 20
 — Tolmukate putk ülevvalt viltu lõigatud; tolmukate ülemised vabad otsad mitmesuguses pikkuses (200. joon.) 19

19. Emakakael lame, sisemiselt (purjepoolset) küljelt karvane; õied sini-
kasvalged, 1—3õiestes pikaraolistes kobarates; tupp väga süvajagune;
kaun rombjas (201. joon.), paljas, enamasti 2seemnene. 6—7.

Haritult põllul

Harilik lääts, *Lens esculenta* Mnch.

- Emakakael niitjas, kas otsa alt ümberringi karvane või laevu-
kesepoolset küljelt udejas

Hlirehersed, *Vicia* 55

20. Abilehed väga suured, enamasti suuremad kui sulglehekesed; õied valged,
vahest ka roosakaspunaste tiibadega

Herned, *Pisum* 56

- Abilehed on enamasti väiksemad kui sulglehekesed; õied kollased,
violetid või punased

Seaherned, *Lathyrus* 56

1. Jooksjarohud, *Onónis* L.

Vars laiuv, ilma asteldeta või ainult paiguti asteldega; lehekesed eest
ümardunud; õied eemal üksikult, roosad, harva valged. 6—9. Liivastel
karjamaadel, tee ääres, harva

Roomav j., *O. répens* L.

Vars püstine, alati asteldeta; lehekesed enam-vähem teravad; õied
roosad, kaheti okste ladvas kobarana; puri tõmp. 7—8. Liivastel
kohtadel, harva

Haisev j. *O. arvensis* L.

2. Lutsernid, *Medicágo* L.

1. Õied sinised või violetid; kaunad 2—3 kruvitaolise keeruga (202. joon.).
6—9. Põldudel kultuurtaimena

Harilik l., *M. sativa* L.

- Õied kollased 2

2. Õied 1 sm laiad; kaunad sirpjad või kaarena
kõveras, 1 sm ümber pikad. 6—9. Teedel, kinku-
del, põsastes, harva

Sirpl. *M. falcáta* L.

- Õied vähemad, 3 mm suured; kaunad neerjad,
teokarbitaolised (203. joon.), vaevalt 2 mm pikad.

6—9. Aasadel, muruplatsidel, tihedamiin

Humall., *M. lupulina* L.

202. joon. 203. joon.

3. Mesikad, *Melilótus* Lam.

1. Õied kollased 2

- Õied valged, hõredates kobarates; õieraag tupest poole lühem; tiivad
purjest lühemad. 7—8. Kesal, harimata maal, tihti

Valge m., *M. álbus* Desr.

2. Abilehed terveservased; taim tugevasti lõhnav 3
 — Abilehed alt laiema ja ülevalt hambused; tiivad pikemad kui laevuke; kaunad munajad. 5—9. Mere läheduses, karjamaadel, harva
Hambune m., *M. dentatus* Pers.
3. Kaunad lühikarvased, selgesti võrkjalt kortsus, terava otsaga, valminult mustad; kõik kroonlehed ühepikkused; vars püstine, 1—1,25 sm kõrge. 6—9. Niisketes kohtades, mere läheduses, harva
Kõrge m., *M. altissimus* Thuill.
- Kaunad siledad, põikvoldidega vähem võrkjad, tõmbid, ogaotsaga, valminult kollakaspruunid; tiivad laevukesest pikemad, purjega ühepikkused; vars lamav või tõusev, 30—90 sm kõrge. 6—9. Põlluäärtel, kangrutel, harva
Kollane m., *M. officinalis* Desr.

4. Ristikheinad (härjapead), *Trifolium* L.

1. Õied kollased või pruunikad (närisinult) 9
 — Õied punakad, valged või kollakasvalged 2
 2. Üksikud õied nutis lühema või pikema varrega 7

- Üksikud õied värretud või väga lühikese varrega (204. joon.) 3
 3. Tupe neel paljas, tupp viljaajal põisjas; õied heleroosad. 6—9. Arudel, mere läheduses, harva
Rand-r., *T. fragiferum* L.
 — Tupe neel karvaringiga; tupp ei ole põisjas 4

204. joon.

4. Tupeputk väljast karvane
 — Tupeputk väljast paljas ja ripsjate hammastega; õied verevad; nutt kerajas, harva piklik; tupp 10 soonega. 6—8. Kuivadel arudel, metsas, tihti
Keskmine n., *T. medium* L.

205. j.

5. Tupp pikem või vähe lühem kui õiekroon (205. joon.). Nutt alt ilma katteta, piklik, silindriline; õied esiteks valged, pärast kahkjad; taim takerkarvane. 7—10. Liivastel põldudel, tihti
Kassi-r., *T. arvense* L.

- Tupp selgesti õiekroonist lühem 6

6. Tupp 20soonene; abilehed süstjad; õied verevad; juurmiste lehtede kodarikku ei ole. 6—8. Kuivades metsades, harva

Alpi r., *T. alpestre* L.

- Tupp 10soonene; abilehed munajad, muutudes järsku pikaks peenikeseks otsaks (206. joon.); õiekroon putkjas, õied verevad, harva valged; juurmised lehed kodarikuna. 6—10. Arudel, karjamaadel, tihti põldudel kultuurtaimena
Põldr., *T. pratense* L.

206. j.

7. Lehed pikergused, alt siidkarvased; tupe tipped ühesuurused; kõik õieraokesed 2—3 korda tupeputkest lühemad; õied valged. 5—8. Kõrgetel kuivadel kinkudel, kangrutel, tihti

Mägi-r., *T. montanum* L.

— Lehed enamasti paljad; 2 ülemist tupe tipet pikemad kui teised; keskmiste õite õieraod kõige vähemalt sama pikad kui tupeputk . . 8

8. Vars lamav, juurduv; abilehed nahkjad; õied valged, harva punakasvalged. 5—9. Aasadel, karjamaadel, ka põldudel kultuurtaimena, tihti

Valge r., *T. répens* L.

— Vars tõusev, mitte juurduv, enamasti õõnes, paljas; abilehed rohtsed, rohekad; õieraod 2—3 korda tupeputkest pikemad; õied esiteks valged, siis punakad. 5—9. Niisketel aasadel, ka põldudel kultuurtaimena

Rootsi r., *T. hybridum* L.

207. joon.

9. Puri vaoline; nutis 20 ja enam õit (207. joon.) . . 10

— Puri peaaegu sile; nutid 5—15õiesed; lehekesed eest saagjad, keskmised enamasti pikavarrelised; abilehed alt laiemad. 6—9. Karjamaadel, harva

Väike r., *T. minus* L.

10. Tiivad otse sirutunud; puri munajalt kumer; nutid silindrilised, kuldkollased, pärast mustakaspruunid, otsmised. 7—8. Vösades, heinsoodel, kohati

Pruun r., *T. spadicum* L.

— Tiivad üksteisest eemal; puri eest lusikjas, eemaldunud 11

11. Kõik lehekesed ühesuguselt lühivarrelised; abilehed pole alt mitte laiemad (208. joon.); õied kuldkollased. 6—7. Aasadel, karjamaadel, tihedamini

Kuld-r., *T. agrarium* L.

208. joon.

209. joon.

— Keskmise lehekene pikema varrega kui külgmised; abilehed munajad, alt laiemad (209. joon.); õied kuldkollased, vahest ka helekollased. 6—9. Karjamaadel, aasadel, kohati

Lamav r., *T. procumbens* L.

5. Hundihambad, *Astragalus* L.

Õied violetid, harva valged; kaunad ümmarmunajad, karekarvased; tupp mustade karvadega; lehed 8—11paarised. 5—6. Kuivad aasad, harva

Aas-h., *A. danielicus* Retz.

Õied rohekaskollased; kaunad paljad, lineaalsed, kaarjad; lehed 4—7paarised. 6—8. Vösastikus, lagedates metsades, harva

Magus h., *A. glycyphyllus* L.

6. **Hiirehersed**, *Vicia* L.

1. Õied pikavarreliste, mitmeõieste kobaratena (210. joon.) 5
 — Õied lehekaenlasisesed, 1—6õieste lühivarreliste kobaratena (211. joon.) 2

210. joon.

211. joon.

2. Sulglehed 4—8paarised, otsas enamasti köitraag 3
 — Sulglehed 2—3paarised, ogaotsalised; õied valged, mustatäpiliste tiibadega; kaunad lühikarvased, tasaste kantidega; vars püstine. 7—8. Aedades

Uba, *V. faba* L.

3. Õied 3—5kaupa, võidunud violetid; tupe tipped 2—3 korda tupeputkest lühemad (212. joon.); vili paljas. 5—8. Aedade ääres, heinamaadel, tihti

Aed-h., *V. sepium*

212. j. 213. j.

- Õied 1—2kaupa; tupe tipped peaaegu sama pikad kui tupeputk (213. joon.) 4

4. Puri ja tiivad punased; küpsed kaunad paljad, siledad, mustad. 5—7. Põldudel, pöösastel, tihti

Ahtalehine h., *V. augustifolia* All.

- Puri sinine, tiivad punased; küpsed kaunad karvased, mitte tasased, pruunid. 5—7. Põldudel kultuurtaimena **Vikk, kurehernes**, *V. sativa* L.

5. Õied väikesed (kõige rohkem 1 sm pikad), kahvatuvioletid või sinikasvalged; õieraag 1—6õiene 8

- Õied keskmiselt suured (enamasti üle 1 sm pikad); õieraag 5- kuni mitmeõiene 6

6. Lehed 6- kuni mitmepaarised 7

- Lehed 3—5paarised; lehekesed 1,5—2,5 sm laiad, munajad; õied punakasvioletid, pärast võidunud valged. 6—8. Pöösastes, metsaäärtel, väga harva (Saaremaal) **Pöösas-h.**, *V. dumetorum* L.

7. Õied valged, puri violettide joontega; abilehed poolkuu-taolised, mitmelõhesed; taim paljas. 6—8. Varjurikastes metsades, paekalda läheduses, harva **Mets-h.**, *V. silvatica* L.

- Õied sinivioletid; taim enamasti karvane; õieraag tupeputkest lühem; lehekesed kaares soontega, piklik-lineaalsed või süstjad (214. joon.), lehed 10—12paarised. 6—8. Pöösastes, aia ääres, aasal tihti **Harilik h.**, *V. cracca* L.

214. joon.

8. Lehed 4—8paarised; kobarad 2—6õiesed; kaunad pehme-karvased; õied sinivalged. 6—7. Põldudel, võsas, tihti

Karvane h., *V. hirsuta* Koch.

- Lehed 2paarised, kobarad 1—3õiesed; kaunad paljad, enamasti 4seemnesed; õied 4—6 mm pikad, kahvatuviolid. 6—7. Aasadel, võsas, harva
Neljaseemnene h., *V. tetrasperma* Mch.

7. HERNED, *Pisum* L.

- Õied valged; seemned ümmargused, helekollased. 5—7. Igal pool põldudel haritult

Harilik h., *P. sativum* L.

- Puri sinikas, tiivad punased, laevuke valge; seemned hallrohelised, pruunide täppidega. 5—7. Nagu eelmine

Hall h., *P. arvense* L.

8. SEAHERNED, *Lathyrus* L.

1. Vars püstine, tiivutu; lehevars lõpeb ogaotsaga; õied verevad või sinised; lehed enamasti 2—3paarised; lehekesed munajad; pikalt teravad, alt läikivad; kobar tihti 4õiene. 4—5. Metsades, paekalda all, tihti

Kevadine kurelääts, *L. vernalis* Bernh. (*Orob. v. L.*)

- Vars roniv; lehevars lõpeb kõitraga 2

2. Õied kollased; sulglehed 1paarised; vars ei ole tiivune, kandine; taim enamasti pehme karvane. 6—8. Aasadel, põõsastes, tihti

Aas-s., *L. pratensis* L.

- Õied punakad või sinised, harva valged 3

3. Vars tiivune 5

- Vars kandine, mitte tiivune 4

4. Sulglehed 1paarised; õied tumeroosapunased hästi lõhnavad; vars maa all pähklasuuste mugulatega. 7—8. Savikinkudel, väga harva (Joa ja Väana umbruses)

Seapähkel, *L. tuberosus* L.

- Sulglehed enamasti 4paarised; õied punasekirjud; abilehed nooljad, peaegu sama suured kui elliptilised lehekesed. 7—8. Mererannal, harva

Rand-seahernes, *L. maritimus* Big.

5. Lehed 2- kunni mitmepaarised, kõige vähemalt ülemised. 7

- Lehed ainult 1paarised; kobarad 4- kunni mitmeõiesed 6

6. Lehevarre tiivad kitsamad kui varrel; lehed rohelised, süstjate lehekestega; puri seest roosakaspunane, tiivad verevad, laevuke rohekas. 7—8. Metsaservadel, võsastikus, tihti

Mets-s., *L. silvester* L.

- Vars tiivune; kaunad karvased; õied lõhnavad, puri violett või roosa, tiivad ja laevuke sinikad või valged. 5—8. Aedades, tihti

Lillhernes, *L. odoratus* L.

7. Alumised lehed 1paarised, ülemised 2—3paarised; lehevarred kitsatiivused kobar mitmeõiene; õied verepunased. 7—8. Metsaasadel, võsas,

harv

Erilehine s., *L. heterophyllus* L.

- Kõik lehed 2—5paarised 8
8. Lehed 2—5paarised; abilehed palju väiksemad kui lehekesed; kobaras vähe õisi; õied võidunud sinised. 6—8. Heinsoodel, soos, tihti
Soo-s., *L. paluster* L.
- Lehed 3—5paarised; abilehed peaaegu sama suured kui lehekesed; kobarad tihti mitmeõiesed; õied tumepunased. 6—7. Metsades, väga harva (Lihula ümbruses)
Hernelehtine s., *L. pisiformis* L.

9. Hundioad (lupiinid), *Lupinus* L.

Õied kollased, kobarana seisvates kodarikkudes. 6—9. Põldudel, kultuurtaimena
Kollane h., *L. luteus* L.

Õied sinised, otsmiste kobaratena; lehekesed lineaalsed. 6—9. Nagu eelmine
Ahtalehtine h., *L. angustifolius* L.

10. Türgioad, *Phaseolus* L.

Kobarad lehest lühemad; kaunad siledad; õied enamasti valged; vars väänduv või madal, püstine. 6—9. Aedades, tihti

Harilik türgituba, *P. vulgaris* L.

Kobarad pikemad kui leht; kaunad karedad; õied valged või helepunased; vars alati väänduv. 6—9. Aedades

Õitsuba, *P. multiflorus* Willd.

Kukesabalised, *Lythraceae*.

Vars alumises osas lamav, kuni 20 sm pikk, tihti punakas; lehed tõmbid, äraspidi-munajad, lühikese varrega; õied üksikud, lehekaenlasisesed, väikesed, punakad, tihti puuduvad; krooniputk silindriline. 6—9. Kraavides, tiigi mudastel kallastel, niisketel põldudel, ülenjutatud kohtades, harva
Ojakapsas, *Péplis pórtula* L.

Vars sirge, püstine, 50—125 sm kõrge; lehed teravad, pajulehetaolised; õied pikas peas, tümber varre mahutatult; alumised lehed vastakud või männases; tupe hambad vahelduvad lühema ja pikemaga; õied verevad. 7—9. Niisketes kohtades, põõsastes, tihti

Kukesaba (pödralill), *Lythrum salicaria* L.

Vesikuuselised, *Halorrhagidáceae*.

Vesikuused, *Myriophyllum* Vaill.

1. Õiekate lehtjas; kõik katelehed kammitaolis-sulglohised, sama pikad või pikemad kui õie männased. 6—8. Seisvates vetes, enamasti tihti
Männas-v., *M. verticillatum* L.

- Õied nähtavate paljaste peadena, kus ülemised, jagumata katelehed lühemad kui äiemännased 2
- 2. Noored pead püsti; kõik õied männastena; alumised katelehed sulg-lõhised. 6—8. Nagu eespool, tihedamini **Päine v., *M. spicatum* L.**
- Noored pead rippuvad; isaõied üksikult, vahelduvad; lehe tipud peenkarvased. 6—8. Seisvates vetes, harva **Vahelduvalehine v., *M. alternifolium* D.C.**

Pajulillelised, *Onagraceae*.

215. j.

216. j.

1. Õiekroon 2lehene; tolmukaid 2; õieraol all otsas väikesed harjasetaolised katelehed; lehed südajad, vars paljas, kõrgus 8—15 sm. 6—8. Varjurikastes metsades, lepikutes, harva

Harilik nõtakold, *Circaea alpina* L.

- Õiekroon 4lehene; 8 tolmukat 2

2. Õied kollased, kaunis suured (215. joon.); lehed pikergused, tõmbid, vähe ogaotsaga; seemned karvatutita. 6—8. Liivasel maal, teede ääres, harva

Kuningakepp, *Oenothera biennis* L.

- Õied punased või roosad; vili pikk kõdrataoline (216. joon.) **Pajulilled, *Epilobium* 58**

Pajulilled, *Epilobium* L.

1. Lehed kõik vahelduvad; õiekroon laiali; tolmukad ja emakas vähe allapoole kõverad. Õiekobar pikk. 7—8. Kuivas metsas, nõmmedel, tihti

217. j.

218. j.

- Alumised lehed vastakud või männases; õiekroon lehterjas (216. joon.); tolmukad sirged; emakasuude 4lõhene, laiunud (218. joon.) 2

Ahtalehine p., *E. angustifolium* L.

2. Alumised lehed lühikese variega (219. joon.), südajad, rohihaljad. 7—9. Metsas, võsas, harva

Mägi-p., *E. montanum* L.

219. joon.

- Lehed varretud 3

3. Õied suured (2—2,5 sm laiad), purpurpunased; lehed varreümbrised, laskuvad. Kõrgus 1—1,25 m. 7—9. Kallastel kraavides, tihti

Karvane p., *E. hirsutum* L.

- Õied enamasti pool vähemad kui eelmisel 4

4. Lehed ei ole mitte varreümbrised ega laskuvad; vars enamasti karvane; kõrgus 15—60 sm. 6—7. Kraavikallastel, tihti

Väikseõlene p., *E. parviflorum* L.

- Emakasuude tõlbjas (217. joon.); vars enamasti kahe karvareaga; lehed servadest natuke tagasi kääritud. 7—8. Kraavides, turbamaal, tihti
Soo-p., E. palústre L.

Sarikalised, *Umbelliferae*.

1. Lehed sügavalt jagunud, sulgsed või kolmetised 2
— Lehed jagumatud, terved, kilpjad; õied valged või punakad, nuttidena. 7—8. Soodes, turbarabades, harva

220. joon.

Vesipaunikas, *Hydrocótyle vulgáris* L.

2. Lehed kolmetised või sulgsed (alumised mõnikord jagumatud) 4
— Lehed sõrmised (220. joon.) 3
3. Liitsarikas lõieste kiirtega; katelehed suured, valged või punakad, munajas-süstjad; lehtede keskmine tipe külgmistega ühinenud. 6—8. Vösas, aasadel, harva

Tähtputk, *Astrántia májor* L.

- Liitsarikas, kiirtel väikesed, kerajad sarikakesed (221. joon.), katelehed väikesed; vili ogane. 5—6. Lehtmetsades, kinkudel, harva (Saaremaal)

Metsputk, *Sanícula europaéa* L.

221. j.

4. Õied valged või punakad 12
— Õied kollased, rohekaskollased või rohekasvalged 5
5. Kate puudub või 1—2lehene 7
— Kate 3- kuni mitmelehene; vili servast tiivune 6
6. Lehed liitsad või kaheli-sulgsed, 1—4 sm laiuste, talbjate sämpunud tipetega; kroonlehed ümmargused, kääritud; tipe ääris pole selge; õied valkjaskollased. 7—8. Aedades

Leesputk, *Levísticum officinále* Koch.

- Alumised lehed 3kordselt sulgsed; tipped kitsad (4—5 mm), servast karedad; kroonlehed valged, äraspidi-munajad, sissekäändunud otsaga; tupp selgesti 5hambane; vars vaoline, õõnes, tihti punakas, noorelt piimakas. 7—8. Heinsool, põõsastes, tihti

Soo-plimputk, *Peucedánium palústre* Mnh.

7. Vars kandine, vöödilise või jooniline; lehed munajate või süstjate, harva lineaalsete (kuid mitte niitjate) tipetega 9
— Vars täiesti sile; lehed peenjagused, pikkade karvjate (0,5 sm laiad) tipetega (222. joon.); kattekest ei ole; õied kollased; lõhnav taim 8
8. Vili läbilõikes ümmargune, tiivutu; lehetupp 3—5 sm pikk, tanuja otsaga. 7—8. Aedades

Apteegitill, *Foeniculum officinále* All.

222. joon.

- Vili läätsjas, laiatiivune; lehetupp lühike, otsast kahe kõrvaga. 7—8. Aedades
Till, *Anéthum graveolens* L.
9. Lehed lihtsulgsed, laiade täkiliste, saagjate, hõlmiliste või käpjade lehekestega; katteke puudub või 1—2leheni; õied kollased; sarikas 8—12 mitte ühepikkuse kiirega. 7—8. Aasadel, tee ääres, tihti
Moorputk, *Pastinaca sativa* L.
- Lehed 2—3kordselt sulgsed või sulglõhised 10
10. Sarikas 20—30 kiirega; sarika vars jahuselt karvane; sulglehekesed suured; ülemine lehetupp magujalt ülespuhutud; vili tagasisurutud, servast tiivune; õied kollakasvalged; kõrgus 1,25—2 m. 7—8. Jõe-kallastel, niisketel heinamaadel, harva
Kikkaputk, *Archangelica officinālis* Hoffm.
- Sarikas kunni 20 kiirt; ülemised lehetuped pole mitte magujad . . . 11
11. Taim (katkudes) lõhnav; õied kollakad; vili ainult vähe tagasikäändunud, nõrkade kantidega. 6—7. Aedades **Petersell**, *Petroselinum sativum* Hoffm.
- Taim lõhnatu; õied kollakasvalged; vili ruljas, teravkandine. 6—8. Aasadel, kraavides, harva
Metstill, *Silaus pratensis* Bess.
12. Sigimik ja vili paljad 18
- Sigimik ja vili karvased, harjastega või ogadega (küpsemisel mõnikord siiski paljas) 13
13. Vili ilma nokja lisata 14
- Vili nokja lisaga, kuid nokk lühem viljast, kokku peaaegu 1 sm pikk; vili kattunud ühesuguste vähe kõverate harjastega; õied valged
Harakputked, *Anthriscus* 64
14. Katteke puudub või 1—2leheni; alumised lehed jagumatud, südajad, ümmargused; taim lõhnav
Nääred, *Pimpinella* 64
- Katteke 3—10leheni; kõik lehed sulgsed või sulglõhesed 15
15. Kate 3- kunni mitmeleheni 17
- Kate puudub või üheleheni; katteke 3- kunni mitmeleheni; vilja ogad haakjad 16
16. Vili ligi 2 sm pikk, pruun, lineaalne, ainult kantidel harjaskarvane; õiekroon valge; lehed 2—3kordselt sulgsed, laiade tipetega; hästi lõhnav taim. 5—6. Arudel, ka aedades, väga harva (Saaremaal, Muhemaal)
Mesiputk, *Myrrhis odorata* Scop.
- Vili kunni 1 sm pikk, mitme ogaga, karekarvane (vilja koor kõik ogane) (223. joon.); katteke mitmeleheni; õied valged või punakad, sarikas 4—12kiirene, pikavarrene. 6—8. Aedade ääres, metsaservadel, põõsastes, harva
Harjasputk, *Tórilis anthriscus* Gm.
17. Katelehed sulglõhised; viljakandev sarikas keskelt süvenenud, linnupesa-taoline; õied valged. 7—10. Mäveveergudel, arudel harva, aedades harilik
Porgand, *Daucus caróta* L.

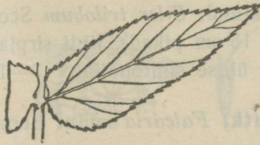
- Katelehed jagumatud; sarikas 20–30kiirene; kiired jahused; vars süva-vaoline, 1–1,5 m kõrge; vili lühikarvane; õied valged või punakad. 7–8. Kinkudel, kangrutel, iseäranis lubjasel pinnal, tihti

Põdrajuur, *Libanotis montana* Crntz.

18. Kate puudub või 1–2lehene 26
— Kate ja katteke 3- kunni mitmelehene 19

19. Lehed (kõige vähemalt alumised) 2–3kordselt sulgsed, sulglõhised või liitunud kolmetised 21

- Lehed lihtsulgsed; vars püstine: sarikas mitmekiirene; vesi- või sootaimed 20

224. joon.

20. Vars kandiselt vaoline; katelehed jagumatud, tagasikäändunud, palju lühemad kui 15–30kiirene sarikas; sulglehed süstjad, teravsaaigjad, alt vähe viltu (lehelabal on ühelt poolt kesksoon kitsam kui teiselt) (224. joon.); vili 3,5–4,5 mm pikk; kõrgus 80–150 sm. 7–8. Seisvates vetes, harva

Jõeputk, *Sium latifolium* L.

- Vars peenesooniline; katelehed suured, enamasti sulglõhised; sarikas lühivarreline, lehekaenla-sisene, 10–20kiirene; sulglehekesed piklikmunajad, korratult saagjad (225. joon.); kõrgus 30–100 sm. 7–8. Kraavides, ojadest, harva

Haniputk, *Bérula angustifolia* Koch.

21. Vili 8tiivane, läbilõikes ümmargune; tupp selgesti 5hambane; katelehed jagumatud

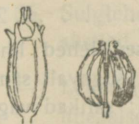
225. joon.

Kareputked, *Laserpitium* 64

- Vili tiivutu või ainult osadel servas väike tiib . . . 22

22. Lehed kolmetised; lehekesed 3lõhesed või 3hõlmased, kas ümmargused suured või pikkade, lineaalsete (kunni 15 sm), süstjate tipetega; vili tiivutu 25

- Lehed sulgsed, lehekesed ja lehetipped palju väiksemad 23

226. j. 227. j.

23. Kattekehe lehed ainult sarika välimisel küljel, alt kokkukasvanud; vars sooniline, sinikalt härmastunud, alt punakate plekkidega; alumiste lehtede vars õdnes, ümmargune; vilja kandidid vähe laineliselt täkilised (227. joon.); taim paljas, haisev. 7–8. Aedade ääres, prügi-hunnikutel, tihti (kilhviline)

Surmaputk, *Cónium maculátum* L.

- Kattekehe lehed igakülgssed; vilja kandidid pole mitte täkilised . . . 24

228. joon.

24. Tupe ääris mitte selge; vili vähe külgedelt kokkusuru-
tud; emakakael viimaks tagasipaindunud; kate puu-
dub; katteke mõnelehehe või puudub; sulglehtede
alumine paar harunenud ristitaoliselt (228. joon.). 5—6.
Teedel, aasadel, põllupeenardel, tihti

Köömned, *Cárum cárvi* I.

- Tupe ääris 5hambane; vili ruljas, otsast kaeljas, kroo-
nitud tupega (226. joon.); juured niitjad; lehed 2—3-
kordselt sulgsed, veesised karvjad; sarikad lehevas-
takud, ilma katteta. 6—8. Sootaim, kraavides, seisvates
vetes, tihti

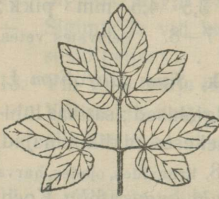
Vesiputk, *Oenánthe aquática* Lam.

25. Lehekesed ümmargused, 4—7 sm laiad, enamasti 3hõlmased, alt sinikad ;
vars peenesooniline. 5—6. Kivistel kinkudel, väga harva (Tartus)

Hobuköömned, *Siler trilobum* Scop.

- Lehekesed pikliklineaalsed (7—10 mm laiad, 15 sm pikad), tihti sirpjad,
teravsaaqjad ; õied väikesed, valged ; taim üldse siniroheline. 7—10.
Tee ja aia ääres, savistel kinkudel, harva

Sirpputk, *Falcária rivini* Bernh.

229. joon.

26. Lehed liht- kunni mitmekordselt-sulgsed (vahest
ainult alumised) 27
— Lehed lihtsad, kolmetised või iga lehekene jälle
3 lehekesest kokku liitunud (229. joon.); lehekesed
piklikmunajad, jagumatud või kõige otsmine
sämpunud, mõlemalt poolt rohelised. 6—8. Aedades,
põõsastes, aia ääres jne., tihti

Naat, *Aegopódium podagraria* L.

27. Katteke lehed paljad, mõnikord puuduvad täiesti; arenenud vili
läätsjas, munajas või kerajas, kõige rohkem 2 korda sama pikk kui lai . 28

230. j. 231. j.

- Katteke lehed ripsjad (harva ka paljad); arenenud
vili lineaalne või piklik, 3—6 korda sama pikk kui lai,
ilma nokata (230. joon.), vaevalt 1 sm pikk, tömpide
kantidega, paljas

Varesputked, *Chaerophyllum* 65

232. j. 233. j.

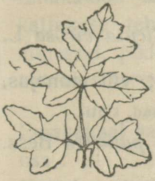
28. Katteke 3—8lehehe (lehekesed mõnikord kokkukasva-
nud, peaaegu sama laiad kui õieraag) 29

- Katteke puudub või 1—2lehehe; alumised lehed liht-
sulgsed; lehekesed rombjad või talbjad, sügavalt säm-
punud; ülemised lehed palju väiksemad; sarikad väga
lühivarrelised, otsmised või lehekaenla-sised; kroonlehed
otsast kääritud (232. joon.), valkjad. 7—9. Aedades

Seller, *Apium graveolens* L.

29. Lehed 2–3kordselt sulgsed 30

— Lehed lihtsulgsed, suurte, hõlmiliste sulglehekestega (234. joon.); lehetuped magujad; vars püstine, jäme; vili läätsjas, laiatiivune, noorelt karvane

234. joon.

Karuputked, *Heracléum* 64

30. Tupp selgesti 5hambane (236. joon.) 35

— Tupe ääris mitte selgesti hambune 31

31. Sarikake ainult välisküljelt 3 tagasikäändunud lehekesega (235. joon.); lehed läikivad, tumerohelised. 6–10. Aedade ääres, prüghunnikutel, tihti

Koerputk, *Aethüsa cynápium* L.

- Sarikake igakülgsede lehekestega 32

32. Vars õdnes 33

— Vars sässikas, teravkandiliselt vaoline; lehetipped valge ogaotsaga; vili tagant vähe kokku surutud; kandid tiivulised, servmised palju laiemad. 7–8. Arul, põõsastes, metsades, tihti

235. j.

236. j.

Aruputk, *Selinum carvifólia* L.

33. Sulglehekesed suured, peaaegu 1,5–3 sm laiad, teravsaaigjad; vili tiivuline; lehetupp hästi magujas; vars ümmargune. 7–9. Heinamaadel, võsastikus, jõekallastel, tihti

Heinputk, *Angélica silvéstris* L.

- Sulglehekesed kitsamad 34

34. Taim 60–150 sm kõrge; viljakandid tiivused, servmised palju laiemad kui keskmised; vars härmastunud, vaoliste okstega; lehetuped põisjad. 8. Metsades, kallastel, harva

Putkköömned, *Conioselinum tatáricum* Fisch.

- Taim 30–60 sm kõrge; viljakandid peaaegu tiivutud, teravad, kõik ühelaiused; vars sile, ümmargune, ülevalt vaoline, kandine. 7–8. Niisked aasad, võsastik, harva

Kõrveköömned, *Cnidium venósum* Koch.

35. Sulglehekesed tähelepeandavad, süda-munajad (2–3 sm laiad) või kitsas-süstjad, 6 sm pikkuste osadega 36

— Lehed (kõige vähemalt ülemised ja keskmised) peenjärgused, väikeste lineaalsete lehekestega; kroonlehed alt talbjad; tupehambad pikad, teravad; emakakael püsti. Sootaim

Vesiputk, *Oenánthe aquática* Lam (v. 24)

237. joon.

36. Lehekesed kitsad, süstjad, teravsaagjad (237. joon.); vili peaaegu kerajas; maa-alune vars põikseinte läbi suureauguline. 7—8. Jõgede kaldal, soodes, kraavides, tihti (mürgine)

Mürk, *Cicuta virósa* L.

— Lehekesed viltu-südajad, munajad; vili munajas, tiivuline. 7—8. Niisked aasad, võsad, tihti

Emaputk, *Ostéricum palustre* Bess.

1. Nääred, *Pimpinélla* L.

Vars ümmargune, peenesooniline, ülevalt peaaegu lehitu; juurmiste lehtede sulglehekesed varretud; emakakael õitseajal sigimikust lühem. 6—10. Kinkudel, aasadel, tihti

Harilik näär, *P. saxifraga* L.

Vars kandiselt vaoline, ülevalt ka lehtedega; sulglehekesed lühikese varrega; emakakael juba õitseajal pikem kui sigimik. 6—10. Võsastikus, metsa servadel, harvemini

Suur näär, *P. mágna* L.

2. Karuputked, *Heracléum* L.

Vars vaoline, jõhvkarvane, nagu lehedki, harvasti paljas; õied valged või punakad. 6—10. Arudel, metsades, tihti

Päris karuputk, *H. spondylium* L.

Vars samasugune; sigimik paljas; õielehed kõik ühesuurused, kollakas-rohelised. 6—10. Nagu eelmine

Siberi karuputk, *H. sibiricum* L.

3. Kareputked, *Laserpitium* L.

Vars vaoline, alt karekarvane; lehed sulglõhised, süstjate osadega, servast ka karekarvased. 7—8. Kuivades lehtmetsades, harva

Preisi kareputk, *L. pruthenicum* L.

Vars ümmargune, sooniline, paljas; sulglehekesed munajad, saagjad, alt südajad, alati jagumatud. 7—8. Mägistes lehtmetsades lubjasel pinnal, harva

Laialehine kareputk, *L. latifolium* L.

4. Harakputked, *Anthriscus* Hoffm.

Sarikas 7—15kiirene; kiired paljad; servaõied vähe suuremad kui teised; vili 5 korda pikem kui nokk (238. joon.), harva ainult sama pikk kui nende raag; lehed 2—3 korda sulgsed; tipped pikad, süstjad. 4—7. Arudel, põsastes, tihti

Mets-harakputk, *A. silvéstris* Hoffm.

Sarikas 2—7kiirene; kiired pehme karvased; vili sile, kaheli nii pikk kui ta nokk; taim hästi lõhnav. 5—6. Aedades ja ka metsistunud

Aed-harakputk, *A. cerefolium* Hoffm.

238. j.

5. Varesputked (koeraköömned), *Chacrophyllum* L.

1. Emakakael sigimiku otsas olevast lihakast osast mitu korda pikem; kattekese lehed ripsjad; lehed 2—3kordselt kolmetised; lehekesed munajad, piklikud, jagumatud, saagjad, 2—3 sm laiad. 7—8. Niisketes metsades, harva

Lõhnav v., *Ch. aromaticum* L.

- Emakakael sama pikk või vähe pikem kui sigimiku otsas olev lihakas osa 2

2. Katteke ripsjas; vars karekarvane, kandine; lehed kaheli-sulgsed; lehekesed hõlmised, sulglõhised, tömpide tipetega. 6—7. Aedade ääres, pöösastes, harva

Uimastav v., *Ch. temulum* L.

- Katteke paljas; vars silindriline, all mugulataoliste lülidega, vähe jõhvkarvane ja punaste plekkidega, ülevalt paljas, sinikasroheliselt härmastunud; tipped 3—4 korda sulgsed; lehed kitsad ja teravad. 6—7. Jõekallastel, kinkudel, väga harva (Lõuna-Eestis)

Mugul-v., *Ch. bulbosum* L.

Kontpuulised, *Cornáceae*.

Kontpuud, *Córnus* L.

Vars rohune, 10—15 sm kõrge; õied punakaspruunid, 4 valge katelehega ümbritsetud; marjad punased, jahukad. 5—6. Turbapinnalistes varjurikas-tes metsades, harva

Rootsi k. (kukits), *C. suecica* L.

Pöösas; lehed munajad, lühikarvased, mõlemalt küljelt rohelised; õied valged; marjad mustad. 5—6. Metsades, harva

Verev k., *C. sanguinea* L.

Kanarbikulised, *Ericáceae*.

1. Taimed ilma roheliste lehtedeta, vars kollakas, ladvas allapidi kõverdu- nud, pärast püsti; õied tihedas pöörises. 6—8. Enamasti okasmetsades

Seenlill, *Monótropa hypópitys* L.

- Taimed roheliste lehtedega 2
2. Lehed enam-vähem nõeljad või soomusekujulised; nõmmetaimed . . 8
— Lehed laiemad, mõnikord ka servast kääritud 3
3. Emakasõlm alumine

Palukad, *Vaccinium* 67

- Emakasõlm ülemine 4
4. Õiekroon lahklehine 7
— Õiekroon liitlehine 5

5. Õiekroon üle 1 sm läbi mõõta, lehterjas, 5lõhene. 6—8. Aedades ilupuudena

Alpiroos (roosipuu), *Rhododéndron*.

— Õiekroon väikesem, 5hambane või 5hõlmane, kellukataoline või kupjas, või peaaegu ümmargune 6

6. Lehed piklikud, munajad, mõlemal küljel süvasoonilised, alt valkjasrohelised, pealt läikivad, servast käärimatud; vars roomav, hästi oksine; vili punane mari 5 kivikesega. Õied valged, punakate otstega. 4—5. Okasmetsades, nõmmedel, tihti

Leesikas, *Arctostáphylos úva úrsi* Spreng.

— Lehed süstjad, vahest elliptilised, alt valkjad või mõlemal küljel peenikeste pruunide kettudega; äärest kääritud (valgeõielistel liikidel väga vähe); vars püstine või ainult alt vähe lamav; õied longus, roospunased või valged; vili kupar

Küüvitsad, *Andrómeda* 66

7. Lehed peaaegu lineaalsed, servast tublisti kääritud, alt roostepunaka vildiga; õied sarikates, valged või roosakad; puhmas, tublisti lõhnav.

5—7. Turbarabades, tihti

Sookall, *Lédum palústre* L.

— Lehed süstjad, vahest ka ümmargused, servast käärimatud, kärbitud või saetud

Uibulehed, *Pirola* 67

239. j. 240. j.

8. Õiekroon sügavalt 4lõhene, lühem kui kroonlehtetaoline värviline tupp, peale selle veel roheline välimine tupp (239. joon.); õied tihedas, peaaegu üheküljelises kobaras, helepunased, harva valged. 6—9. Nõmmedel, okasmetsades, rabadel, tihti

Harilik kanarbik, *Callúna vulgáris* Salisb.

— Õiekroon neljahambane, kruusjas, pikem kui tupp (240. joon.). Õied ladvas, sarikalistes nuttides, kahkjaspunased; tupplehed, õieraod ja lehed püstkarvadega kaetud. 7—8. Rabanõmmedel, väga harva (senni ainult Haapsalu lähedalt ammu leitud)

Ripsmeline kanarbik, *Erica tetralix* L.

1. Küüvitsad, *Andrómeda* L.

Õied otsmiste sarikatena; pikad õieraod punakad; lehed alt sinikasvalged. 7—9. Turbarabades, tihti

Ahtalehine k., *A. polifólia* L.

Õied enamasti üheküljelises kobaras, valged; õieraod väga lühikesed; lehed mõlemalt küljelt peensoomusjad. 4—5. Turbasoodes, harvemini

Laiialehine k., *A. calyculáta* L.

2. **Palukad, *Vaccinium* L.**

1. Õis sügavalt 4jagune, tagasikäändunud tipetega, pika raoga, longus; vars roomav, niitjas; lehed igihaljad, tublisti kääritud; marjad punased, harva valged. 6—8. Rabas, kohati

Jõhvikas, *V. oxycoccus* L.

(*Oxycoccus palustris* Pers.).

- Õied kruusi- või kellukataolised; vars püstine või tõusev 2

2. Lehed igihaljad, karmid, nahkjad; vars ümmargune; õied ladvas, surutud kobarana; õiekroon kellukataoline, valge või punakas, 4lehenne; marjad punased. 5—8. Metsades, nõmmedel, tihti

Pohl (palukas), *V. vitis idaea* L.

- Lehed langevad sügisel maha; õis kruusitaoline või ümmar, enamasti 5hambane 3

3. Õied üksikult, rohekad, punaka varjundiga; lehed peensaagjad, mõlemalt poolt rohelistised; vars teravkandine; marjad mustad. 5—6. Nõmmedel, paludes, okasmetsades, tihti

Mustikas, *V. myrtillus* L.

- Õied mitmekaupana koos, valged või roosad; lehed terveservased, alt sinikasrohelistised; vars ümmargune; marjad sinikasmustad, tihti valkja korraga. 5—6. Rabasoodes, turbarabades, tihti

Sinikas (joovikas) *V. uliginosum* L.

3. **Uibulehed, *Pirola* L.**

1. Vars lõiene; õiekroon valge, rattana laiunud; emakasuude suur. 5—6. Niisketes metsades, varjurikastes paikades, harva

Kuningakübar, *P. uniflora* L.

- Vars mitmeõiene 2

2. Õied ladvas sarikana, roosad; lehed paksud, piklik-süstjad, talbjad, teravsaaagjad, läikivad, peaaegu männaselised. 6—8. Kuivades metsades, harva

Talvik, *P. umbellata* L.

- Õied kobaras 3

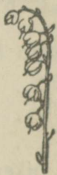
3. Kobarad üheküljelised, lakana (241. joon.), tihedad, mitmeõiesed; õied rohekad, väikesed. Näärmering emakasõlme põhjal 10-jagune. 6—7. Metsades, harva

Lakk-uibuleht, *P. secunda* L.

- Kobarad mitmeküljelised; emakasõlm ilma näärmeringita . . . 4

241. j. 4. Õiekroon lahtine, kellukana; tolmukad otsast ülespoole käändunud; emakakael käändunud allapoole. 6

- Õiekroon kõige rohkem pooleni lahti; peaaegu kerajas; tolmukad ülevalt koos; emakakael sirge või peaaegu sirge 5

5. Emakasuude kaks, korda sama lai kui õiekroonist suletud emakakael; tupplehed 3nurgased, munajad; õied roosad või valged. 6—7. Metsades tihti

Välke u., *P. minor* L.

- Emakasuude kõige rohkem sama lai kui õiekroonist väljapaistva vähe kõvera emakakaela otsas olev võru; tupplehed munajad, süstjad; õied valged. 6—7. Metsades, harvemini

Keskmine u., *P. média* Sw.

6. Tupplehed süstjad, teravad, otsast tagasikäändunud, umbes pool niisama pikad kui valge või punakasvalge õiekroon; kobar võrdlemisi mitme-õiene; vars nürikandine; kõrgus 15—30 sm. 6—7. Varjurikastes metsades, tihti

Ümmaralehine u., *P. rotundifolia* L.

- Tupplehed ümmar-munajad, tagasikäändunud, umhes $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{4}$ rohekasvalge õiekrooni laiusest; kobar 3—7õiene; vars alt teravkandine. 6—7. Kuivades metsades, harva

Lehtroheline u., *P. chlorantha* Sw.

Esikud, *Primulácea*.

1. Kammitaalised sulglehed; õied heleroosad või valged, neelust kollased, männaselistes otskobarastes; õieraag vähe karvane. 5—6. Kraavides, soodes, harva

Vesisulg, *Hottónia palustris* L.

- Lehed jagumatud, terved 2

2. Lehed kõik juurmised, peale väikeste õitealuste lehtede 8

- Vars on üleni lehtedega kaetud 3

3. Õiekate on lihtne, roosa, õied üksikult; lehed lihavad, vastakud, tihti varre vastas. 5—7. Mere rannal ja soolasel maapinnal, tihti

Rannikas, *Glaux marítima* L.

- Õied krooni ja tupega 4

4. Peaaegu kõik lehed on varre ülemises osas männasena koos (242. joon.); alumised lehed on väikesed, üksikult, ülemised suured, elliptilised; õied valged, pika raoga; kroonlehti enamasti 7. 5—6. Metsades, tihti

Laanelill (metstäh), *Trientalis europaéa* L.

- Lehed ei ole mitte kõik männasena koos 5

242. joon. 5. Lehed vastakud või peaaegu männasena 7

- Lehed vahelduvad 6

6. Tolmukaid 10 (neist 5 tolmu-kottideta); õiekroon 5jagune, valge, pikem kui tupp; õied pärast pikendatud kobaras; lehed lihavad, alumised mólajad, vähe kodarikuna; kõrgus 7—30 sm. 6—9. Mererannal, soolasel maapinnal, harva (senni ainult Saaremaal ja Hiiu saartel)

Randpung, *Sámolus valerándi* L.

- Tolmukaid 4; õiekroon neljajagune, valge või punakas; õied üksikult varre ümber; lehed munajad, väga lühikese varrega; kõrgus 2—8 sm. 6—9. Niisketel põldudel, pisduse poolest tihti tähele panemata, harva (senni ainult Tartu lähedal)

Pisikas, *Centunculus minimus* L.

7. Õied kollased; õiekroon süvalõhene

Metsvitsad, *Lysimachia* 69

243. joon.

- Õied telliskivi-punased, harva kahkjaspunased, roosad või valged; kroonlehed vähe ripsjad; õiekroon õige vähe pikem kui tupp (243. joon.); lehed varretud. 6—10. Põllul, aias, tihti

Varsapõlv, *Anagallis arvensis* L.

8. Õiekroon kellukataoline, õieputk ülevalt väga kitsas, lühem kui serv; õiekroon pikem kui paljas tupp, valge, meelust kollane; katelehed kitsad, väga väikesed; lehed hambused. 5—6. Liivastel kesadel (1—2aastane taim), nõmmedel, harva

Nõmmekann, *Androsace septentrionalis* L.

- Õied lehterjad; õieputk ei ole ülevalt mitte ahenenud, pikem kui ääris; õied kollased või roosakaspunased

Nurmenukud, *Primula* 69

1. Metsvitsad, *Lysimachia* L.

1. Õied tihedates varrelistes kobarates, mis enamasti lehekaenas; tolmu- kaid 6—7, väikesed; vars püstine; lehed süstjad, vähe varreümbrised, vastakud. 6—7. Kraavides, soodes, saviaukudes, tihti

Ussilill, *L. thyrsoflora* L. (*Naumburgia* th. Rchb.).

- Õied ei ole mitte tihedates varrelistes kobarates; õiekroon keskmine suur, tolmu- kaid enamasti 5 2

2. Vars püstine, karvane, pisut kandine; õied pöörisena; tupplehtede ser- vad vähe punakad; lehed vastakud või 3—4 männases. 6—8. Kallastel, võsastikus, tihti

Harilik metsvits, *L. vulgaris* L.

- Vars lamav; õied üksikud, lehekaenas-sisesed, pruunide täppidega, õieroad lühemad kui südajas-ümmargused, tõmbid lehed. 6—7. Aasad, kraavi- kallastel metsas, tihti

Roomav m., *L. nummularia* L.

2. Nurmenukud, *Primula* L.

1. Lehed siledad, alt jahuka korraga kaetud; õied kahkjaspunased; tupe sooned vähe väljas; õied püsti. 5—6. Niisketel aasad, tihti

Päasukesefilm (jaanilill), *P. farinosa* L.

— Lehed kortsus, alt enamasti karvased; tupe sooned hästi väljas; õied kollased 2

2. Õiekroon väävelkollane, lamedalt laiunud kroonlehtedega (244. joon.); tupp roheline, süstjate teravate tipetega. 3—5. Aasadel, metsas, harva

244. j.

245. j.

Kõrge nurmenukk, *P. elatior* Jacq.

- Õiekroon rebukollane, viie ruuge täpiga õieputke alguses; kroonlehed lehtritaoliselt kokkusurutud (245. joon.); tupp valkjas, vähe kumer, munajate, lühikeste tipetega; lõhnav. 3—5. Niisketel aasadel, metsas, tihti

Harilik n., *P. officinalis* Jacq.

Õlipuulised, *Oleáceae*.

Lehed sulgsed, suured; õied puul enne lehteminemist; õiekate puudub.

Kõrge puu. 4—5. Metsas, paekalda all, harva

Harilik saar, *Fraxinus excelsior* L.

Lehed terved, piklikud süstjad, enamasti vastakud; õied valged või

lillad; marjad vähe mustakad. 6—7. Ilupõõsas

Harilik sirel, *Syringa vulgaris* L.

Emajuurelised, *Gentianáceae*.

1. Taimel kolmiklehed; õiekroon lehterjas, punakasvalge; kroonlehed seest ripsjad; õied kobaras. 5—6. Soopaikades, vaiksetes jõekäärudes, tihti

Ubaleht, *Menyanthes trifoliata* L.

— Lehed lihtsad 2

2. Emakakael väga lühike või puudub; õied sinised, violetid või kollased. 3

— Emakakael niitjas; õied kahkjaspunased, harva valged, pika, peenikese, ülevalt vähe kokkutõmbunud putkega (246 joon.); tolmukad õitsemise järel otsast kruvitaoliselt keerus.

Maasapõõs, *Erythraea* 71

3. Õiekroon peaaegu põhjani 5jagune, kroonlehed kahe meenäärmeaga; õied terassinised, tumedamate täppidega, alt rohekad; õieraod neljakandised, tiibservaga; alumised lehed varrega,

246. joon. elliptilised, ülemised varretud, teravad. 6—7. Turbasoodes, harva

Sannikas, *Sweetia perennis* L.

— Õiekroon pikema putkega, kroonlehed mesisoomusteta.

Emajuured, *Gentiána* 71

1. **Maasapid**, *Erythraea* Rich.

1. Alumised lehed pole mitte kodarikuna; õied kõik varrelised; õiekroon lehterjas, heleverev; vars väga oksine; kõrgus 5—15 sm. 7—9. Niisketel aasadel, soolakal maapinnal

Kaunis m., *E. pulchella* Fr.

- Alumised lehed kodarikuna; otsmised õied peaaegu raotud; õiekroon roosa; kõrgus 8—45 sm 2

2. Lõhed piklikmunajad, terava otsaga; tupp õitsemisel umbes pool sama pikk kui õieputk; õied peaaegu ühekõrgusel. 7—10. Aasadel, karjamaadel, harva

Harilik m., *E. centaúrium* Pers.

- Lehed lineaalsed, lineaalpiklikud, tõmbid; tupp õitsemisel peaaegu sama pikk kui õieputk; õied mitmesuguses kõrguses. 8—9. Aasadel, ranna läheduses soolasel maapinnal, harva

Linalehine m., *E. litorális* Fr.

2. **Emajuured**, *Gentiána* L.

1. Kroonlehed alusel narmastunud soomusega, sellepärast on õieputke neel karvane; tupp ja õiekroon enamasti õlõhene; tupp paljas; alumised lehed keeljad või mõlajad, tõmbid; õied punakaslillad, harva kollakasvalged. 8—10. Paesel maal, arudel, karjamaadel

Mõru e. *G. amarélla* L.

- Kroonlehed alusel ilma narmastunud soomuseta; õieputke neel paljas 2

2. Õied üksikult 3

- Õied männasena ümber varre; kroon väljast sinihall, seest taevassinine, õlõhene; õieputk tõlbjas; alumised lehed pikaks, ülemised lühikeseks tupeks kokku kasvanud. 6—8. Kuivadel aasadel, kinkudel, harva

Südame-e., *G. cruciáta* L.

3. Lehed kitsad, süstjad, ühe soonega, alumised soomusjad; tupeputk vähe pikem kui tipped; õiekroon tumesinine, roheliste täppidega, väljast aga 5 roheline joonega. 7—9. Turbamaal, niisketel heinamaadel, harva

Päris e., *G. pneumonánthe* L.

- Alumised lehed mõlajad, tõmbi otsaga, mulluste pruunide nahkjaslehtedega segatud. 8—9. Kivistel kohtadel, väga harva (Nõval)

Põld-e., *G. campéstris* L.

Kassitapulised, *Convolvulácea*.

Lehitu taim; vars niitjas, punakas; õied keradena (247. joon.)

Võrmid, *Cuscuta* 72

Lehtedega taim; lehed odajad või nooljad; õied valged või roosad

Kassitapud, *Convolvulus* 72

247. joon.

1. Võrmid, *Cuscuta* L.

Emakakael pikem kui sigimik; õieputke neel on 5 soomusega sulgunud. 7—9. Parasiit- (söödik-) taim kanarbiku, liivatee jne. peal

Liivatee võrm, *C. epithymum* L.

Emakakael sama pikk kui sigimik; õieputke soomused on kõrval, jättes neelu vabaks. 6—8. Nõgestel, kanepil, humalatel jne.

Harilik v., *C. europaea* L.

2. Kassitapud, *Convolvulus* L.

Tupe alusel 2 suurt rohelist lehte; õied valged; kõrgus 1—3 m. 7—10. Aedade ääres, võsastikus, harva

Seatapp, *C. sepium* L.

Tupe alusel ei ole rohelist lehti; õied valged või roosad, väljast punakate joontega. 6—10. Teede ja põldude ääres, põllul viljas, tihti

Kassitapp, *C. arvensis* L.

Karelehelised, *Borraginácea*.

248. joon.

249. joon.

1. Õied korrapäratud, peaaegu 2huulesed; tolmukad pole ühepikkused ja ulatuvad ühes emakakaelaga õiest välja (248. joon.); õied esiteks punakad, pärast sinised. 6—9. Harimata põllul, teede ääres, tihti

Ussikeel, *Echinium vulgare* L.

— Õis ei ole 2huulene, vaid ühesuguste kroonlehtedega 2

2. Õiekroon pikk, kellukjas, väga lühikese äärisega (249. joon.), longus, seest 5 terava kokkuhoidva soomusega;

ülemiste lehtede servad laskuvad varreümbrised alumiste lehtedeni; varre alt oksine; õied tumeverevad, roosavioletid või kollakasvalged. 5—9. Niisketel aasadel, kraavides, tihti

Varemerohi, *Symphytum officinale* L.

- Teistsugused taimed 3
- 3. Õiekroon 5 mühksoomusega, mis putke neelu enam-vähem kinni sulavad 5
- Õied ilma mingisuguste mühksoomusteta 4
- 4. Tupp põhjani jagunud; sigimik valminuna 4jagune; õiekroon lehtri- või süvataldriku-taoline, valkjaskollane või sinine

Rusujuured, *Lithospermum* 74

- Tupp kõige rohkem keskpaigani jagunud; õied punased, sinised või violetid; õiekrooni neelus 5 karvakimpu; õitekobar ainult alt katelehega.

Kopsurohud, *Pulmonaria* 74

- 5. Vars lamav, tagasipöördunud ogadega; tupp vilja-ajal väga suur, hambune; õied violetid, üksikult, lehekaenla-sisesed. 5–6. Prügihunnikul, tee ääres

Karerohi, *Asperugo procumbens* L.

- Vars ilma tagasipöördunud ogadeta; tupp pole vilja-ajal mitte hambune 6

- 6. Vili (ja ka sigimik) väikeste ogadega kaetud 9

- Vili ei ole ogadega kaetud 7

- 7. Kõik või vähemalt ülemised õied õitseaial katelehetä; õied sinised, violetid või valkjad; alumised lehed varretud või lühikese varrega, piklikud või mõlajad, mitte kunagi südajad, mühksoomused kollased

Lõosilmad, *Myosotis* 74

- Iga üksik õis on katelehega toetatud 8

- 8. Õiekroon 1,5 sm lai, rattakujune, teravate kroonlehtedega (250. joon.), sinine; tolmukad ulatuvad putkest välja. 6–7. Aiataim, mõnikord ka metsikult

Kurgirohi, *Borrago officinalis* L.

- Õiel kroonlehed tõmbi otsaga; tolmukad õieputkes; õied violetid, harva sinised või valged kollase neeluga; mühksoomused valged, sammetkarvased; õieputk enamasti kõver

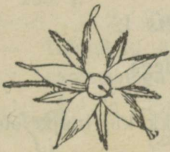
Imikad, *Anchusa* 74

- 9. Vili üleni ogadega kaetud (251. joon.); õied pruunikaspunased või punaviolettid; lehed peenviltjad; lõhn vastik. 5–6. Teede ääres, kinkudel, harva

Rass, *Cynoglossum officinale* L.

- Vili 3kandine, ainult kantidel ogadega kaetud; õied sinised; õieraod viimaks püsti; lehed mahasurutud karvadega. 6–7. Varemotel, prügihunnikutel, kuivadel kinkudel, harva

Tapurohi, *Lappula myosotis* Mch.

250. joon.

251. joon.

1. Kopsurohud, *Pulmonária* L.

Alumised lehed pikavarrelised, vähe südajad, pealt väikeste kühmudega, valgeplekilised; õied esiti punased, siis sinivioletid. 3—4. Lehtmetsades, tihti

Harilik k. *P. officinális* L.

Alumised lehed peaaegu 8 korda pikemad kui laius; õisik lühikeste näärekarvadega kaetud, õied sinised. 4—5. Lehtmetsades, harva

Ahtalehine k., *P. angustifólia* L.

2. Rusujuured, *Lithospérmum* L.

Õis valge või kollakas, harva sinine, võrdlemisi väike; vili sile, läikiv, valge. 5—7. Päikesepaistelisel kinkudel, võsastikus, harva

Harilik r., *L. officinále* L.

Vili kortsuline, peaaegu läiketu, pruun; õied valged. 4—6. Põldudel, tihti

Põld-r., *L. arvénse* L.

3. Imikad, *Anchúsa* L.

Õieputk põlvetaoliselt kõver (252. joon.); mühksoomused karekarvased; õied sinised. 5—10. Põldudel, kesal, tihti

Põld-i. (karukeel), *A. arvénsis* M. B.

Õieputk sirge, mühksoomused munajad, lühikestesammetkarvadega; õied violetid, harva sinised või valged. 8—10. Teede ääres, kõrgel liivasel maapinnal, tihti

Harilik i., *A. officinális* L.

259 joon.

4. Lõosilmad (meelisilled), *Myosótis* L.

1. Tupp püstiste, enamasti konksuna kõverdunud karvadega 3

— Tupp tagasikäändunud karvadega 2

2. Vars kandine, tupp 5hambane, emakakael sama pikk kui tupp; õied taevassinised. 5—8. Kraavides, soodes, tihti

Soo-l., (hänisilm), *M. palústris* Roth.

— Vars ümmargune; tupp peaaegu keskpaigni 5lõhene; emakakael pool nii pikk kui tupp. 6—8. Aasadel, kraavides, tihti

Muru-l. *M. caespitósa* Schultz.

3. 6—10 mm laiune õiekroon pealt lame 8

— 2—4 mm laiune õiekroon vähe lehterjas 4

4. Viljatupp lahtine. 7

— Viljatupp kinnine 5

5. Õied alguses kollased, siis helesinised, viimaks tumesinised; õieputk viimaks kaheli nii pikk kui tupp. 3—6. Põllul, kruusastel karjamaadel, harva

Kirju l., *M. versicolor* Sm.

- Õied sinised 6
6. Viljaraod enamasti kaheli nii pikad kui tupp, sirged, püsti; õied tumesinised. 6—8. Põldudel, metsas, tihti
Keskmine l., *M. intermedia* Link.
- Viljaraod lühemad või kõige rohkem sama pikad kui tupp; õied helesinised. 5—6. Liivastel põldudel, tihti
Liiv-l., *M. arenaria* Schrad.
7. Viljaraod tagasikeerdunud, mitu korda pikemad kui tupp; õisik väheõiene, alusel enamasti lehtedega. 5—6. Metsas, põõsastes, harva
Harva-õiene l., *M. sparsiflora* Mik.
- Viljaraod peaaegu loodis, vaevalt sama pikad kui tupp; õied tumesinised, kõik ilma katelehtedeta. 5—7. Kuivadel paikadel, harva
Kare l., *M. hispida* Schlecht.
8. Tupp tihedate konkskarvadega kaetud; viljaraag 1,5—2 korda sama pikk kui tupp. 5—7. Lehtmetsades, harva
Mets-l., *M. silvatica* Hoffm.
- Tupp väheste konksus ja vähe mahasurutud karvadega, valkjashall. Viljaraag pikem kui tupp; õied taevassinised. 6—7. Aedades ilutaimena
Alpi l., *M. alpestris* Schm.

Mugulalised, *Solanaceae*.

1. Õis rattakujuline, tolmukotid kuhikuna kokkukasvanud (253. joon.), 5lõhene; lehed sulgsed. 6—8. Igal pool kasvatatav
Kartul, *Solanum tuberosum* L.

253. j. — Lehed ei ole mitte sulgsed 2
2. Tolmukad koos kuhikuna (naga kartulil) (253. joon.) . . . 5
- Tolmukad üksteisest lahus ega pole mitte kuhikuna; lehed laiemate hammastega 3

3. Õiekroon vähe voltjas, lehterjas, järsku teravate otstega (254. joon.), valge; kupar ogane. 7—8. Prügihunnikutel, aedades, harva
Okasõun, *Datura stramonium* L.

- Õiekroon pole mitte voltjas 4
4. Vars pihk-karvane; lehed süvahambused; õiekroon võidunud-kollane, violettide soontega. 6—7. Aia ääres, prüghunnikutel
Koerapööri-rohi, *Hyoscyamus niger* L.

254. j. — Vars pole pihkane; lehed terveservased; õiekroon kellukjas, violett-pruun, enamasti longus. 6—7. Aedades, harva
Karumustikas, *Atrópa belladónna* L.
5. Õied violetid; vars vahest puitunud, roomav, vahest põõsataoline; lehed piklikmunajad. 6—8. Kallastel, niiskete võsade all, tihti
Päris maavits, *Solanum dulcámara* L.

- Õied valged; vars rohtne; marjad mustad või rohekaskollased. 6—10.
Prügihunnikutel, aedades

Must maavits, *Solanum nigrum* L.

Huulõielised, *Labiatae*.

1. Õiekroon 2huulene, harvemini ainult alumine huul arenenud (255. joon.) 4

255. joon.

256. joon.

- Õiekroon kellukjas või lehterjas, 4—5 peaaegu ühesuguse tippega (256. joon.) 2

2. Tolmukaid 2; õied valged, seest punakate täppidega; lehed jäme-hambused, asusel tihti sulglõhised.

7—8. Niisketel kohtadel, kallastel, tihti

Parkhein, *Lycopus europaeus* L.

- Tolmukaid 4; õied punased või violetid 3

3. Õiemännased ühekülgsed, tihedalt kokkusurutud, mispärast õisik näib peataolisena; katelehed laiad, munajad, ühekülgsed. 7—8. Aedades, prügi-hunnikutel, aedade ääres, harva

Rihumünt, *Elshölzia patini* Garcke

- Õiemännased üksteisest eemal või okste ladvas nutina või peana, ümbritsedes vart; õied punakaslillad

Mündid, *Mentha* 79

4. Õiekroon hästi tähelepanndava ülemise ja alumise huulega 6

- Õiekroon ainult hästi tähelepanndava alumise huulega 5

5. Ülemine huul väga lühike, 2hõlmane; alumine huul 3hõlmane (255. joon. a); õiekrooni putk seest karvaringiga

Akakapsad, *Ajuga* 81

- Ülemine huul lõhine, mõlemad tipped alumise huulega ühenduses (see on siis nähtavalt 5lõhine — 255. joon. b); õiekrooni putk seest ilma karvaringita

Mets-küüslaugud, *Teucrium* 82

6. Tolmukaid 2; ülemine huul külgedelt kokkusurutud

Salveid, *Salvia* 82

- Tolmukaid 4 7

7. Tolmukad ülemisest huulest lühemad ja ei ulatu sest üle 10

- Tolmukad (kõige vähemalt 2 pikemat) ja emakakael ülemisest huulest pikemad, ulatudes sest üle 8

8. Õied üksikult verevate katelehtede kaenlas, lühikeste peadena, mis liitunud sarikpöörisena; tupp 5hambane või viltulõhine

Puned, *Origanum* 79

- Õied mitmeõite ebamännastena 9

9. Tupp 2huulene, 3hambase ülemise huulega; õiemännased kõigekülgsed; lehed lamedad või vähe kaardunud, lineaalsed, väikesed 3—4 korda pikemad kui laiad; vars lamav või tõusev; õied lillad, vahest valkjad.
7—10. Liivakinkudel, metsades, lagedatel kohtadel, tihti

Nõmme-kaetisrohi (liivatee), *Thymus serpyllum* L.

- Tupp korrapäraselt 5hambane; õiemännased ühekülgsed lehed kitsad, terveservased; õied tumesinised. 7—8.
Aedades

Iisop, *Hyssopus officinalis* L.

257. joo.

10. Krooni ülemine huul lame või ainult vähe kummis, mõnikord tagasi käärdunud 19

- Krooni ülemine huul lusikjalt õõnestunud või kiivritaoliselt ettepoole käärdunud (257. joon.) 11

11. Tupp 2huulene, jagumatute huultega, ülemine seljast õõnsa soomusja lisemega (258. joon.); õied üksikult, lehekaenla-sisesed, violetid või punakad; sigimik suletud

Tihashelnad, *Scutellaria* 81

258. j.

- Tupp 2huulene, hambuste huultega või korrapäraselt 5hambane 12

12. Krooni alumine huul suure 2hõlmase tippega ja 2 vähema, hambataolise (tihti puuduvad!) külgtippega (259. joon.)

Emanõgesed, *Lamium* 80

- Krooni alumine huul keskmise hõlmaga ja 2 tõmbi külgtippega (260. joon.) 13

259. j. 260. j.

13. Tupp 5 ühesuguse või peaaegu ühesuguse hambaga. 15
— Tupp selgesti 2huulene 14

14. Õied otsmiste, ruljate nuttidena, väga laiade ümmarsüdajate katelehtedega (261. joon.); sigimik suletud

Käbielnad, *Brunella* 81

- Õied pole ruljate nuttidena; katelehed pole laisüdajad; lehed terveservased või ühes ülemiste katelehtedega süva-saagjad, pikkade harjasetaoliste hammastega

Tondipead, *Dracoccephalum* 79

261. joon. 15. Krooni alumine huul alusel 2 õõnsa kuhikutaolise nibuga

Kõrvikud, *Galeopsis* 80

- Krooni alumine huul ilma õõnsate nibudeta 16

16. Õied punased, punakad või valged 17

- Õied kuld kollased, suured; krooni alumise huule tipped teravad; lehed südajad. 5—6. Niisketes võsastikkudes, lehtmetsades, tihti

Koldnõges, *Galeobdolon luteum* Huds.

17. Oied väikesed (ligi 1 sm pikad), punakad; alumised lehed mõnikord kääpjalts 5jagused, ülemised 3hõlmased, alumised talbjad; tolmukad ulatuvad kaugemale kroonist välja. 7-8. Prügihunnikutel, aedade ja teede ääres, tihti

262. joon.

Veiste südamerohi, *Leonurus cardiaca* L.

- Oied suuremad; lehed alati jagumatud 18
18. Tolmukad õitsemise järele keerdunud ja väljapoole pöördunud; tupeputk kellukjas, 5- või 10soonene (262. joon.); õied verevad, otsmistes, tihedates eba-peades; lehed munajas-süstjad, ahendudes lehevarreks; vars püstine

Nõianõgesed, *Stachys* 81

263. joon.

- Tolmukad õitsemise järele sirged; tupp lehterjas, 10 tupegeva soonega (263. joon.); õied sinikaspunased; lehed munajad, täkilised; taim vastikult lõhnav. 6-9. Prügil, teede ja aedade ääres, harva (rohkem lõuna pool)

Karunõges, *Ballota nigra* L.

19. Lehed saagjad, hambused või täkilised 20
20. Lehed täiesti terveservased; tupp peaaegu korrapäraselt 5hambane; männased väheõiesed, üksikest eemal; õied sinikasvalged, neelus punaste täppidega. 7-9. Aedades, vahest ka metsistunud kõrgematel kinkudel

Piparrohi, *Satureja hortensis* L.

20. Tolmukad ja emakakael lühemad kui krooniputk; ülemine huul 2lõhene; õied valged; lehed ümmarmunajad, viltjad, kortsus; taim valgeviltjas. 7-8. Teede ja aedade ääres, väga harva (lõunaosas ja Saaremaal)

Penimünt, *Marrubium vulgare* L.

- Tolmukad ja emakael kõige vähemalt sama pikad kui krooniputk . . . 21
21. Tupp tähelepanavalt 2huulene, rufjas; alumise huule hõlmad ühesuurused; ülemine huul lame

Nõmmemündid, *Calamintha* 79

- Tupp 5 ühesuuruse või peaaegu ühesuuruse hambaga 22
22. Krooni alumine huul õõnes, konnakarbi-taoline, punatäpiline; lehed alt hallviltjad, pikavarrelised; tupp vähe kõverdunud, viltuse neelukohaga, ülemised hambad pikemad; kroon valge või punakas. 7-9. Prügil, tänavates, harva

Naistenõges, *Nepeta cataria* L.

- Krooni alumine huul teistsugune; lehed neerjad; õied violetid, üksikutenas lehtede kaenlas; vars lamav; õitevars tõusev. 4-6. Võsades, aedade ääres, väga tihti

Maajalg (kassiratas), *Glechoma hederacea* L.

1. Mündid, *Méntha* L.

1. Õiemännas varre ladvas surutud nutina ja selle all veel 1—2 männast, mis teineteisest eemal: tupe hambad süstjas-naaskeljad, palju pikemad kui laiad; tupeputk sooniline; lehed munajad ja piklikud, paljad või karvased; õied punakaslillad. 7—10. Kraavides, soodes, kaldavõsastikus, tihti
Vesimünt, *M. aquatica* L.
- Õiemännased üksteisest kõik eemal; kõige ülemises lehepaari kaenlas ei ole õisi; tupp enamasti karvane; kõik lehed varrelised; õied lillad. 2
2. Tupeputked kellukjad, ilma soonteta või ainult vähe soonilised; tupehambad 3nurgased, peaaegu sama pikad kui laiad. 7—10. Niisketel põldudel, kraavides, tihti
Põldm., *M. arvensis* L.
- Tupeputked silindrilised, soonilised; tupehambad süstjad, teritatud, pikemad kui laiad. 7—10. Kaldavõsastikus, kraavides, harvemini
Männasm., *M. verticillata* L.

2. Puned, *Origanum* L.

- Tupp 5hambane; lehed munajad, peaaegu paljad; katelehed enamasti pruunikaspunased, teravad. 7—9. Kinkudel, võsas, kohati tihti
Harilik pune, *O. vulgare* L.
- Tuped hambatud, viltulõhised; lehed hallviltjad, tõmbid; katelehed rohelised, eest ümmardunud. 7—9. Aedades
Vorstirohi, *O. majorana* L.

3. Nõmmemündid, *Calamintha* L.

- Õiemännased alusel peale lehtede, mille kaenlas nad seisavad, veel hulga naaskeljate, pikakarvaste katelehtedega ümbritsetud; männased mitmeõiesed; tupe neel ei ole suletud karvadega; lehed takerkarvased; õied verevad. 7—9. Metsades, kinkudel, teede ääres, tihti
Mäglmünt, *C. clinopodium* Spenn.
- Õiemännased pole katelehtedega toetatud või need on lühikesed; tupe neel suletud karvaringiga; õieraod lühikesed; kroon ligi 1 sm pikk, heleviolett. 5—9. Teeäärtes, kuivadel väljadel, paemurdudes, tihti
Nõmmemünt, *C. acinos* Clairv.

4. Tondipead, *Dracocéphalum* L.

- Õied varre ladvas nutitaolise peana; kroon suur, ulatub kaugemale tupest välja, violett; lehed jagumatud, terveservascd. 7—8. Kuivades metsades, harva
Sile t., *D. ruyschiana* L.
- Õied lehekaenla-sisesed; kroon väike, ulatub vaevast tupest välja, verev; taim peenkarvane. 5—7. Kuivadel kinkudel, harva
Karvane t., *D. thymiflorum* L.

5. Emanõgesed *Lámium* L.

1. Kroon kollakasvalge, suur; krooniputk kõver, põiki karvaringiga. 4—9. Aedade ääres, prügil, teel, tihti

Valge e., *L. álbum* L.

- Kroon verev või roosa, harva valge 2

2. Krooniputk kõver, põiki karvaringiga; neelu serv mõlemal küljel terava hambaga; lehed mõnikord valgetäpilisised; õied suured (ligi 2 sm pikad), verevad, tumedamate täppidega alumisel huul. 5—9. Niisketes võsades, harva

Täpiline e., *L. maculátum* L.

- Krooniputk sirge või peaaegu sirge 3

3. Ülemised lehed varreümbrised, alumised pikavarrelised, kõik sügavalt täkilised; krooniputk pikk ja peenike, ulatudes pikalt välja tupest, ilma karvaringita. 4—9. Põldudel, aedades, tihti

Hõlmlehine e., *L. amplexicaúle* L.

- Ülemised lehed varrelised, mõnikord peaaegu varretud, mitte varreümbrised 4

4. Ülemiste lehtede varred ei ole tublisti laiunud; alumised lehed ümmargused, ülemised munajad või munajas-3nurgelised, kõik täkilised; krooniputk karvaringiga; ülemine huul neelu kohal paindunud. 4—9. Põldudel, aedades, tihti

Verev e., *L. purpúreum* L.

- Ülemiste lehtede varred tublisti laiunud; krooni ülemine huul püstine või vähe paindunud; ülemised lehed alusel tõmpunud, munajas-3nurgelised või peaaegu rombjad, enamasti punaste joontega; lehed sügavate sämpudega; krooniputk ilma karvaringita. 4—9. Põldudel, kohati, harva

Hambune e., *L. disséctum* With.

6. Kõrvikud, *Galeópsis* L.

1. Vars sõlmede alt tähelepandavalt jämedam, tikjate laiuvate karvadega 2
— Vars ei ole sõlmede alt jämedam või ainult õige vähe, igal pool pehmete tagurpidi karvadega; lehed süstjad või piklik-süstjad, igal küljel 4—8 hambaga; õied väikesed verevpunased; ülemine huul vaevast hambune. 7—9. Vilja hulgas, tihti

Kitsalehine kõrvik, *G. ládanum* L.

2. Krooniputk kaheli sama pikk kui tupp; kroon helekollane, violettvalge ja tumekollase täpilise alumise huulega, 3—4 sm pikk. 6—10. Põldudel, prügil, metsades, tihti

Kirju k., *G. speciósa* Mill.

- Krooniputk kõige rohkem sama pikk kui tupp; kroon kunni 15 mm pikk, punakas või valge, tihti kollase täpilise alumise huulega. 6—9. Tee ja aedade ääres, võsastikus, tihti

Kare k., *G. tétrahít* L.

7. Nõianõgesed, *Stachys* L.

1 Krooniputk ilma karvaringita, õied tihedate ebapeadena, üksikute eemaldunud männastega; kroon väljast karvane, punane; lehed jämetäkilised, üksteisest eemal. 6—8. Metsades, aasadel, tihti

Tõnnike, *S. betónica* Benth. (*Betónica officinális* L.)

— Krooniputk eest karvaringiga; männas kõige rohkem 10õiene . . . 2

2. Lehed väga laiad, süvasüdajad, kõik varrelised, õied tumeverevad, enamasti 6-ti; kõrgus 60—120 sm. 6—8. Lehtmetsades, tihti

Mets-nõianõges, *S. silvática* L.

— Lehed kitsad, vähe südajad, alumised lühivarrelised või varretud; õied heledamad kui eelmisel; kõrgus kunni 60 sm. 6—8. Kallastel, niisketel põldudel, tihti

Soo-n., *S. palustris* L.

8. Tihashainad, *Scutellaria* L.

Lehed pikatäkilised; kroon siniviolett, harva valge, putk lookjalt kõverdunud; tupp paljas või näärmetu, lühikarvane. 7—9. Niisketes paikades, mitte harva

Harilik t., *S. galericulata* L.

Lehed terveservased, ainult alusel 1—2 hambaga; tupp näärmekarvaline; kroon siniviolett, kõverdunud putkega. 7—8. Nagu eelminegi, harvemini

Odalehine t., *S. hastifolia* L.

9. Käbiheinad, *Brunella* Tourn.

Kroon 3—4 korda sama pikk kui tupp, üle 15 mm pikk; tupe ülemine huul teravate hammastega; pikad tolmukaniidid ainult lühikese lise-mega. 5—9. Kuivadel kinkudel, iseäranis lubjasel pinnal, harva

Suureõiene k., *B. grandiflora* L.

Kroon kõige rohkem kaheli sama pikk kui tupp, 7—15 sm pikk; tupe ülemine huul tõmpide ogaotsaliste hammastega; pikemad tolmuka-niidid sirge, astelja hambaga (259. joon.). 5—9. Aasadel, murul, aedade ääres, tihti

Harilik k., *B. vulgaris* L.

10. Akakapsad, *Ajuga* L.

Taim võsunditega ja pikavarreliste juurmiste lehtedega, mis õitseajal veel alles; ülemised katelehed lühemad kui õied, mis punakad või sinikad, harvasti valged, mitmeõiestes ebamännastes. 5—6. Aasadel, lehtmetsades, lubjarikkal pinnal, harva

Roomav a., *A. reptans* L.

Taim ilma võsunditeta, lühikarvane; ülemised katelehed 2 korda sama pikad kui õied; juurmised lehed ahenevad lühikeseks laiaks varreks; õied helesinised. 5—6. Kuivadel aasadel, metsades, väga harva (Saaremaal)

Püramidaalne a., *A. pyramydalis* L.

11. **Mets-küüslaugud, *Teucrium* L.**

Lehed varretud, piklikud, hambused; õied enamasti 4-ti, ühekülgses ebamännases; kroon heleverev; kogu taim punakas, küüslaugu lõhnaga. 7—8. Aasadel, kraavides, vōsas, harva

Lõhnav m., *T. scōrdium* L.

Lehed varrelised, piklik-munajad, täkilised. ahendudes talbjaks varreks; õiemännas enamasti 6õiene; õied verevad. 7—9. Lagedatel kinkudel, isearanis lubjarikkal pinnal, väga harva (Saaremaal)

Lõhnatu m., *T. chamaedrys* L.

Mailaselised, *Scrophulariaceae*.

1. Taim roheliste lehtedega 3
— Taim ilma roheliste lehtedeta 2
2. Õied ühekülgses, longus kobarana; ülemine huul pole mitte ümmardunud; maa-alune vars lihakate soomustega kaetud; taim vähe punakas. 4—5. Niisketes metsades, kalda alusel, kohati

Käopäkk, *Lathraea squamaria* L.

— Õied igakülgses, püstise peana; ülemine huul ümmardunud

Soomukad, *Orobanche* 88

264. joon.

3. Tolmukaid 5, kõik osalt valge- või violettvillased; kroon 5tippeline, 2 ülemist vähe väiksemad (264. joon.)

Vägiheinad, *Verbascum* 83

- Tolmukaid 2 või 4 (2 pikemat ja 2 lühemat), viljatud 4
4. Lehed juurmised või vahelduvad 12
— Lehed vastakud või männaselised 5

5. Tolmukaid 2 (vahest 4 tolmukaniiti, kuid ainult 2 on tolmukottidega) . 11
— Tolmukaid 4, kõik niidid tolmukottidega 6
6. Tupp 4hambane või 4lõhene 9
— Tupp 5hambane või 5lõhene 7

265. joon.

266. joon.

7. Kroon alusel kannusega (265. joon.) või kotja nibuga; putke neel kumera alumise huulega suletud . 8

— Kroon alusel ilma kannuseta või nibuta, kuid magujas või peaaegu ümmargune, alumine huul tagasikäändunud keskhõlmaga (266. joon.); tupp sügavalt 5lõhene; vars teravalt 4kandine; lehed saagjad või täkilised; õied rohekaspruunid. 6—9. Aedade ääres, vōsastikus, kallastel, tihti

Sealõuarohti, *Scrophularia nodosa* L.

8. Kroon pika terava kannusega (265. joon.)

Käokannused, *Linaria* 84

— Kroon alusel kotja nibuga, 2—3 sm pikk, palju pikem kui katelehed, mitmevärvilised (punased, kollased jne.); tupp-lehed lühemad kui kroon ja kupar. 6—9. *Aedades*

Suur lõvilõug, *Antirrhinum május* L.

9. Tupp täispuhutud, külgedelt vähe kokkusurutud (267. joon.); krooni ülemine huul kiivritaoline, kokkusurutud otsast kahe hambaga; õied kollased

Robirohud, *Alectorólóphus* 87

— Tupp putkjas või kellukjas, mitte täispuhutud 10

10. Lehed terveservased, enamasti süstjad kunni lineaalseteni; õige tihti värvilised õite katelehed on mõnikord hambused

Knuapävarohud, *Melampyrum* 87

— Lehed hambused või saagjad; kroon 2huulene, punakas, sinikas, valkjas või kollakas; ülemine huul enamasti servadest tagasi kääritud

Silmarohud, *Euphrásia* 88

11. Kroon 2huulene, 4kandise kollase putkega ja valgete või punakate huultega; tupp 5jagune, aluse 2 katelehega lehed varretud, peensaagjad; õied punakasvalged, lehekaenla-sisesed. 6—8. *Kallastel, aasadel, väga harva (lõuna pool)*

Ohulill, *Gratiola officínalis* L.

— Kroon enamasti rattaline, 4 mitte ühesuuruse tippega; tupp enamasti 4jagune, ilma katelehtedeta; kupar südajas

Mallased, *Verónica* 85

12. Lehed juurmised, pikavarrelised, pikemad kui õieraod; õied väikesed, punakad. 6—10. *Mudastel kallastel, tihti*

Nõgililleke, *Limosëlla aquática* L.

— Lehed ka varrel kõrgemal; tolmukaid 4 13

13. Kõik lehed sulgsed; kroon 2huulene; ülemine huul kiivritaoline, kokkusurutud

Kuuskjalad, *Pedicularis* 87

— Kõik lehed jagumatud; kroon putkjas, magujas, viltuse äärisega, vähe alla pöördunud

Sõrmkübarad, *Digitalis* 84

1. Vägiheinad, *Verbáscum* L.

1. Tolmukaniidid hõredalt valgevillased; õied 2—5-ti kimpudes 2

— Tolmukaniidid punavillased; lehed alt tihekarvased; õied 2—5-ti lehekaenlas; vars ülevalt kandine. 6—9. *Teede ääres, võsas, kohati tihti*

Must v., *V. nígrum* L.

2. Kroon 1,5—2 sm lai, lehterjalt süvenenud, helekollane; 2 pikemat tolmukaniiti 3—4 korda nii pikad kui nende lühike laskuv kott: emakasuude nutjas; lehed laskuvad. 7—9. Lagedatel, kivistel paikadel, kivimurdukes, tihti

Üheksavägine, *V. thapsus* L.

- Kroon palju väikesem; lehed lühidalt laskuvad; tolmukaniidid vähe violet-villased; emakasuude nutjas. 5—7. Kivistel paikadel, väga harva (Kolgas)

Kink-v., *V. collinum* Schrad.

2. Käokannused, *Linaria* L.

1. Õied väävelkollased, tihti ruuge neeluga 3

- Õied sinikad või violetid 2

2. Krooniputke neel ei ole alumise huule nibuga mitte täiesti suletud; kroon heleviolett, neelus kollakas; õieraag kõige vähemalt 3 korda sama pikk kui tupp. 6—8. Põldudel, teede ääres, harva (lõunapoolses osas)

Väike k., *L. minor* L.

- Krooniputke neel nibuga täiesti kinni suletud; kroon 8—20 mm pikkuse kannusega, sinikas, violetijoontega; õieraod vaevalt sama pikad kui tupp; vars püstine, alumised lehed männasena. 7—8. Harimata põllul, müüridel, harva

Joonik k., *L. striata* D. C.

3. Kroon ilma kannuseta 15—22 mm pikk; õisiku kobar tihe; seemned lamedad, laiatiivused. 6—9. Teede, aedade ääres, liivasel pinnal, tihti

Harilik k., *L. vulgaris* Mill.

- Kroon ilma kannuseta 8—10 mm pikk; kannus vähe punakas; kupar peaaegu kaheli sama pikk kui tupp; lehed lineaalsed, süstjad; seemned lamedad, tiivused. 7—8. Liivastel paikadel mererannas, harva

Lõhnav k., *L. odóra* Chav.

3. Sõrmkübarad, *Digitális* L.

- Kroon verevpunane, seest täpiline, väljast paljas. 6—8. Aedades

Verev s., *D. purpurea* L.

- Kroon helekollane, 3—4,5 sm pikk; lehed pehme karvased; taim ülevalt näärmeline-pehme karvane. 6—7. Kivistel kinkudel, kuivades lagedates lehtmetsades, harva

Helekollane s., *D. ambigua* Murr.

4. Mailased, *Verónica* L.

268. joon.

269. joon.

1. Õied otsmiste või lehekaenla-siseste kobaratena; üksikute õite katelehed väga väikesed, palju teistsugused kui lehed, miks kobar alati täiesti eraldunud (268. joon.) . 6

— Õied üksikult harilikkude lehtede kaenlas või hõredate kobaratena, mis ei ole eraldunud, sest alumised katelehed täiesti lehtede sarnased, muutudes ülespoole ikka väikesemaks ja lihtsamaks (269. joon.) . 2

2. Õisi toetavad lehed kõik ühesugused, alati hambused (269. joon.); vars ja pikad oksad kõige vähemalt alusel lamavad . 5

— Ülemised katelehed teistest isesugused (vähemad ja lihtsamad), sellepärast õisik vähe kobarjas (270. joon.); vars enamasti püstine 3

3. Keskised lehed sulgjad; kroon 2—3 mm pikk, sinine, õieraod tupest lühemad; kõrgus 5—10 sm. 4—6. Liivastel väljadel, tihti

Kevadine m., *V. verna* L.

— Lehed kõik jagumatud, kas terveservased, hambused või täkilised 4

4. Õieraod lühemad kui tupp (kõige rohkem pool nii pikad); lehed südajas-munajad, täkilised; kupar sügavalt viltunurkne, sämpunud, ripsjas; taim laiuv-karvane. 4—9. Põldudel, karjamaadel, tihti

Põldm., *V. arvensis* L.

— Õieraag sama pikk või pikem kui tupp; õiekroon valkjas, siniste joontega; lehed terveservased või vähe täkilised; kupar madala ümmardunud sämbuga. 5—9. Põldudel, muruplatsidel, tihti

Kaetisrohu-lehine m., *V. serpyllifolia* L.

5. Lehed helerohelised, läikivad, vähe karvased; kroon sinikasvalge, tumedamate soontega; tupe tipped piklik-munajad, tõmbid; kupar vähe laiem kui pikk, laiuvate karvadega. 4—5 ja 8—9. Kesadel, põldudel, tihti

Kesam., *V. agréstitis* L.

— Lehed tumerohelised, läiketud, pehme karvased; kroon tumesinine; tupe tipped peaaegu elliptilised; kupar peaaegu kaheli sama lai kui pikk, käharate karvadega. 4—5 ja 7—9. Põldudel, väga harva (Tartu ümbr.)

Tumeroheline m., *V. opaca* Fr.

6. Õiekobarad külgmised (268. joon.) 8

270. j.

- Õiekobarad otsmised, tihedad ja nende kõrval üksikud külgmised; õied taevassinised; õieraod lühemad kui katelehed, lühikarvased . . . 7
7. Lehed saagjalt täkilised, otsast terveservased, piklikmunajad, vahest süstjad; krooni putk pikem kui ristläbilõige; kupar tõmp; külgmisi õiekobaraid harva. 6—8. Lagedatel kinkudel, teede ääres, metsades, tihti
Kassisaba, *V. spicata* L.
- Lehed otsani teravsagjad, piklikud, lineaalsüstjad; kupar sämpunud; külgmised õiekobarad õige tihti. 7—8. Kallastel, niisketel aasadel, võsastiikus, tihti
Pikalehine m., *V. longifolia* L.
8. Tupp 4jagune 9
— Tupp 5jagune, üks tipe väikesem; lehed varretud (kõige vähemalt ülemised), munajad, süstjad, sämpunult-sagjad; vars püstine või alusel vähe tõusev. 6—7. Lagedatel kinkudel, kuivadel aasadel, kohati
Lalalehine m., *V. teurium* L.
9. Taim paljas (mõnikord vars ja õisik näärmekarvane); soo- ja kaldataimed 11
— Taim karvane; õis helesinine, tumedamate soontega; muruplatsidel, karjamaadel, metsades 10
10. Vars 2 pikuti karvareaga; lehed munajad, varretud või lühivarresed; kupar tupest lühem. 5—6. Aasadel, metsades, tihti
Külmam. (külmalill), *V. chamaedrys* L.
- Vars ümberringi karvane, roomav, ülevalt püstine, karekarvane; lehed lühivarresed, äraspidi-munajad, karmid; kobar paljuõiene; kupar 3nurgane, tõmp. 6—8. Kuivades metsades, tihti
Päris m. (koorike), *V. officinalis* L.
11. Õiekobarad pole mitte vastakud (vastakute lehtede kaenlas ei ole õiekobarat); lehed lineaalsüstjad (ligi 4 mm laiad); vars lõtv; kupar lame; kroon valkjas, jooneline. 6—8. Kraavides, tiikides, soodes, tihti
Kännasm., *V. scutellata* L.
- Õiekobarad vastakud; kupar paisunud 12
12. Vars peaaegu ümmargune; lehed lühivarresed, ümmargused või piklikmunajad; kroon taevassinine. 5—9. Allikatel, kraavides, soodes, tihti
Allikm., *V. beccabunga* L.
- Vars kandine, õõnes; keskmised ja ülemised lehed varretud; tupe tipped kitsad, sama pikk või vähe pikem kui 3—4 mm pikkune kupar; kroon sinikasvalge, tumedamate soontega. 6—9. Kraavides, kallastel, allikatel, tihti
Vesim., *V. anagallis* L.

5. Kuupävarohud (härgheinad), *Melampyrum* L.

1. Pead ühekülgsed, all enamasti õied eemaldunud 3
 — Pead igakülgsed (õied ümber varre); katelehed sugajalt või harjasetaoliselt hambused 2
2. Katelehed südajad, punakad või valged, alusel sugajalt hambused; kroon kollakas; pea lühike. 6—9. Kuivades lehtmetsades, harva

Harjakas k., *M. cristatum* L.

- Katelehed talbjad või munajad, harjasetaoliselt hambused, verevad; kroon verev, neelus kollane. 6—9. Põldudel, iselranis lubjasel pinnal, harva

Põld-k., *M. arvense* L.

3. Tupp villane, takerkarvane; katelehed südajad, harjasetaoliselt hambused, ülemised sinivioletid, harva punakad või valkjad; kroon kuldkollane, punakaspruuni putkega. 6—9. Heinamaadel, võsastikus, lehtmetsades, tihti

Päris k., *M. nemorosum* L.

- Tupp paljas; katelehed süstjad, kõik rohelised, terveservased või ainult alusel 1—3 hambaga 4

4. Kroon valkjaskollane või valkjas, peaaegu avatud, kunni 18 mm pikkune, sirge putkega; tupe hambad naaskeljad, tagasikõverdunud, lühemad kui pool krooni; katelehtede igal küljel 1—3 pikka hammast. 6—8. Metsa aasadel, võsas, okasmetsas, tihti

Aas-k., *M. pratense* L.

- Kroon kuldkollane, laialt avatud, kunni 8 mm pikk, kõvera putkega; tupehambad 3nurgased, munajad, laiuvad, vaevalt sama pikk kui õieputk; katelehed terveservased või lühihambused. 7—8. Metsades, aasadel, palju harvemini kui eelmine

Mets-k., *M. silvaticum* L.

6. Kuuskjalad, *Pedicularis* L.

- Õied punased, harva valkjad, nende ülemine huul peaaegu sirpjas; tupp 2hõlmane, käharate, sämpunud hõlmadega; kupaar viltu-munajas; vars tükjalt püstine, 10—40 sm kõrge; õied algavad kesk vart. 5—8. Heinsoodel, rabas, tihti

Soo-k., *P. palustris* L.

- Õied kollased; krooni neel kellukjalt laiunud, kokkupaindunud huulest suletud; kupaar ümmargune; kõrgus 30—100 sm. 5—8. Sooheinamaadel, harvemini

Kuninga-k., *P. scéptrum carolinum* L.

7. Robirohud, *Alectorolophus* Hall.

- Kroon sirge putkega, 1,5 sm pikk; ülemine huul 2 lühikese, peaaegu 1 mm pikkuse, enamasti valkja hambaga; alumine huul ei ole tihedalt ülemise vastu, mispärast neel vähe avatud; katelehed rohelised. 5—7. Aasadel, teede ääres, tihti

Välke r., *A. minor* W. et Grab.

Krooni putk ülespoole kõverdunud, 2' sm pikk, helekollane, neel alumise huulega suletud; ülemise huule hambad 2 mm pikad, violetid; katelehed kahvatuohelised; seemned vahest tiivused. 5—7. Aasadel, muruplatsidel, tihti

Suur r., *A. major* Ehrh.

8. Silmarohud, *Euphrasia* L.

1. Krooni ülemine huul jagumatu või vaevalt sämpunud, servadest mitte tagasikäändunud; alumine huul tõmpide või madalalt sämpunud tipetega; õied võidunult punased; tolmukad karvased; vars püstine, enamasti laiuvvalt või tõusvalt oksine; lehed süstjad. 6—9. Niisketel põldudel, aasadel, tihti

Põldkamar, *E. odóntites* L.

(*Odóntites rubra* Pers.)

- Krooni ülemine huul 2hõlmane, servadest tagasikäändunud; alumine huul sügavalt sämpunud või 2lõhete tipetega 2

2. Kroon 9—10 mm pikk; valkjassinine, violettjoontega, neelus kollaste täppidega, putk õitseaja lõpu poole vaevalt või mitte sugugi väljaulatuv; lehed ja katelehed karvataoliste ohtjate hammastega; vars tikjalt püstine, alumises osas oksine; lehed rohelised, paljad, mõlemal küljel 3—5 hambaga; tupp paljas või lühiharjaseline. 6—9. Muruplatsidel, metsaservadel, tihti

Sirge s., *E. stricta* Host.

- Kroon 9—11 mm pikk, õitseaja lõpul pikendunud (10—14 mm), putk siis tähelepandavalt tupest väljaulatuv; lehed alati enam-vähem karvased 3

3. Katelehed ja tupp näärmekarvased; kroon valge, violettjoontega, alumine huul kollaste täppidega; lehed üksteise lähedal, mõlemal küljel 3—5 tõmbi hambaga; vars tõusev, alt oksine. 6—9. Aasadel, karjamaadel, tihti

Aas-s., *E. rostkoviana* Fr.

- Katelehed ja tupp vähem näärmekarvased; lehed mõlemal küljel 4—5 terava hambaga; katelehed lehtedest laiemad, pikalt teritunud hammastega; vars püstine või tõusev, pikkade sõlmevahedega, valgekarvane, kroon valge, violettide ja kollaste joontega. 5—7. Kinkudel, harvemini

Mägi-s., *E. montana* Jord.

9. Soomukad, *Orobánche* L.

1. Õied ainult 1 katelehega; tupp 2jagune, jagumatu või 2hambase poolega 2

- Iga õis 1 suure ja 2 väikese katelehega; tolmukotid villkarvased; alumine huul tõmpide, servast tihti käärdunud tipetega; tupp 5 naaskelja hambaga; kroon helesiniviolett. 7. Pujude (*Artemisia*) peal, väga harva

Liiiv-soomukas, *O. arenaria* Borkh.

2. Krooni ülemisel huulel heledad näärmekarvad, enamasti pruunikaspunased; alumise huule tipped peaaegu ühesuurused, servast täkitud-hambulised, näärmekarvased; tupe pooled 2hambased, eest tihti kokkukasvanud. 6—7. Madarate (*Galium*) peal, harva **Madars.,** *O. gálh* Duby
- Kroon kollakas, ülemisel huulel violettjoontega, vähe näärmekarvased; tolmukaniidid alumises osas väheste karvadega. 6—7. Ohakate (*Cirsium*) peal, harva

Kahvatuõiene s., *O. pallidiflora* W. et G.

Vesihernelised, *Lentibulariaceae*.

1. Võipätkad, *Pinguicula* L.

Õiekroon siniviolett, ligi 12 mm pikk; kannus naaskeljas, kaheli õiekroonist lühem. 5—6. Sooheinamaadel, turbapinnal, tihti

Harilik v. (libeleht), *P. vulgaris* L.

Õiekroon valge, kurgust kollaste täppidega; kannus kuhikutaoline, palju lühem kui õiekroon. 5—6. Rabaheinamaadel, väga harva, praegu teada ainult Saaremaal Viidu mäel

Alpi v., *P. alpina* L.

2. Vesiherned, *Utricularia* L.

1. Lehe osad ei ole ripsjad; kannus väga lühike, väikese kühmuna; õiekrooni alumine huul munajas, servast tagasikäändunud. 6—8. Turbaaukudes, rabakraavides, harva **Väike v.,** *U. minor* L.

— Lehe osad ripsjad; kannuse pikkus laiusest suurem 2

2. Lehe kuju munajas; viljaraag tahapoole kõver; ülemine huul vähe 3hõlmane, peaaegu sama pikk kui alumise huule kühm, alumine huul servast vähe tagasikäändunud; kannus kuhikutaoline. 6—9. Rabalau-gastes, turbaaukudes, kraavides, harva

Harilik v., *U. vulgaris* L.

— Lehe kuju neerjas; viljaraod pole tahapoole kõverad. Ülemine huul terve, kaheli alumisest pikem; õiekrooni ülemisel huulel ja kurgul verevad triibud; kannus niitjas. 6—9. Seisvates vetes, rabasoodes jne. harva

Keskmine v., *U. intermedia* Hayne.

Teelehelised, *Plantaginaceae*.

Teelehed, *Plantago* L.

1. Lehed kitsad, lineaalsed, 3soonesed, lihakad, enamasti terveservased; tupplehed terava servaga tagumisel küljel. 6—10. Mererannal, soolakal maapiinal

Rand-teeleht, *P. maritima* L.

- Teistsugused lehed 2
- 2. Lehed süstjad, vars soonine; kõrgus 15—20 sm. 6—10. Arumaal, teede ääres, tihti **Süstlehine, *P. lanceolata* L.**

- Lehed munajad või elliptilised; vars ümmargune 3

- 3. Lehed nähtava varrega (271. joon.), laiad munajad, vähe lühemad kui õite vars; pea väga pikk, õied lõhnatud. 6—10. Teede ääres, muruplatsidel, tihti **Suur t., *P. májor* L.**

271. joon.

272. joon.

- Lehed lühikeste, laiade varrega (272. joon.), elliptilised, palju lühemad kui õite vars; pead punakad, kunni 5 sm pikad, õied lõhnavad. 5—6. Muruplatsidel. **Keskmine t., *P. média* L.**

Kellukõielised, *Campanulácea*.

- 1. Õiekrooni tipped kitsad ja pikad, alguses tihti ülevalt ühtinud, pärast aga alt jagunud; õied väikesed, nuttidena või tihedates peades, mis alt üldise roheka kattega ümbritsetud 4

- Õiekrooni tipped pole mitte kitsad ja pikad ega ka kokku kleepunud; õied kobarates, pööristes või harvades peades, harva ümbritsematute nuttidena 2

- 2. Õiekroon 2huulene, 2jaguse ülemise ja 3jaguse alumise huulega; alumised lehed veesisesed, lineaalsed, juurmised; õied valged, sinikama putkega. 7—8. Järvekallastel, harva (Viitna, Valgejärvel, Räpinas)

Vesilobeelia, *Lobelia dortmanna* L.

- Õis korrapärase, võrdlemisi suur; vars enamasti püstine; kupar avaneb kõrvalt aukudena 3

- 3. Emakakael alusel tupega ümbritsetud (näha tolmukaid kõrvaldades); õied longus, helesinised, lõhnavad; lehed piklikud, saagjad. 7—9. Metsades, väga harva **Kuljuslill, *Adenophora lilifolia* Led.**

- Emakakael ilma tupeta . . . . .

Kellukad, *Campanula* 91

- 4. Tolmukad alusel laiad, emakasuudmed niitjad; õied piklikkude nuttidena (273. joon.), kollakasvalged; välimised katelehed süstjad. 5—7. Varjurikastes lehtmetsades, harva **Rapuntsel, *Phyteuma spicatum* L.**

273. joon.

- Tolmukad niitjad, emakasuudmed lühikešed; lehtede servad lainelised; õied enamasti taevassinised, lameda nutina. 6—9. Päikesepaistelisel kinkudel, karjamaadel, tihti **Sininukk, *Jasione montana* L.**

1. Kellukad (sinikopad), *Campánula* L.

1. Õied varretud, ots- või külgnuttidena 8
 — Õied varrelised, kobaratena või pööristena 2
 2. Lehed laiad, südajad või munajad; kupar longus 6
 — Lehed (peale alumiste) väga kitsad (enamasti mitte üle 1 sm. laiad), suuremalt jaolt paljad; õied harvades kobarates või pööristes . . . 3
 3. Õis suur (2,5—3,5 sm pikk), taevassinine (harva valge); tupe tipped teravad; vars püstine, väheõiene. 6—7. Kuivas metsas, arul, kohati

Suureõiene k. (kurekatel), *C. persicifolia* L.

274. joon.

275. joon.

— Õied väikesemad; tupe tipped naasklitaolised. 4

4. Õiekroon lehterjas, 5lõhene (274. joon.); kupar püstine; pööris hõre, enamasti mitmeõiene. 5
 — Õiekroon kellukjas (275. joon.), sinine.

— Õied enamasti pöörisena; ülemised lehed kitsad, süstjad, alumised ümmarneerjad või südajad

(kuivavad enamasti õitseajaks ära); kõrgus 15—40 sm. 6—9. Kuivas metsas, murul, arul, tihti

Ümmarlehine k., *C. rotundifolia* L.

5. Pööris peaaegu kändaline; külgmistel õieraagudel keskelt natuke kõrgemal 2 lehekest; õied sinikasillad; tupe tipped naaskeljad, vähehambused; juur peenike. 5—7. Heinamaadel, metsades, väga tihti

Harilik k. (käokübar), *C. patula* L.

- Pööris pikk ja kitsas, lühikeste püstiste okstega; külgmistel õieraagudel peaaegu alusel 2 lehekest; õied sinised; juur jäme ja lihakas. 5—7. Kinkudel, väga harva (ainult üksikud leiukohad)

Rapuntselk., *C. rapunculus* L.

6. Õied ainult ühel küljel; õiekroon heleviolett, ääres ripsjas; lehed, niisama ka nüride kantidega vars, lühikarvane. 6—8. Põldudel, aedade ääres, tihti

Kurek., *C. rapunculoïdes* L.

- Õied igal küljel 7

7. Vars teravkandine, kohati püstkarvane; õieraol alusel 2 väikest lehte; õis sinillila, harva valge. 7—8. Metsas, võsas, põõsastes, tihti

Nõgeselehine k., *C. trachelium* L.

- Vars nürikandine, paljas või lühikarvane; õieraol vähe alamal keskpaika 2 väga väikest lehte; õis heleviolett. 7—8. Niiskes metsas, harva

Lalalehine k., *C. latifolia* L.

8. Alumised lehed alusel ümmardunud või südajad; tupe tipped süstjad, teravad; õied sinivioletid, männasena ümber varre; taim enamasti lühikarvane; juur peenike, puitunud. 6—10. Kuivadel kinkudel, aedade ääres, tihti

Kerak. (muhurohi), *C. glomerata* L.

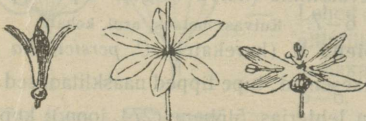
- Alumised lehed ahenevad lehevarreks; tupe tipped nürid; õis helesinine; taim kangekarvane; juur jäme, lihakas. 7—8. Kinkudel, harvades lehtmetsades, kohati

Kare k. *C. cervicaria* L.

Madaralised, *Rubiaceae*.

Õiekroon lehterjas või peaaegu kellukjas; selgesti erineva putkega (276. joon.); õied valged (väljast vahel punakad), harva sinikad

Varjulilled, *Aspérula* 92

276. j.

277. j.

278. j.

Õiekroon rattaline, ilma selgesti erineva putketa (278. joon.); õied valged või kollased, enamasti 4tippelised

Madarad, *Gálium* 92

1. Varjulilled, *Aspérula* L.

Lehed kitsas-lineaalsed, peaaegu harjastena; alumised 6-ti, ülemised 4-ti männases; õiekroon enamasti 3lõhene, valge. 6—7. Lagedatel küngastel, kohati

Värv-v., *A. tinctoria* L.

Lehed piklik-munajad või süstjad, alumised 6-ti, ülemised 8-ti männases (277. joon.); õied lõhnavad, pikavarrelised, valged, kobarana; õiekroon 4lõhene. 5—6. Lehtmetsades, paekalda all, kohati

Lõhnav v., *A. odorata* L.

2. Madarad, *Gálium* L.

1. Lehed 1 soonega või ilma selgete soonteta 2
  - Lehed 3 soonega, neljakaupa; õied valged, ebasarikas tiheda ladva-pöörisena; vars püstine; lehed süstjad, karmid. 7—8. Aasadel, kohati
- Värvm., *G. boreale* L.
2. Vars ilma tahapoole pöördunud ogadeta 6
  - Vars tahapoole pöördunud ogadega (käega silitades kergesti tunduv). 3
  3. Õiekrooni läbimõõt väikesem kui areneval viljal; taim kasvab enamasti kuival pinnal 5
  - Õiekrooni läbimõõt suurem kui areneval viljal; õied valged; taim kasvab niiskel pinnal 4
  4. Lehed teravad, ogaotsaga, 6—8-kaupa; vili terajas, kare. 6—9. Niiskel aasal, kallastel, tihti
- Rabam., *G. uliginosum* L.
- Lehed tõmbid, ilma ogaotsata, enamasti 4-kaupa; vili sile või väga peenikeste terakestega kaetud. 5—9. Samas paigus kui eelmine, tihti

Soom., *G. palustre* L.

5. Õieraod enamasti 3õiesed, pärast õitsemist tagasipöördunud; õis 3lõhene, valge; vars kare, püstine, lehed 4—6-kaupa, piklikud, lineaalsüstjad, eestpoolt laiemad, paljad; vili sile. 7—8. Niisketel turbapõhjaga aasadel, harva
Kolmism., *G. trifidum* L.
- Õieraod 3—4õiesed, pikemad kui leht; viljaraag sirge; vili haakjate harjastega, harva paljas, või püstkarvadega; õis valge või rohekas; vars lamav või roniv. 6—10. Aedade ääres, põldudel, niisketes võsades, tihti
Virn (roomav m.), *G. aparine* L.
6. Õied kollased; lehed väga kitsad, servast käärdunud, alt valkjad, pehme-karvased; vars ümmargune, 4 kõrgema soonega. 6—10. Kinkudel, kuuvaldel aasadel
Hobumadar, *G. verum* L.
- Õied valged või kollakad 7
7. Vars ümmargune, püstine; pööris väga hõre; õieraod peenkarvased; õiekroon väga lühikeste ogaotsaliste kroonlehtedega; peaaegu lõhnava varjulille sarnane. 6—8. Metsades, võsades, harva (senni ainult Saaremaal)
Metsm., *G. silvaticum* L.
- Vars selgesti 4kandine, ilma tagurpidi pöördunud ogadeta; kroonlehed ohtekad; lehed mõlemalt poolt rohelised, eestotsast vähe laiemad, pöörise külgoksad lühikesed; õied lõhnavad. 6—9. Aasadel, tee ääres, võsastikus, tihti
Pehme m., *G. mollugo* L.

Kuslapuulised, *Caprifoliaceae*.

1. Vars roomav, niitjas; lehed ümmar-munajad, peaaegu nahkjad; õied kellukjad, kakshaaval koos, pikavarrelised, longus, väljast roosad, seest verevate joontega. 5—6. Soistes okasmetsades, harva
Harakkuljus, *Linnaea borealis* L.
- Vars püstine või väänduv. Suuremad põõsad või puud 2
2. Lehed sulgsed; abilehed puuduvad või tüükjad; tolmukotid kollased; tolmukaniidid peenikesed
Leedripuud, *Sambucus* 94
- Lehed jagumatud või hõlmised 3
3. Emakakaela lehed 3- või 5hõlmased; valged õied enamasti ebasarikana; servmised õied suuremad kui teised; marjad punased. 5—6. Niiskes võsastikus, jõekallastel, tihti
Koer-õispuu (päris lodjapuu) *Viburnum opulus* L.
- Üksainus emakakael 4
4. Kroonlehed pole mitte ühesuurused; õied tihti 2huulesed, kahekaupa (279. joon.) või väikestes männasnuttidest; kroon pika putkega, kollakas

— kroonlehed peaaegu ühesugused; kroon kellukjas, punakas, seestpoolt karvane; õis väike, katkestunud kobarana; lehed ümmargused; vili valge. 7—8. Ilupõõsas aedades

Lumimari, *Symphoricarpos racemósus* Michx.

1. Kuslapuud, *Lonicera* L.

Sigimik tervel pikkusel kokkukasvanud (279. joon.) või ainult otsast lahus; õied kollakad, kaheti, palju pikemad kui ühine õieraag; vili sinikasmust. 5—6. Kivistel paikadel, niiskes võsas, harva

Taevassinine k., *L. coerúlea* L.

Sigimik täiesti lahus või ainult alusel vähe kokkukasvanud; õied kollakasvalged; vili helepunane; lehed ümmar-elliptilised, samuti nagu õisiku vars pehme karvased. 5—6. Lehtmetsades, paekalda all rusul, kohati

Harilik k. (kuusman, takispuu), *L. axylósteum* L.

2. Leedripuu, *Sambucus* L.

Õied valged, lamedates ebasarikates; marjad mustad; okste säsi lumi-valge. 6—7. Aedades, harva

Must l., *S. nigra* L.

Õied kollakasvalged, munajates pööristes; marjad helepunased; okste säsi kollakaspruun. 4—5. Parkides, aedade ääres, tihedamini

Punane l., *S. racemósa* L.

Palderjaanilised, *Valerianácea*.

280. joon.

Vars korduvalt harkjas (280. joon.); õied väikesed, sinikasvalged; lehed jagumatud ja terveservased. 4—5 ja 7—8. Põllul, karjamaal, tihti

Põldsalat, *Valerianélla olitória* Mnch.

Vars ei ole harkjas; õied valged või punakad; lehed sulised või sulglõhised

Palderjaanid, *Valeriána* 94

Palderjaanid, *Valeriána* L.

7—11paarised sulglehed; iga õis emaka ja tolmukatega; õied punakasvalged. 7—9. Niisketel heinsoodel, võsastikus, kallastel, õigé tihti

Harilik palderjaan, *V. officinális* L.

Keskmiised lehed sulglõhised, suure otsmise lehega; emakas ja tolmukad lahus eritaimedel; vars sooniline. 5—6. Heinsoodel, tihti

Kahekojane p., *V. dioéca* L.

Uniohakalised, *Dipsáceae*.

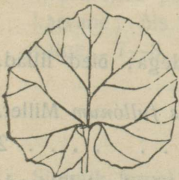
1. Vars ja õieraag ogane; õiepõhi torkavate katelehtedega; õied lillad.
7—8. Harva
Uniohakas, *Dipsacus fullónum* Miller.
- Vars ja õieraag ei ole okkalised 2
2. Õiepõhi katelehtedeta, karedate karvadega; keskmised lehed sulglõhised; õied sinilillad või valged, äärmised vähe suuremad. 7—8. Arudel, metsas, põllul, tihti
Äiatar, *Knaútia arvénsis* Coult.
- Õiepõhi katelehtedega 3
3. Nutt lame, suuremate ääre-õitega; õiekroon lilla või kollakasvalge, enamasti viielõhised. 6—10. Kinkudel, karjamaadel, harva
Tui-tähtpea, *Scabiósa columbária* L.
- Nutt kumer; ääre-õied pole suuremad; õis enamasti tumesinine, neljalõhene. 7—9. Arudel, metsaservadel, tihti
Petri piibeleht, *Succisa praemórsa* Aschers.

Kõrvitsõielised, *Cucurbitáceae*.

1. Õied väikesed, kollakasrohelised; vili hernesuurune must mari. 6—7.
Aedade ääres, harva
Koeranairis, *Bryónia álba* L.
- Õied suured, kollased 2
2. Kõitraad pole mitte oksised; õiekroon süvalõhine, peaaegu põhjani jagunud; tolmukad kokkuvajunud; lehed teravhõlmised. 6—9. Igal pool aedades aiaviljana
Kurk, *Cúcumis satívus* L.
- Kõitraad oksised; õiekroon peaaegu keskkohani 5—7lõhised; tolmukad kokkukasvanud; lehed suured, südajad. 6—8. Aiaviljana, tihti
Kõrvits, *Cucúrbita pépo* L.

Korvõielised, *Compósitae*.

1. Taimel õitseajaks täiesti arenenud lehed 3
- Taimel õitseajaks soomusjad, tihti kiuliste karvadega kaetud lehed, mis arenevad pärast väga suureks, südajaks 2
2. Õied kuldkollased, seisavad üksikult lihtsa varre otsas nuttidena.
3—4. Kraavikallastel, niisketel põldudel, kõige rohkem savisel maapinnal, tihti
Paiseleht, *Tussilágo fárfara* L.

281. joon.

282. joon. a.

— Õied punakad; nutid mitmediestes kobarates; lehed ümmar-südajad, pika varre otsas (281. joon.). Niisketel heinamaadel, tiigi- ja järvekallastel, harva
Harilik katkujuur, *Petasites officinalis* Mnch.

3. Nuti üksikud õied on kas kõik putkõied (282. joon. a) või kõik keelõied (282. joon. b) 27

— Keskmised putkõied ümbrisetud keelõite pärjaga, harunedes laiail kiirjalt, misläbi terve õisik ainsa õie välimuse omandab (n. n. **korvõisik**, nagu päevalillel, karikakral) 4

282. joon. b.

4. Taim on ohakataoline; üldkatte sisemised lehed väga suured, kiirjalt laiunud, kuivnahkjad, seest õlgkollased või valged, kroonitaolised; nutid väikesed, karvatutt sama pikk kui vilvi; vars 15—50 sm, piimhahla. 7—8. Kuivadel kinkudel, iseäranis lubjasel pinnal, harva

Keelikurohi, *Carlina vulgaris* L.

— Taim pole mitte ohakataoline 5

5. Kõik lehed vahelduvad 11

— Lehed juurmised, kodarikuna või vastakud (ülemised vahel vahelduvad) 6

6. Lehed sulgsed või sulglõhised; keelõied valged, kollased, punased jne.; välimised katelehed sirged või tagasikäändunud, sisemised nahkjad. 6—9. Ilutaim aedades

Jorjen, *Dahlia variabilis* Desi.

— Lehed pole mitte sulgsed, vaid mõnikord 2—7jagused, süvasambulised. 7

7. Keelõied kollased 9

— Keelõied valged või punakad 8

8. Lehed vastakud; keelõied väikesed, valged, enamasti 5; nutt väikene; vars väga oksine. 6—9. Aedade ääres, aedades, põllul, harva

Võhikkakar, *Galinsóga parviflora* Cav.

— Lehed kõik juurmised, kodarikuna; vars enamasti ühe nutiga; katelehed tõmbid; karvatutti ei ole; kõrgus 4—10 sm. 3—10. Murul, arul, kõige rohkem aedades

Kirikakrad (Maarja lill), *Béllis perénnis* L.

9. Kõik või ainult ülemised lehed vastakud 10

— Ainult alumised lehed vastakud, ülemised vahelduvad lehed suured, südajad, varrelised; nutid suured (4—40 sm laiad), longus; kõrgus 1—2 m; 7—10. Aedades ilutaimena

Päevalill, *Helianthus annuus* L.

10. Lehed terveservased, juurmised ja kodarikuna; õied ruuged, tugevast lõhnavad; vili karvatutiga. 6–7. Kultuurtaimena üksikutes aedades ;

Arnika, *Arnica montana* L.

- Lehe servad saagjad; kodarikku ei ole; õied kollased; viljal otsas 2–4 kidane harjas (283. joon.), mis sellepärast kergesti külge hakkab

Ruskmed, *Bidens* 102

283. j. 11. Keelõied kollased, ruuged või pruunikad 22

— Keelõied valged, punased või sinised 12

12. Lehed jagumatud, saagjad või terveservased 16

— Lehed sulgsed või sulglõhised 13

13. Õiepõhi ilma sõkallehtedeta 15

— Õiepõhi sõkallehtedega (284. joon.)¹⁾; lehed 2–3 korda sulgsed . . 14

14. Keelõisi 3–6, kõige rohkem 10, laia ümmarguse keelega (282. joon. b); putkõied valkjad

Raudrohud, *Achillea* 104

284. joon.

- Keelõisi palju, pika keelega (282. joon. b); kollased või valged; putkõied kollased; vili tiivutu, 4kandine või ümmargune

Karikakrad, *Anthemis* 104

15. Lehed 2–3kordselt sulgjagused, peaaegu niitjad; katelehed ühepikkused

Kummelid, *Matricaria* 105

- Lehed 1–2kordselt sulgjagused, pikkade, süstjate osadega; katelehed kumerad, mitte ühepikkused. Nutid ilma keelõiteta, tihedate kannastena. 7–9. Teede ääres, enamasti aga aedades ilutaimena

Soolikarohi, *Tanacetum vulgare* L.

16. Vili karvatutiga 17

— Vili ilma karvatutita; keelõied valged või kollased, putkõied kollased; õiepõhi ilma sõkallehtedeta; nutid üksikult

Jaanikakrad, *Chrysanthemum* 105

17. Üldkatte lehed ei ole ühepikkused, katusekivide-taolises korras . . . 19

— Üldkatte lehed peaaegu kõik ühepikkused 18

18. Vars mitme nutiga; katelehed karekarvased. 6–9. Ilutaim aedades

Hõbekakar, *Stenactis annua* Nees.

— Vars ühe nutiga. Tuntud sügisene ilutaim

Hilina aster, *Callistephus chinensis* Cass.

1) Joonisel on pahemalt poolt putkõied kõrvaldatud, et õiepõhjal asuvad sõkallehed paremini välja paistaksid. Nutt on pikuti läbi lõigatud.

19. Üldkätte lehed nahkjad, sisemised tihti laiad, valged või roosad; keelõisi ei tule ette

Kassikäpad (paganapead), *Gnaphalium* 103

- Üldkätte lehed rohelised, rohtjad; keelõied tulevad ette. 20

20. Keelõied ühes ringis, kroonlehed terveservased, sinikaslillad; lineaalsüstjad lehed vähe lihakad, paljad; vili pehme karvatutiga; katelehed tagasikäändunud. 7—9. Mererannal ja soolakal maapinnal, harva

Rand-aster, *Aster tripolium* L.

- Keelõied mitmes ringis, niitjad või ainult üheringised, kuid siis silmapaistmatud, vähe keeljad, 3lõhesed 21

21. Nutt ligi 1 sm pikk; keelõied 5lõhesed, peaaegu pütkjad, väga lühikesed, punakad

Vaagid, *Inula* 102

- Nutt 4—5 mm pikk; keelõied mitmeringised, kitsad, niitjad, valged või punased

Õnneheinad, *Erigeron* 102

22. Õiepõhi sõkallehtedega (võrdle 284. joon.), kuhikutaoline; katelehed 2 reas, lehed jagumatud, karekarvased, nagu varski; nutid suured; taim võrdlemisi kõrge. 8—10. Aedades ja ka metsistunud, harva

Päevakübar, *Rudbeckia hirta* L.

- Õiepõhi ilma sõkallehtedeta 23

23. Vili (mõnikord ainult keskmised) karvatutiga 24

- Kõik viljad ilma karvatutita, pehmeogased, kaarjalt kõverdunud; lehed enamasti jagumatud, terveservased; õied ruuge-kollased; nutid 3—5 sm laiad; taim karekarvane. 6—10. Aedades tihti

Saalilil, *Caléndula officinális* L.

24. Üldkätte lehed mitme reana, kattudes katusekividena; lehed enamasti jagumatud, alumised pole kunagi pikavarrelised . 25

- Üldkätte lehed 1 reana, alusel tihti välisupega (285. joon.); lehed tihti sulised või sulglõhised, juurmised mõnikord pikavarrelised; vili karvatutiga.

285. j.

Ristirohud, *Senécio* 105

25. Üldkate kollastest või ruugetest kuivadest lehekestest; lehed viltjad. 7—10. Kuivadel kinkudel, teede ja metsade äärtel, harva

Harilik käokuld, *Helichrysum arenarium* D. C.

- Üldkate rohelistest rohtjatest lehekestest 26

26. Keelõisi 5—8, pikemad kui katelehed; nutid igakülgsed, püstise kobarana; tolmukotid ilma lisemeta. 7—9. Kuivadel kinkudel, tihti

Kuldviits, *Solidágo virga aurea* L.

- Keelõisi palju, hulga pikemad kui keskmised õied; tolmukotid lisemega; karvatutü alusel karvja lõhestunud krooniga piiratud; nutt kuldkollane, ligi 2 sm lai; lehed südajad, varreümbrised; vars viltjas. 8—9.

- Kraavides, aasadel, harva

Kirbuvaak, *Pulicária dysentérica* Gärtn.

27. Kõik õied keeljad (282. joon. a) 40
 — Kõik õied putkjad (282. joon. b) 28
 28. Lehed pole ogahambused 35
 — Lehed ogahambused 29
 29. Õied punakad või sinikad 30
 — Õied kollased või kollakasvalged; sisemised ja välimised katelehed
 lihtsate ogadega, kahvatanud

Ohakad, *Cirsium* 106

30. Lehed soonte kohalt valkjate plekkidega, marmorjad, läikivad, servast
 kollas-ogane; õied verevad. 7—8. Aedades ilutaimena, vahest ka metsistunult
Maarja ohakas, *Silybum marianum* Gaertn.
 — Lehed ühevärvised, rohelised 31

31. Õied punakad 32
 — Õied sinised või sinivioletid; nutid alusel ilma üldkatteta, kerajad,
 liitunud mitmest väikesest üheõiesest nutist, mis tiguks isekattega
 ümbritsetud; tolmukotid sinised; õiekroon valkjas; lehed sulgjagused,
 alt valgeviltjad. 6—8. Aedades, mõnikord ka metsistunud

Mesiohakas, *Echinops sphaerocephalus* L.

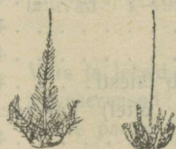
32. Õiepõhi servast hambuste lohukestega, mis mesilaste kärjena näivad;
 vars vähe villane, laskuvate leheservadega laialt tiivulised; nutid üksikult,
 suured. 7—8. Harimatul maapinnal, tee ääres, kohati tihti

Kroonohakas, *Onopordon acanthium* L.

- Õiepõhi ilma kärgjate lohukesteta, sõkallehte-
 dega 33

33. Karvatutt sulgsetest karvadest (286. joon.).

Ohakad, *Cirsium* 106

286. j. 287. j. — Karvatutt lihtsatest või hambustest karvadest
 (287. joon.) 34

34. Karvatuti udemed täiesti üksisteisest lahutatud, mispärast nad maha lan-
 gevad üksikult; üldkate tihe, punakas; lehed teravsaaigjad, ilma ogadeta.
 7—9. Aasadel, võsastikus, harva **Paskhein, *Serratula tinctoria* L.**

- Karvatuti udemed all kokkukasvanud ringina (287. joon.), mispärast nad
 kõik korraga maha langevad; katelehed vähe laiuvad; lehed ohakjad
Karuohakad, *Carduus* 107

35. Lehed juurmised või vahelduvad 36
 — Lehed vastakud, kõige vähemalt alumised; õied punakad; vili karva-
 tutiga; lehed käpjad, 3—5jagused, harva jagumatud. 7—9. Jõgedel
 kallastel, niisketes võsastikkudes, harva

Vesikanep, *Eupatorium cannabinum* L.

36. Lehed jagumatud 39
 — Lehed sulgsed, sulglõhised või hõlmised 37
 37. Katelehed kuivnahkja või sugajalt narmastunud mustja või pruuni lise-
 mega; servaõied tihti suuremad

Jumikad, *Centaurea* 108

- Katelehed ilma kuivnahkja lisemeta 38
 38. Õied verevad; lehed paljad, harvade karvadega või vähe takerkarvased,
 süstjad, terveservased või vähe hambused, alumised varrelised, ülemised
 varretud; nutid kannasena. 7—8. Turbarabadel, heinsoodel, harva (Nissi)

Soojumikas, *Saussurea alpina* D. C.

- Õied pole kunagi verevad, vaid kollakad, valkjad, pruunikad, pöörisena
 või kobarana; nutid väikesed, hernesuurused, peaaegu kerajad; vars ja
 lehed karvased, tihti valgeviltjad

Pujud, *Artemisia* 103

39. Õied kollakasvalged, pruunid või ruuged; vars ja lehed karvased, tihti
 valgeviltjad, katelehed villased, rohtjad või ainult servast kuivnahkjad;
 nutid 5nurgased

Paganapead, *Filago* 103

- Õied punakad, sinised või violetid, katelehed otsast haakjalt kõverdu-
 nud, mispärast nad kergesti riiete jne. külge kinnituvad; lehed suured,
 ümmargused

Takjad, *Lappa* 108

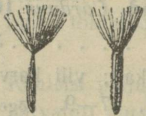
40. Õied punased, sinised või violetid 51
 — Õied kollased või ruuged 41
 41. Varrel kõige vähemalt üks leht 45
 — Lehed juurmised 42
 42. Karvatutt lihtsatest karvadest (289. joon.) või puudub täiesti . . . 44
 — Karvatutt sulgsetest (kõige vähemalt keskmistel õitel) karvadest
 (286. joon.) 43
 43. Õiepõhi sõkallehtedega; lehed harjaselised; karvatutt treane;
 vars kangekarvane. 7—9. Muruplatsidel, tihti

Põrsahein, *Hypochoeris radicata* L.

- Õiepõhi ilma sõkallehtedeta **Seanupud, *Leontodon* 109**

44. Vili pika nokaga, mispärast karvatutt näib varrelisena (288. joon.);
 288. j. vars õõnes, piimmahlaga **Võililled, *Taraxacum* 109**

a b
289. joon.

- Vili ilma pika nokata, sellepärast karvatutt varretu
 (289. joon.) 47

45. Karvatutt sulgsetest karvadest (286. joon.) . . . 49

- Karvatutt lihtsatest karvadest (289. joon.) või see
 puudub koguni. 46

46. Karvatutt puudub; nutid väikesed, vähe-õiesed; katelehed ühe reana, ühepikkused, alusel mõne lühema lehekesega; alumised lehed kanneljad, väga suure otsmise tippega, ülemised süstjad, kõik nurgeliselt hambused. 6—8. Võsades, aedade ääres, tihti

Linnukapsas, *Lámpsana commúnis* L.

— Karvatutt olemas 47

47. Vili nokaga, sellepärast karvatutt pikavarrene (288. joon.); nutt väheste õitega (enamasti alla 15); vili kokkusurutud

Salat, *Lactúca* 109

— Vili ilma nokata, vahest ainult ülevalt vähe peenem; lehed ogahambused; vili kokkusurutud

Pimohakad, *Sónchus* 110

48. Vili ülevalt ahenenud (289. joon. a); üldkate 2reane, harva katusekivide-taoliselt; karvatutt lumivalge ja painduv (ainult soo-koertubakal võidunud valge)

Koertubakad, *Crépis* 110

— Vili alt ahenenud, keskelt ülemise otsani ühejamedune (289. joon. b); üldkate katusekivide-taoliselt, harva 2reane; karvatutt võidunud-valge, painutamisel murduv, rabe

Hunditubakad, *Hierácium* 111

49. Vars ja lehed tikjaskarvased, haakjad; lehed hõlmised, hambused; karvatuti sulekesed ei ole üksteisest läbi põiminud; välised katelehed laiuvad. 7—9. Tee ääres, aasadel, kohati tihti

Mõrkjas, *Pieris hieracioides* L.

— Vars ja lehed paljad või villased, mitte kunagi tikjaskarvased; lehed terveservased; karvatuti sulekesed üksteisest läbi põiminud (küpse vilja tähele panna!) 50

50. Katelehed ühereased, ühepikkused, peaaegu sama pikad kui õied; nutid vaevalt 3 sm laiad; õied kollased; tolmukoti putk ülevalt mustjas-pruun. 5—7. Aasadel, niitudel, kraavikallastel, tihti

Pimjuur, *Tragópógon praténsis* L.

— Katelehed mitmereased, tõmbid, kattes üksteist katusekividena; üldkate tihti villane; lehed jagumatud; vars lihtne, enamasti ühe nutiga; õied helekollased. 5—6. Niitudel, harvades metsades, kohati

Madal mustjuur, *Scorzonéra húmilis* L.

51. Karvatutti ei ole, selle asemel ainult mõned soomusekesed; katelehed 2reased, välimised 5 laiuvad; nutid helesinised, harva valged; ülemised lehed süstjad, laia alusega peaaegu varreümbrised. 7—8. Aedades, vahel ka metsistunud

Sigur, *Cichórium intybus* L.

— Karvatutt olemas, võidunud-kollane; karvad lihtsad; vili kokkusurutud, ülevalt vähe ahenenud; lehed süstjad, alusel südajad, peaaegu varre-ümbrised, terveservased või hambused, alt valkjamad, hallikasrohelisted.

6—7. Üksikutes kohtades Saaremaal

Piimikas, *Mulgedium sibiricum* Less.

1. **Õnnehein, *Frigeron* L.**

Keelõied punakad, katelehed laiailulatuivad; vars enamasti punakas, samuti nagu lehedki karekarvased. 6—9. Liivastel platsidel, teede ääres, tihti

Jaani õ., *E. acer* L.

Keelõied enamasti võidunud-valged, katelehed vähe eemaleulatuivad; nutte õige palju, 4—5 mm pikad; vars roheline; lehed harjasripsjad.

6—10. Kruusastel kallastel, harimatul maapinnal, tihti

Kanada õ., *E. canadensis* L.

2. **Vaagid, *Inula* L.**

1. Sisemised katelehed otsast laiad, mõlajad, välimised puulehe-taolised; lehed alt viltjad; nutid 6 sm laiad; kõrgus 1—1,5 m. 7—8. Aedades ja metsistunud

Aedr., *I. helénium* L.

— Sinised katelehed teravad, kõik süstjad või lineaalsed; keelõied keskmistest palju pikemad; ülemised lehed südaja alusega, varreümbrised. 2

2. Vars ja lehed peaaegu paljad (harva lühikarvased); välimised katelehed sisemistest lühemad; vili paljas. 6—8. Kuivadel aasadel, metsaservadel, harva

Pajuv., *I. salicina* L.

— Vars ja lehed takerkarvased; välimised katelehed sama pikad kui sisemised; vili karvane. 7—9. Niisketel aasadel, võsastikus, kallastel, harva

Inglise v., *I. británnica* L.

3. **Ruskmed, *Bidens* L.**

Nutid longus, enamasti keelõitega, kuldkollased; lehed jagumatud, varretud. 8—10. Kraavides, tiigikallastel, soodes, tihti

Longus ruse, *B. cernuus* L.

Nutid püstised; lehed tumerohelisted 3—5jagused, harva jagumatud; välimisi katelehti 5—8; nutt kõige vähemalt sama kõrge kui lai, enamasti väheõiene, kollakaspruun; keelõied esinevad harva. 7—10. Niisketel kohtadel, jõekallastel, linaligudes, tihti

Kolmisruse, *B. tripartitus* L.

4. Paganapead, *Filago* L.

1. Nutid 10—30viisi ümmargustes kerades (290. joon.); katelehed karvased, kiiljad, teravad; vars harkjas. 7—9. Põldudel, kinkudel, mäekallakutel, tihti

Saksa p., *F. germanica* L.

— Nutid 2—7viisi kerades; katelehed tõmbid.

2. Vars kobarana või pöörisena harunenud (292. joon.); katelehed kiilitud, väljast tihevillased, kõige välimised lineaalsed. 7—9. Kuivadel savikatel või lubjarikastel väljadel, harva

Põldp., *F. arvensis* L.

- Vars harkjas (291. joon.); katelehed kiiljad, otsast kollakad, välimised munajad. 7—9. Nagu eelmine

Väike p., *F. minima* Fries

290. joon.

291. j.

292. j.

5. Kassikäpad, *Gnaphalium* L.

1. Nutid valged või roosad; isaõied isetaimedel; vars lihtne; taimel tihti võsundid; kõrgus 7—20 sm. 5—7! Liivakinkudel, nõmmedel, kuivades harvades metsades, tihti

Harilik k., *G. dioicum* L. (*Antennaria* d.)

— Nutid pruunikad, kollakad või kollakasvalged. 2

2. Nutid keradena, mis lehtedega ümbristatud (294. joon.); katelehed pruunikaskollased; vars laiunud, alt oksine; taim valgevillane või harva paljas. 6—10. Niiskeis paigus, kallastel, kuivanud kraavides, tihti

Raba-k., *G. uliginosum* L.

293. j.

294. j.

- Nutid peataolises või kobarjas õisikus (293. joon.); katelehed katusekividena, välimised $\frac{1}{3}$ nuti pikkusest; vars püstine; keskmised lehed alumistest lühemad; taim siidviltjas. 7—9. Kuivades metsades, kinkudel, võsastikus, harva

Mets-k., *G. silvaticum* L.

6. Pujud, *Artemisia* L.

1. Õiepõhi pikakarvane; nutid peaaegu kerajad 4
— Õiepõhi paljas, nutid piklik-kerajad 2
2. Lehed lumivalge-viltjad või viimaks paljad; lühikeste, kitsaste tipetega; nuti servaõied tolmukate ja emakatega; nutid piklikud, viltjad; õied kollased. 9—10. Mererannal, väga harva (Saaremaal)

Merip., *A. maritima* L.

— Lehed ei ole kõige vähemalt pealtpoolt valgeviltjad; servaõied ainult emakatega; lehed alusel kõrvused. 3

3. Lehed lihtsulgsed, laiade, sügavalt sämpunud tipetega, alt valgeviltjad; nutid piklik-munajad, väljast viltjad. 7—9. Aedade, teede ääres, kinkudel, tihti

Harilik p., *A. vulgaris* L.

— Lehed 2—3 korda sulgsed, lineaalsete tipetega, csiteks siidkarvased, pärast paljad; nutid kerajad või munajad, vähe punakad; katelehed väljast paljad; taim lamavate mitte õitsvate, aga tõusvate õisikandvate vartega. 8—9. Tee ääres, kinkudel, väljadel, tihti

Põldp., *A. campestris* L.

4. Lehed ja vars siidviltjad, lehed süstjate, tõmpide tipetega, alusel kõrvutud; välimised katelehed viltjad; õiekroon helekollane. 7—9. Kinkudel, prüghunnikutel, iseäranis mere läheduses, harva

Koirohi, *A. absinthium* L.

— Lehed paljad, lineaalsete tipetega; vars karvane; nutid hernesuurused; välimised katelehed paljad; õied kuldkollased. 9—10. Kuival soolasel maapinnal, väga harva (Haapsalus, Saaremaal, Padisel)

Kaljup., *A. rupéstris* L.

7. Raudrohud, *Achillea* L.

Lehed sulgjagused, äärjoonelt süstjad kunni lineaalseni, otsas hambuse keskosaga; sulglehekosed pikliksüstjad, 2—3lõhesed või sulgsed, 5lõhesed; õied valged. 6—10. Teede ääres, nurmedel, karjamaadel, tihti

Raudrohi (verihein), *A. millefolium* L.

Lehed jagumatud, alusest keskkohani väikeste, tihedate, ülevalpool keskkoha sügavamate ja kaugemate saagiate hammastega; nutid vaevalt 1,5 sm laiad; õied valged. 7—9. Jõgede kallastel, heinsoodel, pöösastes, harvemini

Sapirohi (soo-raudrohi), *A. ptármica* L.

8. Karikakrad (ärtsed), *Anthemis* L.

1. Keelõied kollased, harva puuduvad; lehetippped vähe saagjad; sõkallehed kitsad, rombjad; vili kitsastiivune, peaaegu 2terane. 6—9. Kinkudel, kesadel, tee ja põlluaartel, tihti

Kollane k., *A. tinctoria* L.

— Keelõied valged 2

2. Sõkallehed lineaalsed, harjaselised; õiepõhi piklik, kuhikutaoline; katelehed otsast vähe püsti; vili peaaegu ümmargune; taim vähe karvane. 6—10. Põldudel, aedade ja teede ääres, tihti

Halsev k., *A. cótula* L.

— Sõkallehed teritatud ja ogaotsaga; katelehed otsast tagasipaindunud; taim üsna paljas. 5—10. Põldudel, tee ääres, tihedamini

Valge k., *A. arvensis* L.

9. Kummelid, *Matricária* L.

1. Õiepõhi kumer või poolkerajas, säsikas; lehetipped niitjad, alt soonilised; villi pikkade servadega; taim lõhnatu. 6—10. Valjadel, tihti

Kesalill (vareslill), *M. inodóra* L.

(*Chrysánthemum inodórum* L.).

- Õiepõhi kuhikuna, õõnes (295. joon.); taim kange lõhnaga . . . . . 2.

2. Keelõied puuduvad; nutt rohekas-kollane; putkõied 4hambased. 6—8. Teedel, õuedes, kohati tihti

Lõhnav kummel (ubinhein), *M. discoidéa* D. C.

(*Chrysánthemum suaveolens* Aschers.).

- Keelõied olemas; putkõied 5hambased. 5—8. Põldudel, enamasti savisel maal, harva

Teek., *M. chamomilla* L.

(*Chrysánthemum ch.* Bernh.).

10. Jaanikakrad, *Chrysánthemum* L.

- Keelõied kollased; õieraag üleval; jäme; taim paljas, siniroheline. 7—10
Põldudel, harva

Harilik j., *Ch. ségetum* L.

- Keelõied valged; alumised lehed pikavarrelised, täkilised, ülemised varretud; vars enamasti ühe nutiga. 6—10. Niitudel, tihti

Niidu-j. (härjasilm), *Ch. leucánthemum* L.

(*Leucánthemum vulgáre* Lam.)

11. Ristirohud, *Senécio* L.

1. Üldkate alusel üksikud (vahest ainult 1—2) väikesed lehekesed (välis-
tupp); katelehed otsast täpilised 3

- Üldkate alusel ilma välistupeta; katelehed ei ole otsast täpilised . . . 2

2. Vars pihkane, takerkarvane, jäme, õõnes, ülevalt oksine, tihedalt lehis; lehed peaaegu varreümbised, süstjad; õied kuld kollased. 5—7. Turba-
soodes, kallastel, kohati

Raba-r., *G. palúster* D. C.

- Vars võrkjas-villane või vahest paljas, lihtne, ülevalt vähem lehis; alumised lehed ahenevad vähehaaval lehevarreks, terveservased või vähe täkilised; üldkate peaaegu paljas; õied helekollased, sigimik karvane. 5—7. Kinkudel, iseäranis lubjasel pinnal, harva

Põld-r., *S. campéster* D. C.

3. Lehed jagumatud 7

- Lehed sulglõhised või sulgjagused 4

4. Keelõied puuduvad (296. joon.); ülemiste lehtede kõrvune alus varreümbine; välistupp enamasti 10lehene. 4—10. Haritud maapinnal umbrohuna, tihti

Harilik r., *S. vulgáris* L.

296. j.

- Keelõied olemas, mõnikord lühikesed ja tagasikäärduvad 5

297. joon.

5. Keelõied lamedalt laiuvad (297. joon.); alumised lehed kanneljad, sulgjägused, suurte otsmiste osadega, ülemised sulgjägused, peaaegu püstiste laiuvate tipetega; nutid kaunis tihedates püstoksistes kannastes. 7—9. Lagedatel kinkudel, kuivadel aasadel, harva

Voolme-r., *S. jacobaea* L.

- Keelõied tagasikäärduvad, harvasti (päikesepaistel ja enne tolmlemist) lamedalt laiuvad 6

6. Taim näärmetega, pihkane; välistupp hõre, pool nii pikk kui katelehed; vili karvane, viimaks paljas. 6—10. Liivastel väljadel, mererannal, väga harva (Lõuna-Eestis)

Pihkane r., *S. viscosus* L.

- Taim kohati villkarvane, viimaks paljas, ilma näärmeteta; välistupp kokkusurutud, vaevalt $\frac{1}{6}$ katelehtede pikkusest; nutid väikesed; vili lühikarvane. 6—8. Liivased metsad ja väljad, väga harva (lõunapoolses osas)

Mets-r., *S. silvaticus* L.

7. Keelõisi 10—20; välistupp 10lehtene, pool nii pikk kui katelehed; lehed piklikud, teravsäägjad. 7—8. Soo-aasadel, niiskeis võsa-tikes, harva

Soo-r., *S. paludosus* L.

- Keelõisi enamasti 5; välistupp 3—5lehtene, üldkate 10—20lehtene; lehed alt lühikarvased jämedamate ripsjate hambaotstega; keskmised ja ülemised lehed ahenevad tiivuseks varreks; mis alusel kõrvjalt laiub. 7—8. Mägistes metsades, väga harva (põhjapoolses osas)

Võsa-r., *S. nemorensis* L.

12. Ohakad, *Cirsium* L.

1. Õied kollakasvalged (väga harva verevad); nutid otsmised, kokkukuhjunud, suurte valkjaskollaste lehtedega ümbritsetud; lehed varreümbrised; taim kollakasroheline. 7—9. Vesistel aasadel, allikapealsetel, kaunis tihti

Seakapsas (jaeleht), *C. oleraceum* Scop.

- Õied verevad, harva valged (aga mitte kollased) 2

2. Lehepind ülevalt paljas või lühikarvane, kuid mitte väikeste ogadega kare. 3

- Lehepind peenikeste ogadega kaetud; lehed alt õhukeselt hallviltjad, põigiti lehetipetega vähe nagu käharad, enam või vähem varrel laskuvad; oksid enamasti palju, kaarjalt tõusvad; nutid munajad või piklikud; vili magujas, kastanipruun. 6—9. Teede ja aedade ääres, harimata põllul, tihti

Tullo., *C. lanceolatum* Scop.

3. Vars laskuvate lehtede servadega astel-tiivune (mõnikord ainult alt või ülevalt), üleni lehis, võrkjalt viltjas, nagu lehedki; nutid väga lühivarrelistes kerades. 7—9. Heinsoodes, kraavides, tihti
Soo-o., *C. palustre* Scop.
- Vars pole mitte tiivune, sest et lehed mitte sugugi või ainult vähe laskuvad 4
4. Vars väga lühike (kõige rohkem 20 sm), enamasti ühenutine; lehed kodarikuna, ahenedes tiivuseks varreks, peaaegu 3lõhete tipetega; nutid suured, lühivarrelised või täiesti varretud. 7—9. Kuivadel kinkudel, iseäranis paekaldal, kohati tihti
Varretu o. (äiavarvas), *C. acule* All.
- Vars 30—125 sm kõrge . . . . . 5.
5. Õiekrooni ääris aluseni 5lõhene; tolmukaniidid peaaegu paljad; nutid väikesed, aga palju; lehed mõnikord vähe laskuvad, jagumatud või sopiliselt sulglõhised, enamasti laineliselt-käharad; vars oksine, peaaegu paljas. 7—9. Põldude, teede ääres, prügiühnikutel, tihti
Põldo., *C. arvensis* Scop.
- Õiekrooni ääris ainult keskkohani 5lõhene, tolmukaniidid karvased; vars 1—4nutine, mitmelehine; lehed alt lumivalge-viltjad, ülevalt paljad, pikalt teritunud, jagumatud või keskmised sulglõhised; õitsvad nutid vaevalt 5 sm pikad. 7—8. Niisketel heinamaadel, võsastikus, harva
Villo., *C. heterophyllum* All.

13. Karuohakad, *Cárduus* L.

1. Katelehed ülevalpool alust vähe sämpunud, mispärast nad pisut tagasi-käändunud, kõik torkavad; nutid üle 3 sm laiad, üksikult, longus; lehed sulgjagused, mõlemalt küljelt rohelised, karmid. 7—9. Aedade ääres, kinkudel, metsaservadel, tihti
Longus k., *C. nutans* L.
- Katelehed pole sämpunud, püstised või tagasihoodunud; munajad või ümmargused nutid kõige rohkem 2 sm laiad; vars käheralt tiivuline . . . 2
2. Lehed sügavalt sulglõhised, mõlemalt poolt rohelised, kaunis pika- ja kareogased; nutid enamasti üksikult, lühivarresed. 6—9. Teede ja põldude ääres, iseäranis savisel pinnal, harvemini
Harilik k., *C. acanthoides* L.
- Lehed sopiliselt sulglõhised, alt õhukeselt viltjad, kaunis lühi- ja pehmeogased; nutid enamasti kokkukuhjunult. 7—9. Aedade ääres, võsastikus, tee serval, tihti
Kähar k., *C. crispus* L.

14. **Takjad, Láppa** Lam.

1. Katelehed ühevärvised, rohelised, paljad, haakjate otstega, pikemad kui õied; nutid kannasena. 7—8. Prügihunnikutel, aedade ääres, harva

Suur t., *L. officinális* All.

— Sisemised katelehed otsast punakad 2

2. Sisemised katelehed tõmbid, lühikese sirge ogaotsaga; üldkate tihedalt võrkvillane; nutid kannasena. 7—9. Tee ja põllu äärtel, prügihunnikutel, tihti

Vilt., *L. tomentósa* Lam.

— Kõik katelehed otsast haakjad; nutid kobarana, kaunis väikesed (1 sm laiad), enamasti vähe villased; õied pikemad kui katelehed; vili pea-aegu sile, alt vähe põikkortsuline. 7—8. Prügihunnikutel, tänavatel, mitte just harva

Välke t., *L. minor* D. C.

15. **Jumikad, Centauréa** L.

1. Kõik lehed sulglõhised või sulgjagused, tipped süstjad; nutid üksikult varre otsas, üle 2 sm pikad; karvatutt sama pikk kui vili; üldkate kerajas; õied tumeverevad. 7—9. Kuivadel kinkudel tee ääres, kaunis tiht

Pöldj., *C. scabiósa* L.

— Lehed jagumatud või ainult alumised sulglõhised, keskmised ja ülemised ikka terveservased 2

2. Servaõied sinised; katelehed otsast ja servast kuivnahkjad, narmastunud, otsmised narmad tihti laiemad (298. joon.); lehed lineaalsüstjad, alumised hambused või 3jagused. 7—9. Vilja hulgas, põllul, tihti

298. j.

Rukkilill, *C. cyanus* L.

— Servaõied punakad; katelehed selgesti lahutatud, jagumatud või narmastunud lisemega; otsmised narmad pole laiemad 3

3. Katelehtede lise kaarjalt tagasikäändunud, naaskeljalt, sulgjalt narmastunud, 3 sisemise rea lisemed üle välimiste ulatuvad; nutid munajad. 7—9. Aasadel, metsa äärtel, harva

Austria j., *C. austriaca* Villd.

— Katelehtede lise püstine, süstjas või ümmargune 4

4. Karvatutt $\frac{1}{3}$ vilja pikkusest; lise süstjas, enamasti mustade, harjasetaliste narmastega, mis kaheli sama pikk kui keskosa; servaõied pole suuremad kui teised. 7—9. Kinkudel, kuivades rohurikastes metsades, harva (Väana)

Must j., *C. nigra* L.

— Karvatutti ei ole; lise ümmargune, suur (299. joon.), kattes katelehti, pruunikas, kumer, ülemised terveservased või vähe lõhestunud, alumised sugajalt narmastunud; alumised lehed tihti sopilised või sulglõhised. 6—9. Kangrutel, arul, tee-äärtel, tihti

299. j.

Aruj., *C. jacéa* L.

16. Seanupud, *Leontodon* L.

Vars enamasti mitmenutine; nutid enne puhkemist püstised, nende vars vähehaaval jämenev, ülevalt soomustunud; karvatuti ebemed sulgsed; lehed enamasti sopiliselt sulglõhised. 7—9. Heinamaadel, karjamaadel, tihti

Sügisene s. *L. autumnalis* L.

— Vars alati 1nutine, kõige rohkem 1—2 soomusja lehega; nutid enne puhkemist longus, tõlbjad; lehed ja vars enamasti lõhestunud karvadest kare; lehed hambused või sulglõhised. 6—9. Nagu eelminegi

Kare s., *L. hispidus* L.

17. Võililled, *Taraxacum* Juss.

1. Nuttide välimised katelehed kinnisurutud, munajad; vili kollakasvalge; lehed sinirohelised, lineaalsüstjad, hambused või peaaegu terveservased; vahel sopiliselt sulglõhised. 4—5. Heinsoodel, vesiliiivasel pinnal, harva

Soo-v., *T. paludosum* Scop.

— Nuttide välimised katelehed pole mitte kinni surutud, vaid laiuvad või tagasikäändunud 2

2. Välimised katelehed munajad või süstjad, laiuvad, sisemised otsa lähedal väikese sarvekesega või näsaga; vili helehall või pruunikaspunane; nutt 1—2 sm lai; lehed sügavalt sulgjagused. 5—8. Lagedatel kinkudel, aasadel, teede ääres

Aas-v., *T. laevigatum* D. C.

— Välimised katelehed lineaalsed või lineaalsüstjad, tagasikäändunud, sisemised enamasti ilma näsata; vili helepruun; lehed kummalgi pool 3—6 tagasipöördunud lõiguga (300. joon.). 4—9. Murul, aasal, teede ääres, tihti

Harilik v., *T. officinale* Wigg.

300. joon.

18. Salatid, *Lactuca* L.

1. Vars õõnes, roheline; lehed paljad, õrnad, sulgjagused, ümmarguste nurkhambuste tipetega, suurte otsmiste osadega, tiivulise varreümbrise lehevarrega; nutt õõiene; õis kollane; vili 2—3 korda sama pikk kui nokk. 7—8. Prügihunnikutel, lehtmetsades, harva

Jäness., *L. muralis* Less.

— Vars sässikas, enamasti kollakasvalge; lehed karmid; vili sama pikk kui nokk 2

2. Lehed enamasti kaalus, paljad, alt kesksuone kohalt siledad, harva ogased, südaja alusega varreümbrised; nutid kannasena. 6—8.

Aiataim, köögitaime

Söögis., *L. sativa* L.

- Lehed peaaegu otsekohesed, enamasti sopiliselt sulglõhised; nutid pööriseana, alt kesksone kohalt ogased, noolja alusega varreümbrised; vili kitsa randiga, pruunikashall. 7—9. Prügihunnikutel, aedade ja teede ääres, väga harva

Metsik s., *L. scariola* L.

19. Piimohakad, *Sónchus* L.

1. Vars alt enamasti lihtne; üldkate tihedalt näärmekarvane; lehed alusel ümmardunud kõrvakestega; kannas nagu üldkategi kollakate näärmekarvadega, harvemini paljas, vähenutine; vili pruun. 7—10. Põldudel, niisketel aasadel, tihti

Põld-p., *S. arvensis* L.

- Vars enamasti oksine; üldkate paljas või valgekiudne, harva vähe näärmekas 2

2. Lehed pehmed, ogaotsaliselt hambused, alusel nooljad; vili peenikeste põikortsudega; õiekroon helekollane, alt verev. 6—10. Põldudel, prügi-hunnikutel, tihti

Päris-p., *S. oleráceus* L.

- Lehed karedad, torkavate hammastega, alusel südajad; vili pole põik-kortsuline; õiekroon päriskollane. 6—9. Nagu eelminegi

Kare p., *S. asper* All.

20. Koertubakad, *Crépis* L.

1. Karvatutt kollakas või võidunudvalge, tikjas ja rabe; ülemised lehed munaiad, südaja alusega varreümbrised, pikalt teritunud; üldkate näärmekarvane, harva paljas; vili 10servane. 6—8. Niisketel aasadel, soodel, harva

Soo-k., *C. paludósa* Moench.

- Karvatutt lumivalge, pehme ja paindub 2

2. Vars ladvani lehis 3

- Vars lehitu, mitmenutine (10—30); nutid väikesed, kobarana või pööriseana; kõik lehed juurmised, süvahambused; õied helekollased. 5—7. Lagedatel kinkudel, kuivadel arudel, tihti

Tõmpjuurene k., *C. praemórsa* Tausch.

3. Vili küpsenult 20servane; katelehed ja nuti varred näärmekarvased; keskmised lehed nõrgalt südajad, varreümbrised; taim mitmeaastane, 60—100 sm kõrge, lühikarvane või paljas. 6—8. Niisked aasad, väga harva (Saaremaa)

Pehme k., *C. succisifólia* Tausch.

- Vili 10—13servane; taim 1—2aastane 4

4. Välised katelehed enam-vähem laiuvad 5

— Välised katelehed kokkusurutud; lehed enamasti paljad, noolja alusega varreümbrised, mururohelised; katelehed väljast hall-udejad, vahel näärmekarvased; nutid väikesed 1—1,5 sm laiad. 6—9. Põldudel, karjamaadel, harva

Roheline k., *C. virens* Vill.

5. Juurmised lehed vastu maapinda surutud, sulglõhised või hambused, teised lehed enamasti jagumatud, lineaalsed, nooljad, servast kokkukäärduvad; sisemised katelehed seest karvased; taim hallikasroheline. 5—9. Kuivadel aasadel, liivastel põldudel, varemetel, vanadel õlekatustel, tihti

Liiv-k., *C. tectorum* L.

— Lehed kõik lamedad, äärest mitte kokku käärduvad, kõrvja, aga mitte noolja alusega vähe varreümbrised; katelehed seest surutud siidkarvased; vili 13servane, kollakas. 6—8. Niitudel, tee- ja põlluservadel, harva

Kaheaastane k., *C. biennis* L.

21. Hunditubakad, *Hieracium* L.

1. Kõik lehed juurmised, kodarikuna, harjaskarvased; taim 8—30 sm kõrge, võsunditega; katelehed hallviltjad ja kangekarvased. 5—9. Teede ääres, karjamaadel, tihti

Karyane h., *H. pilosella* L.

— Lehed ka kõrgemal varrel; taim 30—100 sm kõrge 2

2. Vars ilma juurmiste lehtede kodarikuta, tihedalt lehis, ülemised oksad sarikana; lehed varretud, süstjad kunni lineaalseteni; katelehed tagasikõverduvad. 7—9. Teede ääres, tänavatel, luidetel, tihti

Sarik-h., *H. umbellatum* L.

— Vars juurmiste lehtede kodarikuna, peale selle varrel veel 1—6 lehte . 3

3. Kodarikus palju pehmeid lehti, tagasikäändunud hammastega, peale selle 1—2 varrel seisvat lehte; katelehed enam-vähem näärmelised; vars mitmenutine. 5—9. Metsades, varemetel, harva

Müür-h., *H. murorum* L.

— Kodarikus vähe lehti, ettepoole hoiduvate hammastega; varrel 3—6 lehte; välimised katelehed mustanäärmelised; õied kuld kollased. 6—7. Metsades, võsastikus, harva

Liht h., *H. vulgatum* Fr.

Peale nende hulk (üle 20) liike, mille eraldamine nõuab tarvilikku uurimist; ka on siin palju baste.

Üheidulehelised, *Monocotyleae*.

Kõrrelised, *Gramíneae*.

301. j. 302. j. 303. j.

I. Pähik varretu või väga lühivarreline, peatelje järkmel, sünnitades lihtsa otsmise pea (301. joon.)

Päised kõrrelised 112

II. Pähikud mitmekaupaga lühikestel oksistel varrel, sünnitades kokkusurutud peataolise pöörise, mida võib tihti ainult õisiku painutamisel tähele panna (302. joon.)

Pöörispäised kõrrelised 112

III. Pöörise oksad pikemad ja sellepärast pöörise laiuv, mitte peataoline (303. joon.)

Pööriskõrrelised 113

A. Päised kõrrelised.

1. Igal peatelje järkmel 2—4 pähikut üksteise kõrval 5
— Igal peatelje järkmel ainult 1 pähik 2

2. Pähik kitsama küljega peatelje poole pöördunud, 1 liblega (ainult otsmised pähikud 2 liblega)

Raiheinad, *Lólium* 117

— Pähik laiema küljega peatelje poole pöördunud, kõik 2 liblega . . . 3

3. Pähik 2õiene; libled naaskeljad, 1 soonega, anduriga (kiiliga). 5—6.
Põldudel harituna

Rukis, *Secale cereale* L.

— Pähik 3—8õiene; libled süstjad või munajad, mitme soonega. . . . 4

4. Pähik magujas; libled munajad, terava anduriga. 6—7. Põldudel, kõrsviljana

Harilik nisu, *Triticum vulgare* Vill.

— Pähik pole magujas; libled süstjad, nõrga anduriga; taim võsunditega.

6—8. Põldudel umbrohuna

Orashein, *Agropyrum répens* P. B.

5. Pähik enamasti 3õiene; sõklad ohtetud; lehed kanged, torkavad. 7—8.
Liivastel kinkudel mere lähedal, tihti

Vareskaer (liivrohi), *Elymus arenarius* L.

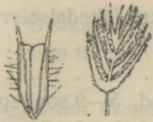
— Pähik 1õiene, ohtega; lehed pehmed, lamedad

Odrad, *Hórdeum* 117

B. Pöörispäised kõrrelised.

1. Iga pähik 2- kuni mitmeõiene, alusel sugaja kattega (305. joon.). 6—8.
Karjamaadel, heinamaadel, tihti

Sugapead, *Cynosurus cristatus* L.

304. j. 305. j.

— Pähik lõiene, alusel ilma sugaja katteta (304. joon.). 2

2. Sõklad alusel pikkade karvadega; õied ohtetud; pöörispead valkjad; lehed enamasti käärdunud. 7—8. Mererannal

Luidekaer, *Ammophila arenaria* Link.

306. j.

— Sõklad alusel ilma karvadeta, õied ohtega 3

3. Lipli 4, mõlemad alumised isepikkused, ülemised ohtega (306. joon.); tolmukaid 2; taim kuivanult lõhnav. 6. Aasadel, nurmedel, harva

Maarjahein, *Anthoxanthum odoratum* L.

— Lipli 2 4

4. Libled peaaegu keskeni kokku kasvanud (307. joon.); pähikud vähehaaval ülespoole ahenevad, teravad; õisik lühike ja paisunud; kõrs püsti. 5—7. Arudel, tihti

Aas-rebasesaba, *Alopecurus pratensis* L.

307. j.

— Libled pole kokku kasvanud, tõmbid, anduriga (304. joon.); pähik tõmp; õisik pikk, heleroheline. 6—7. Niitudel, põldudel heintaimena, tihti

Timut, *Phleum pratense* L.

C. Pööriskõrrelised.

1. Pähikud 2- kurni mitmeõiesed 4

— Pähik lõiene, mõnikord naaskelja jätkuga teise õie külge 2

2. Õied väikesed, ohtega, mis 3—4 korda pikemad kui libled; pööriskõrrelised. 6—7. Põldudel, liivastel vesistel kohtadel, tihti

Rukki-kastehein, *Apéra spica vénti* P. B.

— Õied ohtetud või lühiohtelised 3

3. Pähiku telg sõkla alusel karvadega, mis pikemad kui sõkla põik-läbilõige (308. joon.); lipli 2, mis mitte ühepikkused, kitsad, vaevast ohtelistest sõkaldest pikemad; lehed kõige vähemalt 5 mm laiad; taim hallikassinine. 6—7. Liivastel kohtadel, tihti

Jäneskastik, *Calamagróstis epigéios* Roth.

— Pähiku telg sõkla alusel ilma karvadeta või lühikarvune 4

4. Kõrge pilliroo-taoline kaldataim; lipli 4, mõlemad välimised peaaegu ühepikkused, palju pikemad kui väikesed soomusjad sisemised (309. joon.) 6—7. Kallastel, niisketel aasadel, tihti

Paelrohi, *Phaláris arundinácea* L.

— Kena rohi, peenikese oksise õisikuga (303. joon.); lipli 2; pööris hõre, väga väikeste pähikutega

Kasteheinad, *Agróstis* 115

308. joon.

309. joon.

5. Libled (iseäranis alumised) tähelepandavalt lühemad kui lähedalseisvad õied 9
- Libled peaaegu sama pikad kui pähikud 6
6. Pähiik suur, rippuv; libled kõige vähemalt 1,5 sm pikad, 5—9 soonega; välimised sõklad paljad, 2lõhesed, ohtelised või ohtetud. 6—8. Põhitudel kõrsviljana

310. joon.

- Harilik kaer, *Aréna satíva* L.**
- Pähiik väiksem, õitseajal püstine 7
7. Õied pika, lüüsilise ohtega, mis ulatub üle pähiku (310. joon.); pähiik 2õiene; alumine õis ainult tolmukatega; taim kaerataoline. 6—7. Arudel, tihti

Prantsuse raihein, *Arrhenathérum elátius* M. et K.

- Õied vaevast tähelepandavate ohtega 8
8. Mõlemad pähiku õied ohtelised; välimised sõklad tõmbid, 2otsased või 4hambased; taim tihedalt murus, enamasti roheline, lehed ülevalt väga karedad. 6—7. Luhtadel, metsades, tihti

311. joon.

- Luha-kastevars, *Aíra caespítósa* L.**
- Ainult üks pähiku õis ohteline (311. joon.), välimine sõkal tõmp, mitte hambune; taim pehme karvane, enamasti punaka õiepõõrisega. 6—8. Niitudel, tihti

Vill-mesihein, *Hólcus lanátus* L.

9. Pähiku telg sõkalde vahel pikkade siidkarvadega, mis pärast õitsemist pikenevad; pähiik ligi 1 sm pikk, enamasti pruunikaspunane; kõrge (1—3 m) kaldataim laiade kangete lehtedega. 8—9. Kallastel, soodes, tihti

Pilliroog, *Phrágmites commúnis* Trin.

312. joon.

- Pähiku telg paljas või lühikarvane 10
10. Pähiik kokkusurutud, seljast terava anduriga 14
- Pähiik seljast ümmardunud, ilma andurita 11
11. Pähiik kokkusurutud, ümmargune, alusel peaaegu südajas, kirju, peenikesel varrel rippuv (312. joon.). 5—6. Kuivadel aasadel, tihti

Keskmine värihein, *Bríza médiá* L.

- Pähiikud piklikud või lineaalsed 12
12. Õied pika ohtega; välimised libled tihti 2lõhesed, vahest hammaste vahelt või otsast alamal ohtega; põõrise oksad vaheldudes 2reased; lehetuped enamasti suletud

Lusted, *Brómus* 116

- Õied ohtetud või lühiohtelised 13

313. j.

13. Lehetupp tervel pikkusel suletud (servadega kokkukasvanud), välimised sõklad munajad, teravad, laia kuiv-nahkja servaga (313. joon.)

Partheinad, *Glycéria* 115

- Lehetuped enamasti avatud; välimised sõklad teravad, mitte

Aruheinad, *Festúca* 116

- just laiad, kuiv-nahkja servaga

14. Õisiku oksad üksikud; pähikud okste ladvas pusadena kokkusurutud; taim tihedalt murus, enamasti hallikasroheline 5—7. Niitudel, metsades, tihti
Kerahein, *Dactylis glomerata* L.
 — Õisiku oksad varrel 2—5kaupa ühekõrguses; pähik pusadena kuhjunud
Nurmikad, *Poa* 115

1. Kasteheinad, *Agrostis* L.

1. Lehed (kõige vähemalt juurmised) harjasetaalised; sisemisi sõklu ei ole; keeleke piklik; pööris pärast õitsemist kokkutõmbunud. 6—8. Turbasoodel, harva
Soo-k., *A. canina* L.
 — Kõik lehed lamedad; mõlemad sõklad esinevad, sisemised lühikesed. 2
 2. Keeleke lühike (kõige rohkem 2 mm), tõmp; pööris ka pärast õitsemist laiuv, enamasti violett. 6—7. Niitudel, tihti
Harilik k., *A. vulgaris* With.
 — Keeleke pikk (kunni 6 mm), terav; pööris pärast õitsemist kokkutõmbunud, enamasti valkjass. 6—7. Niitudel, põldudel, tihti
Valge k., *A. alba* L.

2. Nurmikad, *Poa* L.

1. Välimised sõklad 5 tugeva soonega; alumised pööriseoksad viieti. . . 3
 — Välimised sõklad 5 nõrga soonega 2
 2. Vars 2terane, lapik, pikkade võsudega; keeleke lühike, tõmp; kõige ülemised tuped pikemad kui nende leht; pööris kitsas; taim hallikasroheline. 6—7. Aasadel, kinkudel, teede ääres tihti
Lapik n., *P. compressa* L.
 — Vars ümmargune, enamasti alusel lamav; pööris ühekülgne, oksad üksikud või kaheti; ülemiste lehtede keeleke piklik. 3—9. Põldudel, aedades, tihti
Murun., *P. annua* L.
 3. Ülemiste lehtede keeleke piklik, terav; kõrs ja lehetupp tagasi tõmmates karedad; libled pole ühesugused; taim ilma võsunditeta. 6—7. Niitudel, karjamaadel
Harilik n., *P. trivialis* L.
 — Keelekesed kõik lühikesed, tõmbid; kõrs vähe nõrgalt lapik, ühes lehetuppedega sile; libled peaaegu ühesugused; sõklad tõmbid; taim pikkade võsunditega. 5—6. Aasadel, tihti
Aasn., *P. pratensis* L.

3. Partheinad, *Glycéria* R. Br.

1. Pähik kunni 1 sm pikk, 5—8õiene, enne õitsemist kokkusurutud; keeleke ligi 3 mm pikk; pööris igakülgne, tihe, mitmepäiste, püstilaiuvate okstega. 7—8. Kallastel, õige tihti
Suur parthein, *G. aquatica* Wahlb.

— Pähik suurem, 7—11õiene, enne õitsemist ümmargune; lehetuped kokkusurutud; keeleke ligi 5 mm pikk 2

2. Pööris ühekülgne, väga pikk ja kitsas, oksad õitseajal kaaluslaiduvad, enne ja pärast vastu surutud, alumised enamasti kaheti; välimised sõklad teravad; tolmukotid violetid. 5—7. Kraavides, kallastel, tihti

Harilik p., *G. fluitans* R. Br.

— Pööris ühetasaselt laiunud, oksad laiuvad, alumised 3—5-ti; välimised sõklad tõmbid; tolmukotid kollased. 5—7. Nagu eelminegi, harvemini

Voldine p., *S. plicata* Fr.

4. Aruheinad, *Festuca* L.

1. Kõik lehed harjasetaolised; pähik väike, ohteline või ohtetu. Väga vahelduvate vormidega. 5—7. Kuivadel kohtadel, tihti

Lamba-aruhein, *F. ovina* L.

— Kõik lehed laiad või ainult juurmised harjasetaolised 2

2. Juurmised lehed harjasetaolised, teised lamedad; sigimik paljas; juurikas enam-vähem pikkade võsunditega. 6—7. Metsaservadel, karjamaadel, tihti

Punane a., *F. rubra* L.

— Kõik lehed lamedad; pähik 6—12õiene; alumised pöörise oksad 1—6päised; pööris kitsas, pärast õitsemist kokkusurutud. 6—7. Niitudel, muruplatsidel, tihti

Pärils a., *F. pratensis* Huds.

5. Lusted, *Brómus* L.

1. Välimised libled 1, sisemised 3 soonega 4

— Välimised libled 3—5, sisemised 7—9 soonega 2

2. Lehetuped paljad; välimised sõklad õitsemise järele käärdunud, ümmargused (314. joon.); pööris pärast õitsemist rippuv. 6—7. Rukkis, õige tihti

Rukkiluste, *B. secalinus* L.

— Alumised lehetuped karvased 3

3. Välimised sõklad palju pikemad kui sisemised; ohe sirge; pööris pärast õitseage kokkutõmbunud; pöörise oksad ja pähikud pehme karvased. 5—6. Aasadel, teede äärel, tihti

Pehme l., *B. mollis* L.

— Mõlemad sõklad peaaegu ühepikkused, välimine sõkal sama pikk kui ohe, elliptiline-süstjas, lühem kui äraspidi-munajas vili; pööris viljaajal vähe rippuv. 6—7. Põldudel, teeäärel, tihti

Põldl., *B. arvensis* L.

314. joon.

4. Kõrs ülevalt lühikarvane; pööris kaunis tihe, lodev; sõklad sama pikad või vähe lühemad kui ohted; pähik 2—3 sm pikk, õitseajal ja pärast ülevalt laiem (315. joon.). 5—6. Harimata maal, harvemini

315. j.

- Kõrs täiesti paljas; pöörise oksad laiuvad, püstised, pärast kaarjalt rippuvad; sõklad lühemad kui ohted; pähik 3—4,5 sm pikk. 5—6. Põlluaartel, harva

Müürl., *B. tectorum* L.

Kahar I., *B. stérilis* L.

6. Raiheinad, *Lólium* L.

1. Välimised sõklad piklikud, alusel krobelised; üheaastased taimed . . . 3
— Välimised sõklad süstjad, rohtnahkjad; libled 1,5 korda nii pikad kui alumised sõklad; pähik sile, vähe rabe, ilma ohteta; lehed pungades voldis; taim mitmeaastane, tihedalt murus. 6—10. Aasadel, teede aares, tihti
- Inglise r.,** *L. perénne* L.
2. Libled sama pikad või pikemad kui pähik; õied enamasti pika ohtega. 6—7. Kõrsviljas, iseäranis kaeras, harva
- Uimastav r.,** *L. temuléntum* L.
- Libled lühemad kui pähik; õied enamasti ilma ohteta; vars vähem tugevam kui eelmistel. 6—8. Linades umbrohuna, tihti
- Lina-r.** (linaluste), *L. remótum* Schrank.

7. Odrad, *Hórdeum* Tourn.

Kõik pähikud varretud, ohtelised, tolmukatega ja emakaga; pead valminult longus 6kandised (kuuetahune oder) või 4kandised. 6—7. Kõrsviljana igal pool

Harilik (väike) oder, *H. vulgäre* L.

Külgmised pähikud lühivarresed, ohtetud ja ainult tolmukatega; keskmised pähikud püstised, nende lipled ohted ulatuvad välimiste sõkalde ohete aluseni. 6—7. Nagu eelmine

Kahetahune (suur) o., *H. distichum* L.

Lõikheinalised, *Cyperáceae*.

1. Iga lible taga kas ainult tolmukad või ainult üks emakas; sigimik ja vili ümbritsetud kupja katelehega, millest ulatuvad välja ainult 2—3 emakasuudet

Tarnad, *Cárex* 119

— Iga lible taga peaaegu alati üks emakas ja 3 tolmukat; sigimik ja vili pole kupja katelehega ümbritsetud (316. joon.) 2

2. Libled pähikus tihedalt 2reased, anduriga 6

— Libled tõusevringiliselt 3

3. Õied hulga pikkade harjastega, mis pärast õitsemist pike-nevad ja läikiv-valgete villatuttidena vilja ümbritsevad

316. joon.

Villpead (jänesslilled), *Erióphorum* 118

— Õied ilma või 6—8 lühiharjasega, mis mitte ei ole villatutina . . . 4
 4. Pähik mitmeõiene, alusel 1—2 sigimatut (ei ole tolmukaid ega emakaid) liple, mis sama pikad või pikemad kui teised

Kõrkjad, *Scirpus* 118

— Pähik 2—3õiene, alusel 3—4 sigimatut liple, mis väiksemad kui teised . 5
 5. Kõrge ($\frac{2}{3}$ —2 m) sootaim; vars õõnes; lehed teravad, alt karedad; õisik pöörisena; õieharjased puuduvad; emakakael lülitu. 6—7. Järvedes, turbarabades, mererannal, harva

Mõõgarohi, *Cladium mariscus* R. Br.

— Taim kunni 30 sm kõrge; lehed kitsas-lineaalsed; pähikud valged, pärast vähe punakad, väikeste pusadena; õie harjaseid 5—13; emakakael alusel lüliline. 7—8. Turbarabades, tihti

Valge nokkhein, *Rhynchospora alba* Wahl.

6. Pähik mitmeõiene, täiesti 2tahune; kõige rohkem alumised 2—3 liple õietud; õisik liitunud, pöörisena; vars teravalt 3kandine; libled mustakad või rohekaspruunid. 7—9. Kallastel, sooservadel, kohati

Lõikhein, *Cyperus fuscus* L.

— Pähik väheõiene, natuke 2tahune, mustakaspruun; alumised 2—6 liple õietud; õisik tiheda nutina, mis 2—3 pähikust liitunud. 5—6. Soosheinamaadel, harva

Roostepruun sepsikas, *Schoenus ferrugineus* L.

1. Villpead (jäneslilled), *Eriophorum* L.

317. joon.

318. joon.

1. Ainult üks otsmine püstine pähik (317. joon.); vars sile. 4—5. Turbasoodes, tihti

Tupeline v., *E. vaginatum* L.

— Pähikuid mitu, pärast rippuvad (318. joon.) 2

2. Pähiku vars sile; lehed kitsad, lineaalsed, renjad, anduriga; vars ümmargune. 4—5. Soodel, turbarabadel, tihti

Ahtalehine v., *E. angustifolium* Rth.

— Pähiku vars kare; lehed laiad (8—9 mm), lamedad, ainult otsast vähe 3kandised; vars vähe 5kandine. 4—6. Kus eelminegi, tihti

Lalalehine v., *E. latifolium* L.

2. Kõrkjad, *Scirpus* L.

319. j.

1. Pähikuid mitu pöörisena, nutina või peana, harva ainult üks külgmiline pähik 3

— Varre otsas või lehekaenla-sisesel raol ainult üksainus pähik (319. joon.) 2

2. Vars harjasetaoline, 4kandine, sooniline, 10 sm kõrge; emakakael alusel jäme, lüliline; emakasuudmeid 3; vili piklik, pikikandine. 6—8.

Niiskel liivasel pinnal, kraavides, tihti **Okaskõrkjas, *S. acicularis* L.**

Vars ümmargune; ülemised libled teravad (319. joon.), kõige alumised ümbritsevad pähikut pooleldi või täiesti; pähik terav, 5–20 mm pikk; vili äärest ümmardunud; taim roomava alusteljega. 6–8. Soodes, kraavides, kallastel, tihti **Sook., S. paluster** L.

3. Vars (kõige vähemalt ülevalt) nürilt või teravalt 3kandine 5
— Vars täiesti ümmargune 4

4. Emakasuudmeid 3; libled siledad või vähe täpilised; vili 3kandine; vars jäme, roheline. 6–7. Tiikides, järvedes, jõgedes, kraavides, tihti

Järvek. (kaisel), *S. lacustris* L.

— Emakasuudmeid 2; libled karetäpilised; vili 2kandine; vars peenem, hallikasroheline. 6–7. Mererannal, jõgede kallastel, harvemini

Kare k., S. tabernaemontani Gm.

5. Libled 2lõhesed, ogateravad; pähikud pruunid, 10–24 mm pikad; vars 3kandine. 7–8. Mererannal, soolasel maapinnal, tihti

Randk., S. maritimus L.

— Libled tõmbid; pähik rohekas kunni must, 3–6 mm pikk, osalt üksikult, osalt 3–6ti; õieharjased sirged, sama pikad kui vili. 6–7. Kraavides, kallastel, tiikides, tihti

Metsk. (sääsik), *S. silvaticus* L.

3. Tarnad (puigud), *Carex* Mich.

1. Varre ladvas mitu lühikest pähikut moodustunud lihtsa, mõnikord katkestunud peaks; kõik pähikud on ühesugused, sisaldades niihästi tolmu- kaid kui ka emakaid 6

— Varre ladvas mitu mitmesugust pähikut, millest otsmised ikka ainult tolmu- kaid sisaldavad (vahest ka lähedalseisjad pähikud) 2

2. Sigimik 3 emakasuudmega 4

— Sigimik 2 emakasuudmega 3

3. Alumiste pähikute kateleht ulatub üle varre otsa; tolmu- kate pähikuid 2–3; lehed 4–8 mm laiad; kõrgus 40–100 sm. 4–5. Niisketel aasa- del, kallastel, tihti

Sihvakas t., C. gracilis Curt.

— Alumiste pähikute kateleht ei ulatu või vaevalt küünib varre otsani; tolmu- kate pähikuid enamasti 1; lehed 2–3 mm laiad; kõrgus 25 sm. 4–5. Aasad- el, soodel, tihti

Harilik t., C. goodenoughii Gay

4. Vili karvane, 2lõhese nokaga (320. joon.); emapähikud piklik- rutjud; lehed ühes tuppodega karvased. 5–6. Niitudel, nur- medel, tihti

Karvane t., C. hirta L.

— Vili paljas 5

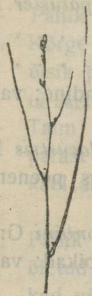
5. Vili pole nokaga, peaaegu ümmarmunajas (321. joon.); emapähikud hõreõiesed; lehed sinirohelistel. 4–6. Niisketel kohtadel, tihti

Hirst., C. panicea L.

320. j. 321. j.

— Vili pika, 2lõhese nokaga; ainult üks otsmine isapähik; vili roheline või kollane, kaaluslaiuv; pähiku katelehed viimaks laiuvad või tagasi-
käärdunud. 5—6. Heinsoodel, tihti

322. j.

323. j.

6. Alumised pähikud kaugel üksteisest; pähiku alumine kateleht kaugeleulatuv (322. joon.), kõrs lodev, lookjas. 5—6. Metsades tihti

Harvaõiene t., *C. remota* L.

— Kõik pähikud ligistunud või ainult vähe üksteisest eemal. 7

7. Pähik alusel emaõitega, ladvas isaõitega (kõige parem vahet teha õitseajal!) 9

— Pähik alusel isaõitega, ladvas emaõitega 8

8. Pähikud enamasti 5—6kaupa, tiheda peana (323. joon.); vili munajas, tiivune; libled hallpruunid. 5—6.

Karjamaadel, aasadel, metsades, tihti

Jäneset., *C. leporina* L.

— Pähikud enamasti 4kaupa, vähe üksteisest eemal; vili vähe laiuv, tiivutu. 5—6. Soo-heinamaadel, tihti

Tähine t., *C. stellulata* Good.

9. Kõrs teravalt 3kandine, nõgusate kantidega; lehed 5—9 mm laiad; mõlemal küljel 6—7 soonega. 5—6. Kraavides, soodes, tihti

Rebaset., *C. vulpina* L.

— Kõrs 3kandine, lamedate kantidega; lehed 2,5—3 mm laiad; vili küpselt servast vähe kobedalt paks. 5—6. Vöastikus, muruplatsidel, tihti

Lakkt., *C. contigua* Hoppe.

Õisluhalised, *Juncagináceae*.

Alumised õied varrelised; kobar väheõiene, katelehtedega; emaka-
suude viltu sigimikul; õied kollakasrohelistel; vili alusel kokkukasva-
nud. 6—7. Turbarabadel, kohati

Rabakas, *Scheuchzeria palustris* L.

Kõik õied lühivarrelised; kobar paljuõiene, ilma katelehtedeta; emaka-
suudmed sulgjad

Õisluhad, *Triglochin* 120

1. **Õisluhad, *Triglochin* L.**

Vili 3 osast liitunud, lineaalne; õiekobar hõre. 6—8. Heinsoodel, kallastel, tihti

Soo-õ., *T. palustris* L.

Vili 6 osast liitunud, munajas; õiekobar tihe. 6—8. Mereranna lähedu-
ses soolasel pinnal, tihti

Rand-õ., *T. maritima* L.

Heinmudalised, *Potamogetonáceae*.

1. Õied peades, mis lameda telje ümber, olles enne õie-aega ümbrisetud tupega; lehed pikad, lineaalsed, rohtjad, 3—7 soonega, 3—9 mm laiad; taim kõik veesisene. 6—8. Mererannal, tihti

Merilents, *Zostéra marina* L.

- Õied üksikult või sarikatena, vahest ka ümmargusteljeliste peadena, mis ei ole ümbrisetud tupega 2

2. Õiekate täiesti 4lehene; õied paljuüieste, varreliste, veest välja ulatuvate peadena (324. ja 325. joon.); tolmukaid 2

Penikeeled, *Potamogeton* 121

- Õiekate väga väike või koguni puuduv; õied veesisesed. 3

3. Lehed ogateravalt hambused, männases või vastakud, 2—3 mm laiad; õied üksikult; vars enam vähem ogane, tikjas; lehetuped terveservased või 1—4hambased; isaja emadied isetaimedel; taim väga rabe, veesisene. 6—8.

324. j. 325. j.

Järvedes, tiikides, pikkamisi jooksvates vetes, harva

Näkirohi, *Najas majus* All.

- Lehed terveservased, niitjad 4

4. Vili enamasti lehekaenla-sisene, selja poolt enam vähem hambune, lühikese varrega, enamasti kaheli nii pikk kui emakakael; vars niitjas, oksine, roomav, sõlmede kohalt juurdub. 5—9. Soodes, magedates vetes, harva

Hanihein, *Zannichèllia palustris* L.

- Vili pikavarrene, munajas, sarikaliste pusadena; pikk õisikuvars õitseajaks spiraalina ringis; tolmukottide pooled piklikud. 8—10. Mererannal, harva

Heinmuda, *Ruppia maritima* L.

Penikeeled, *Potamogeton*.

- 1: Kõik lehed kitsad, lineaalsed, tihti 3soonesed, alusel pika tupega (326. joon.); vars tihti väga oksine; vili peaaegu kerajas, kollakaspruun, ligi 4 mm pikk. 6—8. Jõgedes, järvedes, tiikides, harva

Kamm-p., *P. pectinatus* L.

- Lehed laiad 2

2. Lehed varrelised, varred lehelabadest pikemad; ujuvad lehed munajad või piklikud; vili 4—5 mm pikk. 6—8. Tiikides, kraavides, pikkamisi voolavates vetes, tihti

Ujuv p., *P. natans* L.

- Lehed kas kõik varretud (mõnikord ühes varrega 1 sm pikk) või ainult ujuvad lehed pikema varrega 3

326. joon.

3. Vars kokkusurutud, 4kandine; lehed servadest lainelised, käharad, väikeste hammastega, süstjad või lineaal-süstjad (kunni 13 mm laiad); vili alusel kokkukasvanud, pika nokaga. 6—9. Seisvates ja voolavates vetes, tihti

Kähar p., *P. crispus* L.

- Vars ümmargune; lehed 8—14 sm pikad, 4,5 sm laiad, servast peensaagjad, rohelised, läikivad, kõik lühivarresed ja veesisesed; pea kunni 6 sm pikk. 7—8. Jõgedes, tihti

Läik-p., *P. lucens* L.

Võhalised, *Aráceae*.

Õietõlvik näib olevat varre jätk, sest vars paindub tõlviku kohal kõrvale; vars kokkusurutud, 3kandiline; lehed mõõkjad, kõrkjatalised. 6—7. Jõgede, tiikide, oitude kallastel, tihti

Kalmus, *Acorus calamus* L.

Õietõlvik otsmine, lühike, ruljas (327. joon.); kateleht lai, seest lumivalge; lehed pikavarresed, südajad, läikivad.

5. 6. 9. Soodes, jõe-, järvekallastel, kohati

327. joon.

Soovõhk, *Calla palustris* L.

Lemlelised, *Lemnáceae*.

Lemled, *Lémna* L.

1. Varrelülid alt juurnarmaste kimbuga, ümmargused, alt enamasti punakad. 5—6. Seisvates vetes, harva

Suur lemmel, *L. polyrrhiza* L.

- Varrelülid alt mõne üksiku juurnarmaga 2

2. Varrelülid süstjad, ühest otsast varretaoliselt ahenenud, enamasti ristitaoliselt kokkupandud, veesisesed. 4—5. Nagu eelminegi, väga tihti

Ristl., *L. trisúlca* L.

- Varrelülid ümmargused, varretud, ujuvad 3

3. Varrelülid mõlemalt küljelt lamedad. 5—6. Tiikides jne., väga tihti

Väike l., *L. minor* L.

- Varrelülid alt küüruna kumerdunud. 5—6. Nagu eelmisedki, harva

Küürl., *L. gibba* L.

Hundinuialised, *Typhaceae*.

Õied ruljate või munajate tõlvikutena (328. joon.)

Hundinuiaid, *Typha* 123

Õied kerajate peadena (329. joon.)

Jõetakjad, *Sparganium* 123

328. joon. 329. joon.

1. Hundinuiaid (soetõlvad), *Typha* Tourn.

Tõlvik enamasti kaheosaline, pliitsi jämedune (328. joon.); emadied soomusjate katelehtede kaenas; emakasuudmed lineaalsed; lehed kitsad, 3—10 mm laiad, ülevalt vähe kumerad. 7—8. Tiikides, soo-ojades, kallastel, kohati

Ahtalehine h., *T. angustifolia* L.

Tõlvik peaaegu ühes tükis, pöidla jämedune, osad ühepikkused; emadied ilma kateleheteta; lehed laiema (10—20 mm); emakasuudmed ulatuvad karvadest üle, viltused, süstjad. 7—8. Nagu eelminegi

Laialehine h., *T. latifolia* L.

2. Jõetakjad, *Sparganium* L.

1. Ainult 1 nutt (harva 2) isaõisi varre ladvas ja nende all 2—3 emadit, kõik toetudes katelehele; emakasuude munajas, kõige rohkem kolmeli, sama pikk kui lai; lehed mõlemalt küljelt lamedad, 4—5 mm laiad. 7—8. Kraavides, järvedes, jõgedes, harva

Väike j., *S. minimum* Fr.

— Enamasti rohkem isaõite nutte; emakasuudmed pikad, niitjad, kõige vähemalt 5—6 korda nii pikad kui laiad; lehed kiiliga, afusel 3kandised. 2

2. Nutid lihtsa peana või alumised kobarana; lehed enamasti laia tupega, siis kitsamad ja ülevalt jälle laiad, tõmbi otsaga; vars ja lehed püstised või pikalt vee pinnal. 6—8. Soolaugastes, tiikides, kraavides, tihti

Liht j., *S. simplex* Huds.

— Nutid pööriseana; lehed tikjalt püstised; vili enamasti 5—7 mm pikk, alt teravnurgane, tumepruun. 6—8. Kraavides, kallastel, soodes, tihti

Oksine j., *S. ramosum* Huds.

Liilialised, *Liliaceae*.

330. joon.

1. Tolmukaid 8 (harva 6 või 10), emakaid enamasti 4; õied üksikult, otsmised rohelised; õie katelehti 8, vaheldudes laiem kitsamaga; vars ainsa enamasti 4lehesel männasega (330. joon.); mari must. 5—6. Lehtmetsades, võsastikus, tihti

Ussilakk (hooramari), *Páris quadrifólia* L.

— Tolmukaid 6 või 4 (leseleht) 2

2. Emakaid 1 (tihti 3 suudmega) või 1 varretu 3hõlmane emakasuude 4

— Emakaid 3 3

3. Taim õitseajani (sügisel) lehitu (lehed ilmuvad vast järgmisel kevadel); õied kahkjad, lillad, roosad, enamasti pika putkega. 9—10. Niisketel aasadel, väga harva (ambjas)

Sügislill, *Cólchicum autumnále* L.

- Taim õitseajaks arenenud lehtedega; lehed kitsad, lineaalsed, mõõkjad; õied rohekad, kobarjad, enamasti tupetaolise 3hõlmase katelehega; kõrgus 15—30 sm. 6—7. Turbarabadel, heinsoodel, harva

Lemmelill, *Tofieldia alyculáta* Wahl.

4. Õisik ümmargune (sarikjas, nutjas), enne puhkemist kuivnahkja kattega ümbritsetud, tihti väikese sibulaga õite keskel (331. joon.); lehed putkjad; taim tihti lõhnav

Laugud, *Allium* 126

331. j. — Õisik pole mitte ümmargune, ei ole enne puhkemist mitte kuivnahkja kattega ümbritsetud 5

5. Õiekate 6 lahk-lehest koos 12

— Õiekate lihtlehine, tihti süvajakune 6

6. Oksad (mitte lehed!) niitjad, pusadena varrel (332. joon.); lehed soomusjad; õied kollakas-rohelised, rippuvad; marjad punased. 6—7. Liivastel karjamaadel, murul, kinkudel, harva

Harilik aspar, *Aspáragus offínális* L.

- Oksad pole mitte niitjad ega pusadena; lehed pole soomusjad 7

332. j. 333. j. 7. Õied päris valged või rohekasvalged 10

— Õied kollased, punakad või sinised 8

8. Õiekate lühike, 6hambane, ümmargune või ruljas, neelu kohalt kupetaoliselt kokkutõmbunud; lehed (3—6) kitsad, lineaalsed, soonilised, pärast kaarjalt tagasikõverdunud; õied tumesinised valge servaga; kobar väga tihe, 3—6 sm pikk (333. joon.). 4—5. Aedades ilutaimena

Kobarhüatsint, *Múscari racemósum* Mill.

- Õiekate lõhene või lõgane laiuvate tipetega 9
 9. Emakakael lühike; õiekate peaaegu keskeni lõhene. 4—5. Aedades ilutaimena

Hüatsint, *Hyacinthus orientalis* L.

- Emakakael niitjas; õiekate ainult alusel vähe kokkukasvanud; lehti enamasti 2, ainsa varre ümber; õied taevassinised. 3—4. Aedades ilutaimena

Kahelchine sinilillia, *Scilla bifolia* L.

10. Lehed juurmised, süstjad või elliptilised, enamasti 2; õied ühekülgses kobaras, valged; sibulat ei ole. 5—6. Metsades, võsastikus, tihti

Piibeleht (maikelluke), *Convallaria majalis* L.

- Lehed kõik kõrgemal varrel 11

11. Vars ainult kahe südaja, varrelise lehega; õied otsmises kobaras (334. joon.). 5—6. Metsades, tihti

Leseleht, *Majanthemum bifolium* Schmidt.

- Vars mitme varretu lehega (335. joon.); õied 1—5 kaupa lehe kaenas, putkjad, kellukataolised, 6hambased, valged

Kuutõberohud, *Polygonatum* 127

12. Õied üksikult varre ladvas, kollased, suured (336. joon.), õitseaial püstised, enne puhkemist longus; tolmukad alusel habekarvased; emakakael puudub. 5—6. Aedades tihti, vahast ka metsa-aasadel, väga harva

Metstulp, *Tulipa silvestris* L.

- Õied sarikana, pööriseana, kobarana või kannasena, väikesed (kuldtähel vahel üksainus õis) 13

13. Õied seest kuld kollased või valged, väljast rohekad või vahel rohekate pikitriipudega 14

- Õied pole väljast kunagi rohelised ega rohekate pikitriipudega; lehed varrel männasena; õiekate täiesti lahklehine, suur, pruunikaspunane tumedamate täppidega; õied kobarana, longus. 6—7. Aedades ilutaimena

Kirju lillia, *Lilium martagon* L.

14. Tolmukaniidid tihevillased; tolmukotid telliskivipunased; õied kollased; lehed mõõkjad. 7—8. Turbarabadel, väga harva

Rabalillia, *Narthecium ossifragum* Huds.

- Tolmukaniidid pole villased; lehed pole mõõkjad. 15

15. Tolmukotid alusega mahutatud tolmuniitide latva; õied sarikana (337. joon.), harva üksikuna, kollased

Kuldtähed, *Gagea* 126

- Tolmukotid seisavad põigiti tolmukaniitide otsas; õied kobaratena või kannasena, valged, harva kollased; lehed ainult varre alusel. 4—6. Nurmedel, harva

Sarik-linnupiiim, *Ornithogalum umbellatum* L.

334. j.

335. j.

336. joon.

337. joon.

1. **Kuldtähed**, *Gagea* Salisb.

1. Vars alusel 1 sibulaga; juurmised lehed laiad, lineaalsed (5—10 mm l.), otsast järsku tanujalt kokkutõmbunud; õie katelehed piklikud, tõmbid, kunni 14 mm pikad; kõrgus 15—30 sm. 4—5. Vösades, metsades, tihti

Kollane kuldtäht, *G. lutea* Schult.

Vars alusel 2 mitte ühesuguse sibulaga; ülemised lehed väikesed, kõige alumised suuremad, tupetaolised; õie katelehed lineaalsed, süstjad, teritunud, tagasikäändunud otsaga. 3—4. Muruplatsidel, väljadel, harvemini

Välke k., *G. minima* Schult.

2. **Laugud**, *Allium* L.

1. Iehed putkjad, renjad või pikk-lineaalsed (harva üle 1 sm laiad) . . . 2
— Lehed süstjad kunni elliptilised (2—4 sm laiad), pikavarresed, kõik juurmised; vars 3kandine; õied lumivalged, peaaegu tasase sarikana, kange lõhnaga. 5—6. Viludes lehtmetsades, kohati

Karulauk, *A. ursinum* L.

2. Lehed lamedad või renjad, mitte õõnsad; õie katelehed enam-vähem kellukataoliselt kokkukoondunud 4
— Lehed putkjad, õõnsad; õie katelehed ülevalt tähena laiunud 3

3. Vars ja lehed altpoolt keskaika magujalt punnis; õieraag peaaegu 8 korda sama pikk kui rohekasvalged õied; 3 tolmukaniiti lühikeste külghammastega. 6—8. Aedades kõögiviljana

Harilik sibul, *A. cépa* L.

- Vars ja lehed ruljad, pole mitte kuski punnis; tolmukaniidid kõik hambutud, lühemad kui valkjaspunased sinikiililised õie katelehed; sarikas sibulatu. 7—8. Jõekallastel, muruplatsidel, kuivadel paikadel, iseäranis mere läheduses. harva

Murul, *A. schoenóprasum* L.

4. Tolmukaniidid kõik hambutud; lehed kitsad lineaalsed, kitsasrenjad; tolmukad peaaegu sama pikad kui õiekate; õied rohekaspunased, harva heleverevad. 7—8. Kinkudel, teede ja metsade äärtel, harva

Harilik rohul, *A. oleráceum* L.

- Tolmukaniidid vahelduvad kord lühemate, kord pikemate hammastega (338. joon) 5

5. Sarikas ainult õitega, ilma sibulateta; õiekate roosa või valkjas, vähe lühem kui tolmukad; lehed piklik-süstjad, sinirohelised; varrel alusel valge abisibul või ilma selleta. 6—8. Aedades kõögiviljana

Porrul, *A. pórrum* L.

- Sarikas õite ja sibulatega 6

338. joon.

Aedades kõögiviljana

6. Tolmukaniidid lühikeste hammastega, pikemad kui õiekate; kateleht väga pika nokaga (331. joon.); lehed laiad, lamedad; vars alusel hulga piklik-munajate või ümmarguste sibulatega. 7—8. Aedades köögiviljana
Küüslauk, *A. sativum* L.
- Tolmukaniidid pikkade, tihti keerdunud hammastega 7
7. Lehed lamedad (kunni 1 sm laiad); õied tumepunakad, pikemad kui tolmukad; kõrgus 60—100 sm. 7—8. Vösades, metsa-äärteil, harva
Metsl., *A. scorodóprasum* L.
- Lehed peaaegu ümmargused, ülevalt kitsas-renjad; õie katelehed violetid, roosapunased või rohekad, lühemad kui tolmukad, tõmbid; sarikas tihti ainult sibulatega. 6—7. Liiivastel nurmedel, kinkudel, harva
Nurml., *A. vineále* L.

3. **Kuntõberohud**, *Polygonátum* L.

Vars kandine; lehed vahelduvad, 2 reas (335. joon.); õied üksikult (harva 2), lõhnavad; õiekate ülevalt magujas ja nagu tolmukaniididki paljas. 5—6. Lehtmetsades, kohati

Harilik k., *P. officinále* Moench.

Vars ümmargune; õied 3—5ti; õiekate alusel magujas, ääred seest ja tolmukaniidid karvased. 5—6. Metsades, vösastikus, tihedamini

Mitmeõlene k., *P. multiflórum* All.

Loalised, *Juncácea*.

Lehed varretaolised, naaskeljad, renjad või väga kitsad, lineaalsed, paljad; vili paljuseemne

Load, *Júncus* 127

Lehed lamedad, rohtjad, servast pikakarvased; vili 3seemne

Pilpheinad, *Lúzula* 128

1. **Load**, *Júncus* L.

1. Õisik täiesti otsmine; alumine kateleht ei ole kunagi varre jatkuks. 3

— Õisik külgmiline, sest püstine ruljas kateleht, mis õisiku alusel, näib varre otsekoheste jatkuks (339. joon.); vars ilma sõlmedeta 2

2. Vars peenevaone, läiketu, roheline; õisik tihe; vili otsast tõmp, lõppedes väikese kühmuga; tolmukaid 3; alumised lehetuped helepruunid. 5—6. Kraavides, niisketes paikades, tihti

Keraluga, *J. leérsii* Mars.

339. j. — Vars sile, läikiv, roheline; õisik väga laiuv; juurmised tuped läiketud; tolmukaid 3; vili otsast sissesurutud. 7—8. Niisketes paikades, tihti

Harilik l., *J. effúsus* L.

340. j. 341. j.

342. j. 343. j.

3. Õied varretud või lühivarresed, kuhjunud nutina, mis ühinenud pööriseks (340. joon.) 6
 — Õied üksikult (341. joon.), mõnikord üksteise lähedal, igaüks kõige vähemalt 2 katelehega . 4
 4. Vars ainult juurmiste lehtedega; katelehed tõmbid, laia nahkja servaga, mis sama pikk kui vili (342. joon.); lehed karedad, kõvad, laiuvad. 6—8.
 Turbasoodel, nõmmedel, karjamaadel, harva

Nõmmel., *J. squarrosus* L.

- Varrel keskkohal 1—2 lehte 5

5. Katelehed tõmbid, viljast lühemad (343. joon.); emakasuumed roosad; varred kokkusurutud. 7—8.
 Aasadel, teede ääres, tihti

Lapik l., *J. compréssus* Jacq.

- Katelehed teravad, väljast vähe pikemad; vars oksine; lehed karedad. 6—9. Niisketel kohtadel, tihti

Konnal., *J. bufónius* L.

6. Vars nõrk, niitjas, püstine või lamav; õienutte vähe (2—6); lehed harjastena, tihti punaka jumega; vili tõmp, torkav. 7—8. Niisketel aasadel, soodes, kraavides tihti

Madal l., *J. supinus* Moench.

- Vars pole nõrk; õienutte palju 7

7. Sisemised katelehed tõmbid, välimised teravad; vili piklik-munajas, läikiv, tumepruun. 6—9. Niisketel kohtadel, tihti

Läikviljaue l., *J. lamprocarpus* Ehrh.

- Kõik katelehed teravad; vili piklik, terava nokaga. 7—9. Niisketes metsades, soodes, tihti

Metsl., *J. silvaticus* Reich.

2. Piipheinad, *Lúzula* D. C.

344. j.

1. Õied kaheti ja rohkem pusades või peades, mis varre ladvas sarikatena või pööristena (344. joon.) 2

- Õied üksikud, pikavarrelised; õisik sarikataoline; juurmised lehed süstjad, keskelt 5—8 mm laiad; oksad enamasti 3õiesed, ülemised viljaajal tagasikäändunud; õie katelehed tumepruunid, lühemad kui vili; seemne lise valge, sõeljas. 4—5.
 Metsades, võsastikkudes, tihti

Karvane p., *L. pilósa* Willd.

2. Õied munajates või piklikkudes peades (344. joon.); seemnis alusel lisemega; õie katelehed tumepruunid; tolmukotid 2—6 korda nii pikad kui tolmukaniidid; päid 1—5, külgmised pärast tagasikäändunud; lehed lamedad, mitte renjad; taim hõre, murus. 4—5. Muruplatsidel põldudel, metsades, tihti

Põld-p., *L. campéstris* D. C.

— Õied 2—5 väikeste pusadena; õisik enam liitunud; seemnis ilma ehk otsas õige väikese lisemega 3

3. Katelehed lühemad kui õisik; lehed ligi 1 sm laiad, servadest pikkripsjad; õiekate pruunikas, peaaegu sama pikk kui vili; kõrgus 30—80 sm. 5—7. Lehtmetsades, harva

Mets-p., *L. silvatica* Gaudin

— Katelehed utatuvad üle õisiku; õied valkjad või vaskpunased, 3—4 mm pikad; tolmukaniidid peaaegu varretud; õisik hõre, laiuv. 6—7. Metsades, harva

Valgeõiene p., *L. nemorosa* E. Mey.

Amarüllilised, *Amaryllidaceae*.

1. Õied püstised või longus; õied valged; õie neelu ümber lühikesed lise-med, mille servad punased (345. joon.). 4—5. Aedades ilutaimena

Valge nartsiss, *Narcissus poeticus* L.

345. joon.

— Õied rippuvad, valged; kõik 6 või ainult 3 sisemist õie katelehte roheline otsaga 2

346. j.

347. j.

2. Õiekatte tipped ühepikkused, kõik roheline otsaga; õisi 1, harva 2, kokkusurutud (347. joon.); emakael tõlbjas; kõrgus 10—30 sm. 3—4. Aedades

Päris märtskelluke, *Leucojum vernum* L.

— Õiekatte 3 sisemist tippet palju lühemad kui ühevärvilised valged välimised; vars lõiene (346. joon.); lehed lineaalsed. 3—4. Aedades

Harilik lumekelluke, *Galanthus nivalis* L.

Võhumõõgalised, *Iridaceae*.

1. Õiekate korrapäratu, peaaegu 2huulene; õied (5—10) üheküljelises korbaras, üksteise lähedal, verevad. 6—7. Niisketel aasadel, harva

Välkseõiene kuremõök, *Gladiolus imbricatus* L.

— Õiekate korrapärane, mitte verev 2

2. Õied tulevad välja otse sibulast; õiekate väga pika putkega ja sirgete tipetega; õied violetid, valged, ühe katelehega; vars enamasti lõiene. 3—4. Aedades, ilutaimena

Kevadine krookus, *Crócus vernus* All.

— Õied lehisvarrel; 3 välimist õiekatte tippet tagasikäändunud; emakasuud-med kroonlehtede taolised

Võhumõõgad, *Iris* 130

Võhumõõgad, *Iris* L.

Õied helekollased, välimised õiekatte lehed laiad ümmar-munajad, sise-
mised väga väikesed; lehed laiad, mõõkjad, pikad. 5—6. Soontel, kraa-
vides, kallastel, tihti

Kollane v., *I. pseudácorus* L.

- Õied violetid; vars väheõiene, õdnes; lehed 2—6 mm laiad; välimised
õiekatte lehed ahenevad järsku pruunikaskollaste või verevate triipudega
pinnukeseks; sigimik 3kandine, vili lühikese terava otsaga. 5—6. Soo-
heinamaadel, väga harva (Tartu ümbruses)

Siberi v., *I. sibirica* L.

Käpalised, *Orchidáceae*.

1. Taim roheliste lehtedega 4
— Taim ilma roheliste lehtedeta 2
2. Õied mitmeõiseses kobaras, pruunikad; vars pruunikas; huul 2lõhene.
5—6. Leht- ja okasmetsades, harva

Pesajuur, *Neóttia nidus ávis* Rich.

- Õied rippuvad vähemaõiestes (2—10) kobarates; huul 3hõlmane . . . 3

3. Õis lühikese, jämeda kannusega, kollakasvalge, punaste joontega; vars
värvitu. 6—8. Niisketes metsades, võrdlemisi harva

Pisikäpp, *Epipógon aphyllus* Sw.

- Õied ilma kannuseta, rohekaskollased, valged punatäpilise huulega; vars
kollakasroheline. 6—8. Viludes metsades, turbarabades, harva

Koralljuur, *Coralliorrhiza innáta* R. Br.

4. Huul puukinga-taoliselt täispuhutud, kollane; vars 1, harva 2 suure
õiega. 5—6. Viludes lehtmetsades, iseäranis lubjasel maapinnal, harva

Kuldking, *Cypripedilum calcéolus* L.

- Huul pole mitte puukinga-taoliselt täispuhutud; õisi enamasti rohkem 5

5. Huul pole mitte kannusega 10

- Huul tähelepanudava kannusega (vahest õige lühike) 6

6. Huul jagumatu, allarippuv (350 joon.); õis valge või rohekas; õisik
pikendatud

Käokeeled, *Platanthéra* 133

- Huul enam-vähem 3hõlmane 7

7. Kannus kõige rohkem nii pikk kui sigimik, vahel lühem ja
jämedam 9

- Kannus pikem kui sigimik, peenike, niitjas, enamasti kõver 8

8. Huul alusel 2 püstise lehekesega, keskkohani 3jagune; õied kokku-
surutud munajas peas. 6—7. Niitudel, nõlvadel, iseäranis lubjasel pinnal, harva

Koerakäpp, *Anacamptis pyramidális* Rich.

- Huul alusel ilma püstiste lehekesteta; õied pikemas peas

Jeesuse käerohud, *Gymnadénia* 133

9. Kannus kotjas, väga lühike, vastu huult; huul rippuv, lailineaalne, otsast 3hambne; õied rohelised kunni pruunikaspunaseni, hõredas peas; lehed munajad; mugulad enamasti sügavalt 2lõhesed. 5—6. Metsaniitudel, väga harva (Saaremaal)

Õöskeel, *Coeloglossum viride* Hartm.

- Kannus ruljas, kuhikutaoline või niitjas, enamasti sirge; õiekate harva alla 1 sm pikk

Käpad, *Orchis* 132

10. Taimel ainult 2 munajat, peaaegu vastakut lehte; huul sügavalt 2lõhene, väga pikk (348. joon.)

348. joon.

Käopõlled, *Listera* 134

- Lehed pole mitte vastakud 11

11. Õied seest ja väljast rohekad või rohekaskollased . . . 15

- Õied valged, punased, kollakad või kirjud, vahel väljast rohekad, seest valged 12

12. Huul külgmiste täkete läbi 2osane, tagumine osa õõnes . 14

- Huul ei ole 2osane külgmiste täkete läbi 13

13. Õied kirjutäpiliselt (punased, kollased, sinikad jne.), toredad putukataolised; huul sammetkarvane, 3lõhene, keskhõlm süvalõhene, alusel 4nurgelise palja paigaga; taim enamasti ainult alt lehis. 5—7. Kuivad elniitudel, iseäranis lubjasel pinnal, harva

Kärbesõis, *Ophrys muscifera* Huds.

- Õied valkjad, väikesed (ainult mõned mm laiad); huul alusel kotjalt kühmus; pea käändumata; juured ilma mugulateta. 7—8. Niisketes, sambarikastes metsades, harva

Öövilge, *Goodyera repens* R. Br.

14. Sigimik varretu, käärdunud, püstine; õie katelehed kokkupaindunud

Tolmpead, *Cephalanthera* 134

- Sigimik pole käärdunud, kuid seisab käärdunud varrel, kaalus või lonkus; õie katelehed kellukataoliselt laiuvad

Neeluvaibad, *Epipactis* 134

15. Huul 3lõhene, odajate laiuvate külgtipetega, alusel kotjas; vars alusel ühe pruuni mugulaga. 5—6. Heinemaadel, harva

Muguljuur, *Hermidium monorchis* P. Br.

- Huul jagumatu; vars alusel ühe või mitme lehetupega ümbritsetud rohelise mugulaga 16

16. Huul servas hambune; lehti 1, harva 2; katelehed õieraost lühemad. 6—7. Soodel, turbarabadel, harva

Ühelehtine soovalk, *Microstylis monophyllos* Linde.

- Huul terveservane; lehti 2—4 17

17. Lehti 2; kobar väheõiene. 6—8. Heinsoodel, väga harva

Hiilakas, *Liparis loeselii* Rich.

- Lehti 3—4; kobar mitmeõiene. 7—8. Turbamaadel, soodel, harva

Madal soovalk, *Malaxis paludosa* Sw.

1. Käpad, *Orchis* L.

1. Mõlemad välimised külg-õiekatelehed laiuvad või tagasikäändunud, teised 3 kiivritaoliselt kokkupaindunud 5
- Kõik õie katelehed (peale huule) kiivritaoliselt kokkupaindunud; mugulad jagumatud 2
2. Alumine huul 3lõhene või 3hõlmane, nende kesktype kõige rohkem ainult vähe sämpunud 3
- Alumine huul 3jagune, kesktype eest laiem, 2lõhene või 2hõlmane, tihti väikese hambaga sapis 4
3. Õie katelehed süstjad, kõige vähemalt sama pikad kui pool sigimikku; pead silindrilised, puhkematus osas mustakad; kiiver kerajas, lühike, väljast tõmmu; kannus pool nii pikk kui sigimik. 5—7. Kinkudel, kuivadel aasadel, harva
Tõmmu k., *O. ustulata* L.
- Katelehed soomusjad, palju lühemad kui sigimik; kesktype eest järsku laiuv (keskeni peaaegu ühelaiune), laiade, ümmarguste hõlmadega; kiiver munajas-süstjas, terav, heleverev. 5—6. Arudel, lubjasel pinnal, tihti
Hall k., *O. militaris* L.
4. Kannus kaalus või ülespöördund, peaaegu sama pikk kui sigimik; huul madalalt 3hõlmane, ümmardunud külghõlmadega; kiiver tõmp, roheliste joontega; pea hõre, väheõiene. 5—6. Kuivadel aasadel, arudel, harva
Aruk., *O. morio* L.
- Kannus allapöördund, pool nii pikk kui sigimik; huule kesktype piklik, terav, külgmised peaaegu rombjad; pea silindriline, tihe, paljuõiene; õied rohelised, pruunid, verevate täppidega, lutikalõhnaline. 6—7. Aasadel, väga harva (saaremaal)
Haisev k., *O. coriophora* L.
5. Mugulad süvajagused; kannus allapöördund, enamasti lühem kui sigimik; katelehed rohtjad, sigimikust pikemad 7
- Mugulad jagumatud või ainult otsast vähe lõhestunud 6
6. Kannus kaalus või ülespöördund; huul 3lõhene, heledam kui teised õie katelehed, kesktype äraspidi-südajas, külgtipid tõmbid või ümmardunud; õie katelehed teravad (349. joon.); õis verev (harva valge); pea pikendunud, paljuõiene; lehed piklikmunajad. 5—6. Aasadel, metsades, tihti
Jumalak., *O. mascula* L.
- Kannus allapöördund, kõige vähemalt sigimiku pikkune; mugulad otsast ainult vähe 2—3hõlmased; huule kesktype külgmistest vähem; katelehed rohtjad, sigimikust pikemad; kannus kõige vähemalt sigimiku pikkune; vars õdnes; õied enamasti kollakad, vähe lõhnavad. 5—6. Aasadel, harva
Leedrilihine k., *O. sambucina* L.

349. joon.

7. Vars säisikas, 6—10lehen; lehed enamasti mustade täppidega, ülemised lehed peast enamasti kaugel; katelehed tihti õitest lühemad; huul 3hõlmane, tumepunane, täpiline või üksikute joontega. 5—6. Aasadel, harvades võsastikkudes, tihti

Kuradi- (juuda-) **k.**, *O. maculata* L.

- Vars õõnes, 3—6lehen; katelehed (peale ülemiste) ulatuvad üle õite. 8

8. Lehed enamasti täpilised, lühitüpesed, laiuvad kitsast alusest kesk-kohani; huul 3hõlmane; õied verevad, harva valged. 5—6. Niisketel aasadel, harva

Laialehine k., *O. latifolia* L.

- Lehed väga harva täpilised, pikatüpesed, ahenevad vähehaaval laialt aluselt alates 9

9. Huul jagumatu või väga vähe 3hõlmane; õiekate enamasti kahkjaspunane; katelehed rohelist, punaka servaga; pea tihe, paljuõiene; lehed pikad, süstjad, otsast tanujalt kokkutõmbunud. 5—6. Heinsoodel, tihti

Kahkjaspunane k., *O. incarnata* L.

- Huul 3hõlmane; katelehed pruunjaspunased; õied suured, hõreda peana; lehed lineaalsüstjad, pikalt teritunud, vähe vaolised. 5—6. Niisketel heinamaadel, harva

Ahtalehine k., *O. traunsteinéri* Saut.

2. Jeesuse käerohud, *Gymnadenia* R. Br.

Kannus peaaegu kaheli sama pikk kui sigimik, niitjas; õied verevad, kahkjad, harva valged; alumised lehed tõmbid. 6—7. Aasadel, metsa-servadel, harva

Päris J. k., *G. conopsea* R. Br.

Kannus peaaegu sama pikk või lühem kui sigimik; lehed kõik teravad; õied väiksemad, eelmise värvilised, lõhnavad. 6—7. Niisketel heinamaadel, harva (Hageri, Nissi)

Lõhnav J. k., *O. odoratissima* Rich.

3. Käokeeled, *Platanthera* Rich.

350. joon.

351. joon.

Kannus niitjas, ühejamedune (350. joon.), 1,5—2 korda nii pikk kui sigimik; õied valkjad. 6—7. Aasadel, nõmmedel, metsa-äärtel, tihti

Kahelehine k., *P. bifolia* Rich.

Kannus tõlbjas (351. joon.); õied kollakas-valged või rohekasvalged. 5—6. Leht-metsad, harva

Lehtroheline k., *P. chlorantha* Custer.

4. **Tolmpead, *Cephalanthéra* Rich.**

Õied punased, väga harva valged; huule esimene osa laiusest pikem, terav; sigimik pehme karvane. 6—7. Varjurikastes metsades, iseäranis pae peal, harva

Punane t., *C. rubra* Rich.

Õied valged või kollakasvalged; huule esimene osa pikkusest laiem, tömp; sigimik paljas; katelehed palju lühemad kui sigimik; välimised õie katelehed teravad; lehed süstjad, ülemised kitsad. 5—6. Varjurikastes lehtmetsades, väga harva (Saaremaal)

Pikalehine t., *C. longifolia* Fritsch.

5. **Neiuvaibad, *Epipactis* Rich.**

1. Huule esimene osa ümmargune, tömp, täkiline (352. joon.); tagumine osa 2hõlmane, lahutatud esimesest sügavate külgtäketega; lehed pikemad kui varre lülid. 6—7. Heinsoodel, tihti

Soo-neiuvaip., *E. palustris* Crantz.

— Huule esimene osa lühike, otsast vähe tagasikõverdunud 2

2. Taim enamasti punakas; huule esimene osa 2 kähara kühmuga, mille taga lai neel; sigimik varrest vähe lahutatud; õied enamasti tumepunased, hästi lõhnavad. 5—7. Lubjastel kinkudel, mererannal, harva

Tumepunane n., *E. atropurpurea* Raf.

— Taim enamasti rohekas või violett; huule esimene osa ilma kühmuga, kitsa neeluga (353. joon.) sigimik aheneb varreks. 6—8. Metsades, võsas, harva

Laialehine n., *E. latifolia* All.

6. **Käopõlled, *Listéra* R. Br.**

Lehed munakad; huul 2lõhene; kobar väga pikk, mitmediene; õied rohelistes; vars tugev, 20—50 sm kõrge. 5—6. Lehtmetsades, aasadel, harva

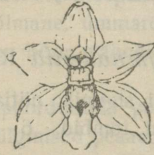
Munalehine k., *L. ovata* R. Br.

Lehed südajad; huul mõlemalt poolt alust hambune; kobar lühike, vähe-diene; õied rohelistes kunni verevioletini; vars õrn, 8—15 sm kõrge. 5—6. Niisketes okasmetsades, turbarabal, harva

Südalehine k., *L. cordata* R. Br.

352. joon.

353. joon.

Paljasseemnelised, *Gymnóspermae*.

Männilised, *Pináceae*.

1. Lehed okastena 2
 — Lehed soomusjad, näärmekühmuga; oksad lamedad, kaalus, harulised, pealt tumerohelised, alt helerohelised; käbid väikesed. 4—5. Tihti istutatult surnuaedades, mõisate ümbruses

Ameerika elupuu, *Thuja occidentális* L.

2. Okkad pusadena, 15 ja rohkem pusas, pehmed, sügisel mahalangevad; vili püstine, puitunud käbi. 5. Aedades

Euroopa suvikuusk, *Lárix europáa* D. C.

- Okkad üksikud või 2—5kaupa; igihaljad 3
 3. Okkad 2—5kaupa, alusel lühikese, pärast langeva tupega ümbritsetud; vili puitunud käbi

Männid, *Pinus* 135

- Okkad pole mitte mitu tükki ühe tupega ümbritsetud 4
 4. Okkad kolmeti männases, sirged, laiuvad, torkavad, alt tõmbi küliga; vili marjataoline, ümmargune, esiteks roheline, pärast sinimust. Püstised põõsad või puud püramiidse võraga. 5. Okasmetsades, loodudel, tihti

Harilik kadakas, *Juniperus communis* L.

- Okkad ei ole männases 5
 5. Okkad kinnitunud alusega laiunud ümmarlestana oksade küljes, sugajalt 2reased, alt kahe valkja pikijoonega; käbid püstised. 5. Istutatult

Valge kuusk, *Abies álba* Miller.

- Okkad pole alusel laiunud ümmarlestana 6

354. joon.

6. Okkad 2reaselt korraldatud, lamedad, pealt kõrgema joonega, alt rohelist; vili punane, karikataoline mari (354. joon.). 3—4. Saaremaal, Pärnu ranna läheduses (Audrus)

Jugapuu, *Tárus baccáta* L. (sug.: *Táxaceae*).

- Okkad enamasti ühetaoliselt ümber oksa kinnitunud, peaaegu 4kandised, rohelist; käbid rippuvad. 5. Metsades, tihti

Harilik kuusk, *Picea excélsa* Link.

1. Männid, *Pinus* L.

1. Okkad kahekaupa, karedad, kunni 5 sm pikad, sinikad; käbid kaunis pika rao otsas, mis varsti peale õitsemist alla kõverdub; seemnetiib 3—4 korda nii pikk kui seemnis. 5. Väga tihti metsadena

Harilik mänd, *P. silvéstris* L.

- Okkad viiekaupa 2
 2. Okkad pehmed, peenikesed; käbid rippuvad, hallikaspruunid, 10—15 sm pikad; koor kaua sile. 5. Parkides istutatult

Ameerika m., *P. stróbus* L.

- Okkad karedad; käbid varretud, munajad, 5—7 sm pikad. 6. Parkides, harva

Siberi m., *P. cembra* L.

Õiteta ehk eostaimed, *Cryptógamae*.

Kõrgemad eostaimed, *Pteridóphyta*.

1. Vars lüüline, tihti vaoline, lihtne või harunenud männasena; lehed männasena, soomusjad, hambuse varreümbrise tupena kokkukasvanud; eospesad kilpjate lehtede alumisel küljel, mis varre latva peana kuhjunud

Osjalised, *Equisetáceae* 138

- Vars pole lüüline 2

2. Vars hulga lineaalsete või soomusjate lehtedega tihedalt kattunud, mis sirgelt laiuvad või katusekivide-taoliselt üksteist katavad, eospesad üksikult, kaenlasisesed või peadena 6

- Vars pole mitte väikeste lehtedega peenelt kattunud 3

3. Lehed niitjad või kõrkjataolised, tikjalt püsti, pusadena; vars lühike, oksitu, alt vähe jämedam. 7—8. Üksikute järvede põhjal (Viitna, Valgejärv)

Lahnarohi, *Isoetes lacustris* L.

- Lehed laiema labaga 4

4. Eospesad sulgsete või sulglõhiste lehtede alumisel küljel või servadel, enamasti hunnikutena

Sõnajalalised, *Polypodiáceae* 137

- Eospesad otsmiste pööristena, peadena või kobaratena . 5

5. Vars ühe ainsa jagumatu lehega; eospesad otsmise peana, mis lehest tõuseb. 6—7. Niisketel aasadel, kaskede all, karjamaadel, harva

Maokeel, *Ophioglóssum vulgátum* L.

- Vars ühe ainsa sulgse või sulgjaguse lehega; eospesad liitkobarana (355. joon.); taim kõige rohkem 20—25 sm kõrge

Võtmeheinad, *Botrychium* 137

6. Eospesad kõik ühesarnased **Kollad, *Lycopódium* 138**

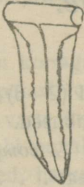
- Eospesad mitmesugused: ühed neerjad või ümmargused, teised 3—4peased; lehed tõusevringidena, ühesugused, teravad, narmashambused, tumerohelised. 7—8. Turbarabades (Hageri ümbruses), kohati

Selaginella, *Selaginella selaginoides* Link.

355. joon.

1. Sõnajalalised, *Polypodiáceae*.

356. joon. 357. joon.

1. Lehed lihtsalt sulglõhised, kõik ühesugused (356. joon.); lehevars enamasti vähe lühem kui lehelaba. 8—9. Kaljulõhedes, rändrahnudel, järskudel mäeveerudel, müüridel

Kivi-imar, *Polypodium vulgare* L.

- Lehed 2—3 korda sulgsed 2
2. Eospesad lehtede servadel, kaetud käärdunud lehe servaga (357. joon.); lehed väga suured, nahkjad; taim 0,5—1,5 m kõrge. 7—9. Metsades, liivastel põldudel, tihti

Pöld-sõnajalg, *Pteridium aquilinum* Kuhn.

- Eospesad pole mitte lehe servaga kaetud . . 3

3. Eospesad ümmargused; sulglehekesed täkiliselt saagjad (358. joon.). 7—9. Metsades, tihti

Maarja-sõnajalg, *Aspidium filix mas* Sw.

- Eospesad piklikud või haakjad 4

4. Taim 60—160 sm kõrge; lehed 2—3 korda sulgsed; lehevars palju lühem kui lehelaba. 7—8. Varjulistes metsades, tihti

Harilik sõnajalg, *Asplenium filix femina* Bernh.

- Taim kunni 15 sm kõrge; lehed karedad, tumerohelised, alusel talbjate lehekestega (359. joon.). 7—10. Müüridel, kaljudel, harva

Müüri-sõnajalg, *Asplenium ruta muraria* L.

358. joon. 359. joon.

Maokeelised, *Ophioglossáceae*.

Võtmeheinad, *Botrychium* Sw.

1. Lehed kõige vähemalt nooruses karvased, äärjoonelt 3nurgased, enamasti laiemad kui pikkus, kahelisulgsed, lihavad, taime aluselt välja tulevad, kunni 6 sm pika varrega; sulgosakesed munajad või ümmargused. 7—8. Harvades metsades, lagedatel aasadel, harva

Kummeli-v., *B. matricariae* Spr.

- Lehed alati paljad, enamasti pikemad kui laiad, mitte 3nurgased . 2

2. Lehed peaaegu taime keskepaigas, varretud, piklikud, lihtsulgsed; sulgosakesed poolkuu-taolised, üksteist katvad (355. joon.). 6—7. Kuivadel aasadel, harva

Kuu-v., *B. lunaria* Sw.

- Lehed ülvalpool keskpaika, varretud, piklikud või munajad, paksud, lihakad, 1—2 korda sulgsed; sulgosakesed häredad, piklikud, terveservased või 2—3täkilised. 5—6. Kuivades metsades, lagedatel kinkude, väga harva
Oksine v., *B. ramósum* Aschers.

Kollalised, *Lycopodiáceae*.

Kollad, *Lycopódium* L.

1. Oksad kokkusurutud; lehed soomusjad, 4 reas; pead (2—6) enam-vähem pikemal varrel; eoslehed munajad, servast peenhambused. 8—9 Enamasti männimetsas, harva
Ungruk., *L. complanatum* L.

— Oksad ümmargused; lehed nõeljad, 5 ja rohkem reas 2

2. Lehed tõusevringiliselt püstistel okstel pikkade harjaskarvadena; pead (2—3) varrelised (360. joon.). 7—8. Okas- ja segametsades, nõmmedel, tihti

Karuk., *L. clavatum* L.

— Lehed teravad, torkavad, pole mitte harjaskarvadena 3

3. Vars roomav või lamav; lehed oga-teravad; eospesad peadena; pead varretud 4

— Vars püstine või tõusev; lehed lineaalsüstjad; eospesad varre ladvas, harilikkude lehtede kaenlasisesed.

7—9. Varjulistes metsades, harva

Varesk., *L. selágo* L.

4. Vars lühike, hästi juurduv, lamav, rabe; lehed terveservased; pead üksikult (361. joon.), ei lahutu nii teravalt varrest. 8—9. Soistel paikadel, väga harva
Sook., *L. inundatum* L.

— Vars pikk, vähe juurduv, roomav, sitke; lehed hambused; pea lahutub selgesti varrest. 8—9. Niisketes metsades, harva

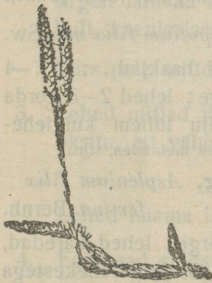
Kattek., *L. annótinum* L.

Osjalised, *Equisetáceae*.

Osjad, *Equisétum* L.

1. Viljalised¹⁾ ja viljatud varred ühesugused, ilmuvad ähhel ajal, alati rohelised 4

1) Varred eospeadega.

360. joon.

361. joon.

- Viljalised ja viljatud varred mitmesugused, esimesed pole alguses mitte rohelised 2
2. Taimed esiteks (kevad) kahvatud, oksitud; viljalised varred (tilgad) närtsivad varsti; rohelised viljatud varred (kuuskjalad) oksised, kunni 3 mm jämedad, 50 sm kõrged, soonilised; tilkade tuped alati eemal, 6—19 mustpruuni hambaga. 3—4. Põldudel, tihti
Põldosi, E. arvénse L.
- Taimel on korruga viljaline ja viljatu vars, esimesed alguses kahvatud, oksitud, pärast rohelised ja oksised 3
3. Viljaliste varte tuped suured, kellukataolised, ülemises osas punapruunid, 3—6 tõmbi punaka või pruunika hambaga; viljatu varre oksad pikad, peenikesed, harunenud, 2 korda männases. 5—6. Viludes metsades, kohati
Metso., E. silvaticum L.
- Viljaliste varte tuped lehterjad, sinikasrohelised, 12—20 terava, enamasti süstja hambaga; viljatu varre oksad pole mitte harunenud, hallikas-rohelised. 5—6. Aasad, metsades, harvemini
Aaso., E. praténse Ehrh.
4. Eespead teravad; vars enamasti kare ja kõva 6
- Eespead tõmbid, ladvani „eeslehtedega“ kaetud, vars sile ja vähe kare 5
5. Vars sooniline, peenike (kunni 4 mm), enamasti oksine, vähe kare; tuped rohelised, 4—12 laia valkjashahkse-servalise hambaga. 5—6. Heinsoodel, kallastel, tihti
Soo-o., E. palüstre L.
- Vars soonitu, kunni 8 mm jäme, väga sile; tuped läikivrohelised, 10—30 musta, väga kitsa nahkjaservalise hambaga. 5—6. Kraavides, tiikides, soodes, tihti
Konnao., E. heleócharis Ehrh.
6. Varre kandid lamedad vähe madalamate pikikantidega, mida 15—25; vars väga kare, üle talve seisev; tuped kitsad, väheste kantidega, mustpruunide hammastega, mis varsti maha langevad, tõmpi, täkulist serva jättes. 7—8. Metsades, aegade ääres, tihti
Raudo. (kide), E. hiemále L.
- Varre kandid sügavamad; vars peenike, tihti lamav, 4—12 kandida; tuped vähe kellukataoliselt laiuvad, äärisel musta põikvöödiga; hambad 3nurgased, niitjalt teravad, langevad hiljemini maha. 7—8. Liivastel paikadel, harva
Liivo., variegátum Schleicher.

Eestikeelne taimede nimestik.

- Aas-rebasesaba 113
 aiatar 95
 akakapsad 76, 81
 alpiroos 66
 amarüllilised XIX, 129
 angerpist 46
 angervaksad 44, 46
 angervarrelised XXXVIII
 angervars XXXVIII
 apteegitill 59
 araallilised XXV
 arnika 97
 aruheinad 114, 116
 aruputk 63
 aspar 124
 asparhernes 51
- Efeu XXV
 elupuu 135
 emajuured 70, 71
 emajuurelised XXXIX, 70
 emanõgesed 77, 80
 emaputk 64
 eostaimed XVII, 136
 esikud XXXV, XXXVI,
 XXXVIII, XXXIX, XI,
 68
 esparsett 51
- Haavad 2, 4
 hammasjuur 26
 hanihein 121
 hanijalg 48
 hanimaltsad 16, 17
 haniputk 61
 hanirohud 25, 26, 30
 harakaladvad 25, 31
 harakkuljus XXII, 93
 harakputked 60, 64
 harjasputk 60
 hatikad 7, 10
 heinmuda 121
- heinmudalised XVIII, 121
 heinputk 63
 hernerid 52, 56
 hiilakas 131
 Hiina aster 97
 hiirehernerid 52, 55
 hiirekõrv 27
 hiiresaba 20
 hobukastan XXII
 hobukastanilised XXII
 hobuking 51
 hobukõõmned 62
 hooramari 124
 humal XXV, XXX
 hundihambad 51, 54
 hundinuiad 123
 hundinuilised XX, 123
 hunditubakad 101, 111
 hundioad 50, 57
 huulheinad 24
 huulheinalised XXXIV,
 24
 huulõielised XXII,
 XXXVIII, 76
 hädar 9
 hänisilm 74
 härgheinad 87
 härjapead 53
 härjasilm 105
 hõbekakar 97
 hõbepuulised XXIV
 hüatsint 125
- Iisop 77
 imikad 73, 74
- Jaanikakrad 97, 105
 jaanilill 69
 jaelcht 106
 jalakas 4
 jalakalised XXI, 4
 jasmiin XXII
- Jeesuse käerohud 130,
 133
 jooksjarohud 49, 52
 joovikas 67
 jorjen 96
 jugapuu 135
 junikad 100, 108
 juudakäpp 133
 jänesekapsad 40
 jänesekapsalised XXXIV,
 XXXIX, 40
 jäneskastik 113
 jäneslilled 117, 118
 jõeputk 61
 jõetakjas 123
 jõhvikas 67
 jõirililled 26, 30
- Kaarel 47
 kadakas 135
 kadakkaer 7, 8, 12
 kaderohud 8, 13
 kaetisrohi 77
 kaer 114
 kaheidulehelised XVII,
 XX, 1
 kaisel 119
 kaljukress 28
 kalmus 122
 kanakoole 20
 kanarbik 66
 kanarbikulised XXIV,
 XXVI, XXXIV, XXXV,
 XXXIX, 65
 kanep XXXI
 kanepilised XXV, XXXI
 kannikesed 35
 kannikeselised XXXII, 35
 kardheinad 24
 kardheinalised XXVI, 24
 karelehelised XXXVII,
 XXXIX, 72

- kareputked 61, 64
 karerohi 73
 karikakrad 97, 104
 kartul 75
 karukeel 74
 karukellad 20, 21
 karumari 42
 karumustikas 75
 karunõges 78
 karuohakas 99, 107
 karuputked 63, 64
 kased 1
 kaselised XXI, 1
 kassikäpad 98, 103
 kassinairid 38
 kassinairilised XXXIII,
 XXXIX, 38
 kassiratas 78
 kassisaba 86
 kassitapud 72
 kassitapulised XL, 71
 kasteheinad 113, 115
 kastevars 114
 katkujuur 96
 katteseemnelised XVII, 1
 kaussviljalised 2
 keelikurohi 96
 kellukad 90, 91
 kellukõielised XL, 90
 kerahein 115
 keraslill XXXVII
 kersid 26, 29
 kesakannid 7, 8, 10
 kesalill 105
 kevadikud 27, 28, 32
 kibuvits 49
 kide 139
 kikkaputk 60
 kilbirohi 28
 kilbukalised XVIII
 kilbukas XVIII
 kipslilled 6
 kirburohud 13, 14
 kirbuvaak 98
 kirikakar 96
 kirju lillia 125
 kirsipuu 76
 kitsesilm 22
 kiviimar 137
 kivirikud XXXV, 42
 kivirikulised XXII,
 XXVIII, XXXIV, 42
 kobarhüatsint 124
 koerakäpp 130
 koerakõõmned 65
 koeranairis 95
 koerapõõri-rohi 75
 koertubakad 101, 110
 koerputk 63
 koer-õispuu 93
 kogelearohi 27
 koidukann 49
 koirohi 104
 kollad 136, 138
 kollakad 27, 29
 kollalised 138
 koldnõges 77
 koldrohi 51
 konnakapsas 19
 konnarohi XX
 konnarohulised XIX, XX,
 XXXV
 konnatatar 16
 kontpuud XXIII, 65
 kontpuulised XXI, 65
 kopsurohud 73
 koorike 86
 koralljuur 130
 kortsehed 44
 korvõielised XXXVI,
 XL, 95
 kregipuu 46
 kressid 27, 33
 krookus 129
 kroonohakas 99
 kukeharjad 41
 kukekannus 21
 kukelokut 33
 kukemarjad XXIV
 kukemarjalised XXIV
 kukerpuu XXIV
 kukerpuulised XXIV
 kukesaba XXXVI, 57
 kukesabalised 57
 kukits XXX, XXXV, 65
 kuldkann XXII, XXXIII
 kuldkannilised XXII
 kuldking 130
 kuldtähed 125, 126
 kuldvits 98
 kuljuslill 90
 kuller-upp 19
 kummelid 97, 105
 kuningakepp 58
 kuningakübar 67
 kuuradikäpp 133
 kurehernes 55
 kurekael 38
 kurekatel 91
 kurekell 20
 kurelääts 56
 kuremõök 129
 kurereha 38
 kuirehalised XXXIV,
 38
 kurgirohi 73
 kurk 95
 kuslapuud 93, 94
 kuslapuulised XXII,
 XXIII, XXV, XXXVIII,
 93
 kuukress 25
 kuupäeva-rohud 83, 87
 kuutõve-rohud 125, 127
 kuusk 135
 kuuskhein XXVI
 kuuskheinalised XXVI
 kuuskjalad 83, 87
 kuusman 94
 käbiheinad 77, 81
 käokann 7
 käokannused 83, 84
 käokeeled 130, 133
 käoking 20
 käokuld 98
 käokübar 91
 käopakk 82
 käopõlled 131, 134
 käpad 131, 132
 käpalised XIX, 130
 kärbesõis 131
 kõrgemad eostaimed 136
 kärkjad 118
 kõrrelised XVIII, 112
 kõrvekõõmned 63
 kõrvikud 77, 80
 kõrvits 95
 kõrvitsõielised XXXIX,
 95
 kõõluslehed XX
 kõõmned 62
 külmalill 86
 künnapuud 4
 küüsi-unilauk 25
 küüvitsad 66

Laanelill 68
 lahnarohi 136
 lambapähkel 43
 laugud 124, 126
 laukapuu 46
 leedripuud 93, 94
 leesikas 66
 leeskputk 59
 lehmakapsas 26
 lemled 122
 lemlelised XVIII, 122
 lemmaltsad 40
 lemmaltsalised XXIX, 40
 lemmelill 024
 lepad 1, 2
 lepiklill XXVIII, XXX
 leppmaltsad 40
 leseleht 125
 levkoi 25
 libeleht 89
 liblikõielised XXII, XXIII,
 XXXII, XXXVII, 49
 liilia 125
 liilialised XIX, XX, 124
 liivatee 77
 liivkann, paksulehine, 7
 liivkannid 7, 11
 liivrohi 112
 lillakas 47
 lillhernes 56
 linad XXXV, 40
 linalasihik XXVIII
 linalasihikulised XXXVIII
 linalised XXXVI, 40
 linaluste 117
 linnukapsas 101
 linnupiiim 125
 linnurohi 15
 linnutuder 29
 lipphernes 51
 litriheinad 28, 32
 load 127
 loalised XIX, 127
 lobeelia XXXVII, 90
 ledjapuu 93
 luidekaer 113
 luigelill XIX
 lumekelluke 129
 lumimari 94
 lupiinid 50, 57
 lusted 114, 116
 lutsernid 50, 52

luuderohi XXV
 lääts 52
 läätspuu 50
 lõikhein 118
 lõikheinalised XX, 117
 lõokannused 34
 lõosilmad 73, 74
 lõvilõug 83

 Maajalg 78
 maarjahein 113
 maarjalepad 44, 49
 maarjalill 96
 maarjaohakas 99
 maasapid 70, 71
 maasikad 44, 47
 maavits 75, 76
 madarad 92
 madaralised XXXI,
 XXXVIII, 92
 magunad 33
 magunalised XXXIII, 33
 maikelluke 125
 mailased 83, 85
 mailaselised XXXVI,
 XXXVIII, XXXIX, 82
 maltsad 17, 18
 maltsalised XXVI,
 XXVII, XXVIII,
 XXIX, XXX, 16
 maokeel 137
 maokeelelised 137
 maranad 44, 47
 marjamalts 18
 meelislilled 74
 merikann XXXIV,
 XXXIX
 merikapsas 28
 merilents 121
 merisalat 28, 32
 merisinep 25
 meriummur 7
 mesihein 114
 mesikad 50, 52
 mesiohakas 99
 mesiputk 60
 mets-küüslaugud 76, 82
 metspipar XXX
 metspipralised XXVIII,
 XXX
 metsputk 59
 metsstill 60

metstulp 125
 metstäht 68
 mets-viinapuu XXV
 metsvitsad 69
 moorputk 60
 mugulalised XXIV, XXV,
 XXVII, XL, 75
 muguljuur 131
 muhurohi 91
 mungalill XXIX
 murakad 44, 47
 murelipuu 45
 muskuslill XXIX, XXXI
 muskuslilled XXIX
 mustikas 67
 mustjuur 101
 müulukas 47
 mädarõigas 32
 mägisibul 41
 männid 135
 männilised 135
 märtskelluke 129
 mõrkjas 101
 mõruhein 16
 mõõgarohi 108
 mõõlad 44, 46
 mündid 76, 79
 mürk 64

 Naat 62
 nairishein 27
 naistenõges 78
 naistepuned 35
 naistepunelised XXXIII,
 35
 nartsiss 129
 neiuvaiabad 131, 134
 nelgid 6, 8
 nelkõielised XXIX, XXX,
 XXXVI, 6
 niidu-tõrvalill 7
 nisu 112
 nisulill 6
 nokkhein 118
 nurmenukud 69
 nurmikad 115
 näkirohi 121
 nälgheinad, 7, 10
 näsinin XXI
 näsininelised XXI
 nääred 60, 64
 nõgesed 4

nõgeselised XXX, 4
 nõgililleke 83
 nõiahammas 50
 nõiakold XXXV, 58
 nõianõgesed 78, 81
 nõmmekann 69
 nõmmelilled 6, 8
 nõmmemüüdid 78, 79

Oblikad 13
 odrad 112, 117
 ohakad 99, 106
 ohulill 83
 ojakapsas XXX, XXXVI,
 57
 okasmalts 16
 okaspaju XXIV
 okasõun 75
 orashein 112
 orjavits 49
 osjad 136, 138
 osjalised 138

Paakspuu XXIV, 41
 paelrohi 113
 paganapead 98, 100, 103
 paiseleht 95
 pajud XXI, 2, 3
 pajulilled XXXV, 58
 pajulillelised XXXV, 58
 pajulised XX, 2
 paksulehelised XXXIII,
 XXXV, 41
 palderjaanid XXXI, 94
 palderjaanilised XXX,
 XXXVIII, 94
 paljasseemnelised XVII,
 135
 palukad 65, 67
 pappel 4
 parkhein 76
 partheinad 114, 115
 paskheinad 99
 peet 16
 Peetripiibeleht 95
 penikeeled XXVI, 121
 penimünt 78
 pesajuur 130
 petersell 60
 pihlakad 44, 45
 piibeleht 125

piimalilled 5
 piimalillelised XXVII, 5
 piimikas 102
 piimjuur 101
 piimohakad 101, 110
 piimputk 59
 piipheinad 127, 128
 pillircog 114
 piparrohi 78
 pirnipuud 43, 45
 pisikas 69
 pisikäpp 130
 ploomipuu 46
 pohl 67
 poppuud 43, 45
 porgand 60
 porsalised XXI
 porss XXI
 portulak 13
 portulakilised XXXIII, 13
 prantsuse raihein 114
 puigud 119
 pujud 100, 103
 punandid XXXVII, 34
 punandilised XXIX,
 XXXII, 34
 punanupp 44
 puned 76, 79
 pusurohi 6, 7, 10
 putkkõõmned 63
 päevakübar 98
 päevalill 96
 päevitusrohi 8
 pähkilised XXI
 pähklipuu XXI
 pärn 37
 pärnalised XXIII, 37
 pääsukesesilm 69
 põdrajuur 61
 põdralill 57
 põisrohud 6, 9
 põldkamar 88
 põldsalat 94
 põrsasheinad 100
 põdsasenelas 43
 põõkpuu XXIV
 põõrisill 5

Rabakas 120
 rabaliilia 125
 rabasalat XIX, XXXII,
 XXXVII, 13

raiheinad 112, 117
 Rakvere raibe 28
 randaster 98
 randpung 68
 rannikas XXXII, 68
 rapuntsel 90
 rass 73
 raudr. hud 97, 104
 raudürdilised XXXVIII
 raudürt XXXVIII
 rebashein XXVII
 remmelgas 3
 reseeda 34
 reseedalised XXXII, 34
 rihumünt 76
 riisirohi 46
 ristikein 50, 53
 ristirohud 98, 105
 ristõelised XXVIII,
 XXXIII, XXXIV,
 XXXV, 24
 robirohud, 83, 87
 roosid 44, 49
 roosipuu 66
 roosõuelised XXI, XXII,
 XXIII, XXV, XXVI,
 XXVIII, XXIX, XXXIII,
 43
 rukis 112
 rukki-kastehein 113
 rukkilill 108
 ruskmed 97, 102
 rusujuured 73, 74
 rõikhein 26

Saar 70
 saialill 98
 sajakoorelised XXIII
 sajakoorseed puud XXIII
 salat 101, 109
 salveid 76, 82
 sannikas 70
 sapirohi 104
 sarapuu 1
 sariikalised XXVI, XXVIII,
 XXIX, XXXIV, 59
 seaherned 51, 52, 56
 seakapsas 106
 sealõuarohe 82
 seanupud 100, 109
 seapähkel 56
 seatapp 52

- seebilill 6
 seemnelised XVII, 1
 seenlill 65
 selaginella 136
 seljarohi 5
 seller 62
 sepsikas 118
 sibul 126
 sigur 101
 silmarohud 83, 88
 sinep 25, 27, 31
 sinerõigas 26
 sinikas 67
 sinikopad 61
 siniladvalised XL
 sinilatv XL
 siniliilia 125
 sinilill 20
 sininukk 90
 sirel XXIII, 70
 sirpputk 62
 siumari 20
 soetõlvad 123
 soodahein 16
 soojumikas 100
 sookail 66
 soolarohi 16
 soolikarohi 97
 soolmalts 17
 soomukad 82, 88
 soopihl 44
 soo-piimputk 59
 soo-raudrohi 104
 soovalk 131
 soovõhk 122
 spinat 17
 sugapead 112
 surmaputk 61
 suvikuusk 135
 suvilevkoi 25
 särjesilhn 19
 sääsik 119
 sõlmheinad 7, 11
 sõnajalad 137
 sõnajalalised 137
 sõrmkübarad 83, 84
 sõstrad XXIV, 42
 söötreiarohi 8
 sügisliil 124

 Taigmari 42
 takispuu 94

 takjad 100, 108
 talvik 67
 tamm XXIV, 2
 tapurohi 73
 tarnad 117, 119
 tatar 14
 tatalised XXVI, XXVII,
 13
 teekress 28
 teeleded XXVIII, XXX, 89
 teelehelised XXVIII,
 XXXIX, 89
 telg 31
 tihashainad 77, 81
 tikerber 42
 till 60
 timut 113
 tinajuurelised XXXIV
 tobiväät XXVIII
 tokkroosid 38
 tolmpaad 131, 134
 tondipead 77, 79
 toomingas 45
 toompuud 43, 45
 tuder 28
 tuhkpuid 43
 tui-tähtpuid 95
 tulikad 20, 22
 tulikõielised XXV,
 XXVII, XXVIII, XXXI,
 XXXIII, 19
 tulp 125
 tähtheinad 8, 11
 tähtputk 59
 tõlkjas 28
 tõnnike 81
 tõrvalill 6
 türgioad 50, 57
 türnpuid 41
 türnpuidelised XXIII, 41

 Uba 55
 ubaleht 70
 ubinhein 105
 uibulehed 66, 67
 unilaugud 27, 30
 uniohakalised XXXVIII,
 95
 uniohakas 95
 ussikapsas 26
 ussikeel 72
 ussilakk XXXI, 124

 ussilill 69
 ussitatar 15

 Vaagid 98, 102
 vaarikad 44, 47
 vaher 41
 vahtralised XXIII, 41
 vahulill XXXVII, 40
 vahulillelised XXXVII,
 40
 varemerohi 72
 varesejalg 21
 varsakaer 112
 vareslill 105
 varesputked 62, 65
 varjulilled 92
 varsakabi 19
 varsapõlv 69
 veiste südamerohi 78
 verihurmarohi 33
 verihein 104
 vesiheini 11
 vesiherned XXXVI, 89
 vesihernelised 89
 vesikanep 99
 vesikarikas XVIII
 vesikatik XVIII
 vesikupud 23, 24
 vesikupulised XXXI, 23
 vesikuused XXXII, 57
 vesikuuselised XXVI, 57
 vesilobeelia 90
 vesipaunikas 59
 vesipipar XIX, XXXII
 vesiputk 62, 63
 vesirakalised XXXII
 vesiroosid 23
 vesisulg 68
 vesitähed 5
 vesitähelised XXVI, 5
 vesitähtheini 8
 viinalilled 35
 viinapuid XXV
 viinapuidelised XXV
 viirpuud 43, 45
 vikk 55
 vilpead 117, 118
 virn 93
 vorstirohi 79
 vägiheinad 82, 83
 värihein 114
 võhalised XX, 122

võhikkakar 96
 võhumõõgad 129, 130
 võhumõõgalised XIX,
 129
 võilill 100, 109
 võipätakad XXXVII, 89
 võrmid XXXVI, 72
 võsalill 7
 võtmeheinad 137

Ädallill XXXIV

äiakas 6
 äiavarvas 107
 ängelheinad 20, 21
 ärtsed 104

Õisluhad 120
 õisluhalised XX, 120
 õistaimed XVI, 1
 õisuba 57
 õlipuulised XXI, 70
 õinneheinad 98, 102

õunapuud 43, 45
 õõskeel 131
 Õökannike 25
 õövilge 131

Üheidulehelised XVII,
 112
 üheksavägine 84
 üilased 20, 22

Ladinakeelne taimede nimestik.

- Abies** 135
Acer 41
Aceraceae XXIII, 41
Achillea 97, 104
Aconitum 20
Acorus 122
Actaea 20
Adenophora 90
Adoxa XXIX, XXXI
Adoxaceae XXIX
Aegopodium 62
Aesculus XXII
Aethusa 63
Agrimonia 44, 49
Agropyrum 112
Agrostemma 6
Agrostis 113, 115
Aira 114
Ajuga 76, 81
Alchemilla 44
Alectorolophus 83, 87
Alisma XX
Alismaceae XIX, XX, XXXV
Alliaria 25
Allium 124, 126
Alnus 1, 2
Alopecurus 113
Althaea 38
Alyssum 28
Amarantaceae XXVII
Amarantus XXVII
Amaryllidaceae XIX, 129
Ammophila 113
Ampelopsis XXV
Anacamptis 130
Anagallis 69
Anchusa 73, 74
Andromeda 66
Androsace 69
Anemone 20, 22
Anethum 60
Angelica 63
Angiospermae XVII, 1
Antennaria 103
Anthemis 97, 104
Anthoxanthum 113
Anthriscus 60, 64
Anthyllis 51
Antirrhinum 83
Apera 113
Apium 62
Aquilegia 20
Arabis 25, 26, 30
Araceae XX, 122
Araliaceae XXV
Archangelica 60
Arctostaphylos 66
Arenaria 7, 11
Aristolochia XXVIII
Aristolochiaceae XXVIII, XXX
Armeria XXXIV, XXXIX
Arnica 97
Arrhenatherum 114
Artemisia 100, 103
Asarum XXX
Asclepiadaceae XXXVIII
Asparagus 124
Asperugo 73
Asperula 92
Aspidium 137
Asplenium 137
Aster 98
Astragalus 51, 54
Astrantia 59
Atriplex 17, 18
Atropa 75
Avena 114
Ballota 78
Balsaminaceae XXIX, 40
Barbarea 27, 29
Batrachium 19
Bellis 96
Berberidaceae XXIV
Berberis XXIV
Bertheroa 27
Berula 61
Beta 16
Betonica 81
Betula 1
Betulaceae XXI, 1
Bidens 97, 102
Blitum 18
Borraginaceae XXXVII, XXXIX, 72
Borrago 73
Botrychium 136, 137
Brassica 25, 27
Braya 26
Briza 114
Bromus 114, 116
Brunella 77, 81
Bryonia 95
Bunias 28
Butomus XIX

Cakile 25
Calamagrostis 113
Calamintha 78, 79
Calendula 98
Calla 122
Callistephus 97
Callitrichaceae XXVI, 5
Callitriche 5
Calluna 66
Caltha 19
Campanula 90, 91

- Campanulaceae XXXVII, XL, 90
 Cannabinaceae XXV, XXXI
 Cannabis XXXI
 Caprifoliaceae XXII, XXIII, XXV, XXXVIII, 93
 Capsella 27
 Caragana 50
 Cardamine 26, 29
 Carduus 99, 107
 Carex 117, 119
 Carlina 96
 Carum 62
 Caryophyllaceae XXIX, XXX, XXXVI, 6
 Celastraceae XXIII
 Centaurea 100, 108
 Centunculus 69
 Cephalanthera 131, 134
 Cerastium 8, 12
 Ceratophyllaceae 24
 Ceratophyllum XXVI, 24
 Chaerophyllum 62, 65
 Chelidonium 33
 Chenopodiaceae XXVI, XXVII, XXVIII, XXIX, XXX, 16
 Chenopodium 16, 17
 Chrysanthemum 97, 105
 Chrysosplenium XXVII, XXX
 Cichorium 101
 Cicuta 64
 Circaea XXXV, 58
 Cirsium 99, 106
 Cistaceae XXII
 Cladium 118
 Cnidium 63
 Cochlearia 28, 32
 Coeloglossum 131
 Colchicum 124
 Conium 44
 Compositae XXIX, XXXVI, XL, 95
 Conioselinum 63
 Conium 61
 Convallaria 125
 Convolvulaceae XL, 72
 Convolvulus 72
 Coralliorrhiza 130
 Cornaceae XXI, 65
 Cornus XXIII, XXX, XXXV, 65
 Coronaria 7
 Coronopus 28
 Corydalis 34
 Corylus 1
 Cotoneaster 43
 Crambe 28
 Crassulaceae XXXII, XXXV, 41
 Crataegus 43, 45
 Crepis 101, 110
 Crocus 129
 Cruciferae XXVIII, XXXIII, XXXIV, XXXV, 24
 Cryptogamae XVII, 136
 Cucumis 95
 Cucurbita 95
 Cucurbitaceae XXXIX, 95
 Cuscuta XXXVI, 72
 Cupuliferae 2
 Cynoglossum 73
 Cynosurus 112
 Cyperaceae XXII, 117
 Cyperus 118
 Cyripedilum 130
 Dactylis 115
 Dahlia 96
 Daphne XXI
 Datura 75
 Daucus 60
 Delphinium 21
 Dentaria 26
 Dianthus 6, 8
 Dicotyleae XVII, XX, 1
 Digitalis 83, ~~87~~ 84
 Dipsaceae XXXVIII, 95
 Dipsacus 95
 Draba 27, 28, 32
 Dracocephalum 77, 79
 Drosera 24
 Droseraceae XXXIV, 24
 Echinops 99
 Echium 72
 Elaeagnaceae XXIV
 Elatinaceae XXXII
 Elatine XIX, XXXII
 Elssholzia 76
 Elymus 112
 Empetraceae XXIV
 Empetrum XXIV
 Epilobium XXXV, 58
 Epipactis 131, 134
 Epipogon 130
 Equisetaceae 138
 Equisetum 136, 138
 Erica 66
 Ericaceae XXIV, XXVI, XXXIV, XXXV, XXXIX, 65
 Erigeron 98, 102
 Eriophorum 117, 118
 Erodium 38
 Erophila 27
 Erysimum 25, 31
 Erythraea 70, 71
 Eupatorium 99
 Euphorbia 5
 Euphorbiaceae XXVII, 5
 Euphrasia 83, 88
 Evonymus XXIII
 Fagopyrum 14
 Fagus XXIV
 Falcaria 62
 Festuca 114, 116
 Ficaria 20
 Filago 100, 103
 Filipendula = Ulmaria
 Foeniculum 59
 Fragaria 44, 47
 Frangula XXIV, 41
 Fraxinus 70
 Fumaria XXXVII, 34
 Fumariaceae XXIX, XXXII, 34
 Gagea 125, 126
 Galanthus 129
 Galeobdolon 77
 Galeopsis 77, 80
 Galinsoga 96
 Galium 92
 Gentiana 70, 71
 Gentianaceae XXXIX, 70
 Geraniaceae XXXIV, 38

- Geranium 38
 Geum 44, 46
 Gladiolus 129
 Glaux XXX, 68
 Glechoma 78
 Globularia XXXVII
 Gnaphalium 98, 103
 Goodyera 131
 Gramineae XVIII, 112
 Gratiola 83
 Gymnadenia 130, 133
 Gymnospermae XVII,
 135
 Gypsophila 6, 8
- Halorrhagidaceae**
 XXVI, 57
 Hederä XXV
 Helianthemum XXII,
 XXXIII
 Helianthus 96
 Helichrysum 98
 Helodea XVIII
 Hepatica 20
 Heracleum 63, 64
 Herninium 131
 Herniaria 8
 Hesperis 28
 Hieracium 110, 111
 Hippocastanaceae
 XXII
 Hippocrepis 51
 Hippophaës XXIV
 Hippuridaceae XXVI
 Hippuris XXVI
 Holcus 114
 Honckenya 7
 Hordeum 112, 117
 Hottonia 68
 Humulus XXV, XXX
 Hutschinsia 88
 Hyacinthus 125
 Hydrocharidaceae
 XVIII
 Hydrocharis XVIII
 Hydrocotyle 59
 Hyoscyamus 75
 Hypericaceae XXXIII,
 35
 Hypericum 35
 Hypochoeris 100
 Hyssopus 77
- Iasione 90
 Impatiens 40
 Inula 98, 102
 Iridaceae XIX, 129
 Iris 129
 Isatis 26
 Isoetes 136
- Juglandaceae** XXI
 Juglans XXI
 Juncaceae XIX, 127
 Juncaginaceae XX, 120
 Juncus 127
 Juniperus 135
- Knautia** 95
- Labiatae** XXII,
 XXXVIII, 76
 Lactuca 101, 109
 Lamium 77, 80
 Lampsana 101
 Lappa 100, 108
 Lappula 73
 Larix 135
 Laserpitium 61, 64
 Lathraea 82
 Lathyrus 51, 52, 56
 Ledum 66
 Lemna 122
 Lemnaceae XVIII, 122
 Lens 52
 Lentibulariaceae
 XXXVI, 89
 Leontodon 100, 109
 Leonurus 78
 Lepidium 27, 33
 Leucanthemum 105
 Leucojum 129
 Levisticum 59
 Libanotis 61
 Liliaceae XIX, XX, 124
 Lilium 125
 Limosella 83
 Linaceae XXXVI, 40
 Linaria 83, 84
 Linnaea XXII, 93
 Linum XXXV, 40
 Liparis 131
 Listera 131, 134
 Lithospermum 73, 74
 Lobelia XXXVII
- Lolium 112, 117
 Lonicerä 93, 94
 Lotus 50
 Lunaria 25
 Lupinus 50, 57
 Luzula 127, 128
 Lycopodiaceae 138
 Lycopodium 136, 138
 Lycopsis = Anchusa
 Lycopus 76
 Lysimachia 69
 Lythraceae 57
 Lythrum XXXIII,
 XXXVI, 57
- Majanthemum** 125
 Malachium 8
 Malaxis 131
 Malva 38
 Malvaceae XXXIII,
 XXXIX, 38
 Marrubium 78
 Matricaria 97, 105
 Matthiola 25
 Medicago 50, 52
 Melampyrum 83, 87
 Melandryum 6, 10
 Melilotus 50, 52
 Mentha 76, 79
 Menyanthes 70
 Mercurialis 5
 Meostylis 131
 Moehringia 7
 Monocotyleae XVII, 112
 Monotropa 65
 Montia XIX, XXXII,
 XXXVII, 13
 Mulgedium 102
 Muscari 124
 Myosotis 73, 74
 Myosurus 20
 Myrica XXI
 Myricaceae XXI
 Myriophyllum 57
 Myrrhis 60
- Najas 121
 Narcissus 129
 Narthecium 125
 Nasturtium 26, 29
 Naumburgia 69
 Neottia 130

- Nepeta 78
 Neslea 28
 Nuphar 23, 24
 Nymphaea 23
 Nymphaeaceae XXXI,
 23
- Obione** 17
 Odontites 88
 Oenanthe 62, 63
 Oenothera 58
 Oenotheraceae = Ona-
 graceae
 Oleaceae XXI, 70
 Onagraceae XXXV, 58
 Onobrychis 51
 Ononis 49, 52
 Onopordon 99
 Ophioglossaceae 137
 Ophrys 131
 Orchidaceae XIX, 130
 Orchis 131, 132
 Origanum 76, 79
 Ornithogalum 125
 Orobanche 82, 88
 Orobus 56
 Ostericum 64
 Oxalidaceae XXXIV,
 XXXIX, 40
 Oxalis 40
 Oxyccoccus 67
 Oxytropis 51
- Papaver** 33
 Papaveraceae XXXIII,
 33
 Papilionaceae XXII,
 XXIII, XXXII,
 XXXVII, 49
 Paris XXXI, 124
 Parnassia XXXIV
 Pastinaca 60
 Pedicularis 83, 87
 Peplis XXX, XXXVI,
 57
 Petasites 96
 Petroselinum 60
 Peucedanum 59
 Phalaris 113
 Phanerogamae XVII, 1
 Phaseolus 50, 57
- Philadelphus XXII
 Phleum 113
 Phragmites 114
 Phyteuma 90
 Picea 135
 Picris 101
 Pimpinella 60, 64
 Pinaceae 135
 Pinguicula XXXVII, 89
 Pinus 135
 Pirola 66, 67
 Pirus 43, 44, 45
 Pisum 52, 56
 Plantaginaceae
 XXVIII, XXXIX, 89
 Plantago XXVIII, XXX,
 89
 Platanthera 130, 133
 Plumbaginaceae
 XXXIV
 Poa 115
 Polemoniaceae XL
 Polemonium XL
 Polygala XXXVII, 40
 Polygalaceae XXXII, 40
 Polygonaceae XXVI,
 XXVII, 13
 Polygonatum 125, 127.
 Polygonum 13, 14
 Polypodiaceae 136, 137
 Polypodium 137
 Populus 2, 4
 Portulaca 13
 Portulacaceae XXXII,
 XXXIII, XXXVII, 13
 Potamogeton XXVI,
 121
 Potamogetonaceae
 XVIII, 121
 Potentilla 44, 47
 Primula 69
 Primulaceae XXXV,
 XXXVI, XXXVIII,
 XXXIX, XL, 68
 Prunus 43, 45
 Pteridium 137
 Pteridophyta 136
 Pulicaria 98
 Pulmonaria 73
 Pulsatilla 20, 21
- Quercus** XXIV, 2
- Ranunculaceae** XXV,
 XXVII, XXVIII, XXXI,
 XXXIII, 19
 Ranunculus 20, 22
 Raphanus 26.
 Reseda 34
 Resedaceae XXXII, 34
 Rhamnaceae XXIII, 41
 Rhamnus 41
 Rhinanthus = Alec-
 torolophus
 Rhododendron 66
 Rhynchospora 118
 Ribes XXIV, 42
 Rosa 44, 49
 Rosaceae XXI, XXII,
 XXIII, XXV, XXVI,
 XXVIII, XXIX,
 XXXIII, 43
 Rubiaceae XXXI,
 XXXVIII, 92
 Rubus 44, 47
 Rudbeckia 98
 Rumex 13
 Ruppia 131
- Sagina 7, 8, 10
 Sagittaria XX
 Salicaceae XX, 2
 Salicornia 16
 Salix XXI, 2, 3
 Salsola 16
 Salvia 76, 82
 Sambucus 93, 94
 Samolus 68
 Sanguisorba 44
 Sanicula 59
 Santalaceae XXVII
 Saponaria 6
 Satureja 78
 Saussurea 100
 Saxifraga XXXV, 42
 Saxifragaceae XXII,
 XXIV, XXVIII,
 XXXIV, 42
 Scabiosa 95
 Scheuchzeria 120
 Schoenus 118
 Scilla 125
 Scirpus 118
 Scleranthus 8, 13
 Scorzonera 101

Scrophularia 82
 Scrophulariaceae
   XXXVI, XXXVIII,
   XXXIX, 82
 Scutellaria 77, 81
 Secale 112
 Sedum 41
 Selaginella 136
 Selinum 63
 Sempervivum 41
 Senecio 98, 105
 Serratula 99
 Silaus 60
 Silene 6, 9
 Siler 62
 Silybum 99
 Sinapis 27, 31
 Sisymbrium 27, 30
 Sium 61
 Solanaceae XXIV, XXV,
   XXXVII, XL, 75
 Solanum 75, 76
 Solidago 98
 Sonchus 101, 110
 Sorbus 44, 45
 Sparganium 123
 Spergula 7, 10
 Spermularia 7, 11
 Spinacia 17
 Spiraea 43
 Stachys 78, 81
 Stellaria 8, 11
 Stenactis 97

Stratiotes XVIII
 Suaeda 16
 Succisa 95
 Sweetia 70
 Symphoricarpus 94
 Symphytum 72
 Syringa XXIII, 70

 Tanacetum 97
 Taraxacum 100, 109
 Taxaceae 135
 Taxus 135
 Tetragonolobus 51
 Teucrium 76, 82
 Thalictrum 20, 21
 Thesium XXVIII
 Thlaspi 28, 32
 Thuja 135
 Thymelaeaceae XXI
 Thymus 77
 Tilia 37
 Tiliaceae XXIII, 37
 Tofieldia 124
 Torilis 60
 Tragopogon 101
 Trientalis 68
 Trifolium 50, 53
 Triglochin 120
 Triticum 112
 Trollius 19
 Tropaeolum XXIX
 Tulipa 125
 Turritis 26

Tussilago 95
 Typha 123
 Typhaceae XX, 123

 Ulmaceae XXI, 4
 Ulmaria 44
 Ulmus 4
 Umbelliferae XXVI,
   XXVIII, XXIX,
   XXXIV, 59
 Urtica 4
 Urticaceae XXX, 4
 Utricularia XXXVI, 89

 Vaccinium 65
 Valeriana XXXI,
   XXXVIII, 94
 Valerianaceae XXX, 94
 Valerianella 94
 Verbascum 82, 83
 Verbena XXXVIII
 Verbenaceae XXXVIII
 Veronica 83, 85
 Viburnum 93
 Vicia 52, 55
 Vincetoxicum XXXVIII
 Viola 35
 Violaceae XXXII, 35
 Viscaria 6
 Vitaceae XXV
 Vitis XXV

 Zannichellia 121
 Zostera 121.

J. Kents:

Eestimaa geograafia õpperaamat.

122 lhk., 80 joonist. tekstis, 8 tahvlit kriidipaberil, 5 värvilist kaarti.

Hind 155 marka.

Väljavõtted arvustustest:

„Loodus“ nr. 1, 1922. a., prof. J. G. Granö:

„Sarnase teose järele on keskkoolis tuntud kibedat tarvidust, ja ka laiematel ringkondadel on põhjust ennast selle tööga tutvustada, sest kodumaa tundmine ei ole meie seltskonnas kaugeltki rahuldav. Kents'i raamat on nimelt, kui me ei võta võrdlemisi nõrka glatsiaal-morfoloogilist ja antropogeograafilist osa arvesse, maateaduslise ülevaatenähtavalt lai ning toetab end üksikasjaliku arvustiku ning piltide ja graafiliste kujutuste peale; ja teiseks on temale juurde lisatud selged ja instruktiivsed väljamaal valmistatud kaardid — terve väike kaardistik (füüsikageograafiline ja poliitiline kaart määruks 1:1 500 000, geoloogiline, klimatoloogiline ning taimgeograafiline kaart määruks 1:2 250 000).“ ... Hinna kohta ütleb sama arvustaja: „Õnneks on meil seekord tegemist kirjastajaga, kes hindade määrukses otse eeskujulik.“

„Vaba Maa“ Kirjandus ja teadus nr. 36, 1921. a., dots. H. Bekker:

„Vahe on õpperaamatuid, mis huvi pakuksid ka lugejale. Sarnane aga on neil päevil ilmunud J. Kents'i „Eestimaa geograafia õpperaamat“. Selle raamatu võtavad kätte paljud Eesti lugejad, mitte ainult kooliõpilased ja õpetajad! Järgnevad read ei ole arvustuseks kirjutatud, kuid sooviksin mõned tähendused teha sellele, ka väliselt (illustratsioonid ja kaardid) meie koolikirjanduses silmapaistvale raamatule.

Meil on teada, mis raskustega meie kirjastajail võidelda, et vähegi korralikult raamatuid välja anda. Sellest küljest peab k/i „Loodus“ eeloleva raamatu suhtes rõõmustavaks sammuks pidama. Kaardid, Leipzgis valmistatud, rahuldavad tehniliselt kõige nõudlikuma nõudeid; niisama ka suurem osa tabelitest kriidipaberil; ka suurem osa tekstis leiduvaist joonistustest on rahuldav.

Sisu poolest langeb raamat kahte osasse: 1) füüsikageograafiline ja 2) kulturgeograafiline.

Autor tähendab eessõnas, et tal iseäraliste raskustega 2. osa kokku-seadmisel tegemist olnud, sest sarnasel kujul pakutud ülevaated pole senni tõesti trükkis ilmunud. Peab aga nimetama, et raamatu 2. osa iseäranis on õnnestanud. See osa raamatust jätab kompaktselt kogumilje. Siin on hoolikalt kogutud materjali süstemaatilises läbitöötuses. Ja selle osa ülevaatalikkusele aitavad kaasa rohked ja selged diagrammid. Paistab, et autor sellele osale iseäralist tähtsust annud ja tähelepanu pühendanud. Ja selle üle tuleb aina rõõmustada.

Kriipsutan veel kord alla, et nimetatud teos väärtusliku raamatuna meie koolikirjandust rikastab ja arvatavasti laialist tarvitamist leiab.“

Juhe zooloogilisteks vaatlusteks ja kogude korraldamiseks.

I. Akvaarium.

49 joonistusega.

Autori eessõnast:

Moodsa loodusloo õppeviisi algnõudeks on, et kogu õppetöö olgu võimalust mööda rajatud ekskursioonide, õppijate iseseisvate tööde ja vaatluste peale. Looduse tundmaõppimine tavaliste õppe- raamatute järele, milledes loomad ehk taimed süstemaatilises järjekorras käsitletud, kaob koolides, kus loodusloo õpetaja moodsate nõuete ja vooludega käsikäes tahab sammuda, aja jooksul kas täitsa või omandab kõrvalise tähtsuse, ja sedagi ainult niisugusel juhusel, kui tekivad uued, meie oludele ja nõuetele vastavad õpperaamatud.

Hariliku õpperaamatu aset täidavad tulevikus suurel määral igasugused osalt õppija, osalt õpetaja jaoks kirjutatud „praktikum'id“, juhatused loodusteadusliste vaatluste ja ekskursioonide korraldamiseks, ülesannete-kogud õppijate iseseisvateks töödeks, näpunäited zooloogiliste, botaaniliste, mineraloogiliste, geoloogiliste ja muude kogude korraldamiseks jne.

Käesolev juhe tahab olla teetasandajaks ja ettevalmistajaks sel alal. Raamatuke tahab kätte juhatada rea ülesandeid, mida võiks õppijatele soovitada, et neis huvi äratada looduse vastu ja neid iseseisvate vaatluste ja tähelepanekute tegemisele õhutada; tahab ühtlasi aga ka õpetajale näidata, kudas võiks klassis läbivõetavat materjali sellekohaste näituste abil elustada.

Ta kujutab esimest osa autori poolt kavatsetud „Juhtest zooloogilisteks vaatlusteks ja kogude korraldamiseks“. Edaspidiste annetena ilmuvad eestkätt „Noor putukate kasvataja ja koguja“ ning „Ülevaade bioloogiliste kogude korraldamisest“. Juhet üksikute osadena ilmutama sundis autorit kõige pealt püüe raamatut õppijatele hinna poolest võimalikult kättesaadavaks teha, sest niiviisi on asjast huvitatul võimalus ainult seda või teist temale kohast osa muretseda.

Sisust:

... Võtame vaevaks ja jääme väheks ajaks kaldale peatama ja vaatame mõne minuti tähelepanelikult vette, siis õpime nii mõndagi uut vees elutseva ja tegutseva kirju seltskonna liiget tundma.

Siin on loomake, keda vaatleja kauemat aega lihtsaks pulgakeseks pidas ja alles siis, kui see liikuma hakkas, eksitusest aru sai; seal on lehetükikestest, liivaterakestest ehk tigukarbikestest valmistatud tupp, mida selles asu ussilaadne loomake kogu aeg endaga kaasas kannab ja millest ta vahetevahel oma esikeha välja pistab. Siin vilksatas kiiresti ujudes suur mardikas, seal kadus sügavikku, läikivat õhumullikest kaasa viies, ämbliku laadi loomake.

Mis loomakesed need on? Kuda neid nimetatakse? Missugune on nende toit? Kudas püüavad nad saaki ehk kudas varjavad end vaenlaste eest? Kudas paljunevad? Kudas surevad järeltuleva põlve eest? jne. jne. Küsimused kerkivad kümnete kaupa.

Ainult kaldalt vee-elanikke vaadeldes ei saa kõiki neid küsimusi vastata. Peab teine kord võrgukese ja purgiga varustatult uuesti tagasi tulema ja katsuma huvitavaid loomakesi kinni püüda ning koju viia, et neid seal akvaariumidesse asetada, kus neid kauemat aega saaks segamata vaadelda.

A-3662/

U

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 01104391 8